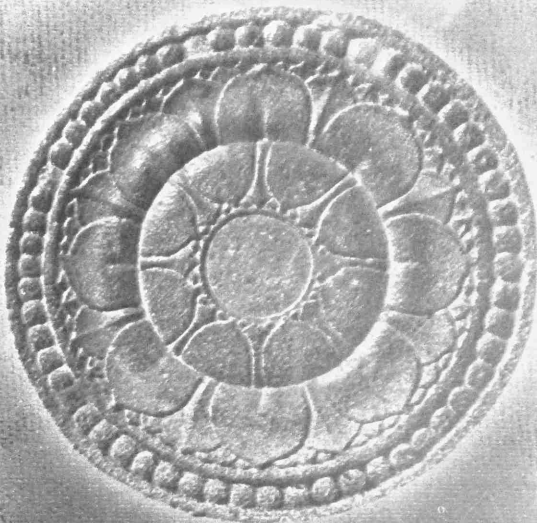

ත්‍රිපිටකය

මජ්ඣිම නිකාය අටුවාව - 4

ධර්මවිනය උගත් පණ්ඩිත මහාස්වේරියන් වහන්සේලාගේ ආධාර ඇතුළුව

ආචාර්ය

ඒ. ජී. ද සොයිසා

විසිත් සිංහලව පරිවර්තනය කරන ලදී.

මජ්ඣිම නිකාය අටුවාව

4

ධම්මිකය උගත් පණ්ඩිත
මහාස්ථවිරයන් වහන්සේලාගේ
ආධාර ඇතුළු

ආචාර්ය අධිනිතිඥ
ඒ. පී. ද සොයිසා මහතා
විසින්
සිංහලට පරිවර්තනය කරන ලදී.

අනුශාසක මණ්ඩලය

පැලියගොඩ විද්‍යාලංකාර පරිවෙණාධිපති ගරු කිරිවත්තුඩුවේ
පඤ්ඤාසාර නායක මාහිමියන්වහන්සේ

මාලිගාකන්දේ විද්‍යාදය පිරිවෙනේ B.A., PH.D. උපාධිධාරී පණ්ඩිත
ගරු දෙහිගස්පේ පඤ්ඤාසාර නායක ස්ථවිරයන් වහන්සේ

කළුතර පුලිනතලාරාමාධිපති ගරු බේරුවල ශ්‍රීසුමංගල
ශ්‍රීතිවාසාභිධාන මහානායක මාහිමියන්වහන්සේ

අම්බලම්ගොඩ සුනන්දාරාම මහා විහාරස්ථ විද්‍යාලොක
විද්‍යාලයාධිපති ශ්‍රී සද්ධර්ම භාරතීශ්වර ධර්මකීර්ති ශ්‍රී පණ්ඩිතාචාර්ය
විලේගොඩ ශ්‍රී ධර්මානන්ද අමරපුර නිකායේ අධිකරණ නායක
මහාස්ථවිරපාදයන් වහන්සේ

බළන්ගොඩ ශ්‍රී ධර්මානන්ද පරිවෙණාධිපති ගරු ආනන්ද මෛත්‍රෙය
ස්ථවිරයන්වහන්සේ

බෙල්ලන ධර්මපාල පරිවෙණාධිපති පණ්ඩිත බෙල්ලන ඤාණවිමල
ස්ථවිරයන්වහන්සේ

රන්දොඹේ මහාවේනිය පරිවෙණාධිපති ගරු වලගෙදර පණ්ඩිත
සොමාලොක නායක ස්ථවිරයන්වහන්සේ

වැලිතර අඹගහපිටියේ සුගත ශාසනොදය පරිවෙණාධිපති අනුංගල්ලේ
පණ්ඩිත විමලකිත්ති නායක ස්ථවිරයන් වහන්සේ

ගාල්ලේ ගල්වඩුගොඩ විද්‍යාරාජ පරිවෙණාධිපති පණ්ඩිත සුමංගල
නායක ස්ථවිරයන්වහන්සේ

බම්බලපිටියේ වජිරාරාමවාසී ගරු නාරද මහා ස්ථවිරයන්වහන්සේ

මාදම්පේ සුනන්දොදය පරිවෙණාධිපති ගල්පොත්තාවෙල ශ්‍රී
පඤ්ඤානන්ද ප්‍රධාන නායක ස්ථවිරයන්වහන්සේ

මරදානේ ශ්‍රීලංකා විද්‍යාලයාධිපති ගරු බද්දේගම පණ්ඩිත විමලවංශ
ස්ථවිරයන්වහන්සේ

පණ්ඩිත එච්. නන්දසාර මහතා

ආචාර්ය ආයතීරත්න රේරුකාන මහතා

මජ්ඣිම නිකාය අටුවාව

4

ධම්මිකය උගත් පණ්ඩිත
මහාස්ථවිරයන් වහන්සේලාගේ
ආධාර ඇතුළු

ආචාර්ය අධිනීතිඥ
ඒ. ඩී. උ සොයිසා මහතා
විසින්
සිංහලට පරිවර්තනය කරන ලදී.

සීමාසහිත

ඇස්. ගොඩගේ සහ සහෝදරයෝ (පුද්.) සමාගම

ප්‍රථම මුද්‍රණය 1962

දෙවැනි මුද්‍රණය 2015

ත්‍රිපිටකය

මජ්ඣිම නිකාය අටුවාව 4

© කුමාරි ජයවර්ධන

ISBN 978-955-30-3654-4

පිටුවැසුම සැකසුම :

පාලිත සේනානායක

අක්ෂර සංයෝජනය:

නෙල්කා අබේවික්‍රම

ප්‍රකාශනය:

සී/ස ඇස්. ගොඩගේ සහ සහෝදරයෝ (පුද්.) සමාගම
661,665,675, පී. ද ඇස්. කුලරත්න මාවත, කොළඹ 10.

මුද්‍රණය:

චතුර මුද්‍රණාලය

69, කුමාරදාස පෙදෙස, වැල්ලම්පිටිය.

14877/2365/500

ත්‍රිපිටක සිංහල පරිවර්තනය

බුදුරජාණන් වහන්සේ දෙසූ ධර්මය මුලින්ම සඳහන් වූයේ මාගධී භාෂාවෙන් හෙවත් පසුකලක 'පාළි' නමින් හැඳින්වුණ භාෂාවෙනි. ප්‍රථම ද්විතීය හා තෘතීය ධර්ම සංගායනාවලින් සංගෘහිත වූයේත් ශ්‍රී ලංකාවේදී ග්‍රන්ථාරූඪ වූයේත් මෙම පාළි ත්‍රිපිටකයමය. පසුකාලවලදී එම ත්‍රිපිටකයට අට්ඨකථා හා ටීකා ඉතා වැඩි කොටසක් ලියවුණේ එම පාළි භාෂාවෙන් මය, ශ්‍රී ලංකාවේ දී මය. සිංහල හික්ෂුන් වහන්සේලාගේ ප්‍රමුඛත්වයෙනි. මේ නිසා මූලික ලෙස බුදුදහම හදාළ හැකිව පැවැතුණේ පාළි භාෂාවෙන් මය. සන්න සහ පිටපොත් වශයෙන් සමහර පාළි පොත්වල කොටස් සිංහල භාෂාවට නගා ලියා තිබුණ නමුත් සම්පූර්ණ පරිවර්තනයක් සිදුවී නොතිබිණ. ජාතකට්ඨ කථාව හා විනය පොත්වල කොටස් බොහෝ දුරට සිංහල භාෂාවට පරිවර්තනය වැඩුණි. ශ්‍රී ලංකාවේ මුද්‍රණ ශිල්පය පටන්ගැනුනේ මේ තත්ත්වය මතය. වටිනා ඥාණ සම්භාරයක් ඇතුළත්වන සිංහල ජාතිය සන්නකයැයි කිව හැකි බෞද්ධ සාහිත්‍යය සිංහල පාඨකයන්ට කියවා තේරුම් ගත හැකි තත්ත්වයේ වැඩ පිළිවෙළක අවශ්‍යතාව බෙහෙවින් දැනෙන්නට විය.

මේ අවස්ථාවේ නොයෙක් විෂයයන් කෙරෙහි මනස යොමු කළ පඬිවරයෙක් මෙදෙසට යොමු විය. එනම් ආචාර්ය ඒ. පී. ද සොයිසා මහතාය. නීතිය, දර්ශනය, විවිධ භාෂා ආදිය ප්‍රගුණ කොට දේශපාලනයට පිවිසි ඒ මහතා දකුණු කොළඹ ආසනයෙන් රාජ්‍ය මන්ත්‍රණ සභාවට තේරුණේය. එක්වරකින්ම එම මග අත්හල එතුමා යොමුවූයේ ධර්ම ශාස්ත්‍රීය කටයුතු වෙතටය. එහි ඵලයක් වූයේ පාළි බෞද්ධ සාහිත්‍යය සිංහල භාෂාවට පරිවර්තනය කිරීමය.

සිංහලයන් සතුව පැවැතුණද ඉතා සුළු පිරිසකට තේරුම් ගත හැකිව තුබූ පාළි ත්‍රිපිටකය හා ඒ සඳහා ලියැවුණ අට්ඨකථා ද ඒවා සඳහා ලියැවුණ ටීකා ග්‍රන්ථද ගත් කල විශාල පොත් සමූහයකි. එම පොත් සමූහය තනිවම සිංහල භාෂාවට නැගීමට කෙනෙකු සිතීම පවා ආශ්චර්යකි. එම අසිරිමත් කාර්යයට සිතත් අතත් යොමු

කළ විරයා වූයේ ආචාර්ය ඒ. පී. ද සොයිසා ශ්‍රීමතය. එවකට ශ්‍රී ලංකාවේ ටික දෙනෙකුට ලැබිය හැකිව තුබූ එංගලන්තයට ගොස් පශ්චාත් උපාධියක් ලැබීමට වරම් ලත් එතුමා ශ්‍රී ලංකාවට පැමිණ පිය තැබූ නීති වෘත්තිය මෙන්ම දෙවන වරට යොමු වූ දේශපාලනය ද සිත් නොගත් නිසාදෝ ඒවා වෙනුවට ග්‍රන්ථ රචනයට බැස්සේ තමාගේම තෝරාගැනීමක් ලෙසය.

විසිවන සියවසේ මැද භාගය වනවිට එංගලන්තයේ පාළි පොත් සමාගම පාළි ත්‍රිපිටකයෙන් බොහෝ කොටසක් ඉංග්‍රීසි භාෂාවට පෙරළා මුද්‍රණය කර තිබිණ. ඉංග්‍රීසි භාෂාව පිළිබඳ ප්‍රවීණ බවක් ලබා සිටි ආචාර්ය ඒ. පී. ද සොයිසා මහතා බෞද්ධ සාහිත්‍ය ග්‍රන්ථ සිංහලට නැගීමේදී ඉංග්‍රීසි පරිවර්තන උපයෝගී කරගත්තේද ආත. ඒ සමග එවකට ශ්‍රී ලංකාවේ සිටි ධර්මවිනයධර මහතෙරවරුන්ගේ උපදෙස් ද ලබා ගත් බව එතුමාම පවසා ඇත. මුද්‍රණ පහසුකම් අඩුවෙන් පැවැති එම කාලයේ නිරවුල්ව ස්වකීය ග්‍රන්ථ ප්‍රකාශනය කිරීමට සිතූ එතුමා ධර්මසමය නමින් මුද්‍රණාලයක් ද පටන්ගත්තේය. පාළි ත්‍රිපිටක ග්‍රන්ථවල සිංහල පරිවර්තනයේ සමහර තැන් වියතුන්ගේ විවේචනයටද භාජනද විය.

පාළි භාෂාවෙන් සඳහන් වී ඇති කරුණු පැහැදිලි කිරීමේදී අවධිකතාවල පවා මතභේද සහිත තැන් දක්නට ඇත. මේ සෑම ආගමකම දක්නා දෙයකි. බුදුසසුනද වෙන වෙන නිකායවලට බෙදුනේ බුද්ධ දේශනාවන් විවිධව තේරුම් කිරීම නිසාය. විශේෂයෙන් සූත්‍ර පිටකයේ ඇතුළත් වෙන ගැඹුරු අදහස් වෙනත් භාෂාවකින් පැවැසීම සුළුපටු කාර්යයක් නොවේ. ඒ ගැන සලකන විට ආචාර්ය ඒ. පී. ද සොයිසා මහතාට ලොකු සම්මානයක් හිමිය. අධිසියවසකින් පැරැණි වූ එම ග්‍රන්ථ මේ වන විට වෙළඳපොළේ දක්නට නැති බව සලකා ආචාර්ය ඒ. පී. ද සොයිසා සූරින් පළ කළ සිංහල ත්‍රිපිටකය නැවත මුද්‍රණය කිරීමෙන් එම අඩුව පිරවීමට සිරිසුමන ගොඩගේ සිරිමතාණන් ගත් පියවර ප්‍රශංසනීයය. ඇතැම් පොත් සොයා ගැනීමත් දුෂ්කරය. අපහසුකම් නොසලකා ගත් මෙම පියවර නොපමාව නිම කිරීමට එතුමාට හැකිවේවායි මම ප්‍රාර්ථනා කරමි.

බෙල්ලන ඤාණවිමල මහානායක ස්ථවිර

පෙරවදන

බෞද්ධ ග්‍රන්ථ අතර මුද්‍රන්මලකඩ ත්‍රිපිටකයයි. බුදුරජාණන් වහන්සේ වදාළ ධර්මය මුළුමනින්ම ග්‍රන්ථාරූඪ කර ඇති ත්‍රිපිටකය පළ වී ඇත්තේ පාළි භාෂාවෙනි. එනිසාම වැඩිදෙනෙකුට ත්‍රිපිටකය කියවා අවබෝධ කර ගැනීම බලවත් ගැටලුවක් විය. 2500 බුද්ධ ජයන්තිය වෙනුවෙන් සංස්කරණය කරන ලද ත්‍රිපිටකය බොහෝවිට උගතුන්ට පමණක් සීමා විය. පසුකාලයේ බොහෝ වියතුන් ත්‍රිපිටකය සිංහලට නැගුවද එම පරිවර්තන ද එතරම් ලිහිල් බසින් පළ නොවිනි.

මෙරට විසූ ප්‍රකට බුද්ධිමතකු මෙන්ම සිංහල, පාළි හා ඉංග්‍රීසි භාෂා ත්‍රයෙහි මනා ප්‍රවීණත්වයක් ලද විද්වතකු ද වූ ආචාර්ය අධිනිතිඥ ඒ. පී. ද සොයිසා මහතා එවක මෙරට විසූ ධර්ම විනය උගත් පණ්ඩිත මහස්ථවිරයන් වහන්සේලාගේ ආධාර ඇතිව ත්‍රිපිටකය සරල බසින් සිංහලට නැගුවේ එබැවිනි. ත්‍රිපිටකයේ දැනට පළ වී ඇති සිංහල පරිවර්තන අතුරෙන් කියවා පහසුවෙන් අවබෝධ කරගත හැකි, කාටත් වැටහෙන බසින් ලියැවුණ පොත් පෙළ ආචාර්ය අධිනිතිඥ ඒ. පී. ද සොයිසා මහතා සංස්කරණය කළ මෙම පොත් පෙළ බව අපගේ වැටහීමයි. ත්‍රිපිටකය මෙතරම් සරල සිංහලෙන් ලියැවුණ වෙනත් ග්‍රන්ථ මාලාවක් බිහිවී නැත. එබැවින් බොහෝ දෙනා අපෙන් කළ ඉල්ලීම් ද සලකා බලා ආචාර්ය අධිනිතිඥ ඒ. පී. ද සොයිසා මහතා සංස්කරණය කළ ත්‍රිපිටක ග්‍රන්ථ මාලාව නැවත මුද්‍රණය කර ප්‍රකාශයට පත් කිරීමට අප අදහස් කළේ බුදුරජාණන් වහන්සේ වදාළ ධර්මය සරල සිංහලෙන් කියවා අවබෝධ කරගනු රිසි පාඨකයන් වෙනුවෙනි.

මෙම බැඳරැම් කටයුත්තේදී අප මුහුණ දුන් බලවත් ගැටලුව වූයේ පනහ දශකයේ මුල් භාගයේ කාණ්ඩ 48 කින් පළවූ එම සම්පූර්ණ ග්‍රන්ථ මාලාව සොයා ගත්තේ කෙසේද යන්නයි. ආචාර්ය අධිනිතිඥ ඒ. පී. ද සොයිසා මහතා එම පොත් පෙළ සංස්කරණය කරන සමයෙහි එම කාර්යය සඳහා ඒ මහතාට මඟ පෙන්වූ

මහතෙරුන් වහන්සේලා අතුරෙන් අද ජීවතුන් අතර වැඩසිටින එකම හික්ෂුන් වහන්සේ වන කොල්ලුපිටියේ වාලුකාරාමාධිපති අතිපූජ්‍ය බෙල්ලන ඥාණවිමල මහනායක ස්වාමීපාදයාණන් වහන්සේගේ මඟ පෙන්වීම මෙහිදී අපට විශාල ශක්තියක් විය.

ආචාර්ය අධිනීතිඥ ඒ. පී. ද සොයිසා මහතා සංස්කරණය කළ ත්‍රිපිටකය සරල සිංහල පොත් පෙළ අප වෙත ලබාදීමට කටයුතු කළ විද්‍යෝදය පරිවේණාධිපති බලන්ගොඩ සෝහිත නාහිමිපාණන් වහන්සේටත්, දොඩන්දූව පූජ්‍ය පණ්ඩිත ගංතලාවේ ගුණානන්ද නායක ස්ථවිරයන් වහන්සේටත්, පූජ්‍ය විද්‍යානිධි අම්බලන්ගොඩ සුමේධානන්ද ස්ථවිරයන් වහන්සේටත්, අරිසෙන් අනුබුදු මහත්මියටත්, ශ්‍රීනාත් ගනේවත්ත මහතාටත්, ජනාධිපති ජ්‍යෙෂ්ඨ උපදේශක මිලින්ද මොරගොඩ මහතාට සහ එස්. අයි. ගමගේ මහතාටත් අපගේ කෘතගුණපූර්වක ස්තූතිය හිමිවේ.

මෙම ග්‍රන්ථ මාලාව යළි මුද්‍රණය කිරීමට අනුමැතිය පළ කළ ආචාර්ය අධිනීතිඥ ඒ. පී. ද සොයිසා මහතාගේ දියණිය වන ආචාර්ය කුමාරි ජයවර්ධන මහත්මියටත්, පරිගණක අක්ෂර සංයෝජනය කළ නෙල්කා අබේවික්‍රම මහත්මියටත්, මුද්‍රණ සම්බන්ධීකරණයෙන් දායක වුණු පාලිත සේනානායක මහතාටත්, සෝදුපත් කියැවූ මිල්ටන් මද්දමගේ මහතාටත් අපගේ ස්තූතිය හිමිවිය යුතුය.

සිරිසුමන ගොඩගේ

2015 මැයි

සංඥාපනය

පපඤ්ච සුදනී නම් මජ්ඣිමනිකායයේ කථා බුද්ධසොම ස්වාමීන් වහන්සේ විසින් 'හෙළවුවා' නොහොත් මහාවිහාර අටුවාව මාගධ භාෂාවට පරිවර්තනය කරන ලදී. සිංහලෙන්ම ලියන ලද අටුවා පොත් පහක් හයක් තිබුන බව පෙනේ. ඒ අටුවාවලින් ප්‍රධාන පොත "මහාපච්චරියට්ඨ කථාව"යි.

පැරණි පිරිවෙන් මගින් පාලිභාෂාවෙන් ලියා තිබෙන අටුවා පොත් සිංහල භාෂාවට පෙරලා ලිවීම සිරිතක්ව තිබුණ බව පෙනේ. ඒ පැරණි අටුවාවක් වූ පපඤ්ච සුදනිය ධර්ම කීර්ති ශ්‍රී ධර්මාරාමාභිධාන නායක ස්වාමීන් වහන්සේ සංශෝධනය කර සිංහලෙන් ලියා තිබේ.

මේ පොත පරිවර්තනය කිරීමේ වැඩට පණසිත ඇල්. එච්. ජයසේන මහතා, පණසිත බී. සෝබිත තෙරුන් වහන්සේ සහ පණසිත පී. ඤානරතන තෙරුන් වහන්සේ ආධාර වූ බව ස්තූතිවන්තව මතක් කරමු.

මේ පොත් ලිවීමට නොයෙක් උපදෙස් සහිත ලියුම් එවා තිබෙන උගත් භික්ෂූන් වහන්සේලාටත්, බෞද්ධ උපාසක පින්වතුන්ටත්, සාමාජිකයින් වශයෙන් පොත් ගැනීමෙන් ආධාර කරන පින්වතුන්ටත් අපේ ස්තූතිය පිරිනමමු.

මීට,

ඒ. පී. ද සොයිසා

1. දෙවදහ සූත්‍ර වර්ණනාව	1
2. පංචත්තය සූත්‍ර වර්ණනාව	12
3. කිත්ති සූත්‍ර වර්ණනාව	22
4. සාමගාම සූත්‍ර වර්ණනාව	25
5. සුනක්ඛත්ත සූත්‍ර වර්ණනාව	35
6. ආනංජසප්පාය සූත්‍ර වර්ණනාව	37
7. ගණක මොග්ගල්ලාන සූත්‍ර වර්ණනාව	43
8. ගොපක මොග්ගල්ලාන සූත්‍ර වර්ණනාව	44
9. මහා පුණ්ණක සූත්‍ර වර්ණනාව	46
10. චූල පුණ්ණම සූත්‍ර වර්ණනාව	49

2. අනුපද වර්ගය

1. අනුපද සූත්‍ර වර්ණනාව	51
2. ජබ්බිසෝධන සූත්‍ර වර්ණනාව	59
3. සප්පුරිස ධම්ම සූත්‍ර වර්ණනාව	65
4. සේවිතබ්බ නසේවිතබ්බ සූත්‍ර වර්ණනාව	67
5. බහු ධාතුක සූත්‍ර වර්ණනාව	69
6. ඉසිගිලි සූත්‍ර වර්ණනාව	92
7. මහාවත්තාරි සූත්‍ර වර්ණනාව	95
8. ආනාපාන සූත්‍ර වර්ණනාව	100
9. කායගතාසනි සූත්‍ර වර්ණනාව	107
10. සංඛාරූප්පත්ති සූත්‍ර වර්ණනාව	109

3. සුඤ්ඤාන වර්ගය

1. චුල්ලසුඤ්ඤාන සූත්‍ර වර්ණනාව	112
2. මහා සුන්‍යතා සූත්‍ර වර්ණනාව	116
3. අච්ඡරිය අබ්භූත සූත්‍ර වර්ණනාව	126
4. බක්කුල සූත්‍ර වර්ණනාව	145
5. දන්තභූමි සූත්‍ර වර්ණනාව	150

6. භූමිජ සූත්‍ර වර්ණනාව	152
7. අනුරුඳු සූත්‍ර වර්ණනාව	153
8. උපක්කිලෙස සූත්‍ර වර්ණනාව	155
9. බාල පණ්ඩිත සූත්‍ර වර්ණනාව	161
10. දේවදූත සූත්‍ර සූත්‍ර වර්ණනාව	175

4. විභංග වර්ගය

1. හද්දෙකරත්ත සූත්‍ර වර්ණනාව	182
2. ආනන්ද හද්දෙකරත්ත සූත්‍ර වර්ණනාව	184
3. මහා කච්චායන හද්දෙකරත්ත සූත්‍ර වර්ණනාව	184
4. ලොමසඛකගිය හද්දෙකරත්ත සූත්‍ර වර්ණනාව	186
5. සුභ (නොහොත්) චූල්ල කර්ම විභංග සූත්‍ර වර්ණනාව	187
6. මහා කම්ම විභංග සූත්‍ර වර්ණනාව	194
7. සලායතන විභංග සූත්‍ර වර්ණනාව	198
8. උද්දෙස විභංග සූත්‍ර වර්ණනාව	204
9. අරණ විභංග සූත්‍ර වර්ණනාව	206
10. ධාතු විභංග සූත්‍ර වර්ණනාව	209
11. සච්ච විභංග සූත්‍ර වර්ණනාව	230
12. දක්ෂිණාවිභංග සූත්‍ර වර්ණනාව	231

5. සලායතන වර්ගය

1. අනාථ පිණ්ඩිකොවාද සූත්‍ර වර්ණනාව	242
2. ජනේනාවාද සූත්‍ර වර්ණනාව	245
3. පුණ්ණොවාද සූත්‍ර වර්ණනාව	247
4. නඤ්ඤොවාද සූත්‍ර වර්ණනාව	254
5. රාහුලොවාද සූත්‍ර වර්ණනාව	259
6. ඡජක්ක සූත්‍ර වර්ණනාව	260
7. මහා සලායතනික සූත්‍ර වර්ණනාව	263
8. නගර විනේය්‍ය සූත්‍ර වර්ණනාව	265
9. පිණ්ඩපාත පාරිසුඳි සූත්‍ර වර්ණනාව	265
10. ඉන්ද්‍රිය භාවනා සූත්‍ර වර්ණනාව	267

මජ්ඣිම නිකාය අටුවාව

උපරි පණ්ණාසකය.

නමොත්තස්ස භගවතො අරහතො සම්මා සම්බුද්ධස්ස

1. දෙවදහ සූත්‍ර වර්ණනාව

‘එවං මෙ සූතං’ දෙවදහ සූත්‍ර දෙශනාවයි. එහි “දෙවදහං නාම” යන නමෙහි ‘දෙව’ යනුවෙන් රජුන්ට කියති. ප්‍රසාදවත් මනා ආරක්ෂා සංවිධාන ඇති ශාක්‍ය රජුන්ට අයත් මඟුල් පොකුණක් විය. ඒ මඟුල් පොකුණ ‘දෙව’ හෙවත් රජුන්ට අයත් බැවින් දෙවදහ යන නාමෙන් ප්‍රසිද්ධ වූයේය. එය නිමිති කර නියම් ගමටද දෙවදහ නාමය ලැබිණ. බුදුන් වහන්සේ ඒ නියම් ගම ඇසුරුකොට ලුම්බිණී වනොද්‍යානයෙහි වැඩවාසය කරණ සේක.

‘සබ්බං තං පුබ්බෙකත හෙතු’ පෙර කරණ ලද කර්මයන්ගේ හේතුවෙන් මෙයින් කර්ම වෙදනාවද ක්‍රියා වෙදනාවද ප්‍රතික්ෂේප කොට එකම විපාක වෙදනාව පිළිගනීත්යයි දක්වයි.

‘එවංවාදී භික්ඛවෙ නිගණ්ඨා’ මෙයින් මූලින් අනියමින් කියන ලද කාරණය නියම කොට දක්වයි.

‘අනුචාමෙව මයන්ති අකරාමෙව මයන්ති’ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ඔවුන් නොදන්නා බව දැන දැනම හුදෙක් දොස් දැක්වීම් කැමතිව මෙය විචාරති. යමෙක් වනාහි ‘අපි වූයෙමු’ යි නොදනිත්ද ඔවුහු කර්මයාගේ කළ බව හෝ නොකළ බව කෙසේ දැන ගනීත්ද? මතු විචාරීමෙහි ද මේ ක්‍රමයයි.

‘එවං සන්තෙ’ චුල්ල දුක්ඛක්ඛන්ධ සූත්‍රයේ මහා නිසංඝ්ඨානාගේ වචනය ඉදින් ඇති කල්හි යන අර්ථයි. මෙහි වනාහි මෙතෙක් තොපගේ නොදන්නා බව ඇති කල්හි යන අර්ථයි.

‘න කල්ලං’ නුසුදුසුය.

‘ගාල්ලපලෙපනෙන්’ බහුල වශයෙන් ආලේප කිරීමෙන් නැවත නැවත විස රැඳීවීමෙන් නුසුදුසු විදියට ගැල්වීමක් නොකළාක් මෙන්

‘එසනි’ පරීක්ෂණය පිණිස ගන්නා ඉරටුවකින් යටත් පිරිසෙයින් රෙදි වැටියකින්.

‘එසෙයා’ ගැඹුරු නොගැඹුරුදැයි විමසන්නේය.

‘අගදංගාර’ දැවු අරඵවල හෝ තෙල්ලිවල සුණු.

‘ඔදහෙයා’ ප්‍රක්ෂේප කරන්නේය (බහාලන්නේය.)

‘අරොගො’ ප්‍රථමයෙන් මාගන්දිය සූත්‍රයෙහි කියන ලදී.

‘එවමෙව ඛො’ මෙහි මේ උපමා සංසන්දනයයි. හුලින් විදින්නහුට විදි කාලයෙහි වේදනාව දැනෙන කල් මෙන් මොවුන්ට අපි පූර්වයෙහි වූයෙමුයි හෝ නොවූයෙමුයි හෝ මෙබඳු පාපයක් කෙළෙමුයි හෝ නොකෙළෙමුයි හෝ දන්නා කාලය වන්නේය. වණ මුඛය කසන කාලයෙහි වේදනාව ප්‍රකට වන්නාක් මෙනි. අපගේ දුක් මෙපමණක් නිර්ජීරණය. මෙපමණක් නිර්ජීරණවූ කල්හි සියලුම දුක් නිර්ජීරණ වන්නේය. සුද්ධාන්තයෙහි ප්‍රතිෂ්ඨිත වූවා නමැයි දන්නාවූ කාලය ඇති වන්නේය. නැවත පහසුවන කාලය මෙන් ඉහාත්මයෙහි අකුශල ධර්මයන්ගේ ප්‍රභාණයත් කුශල ධර්මයන්ගේ සංසිද්ධිමත් යන දෙක දන්නා කාලය වන්නේය. මෙහි මේ ආකාරයෙන් එක උපමාවෙන් අර්ථ කුනක්ද උපමා සතරකින් එක අර්ථයක්ද දක්වන ලදී. මොවුහු වනාහි එයින් එකකුදු නොදනිති. උල වැරදිව ගිය කල්හි නොවිද්දේම විදින ලද්දේය.

‘මයා’ විරුද්ධවාදියාගේ වචන ප්‍රමාණයෙන්ම විදින ලද්දේමිසි සිත් උපදවා දුකට පත් පුරුෂයෙකු මෙන් හුදෙක් මහා නිගණ්ඨයාගේ වචන ප්‍රමාණයෙන් මේ සියල්ල හදහන්නාහු මෙසේ හි උපමායෙන් බුදුන් වහන්සේ විසින් නිග්‍රහ කරණ ලද්දාහු මඟ හරිත්තට නොහැක්කේ යම්සේ දුබල සුනඛයෙකු මුඛා නැගිටුවා ස්වාමියාගේ අභිමුඛයට පමුණුවා තමා පසු බසිසිද මෙසේ මහා නිගණ්ඨයා මත වාදය ප්‍රතික්ෂේප කරමින් ඇවැත්ති නිගණ්ඨ තෙමේ යනාදිය කියයි.

ඉක්බිති භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ආවායසීයන් ඇතුළු ඔවුන්ට නිගන්නාහු "පඤ්ච බො ඉමෙ" ආදිය වදාළ සේක.

'තත්‍රායස්මන්තානං' එ' පඤ්චධර්මයන් කෙරෙහි පින්වතුන්ගේ

'කා අතීතංසෙ සත්ථරි සද්ධා' අතීතය පිළිබඳ වාදයන්හි ශාස්තෘන් වහන්සේගේ ශ්‍රද්ධාව කවරිද අතීත අදහන්නාවූ තොපගේ මහා නිගණ්ඨයාගේ ශ්‍රද්ධාව කෙබඳුද, කිම සිදුවූ (භූත) දෙයකින් අභූත (නොසිදුවූ) විපාකයෝ වෙත්ද? නොසිදුවූ දෙයකින් භූත විපාකයෝ වෙත්දැයි විචාරයි. සෙසු පදයන්හිද මේ නියායයි.

'සහධම්මිකං' සහෙතුකව, කරුණු සහිතව.

'වාද පටිභාරං' ආපසු හැරී එන වාදය මෙපමණකින් ඔවුන්ගේ ශ්‍රද්ධාව පහකරවී. මෝ තොමෝ සියල්ලන්ගෙන් දුර්වලයයි ශ්‍රද්ධාවගේ සිදිම් වාරය දක්වයි.

'අවිජ්ජා අඤ්ඤාණෙන' අවිද්‍යාවෙන්, නොදැනීමෙන්

'සම්මොහා' මූලායෙන්

'විපච්චෙට්' විපරීත වශයෙන් අදහවී. විපයභීත වශයෙන් හෝ ගණිවී යන අර්ථයි.

'දිට්ඨධම්ම වෙදනීයං' මේ ආත්ම භාවයෙහිම විපාක දෙන්නාවූ

'උපක්කමෙන' ප්‍රයෝගයෙන්

'පධානෙන' වියසීයෙන්

'සම්පරාය වෙදනීයං' දෙවන හෝ තෙවන ආත්ම භාවයේ විපාක දෙන්නාවූ.

'සුඛවෙදනීයං' ඉෂ්ටාරම්මණයෙහි විපාක දෙන කුශල කර්මය, විපරීතවූ දුක් වශයෙන් වින්ද යුතුවූ

'පරිපක්ක වෙදනීයං' මුහුකුරායාමෙන් නිපන් ආත්ම භාවයෙහි වින්ද යුතුවූ දිට්ඨධම්මවෙදනීයට මෙයද නමකි.

'අපරිපක්ක වෙදනීයං' මුහුකුරා නොගිය ආත්මභාවයෙහි වින්ද යුතුවූ පරලොවදී විදිය යුතු කර්මයට මෙය නාමයකි. මෙසේ ඇති කල්හි එහි විශෙෂය මෙසේය. ප්‍රථම වයසෙහි කළ කර්මයක් වේනම් එය පළමු වියෙහි හෝ මැදුම් වියෙහි හෝ

පශ්චිම විශෙහි හෝ විපාක දෙයි. මජ්ඣිම වයසෙහි කරණ ලද කර්මය මධ්‍යම වයසෙහි හෝ අවසාන වයසෙහි හෝ විපාක දෙයි. පශ්චිම වයසෙහි කරණ ලද කර්ම එහිම විපාක දෙයි. ඒ කර්මය දෘෂ්ටධර්ම වෙදනිය (මේ අත්බැව්හිම විපාක දෙන) කර්මය නම්. යම් කර්මයක් සත් දවසක් ඇතුළත දී විපාක දේ නම් එය පරිපක්ක වෙදනිය (මුහුකුරා ගොස් විපාක දෙන) කර්මය නම් වේ. එය කුශල් හෝ අකුශල් විය හැකිය.

පහත දැක්වෙනුයේ ඒ පිළිබඳ කථාවස්තු කීපයකි.

රජගහ නුවර සිවුවරයා ඇසුරු කරමින් පුණ්ණ නම් දූප්පත් මනුෂ්‍යයෙක් වසයි. එක් දිනක් නගරයෙහි නැකත් උත්සවය දැනුම් දුන් කල්හි සිටුතෙම පුණ්ණ අමතා මෙසේ කීයේය. 'පුණ්ණයෙනි, ඉදින් අද සී සාන්තේ නම් ගොන් බාණක් හා නගුලක් ලැබෙයි. කීමෙක්ද? නැකත් ක්‍රීඩා කරන්නෙහිද සී සාන්තෙහිදැයි' විචාළේය.

'ස්වාමීනි! මට නැකැත් උත්සවය පැවැත්වීමෙන් ඇති ප්‍රයෝජනය කීමෙක්ද? සීසාන්තෙමිසි' කීය.

'එසේ නම් තොප ගොස් කැමති බාණක් ගෙන සී සාන්තැයි' සිවුවරයා අවසර දුන්නේය.

පුණ්ණ සී සාන්තට ගියේය. ඒ දිනයෙහි සැරියුත් මහ රහතන් වහන්සේ නිරොධ සමාපත්තියෙන් නැගී කවරකුට සංග්‍රහයක් කරන්නෙමිදැයි බලන සේක. දූප්පත් පුණ්ණයා දැක පා සිවුරු ගෙන ඔහු සී සානා තැනට වැඩියහ. පුණ්ණ තෙරුන් දැක සී සෑම නවතා දැහැටි හා මුව දෝනා පැන් තෙරුණහට පිළිගැන්වීය. තෙරණුවෝ සිරුර පිළිදැගුම් කොට සීසානා තැනට නුදුරු තැනක ආහාර ගෙන ඒම බලමින් සිටි සේක. ඉක්බිති පුණ්ණගේ භායඞ්ච බත් ගෙන එනු දැක අතර මගදීම තමා වැඩ සිටිනා බව දැක්වූ සේක. ඕ තොමෝ ස්වාමියාහට පිළියෙළ කළ ඒ භෝජනය තෙරුන්ගේ පාත්‍රයට පූජා කොට නැවත ගෙදර ගොස් වෙනින් ආහාරයක් උයාගෙන දවල්ව පැමිණියාය. පුණ්ණ තෙම එක වරක් සී සා සිටියේය. බත් ගෙන එන ඕ මෙසේ ඔහුට කීවාය. "ස්වාමීනි උදයෙන්ම ඔබතුමාට බත් ගෙන ආවෙමි. අතරමග වැඩ සිටි සැරියුත් මහතෙරුන් දැක

උන්වහන්සේට එය පිළිගන්වා වෙනින් අහරක් පිසගෙන ඒම නිසා දවල් විය. මට නොකිපෙනු මැනවියි' කීවය.

'ප්‍රියාදර සොදුර, මවිසින් දැනටි දඩු හා මුවදෝනා පැන් උදෑසන තෙරුන්ට පූජා කරණ ලදී. මෙතුමා විසින් වැළඳූ පිණ්ඩපාත දානයද අපගේමය. ශ්‍රමණයන් වහන්සේ අද කළ ශ්‍රමණ කර්මයනට අපිද කොටස් කාරයෝ වූයෙමුයි සිත පහදා ගත්තේය.

එක්වර සී සෑ ප්‍රදේශය ස්වර්ණමය වූයේය. හෙතෙම අනුභව කොට සී සෑ තැන බලන්නාහු දිළිසෙනු දැක නැගී කෙට්ටෙන් ගසා "ස්වර්ණමය බව දැන රජුට නොදන්වා මේ වස්තු පරිභෝගය නොයුතුයයි' සිතා රජුට දැන්වීය. රජතෙමේ ඒ සියල්ල ගැල්වලින් ගෙන්වා රජ මිදුලෙහි ගොඩ ගස්වා 'මේ නගරයෙහි කවරෙකු ළඟ මෙතරම් ධනයක් ඇත්දැයි විචාළේය

'කවරකුටවත් මෙතරම් ධනයක් නැතැ' යි කී කල්හි ඔහුට සිටු තනතුර දුන්නේය. පුණ්ණක සිටුවරයා නමින් හේ ප්‍රසිද්ධ විය.

මේ තවත් කථා පුවතකි. ඒ රජගහ නුවරෙහිම කාළවිලංගික නම් දුප්පත් මනුෂ්‍යයෙක් විසිය ඔහුගේ භාය්‍යාව ඇඹුල් කොල කැදක් පිසුවාය. මහා කාශ්‍යප මහ රහතන් වහන්සේ නිරෝධ සමාපත්තියෙන් නැගී ඔහුට යහපතක් කෙරෙමිසි ආවර්ජනය කරණ සේක. කැද පිසූ බව දැන ගෙදොර වැඩසිටි සේක. ඔ තොමෝ තෙරුන්ගේ පාත්‍රය ගෙණ සියලු කැද පාත්‍රයට බෙදා තෙරුන්ට පිළිගැන්වූවාය. තෙරණුවෝ පාත්‍රය ගෙණ ගොස් බුදුන් වහන්සේට එය පිළිගැන්වූහ. ශාස්තෘන් වහන්සේ යැපෙන ප්‍රමාණයක් ගත් සේක. ඉතිරි කැද පන්සියයක් හික්ෂුන්ට ප්‍රමාණවත් විය. කාළවිලංගියාද හික්ෂුන් වැඩසිටි තැනට පැමිණියෙන් කැද ස්වල්පයක් ලද්දේය. මහා කාශ්‍යප මහරහතන් වහන්සේ කැද පිළිගැන්වීම නිසා කාළවිලංගියාහට කෙබඳු විපාකයක් ලැබෙදැයි බුදුරජාණන් වහන්සේගෙන් විචාළහ. 'මෙයින් සන්වන දවස්හි ඔහුට සිටුතනතුර ලැබෙන්නේ යයි' බුදු රජාණන් වහන්සේ වදාළ සේක.

කාළවිලංගිකයා ඒ කථාව අසා එපවත් සිය සොදුරට කීවාය. එකල්හි රටේ රජ්ජුරුවෝ නගර චාරිකාවෙහි යන්නේ පිට

නගරයෙහි පණපිටින් හුල සිටුවා තිබෙන පුරුෂයෙකු දැක්කාහ. හුල හිඳි පුරුෂයා රජතුමා දැක 'දෙවයනි, ඔබ වහන්සේගේ වළඳන ආහාරයක් එවනු මැනවයි' මහත් හඬින් කීවේය. රජතුමා රසවත් ආහාරය එළඹූ කල් පුරුෂයා කී කථාව සිහිකොට 'මේ ආහාරය පිටත්කර යවන්නට සමර්ථයෙකු දනුව' යි කීයේය. ඒ සඳහා නගරයෙහි දහසින් බැඳි පියල්ලක් දෙන බවට අණබෙර ගැස්වීය. තෙවන වාරයෙහි කාළවිළංගිකයාගේ භාය්‍යා තොමෝ අණබෙරය නවතාලූය. ඇය රජු ඉදිරියට පමුණුවන ලදී. අනතුරුව ඕ තොමෝ පිරිමි වෙස් ගෙන පඤ්චායුධයන්ගෙන් සමන්විතව බත්තලිය ගෙන නගරයෙන් පිටතට නික්ම ගියාය. සිටි නගරයෙහි වූ තල් ගසට අධිගෘහිත දීඝඵල නම් යක්ෂයා ඇය දැක 'සිටුව තී මගේ ගොදුරයයි' කීයේය.

'මම තගේ ගොදුර නොවෙමි. රාජදූතයෙක්මි යි' ඇය කීවාය.

'කොහි යන්නෙහිදැයි' යක්ෂයා විචාළ කල්හි ජීවසූලයෙහි ඉන්නා පුරුෂයා ළඟටයයි කී කල 'මගේද පණිවුඩයක් ඇත එයද ගෙණයන්නට හැකිදැයි' විචාළේය. පණිවුඩය ගෙන යන්නට හැකි බව කී සඳ දීඝඵලයාගේ භාය්‍යාව වූ සුමන දෙවරාජයාගේ දියණි කාලිය පුතෙකු වැදුවායයි කියවයි කිය. මේ තල්ගස මුල තිබෙන නිධන් කළ හතද ගණුවයි කීයේය. ඕ තොමෝ දීඝඵලයාගේ භාය්‍යාව වූද සුමණ දෙවරාජයාගේ දියණිය වූද කාලියට පුත්‍රයෙකු ලැබුණේයයි මහත් හඬින් කියමින් ගියාය. යක්ෂසමාගමයෙහි සිටි සුමන දිව්‍යරාජයා ඇයගේ සොෂණය අසා, එක් මනුෂ්‍යයෙක් අපට ප්‍රියවූ ආරංචියක් ගෙනෙයි. ඔහු මෙහි කැඳවවයි කිය. ඇය අතින් සියලු පුවත් අසා ප්‍රසන්නව මේ වෘක්ෂයේ පරිමණ්ඩල ඡායාව පැතුරුණු තන්හි නිදන් සැළි තොපට දෙමි යි කීයේය.

ජීවසූලයෙහි හිඳි පුරුෂයා බත් අනුභව කොට මුව පිස්නා කල්හි ඇය ස්ත්‍රියක් බව දැන කොණ්ඩයෙන් ඩැහැ ගත්තේය. ඕ තොමෝ කඩුවෙන් තමාගේ කොණ්ඩය කපා දමා රජු සමීපයට ගියාය. 'පුරුෂයා බත් අනුභව කළ බව කෙසේ දැනගන්නේදැයි' විචාළ විට කොණ්ඩය කැපූ සළකුණෙන්යයි

පවසා ඒ ධනය ගෙන්වා ගත්තේය. අනතුරුව නගරයෙහි මෙතරම් ධනයක් අන් කෙනෙකුට නැති බැවින් ඔවුනට නගරයෙහි සිටුනනතුරු රජු විසින් දෙන ලදී.

මල්ලිකා දේවියගේ කථා වස්තුවද මෙහිලා කිව යුතුය. මේ කියන ලද කථාවන් කුසල පක්ෂය හා සම්බන්ධ ඒවාය.

නන්දමාණවක තෙම වනාහි උත්පලවණ්ණා තෙරණියන් හා වරදවා හැසුරුණේය (තෙරණියන් බලෙන් දූෂ්‍ය කරණ ලදැයි කියුසේයි) ඔහු ඇඳෙන් නැගිට නික්ම යන්ම මහ පොළොව පැළී විවරව මහා නරකයන් ගෙණයන ලදී.

නන්ද නමැති ගවසාතකයා පණස් වසක්ම ගවයන් මැරීය. එක් දිනක් අහර ගන්නා වේලෙහි මස් නොමැති වූයෙන් ජීවත් වන්නාවූ එක් ගොත් වස්සකුගේ දිව සිඳ අඟුරු මත්තෙහිලා පුළුස්සා කන්නට සූදානම් විය. එකෙනෙහිම ඔහුගේ දිව මුලින්ම සිඳි බත් භාජනය මත්තෙහි පතිත විය. ඔහු මහත් දුකින් මුරගසමින් සිට කලුරිය කොට අපායෙහි උපන්නේය.

නන්ද නමැති යක්ෂතෙම තවත් යක්ෂයෙකු සමග ආකාශයෙන් යන්නේ හිසබා නොබෝ කල් ඇතිව රාත්‍රි කාලයෙහි වැඩසිටි සැරියුත් තෙරුන් දැක හිසට පහර දෙනු කැමතිව අනික් යක්ෂයාට එය කීය. ඔහු විසින් වළකන එපා කියද්දීම පහර දී 'දැවෙමි දැවෙමි දැවෙමි' කිය කියා මොර දෙමින් එතන්හිදීම පොළොවට පිවිස මහා නරකයෙහි උපන්නේය. මේ කියන ලද්දේ අකුශල කර්ම වස්තූන්ය.

යටත්පිරිසෙයින් මරණාසන්න කාලයෙහි කරණ ලද යම් කර්මයක් වේනම් එය භවත්තරයෙහිදී විපාක දෙයි. සියල්ල පරලෙව්හිදී වින්දයුතු කර්ම නම් වේයයි විචාරණය නොකළ යුතුයි කුමක් හෙයින් විචාරය නොයුතුද? මෙය ඉහාත්මයෙහි විදිය යුතුයයි දත යුතුයි ප්‍රථම මාර්ගාදීන්ගේ භවයන්හි යම් එල සමාපත්ති විපාකයක් වේද මෙහි උපදවන ලද ගුණවශයෙන් කියන ලදී. කුමක් නිසා මෙසේ කියන ලදද මාර්ග කර්මය වනාහි මුහුකුරාගිය දැනීම ඇත්තේයයි දත යුතුය. මාර්ග වේතනා වනාහි සියල්ලටම සැහැල්ලුය. එලදීම අනතුරු ආත්මයෙහි විපාක දෙන බැවිනි.

‘බහුවෙදනියං’ සඤ්ඤා භවයට එළඹියාවූ
 ‘අප්පවෙදනියං’ අසඤ්ඤා භවයට එළඹියාවූ
 ‘වෙදනියං’ විපාක සහිත කර්මය
 ‘අවෙදනියං’ විපාක රහිත කර්මයයි.

‘එවං සන්නෙ’ මේ දෘෂ්ටධර්මවෙදනිය කර්මයන්ගේ උපක්‍රමයෙන් සම්පරායවෙදනියාදී කර්මයන්ගේ උපක්‍රමයෙන් ඉහාත්මයෙහි විදින්නාවූ භවකාරණයාගේ නොලැබීමක් ඇති කළේහි

‘අඵලො’ නිෂ්ඵලවූ නිරර්ථකවූ මෙතකින් නෛයඝානික නොවූ සාසනයෙහි යෙදීමෙහි නිෂ්ඵලභාවය දක්වා වියඝියාගේ ඡෙදකචාරය දක්වන ලද්දේයයි දත යුතුයි.

‘සහධම්මිකාවාදානුවාදා’ අනුන් විසින් කියන ලද කරුණින් කරුණු සහිතව නිගණ්ඨයන්ගේ වාදයෝද අනුවාදයෝද

‘ගාරය්භං ධානං ආගච්ඡන්ති’ නුවනැත්තන් විසින් නින්දා කටයුතු කරුණට පැමිණෙත්. වාදයට පැමිණියෝ නින්දා කටයුතු ස්ථානයට පැමිණියෝ යනුද පාඨයකි අන්‍යයන් විසින් කියන ලද කරුණින් කරුණු සහිතව නිගණ්ඨයන්ගේ වාදයට පැමිණ ඒ වාදය වියලමින් මලානික කරමින් යන අර්ථයි.

‘දුග්ගත කම්මකාරිනො’ මුල්වූ දශ ගර්භා කොට්ඨාශ පැමිණේ.

‘සංගති භාව හෙතු’ (එක්වීමේ) නියතිභාව කාරණාවෝය.

අභිජාති හෙතු’ සවැදැරුම් උත්පත්ති හේතු.

‘පාපසංගතිකා’ පාපය හා එක්වූවහුගේ මෙසේ නිගණ්ඨයන්ගේ උපක්‍රමයන්ගේ එල රහිත බව දක්වා දැන් නෛයඝානික වූ සාසනයෙහි උපක්‍රමයන්ගේ සඵලතාවය දක්වන්නට ‘කථඤ්ච භික්ඛවෙ’ ආදිය කීහ. එහි ‘අන්ධභූත’ යනු දුකින් නොමැඩිය හැකි මනුෂ්‍යාත්මභාවයයි කියනු ලැබේ. එය නොයෙක් ප්‍රකාරවූ දුෂ්කර කායඝියන්ගෙන් යොදන්නේ දුකින් මාර්ගයට පැමිණීමේ බව නම් වේ.

යමෙක් ඉසුරු කුලයෙහි උපන්නේ සත් අවුරුදු වියෙහිදී ඉතා අලංකාරව පියාගේ ඇකයෙහි සිට. සිය ගෙදර දානය වළඳා අනුමොදනා කරණ භික්ෂූන් ක්‍රීඩිත සම්පත්තිය දක්වා

ධර්ම දෙගනා කළ කල්හි රහත් බවට පැමිණේ. මාපියන් විසින් 'පුත පැවිදි වන්නෙහි' කී කල්හි 'එසේය පැවිදි වන්නෙමි' කියා අලංකාර ආභරණයන්ගෙන් සරසා විහාරයට පමුණුවන ලද්දේ තවපඤ්චකය ඉගෙන උන්නේ කෙසේ බාන කල කරගෙයිහිදීම රහත් වෙයි. අළුත පැවිදි වූයේ හෝ තෙලින් මුසු හිරියල් ගෑ හිසින් යුක්තව පසු දින මාපියන් විසින් එවන ලද බත් වළඳා විහාරයෙහි සිටියේම රහත් වෙයි. මේ නිදුකින් තමා පැමිණි බව නම් වේ. මේ වනාහි උත්කෘෂ්ඨ සත්කාර ඇත්තේ නම් වේ. යමෙක් වනාහි දාසියකගේ කුසින් උපන්නේ යටත් පිරිසයින් රිදිමුදිකාවක් පැළඳ පුවඟු මාත්‍රයකින් ශරීරය ආලේප කොට මොහු පැවිදි කරණු මැනවැයි පමුණුවන ලද්දේ කරගෙහිදී හෝ පසුදින හෝ රහත් බවට පැමිණෙයි. මේ තෙම අද්ධභූත නම් වේ.

ධාර්මික සුවය නම් සංඝයා කෙරෙන් හෝ ගණයා කෙරෙන් උපන් සතර ප්‍රත්‍යය සත්කාරයයි.

'අනධි මුච්ඡිතො' තෘෂ්ණාදි ආශාවන්ගෙන් නොමිදුනාවූ 'ධම්මිකං හි සුඛං න පරිච්චජාමි' එහි ඇල්ම නොකට යුතුයි. සංඝයාගෙන් උපන් සලාක බත හෝ වස්සාවාසිකයක් හෝ, මෙපමණක් පරිච්ඡින්නදය කොට සහ මැද හික්ෂුන් අතර අනුභව කරන්නේ පාත්‍ර අතරින් පියුමක් මෙන් සීල සමෘද්ධි මාර්ග ඵලයන්ගෙන් වැඩේ.

'ඉමස්ස' වර්තමානිකවූ පඤ්චස්කන්ධයන්ට මුල්වූ

'දුක්ඛ නිදානස්ස' තෘෂ්ණාවටය. එය වනාහි පඤ්චස්කන්ධ දුක්ඛ මූලය.

'සංඛාරං පදනතො' සප්‍රයෝග වියඝීය කරන්නාට

'විරාගො හොති' මාර්ගයෙන් විරාගය වේ. මේ කියන ලද්දේ මේ සංස්කාරයාගේ ප්‍රධානයෙන් මේ දුඛ නිදානයාගේ මගේ නොඇල්ම වේ. මෙයින් සුඛපටිපදාවෙන් ඛිප්පාහිඤ්ඤාව කියන ලදී. දෙවන වාරයෙන් ඒ ප්‍රයෝග සහිත වියඝීයාගේ මජ්ඣන්ත බව කියන ලදී.

'යො යස්ස' මෙහි මේ කෙටි තේරුමයි. ඒ පුද්ගල තෙමේ යම් දුඛ ප්‍රධානයකගේ සංස්කාර ප්‍රධානයෙන් විරාග වේ. එහි

සංස්කාර නම් වියහි කිරීමයි. මාර්ගය ලැබීම වියහි කිරීමෙන් උත්සාහිත වේ. යම් දූෂිත නිදානයකගේ බැලීම හේතුකොට උපෙක්ෂාව වඩන්නහුට විරාගය වේ. එහි උපෙක්ෂාව වඩන්නේ නම් මාර්ග භාවනාවෙන් භාවනා කිරීමයි.

‘තස්සාති’ ඒ පුද්ගලයාට.

‘පට්ඨබ්බ චිත්තො’ ඡන්දරාගයෙන් බැඳුන සිතැත්තේ.

‘තිබ්බච්ඡන්දො’ දැඩිවූ, මහත්වූ ඡන්දයයි.

‘තිබ්බා පෙක්ඛා’ දැඩිවූ, මහත්වූ ප්‍රාර්ථනාවයි.

‘සන්තිට්ඨහන්ති’ එකතුව සිටිති.

‘සංජග්ගන්ති’ මහත්සේ සිනාසෙමින්

‘සංහසන්ති’ මද සිනා පවත්වමින්

‘එවමෙව ඛො භික්ඛවෙ’ උපමාව විස්තර කිරීමය. එක්තරා පුරුෂයෙක් ස්ත්‍රියක කෙරේ පිළිබඳ සිතැත්තේ කෑම ඇඳීම අලංකාරාහරණ ආදිය දී ගෙහි වාසය කෙරෙයි. ඔී තොමෝ ඒ ස්වාමී පුරුෂයා ඉක්මවා අන් පුරුෂයකු සේවනය කරයි. මෑ අන් පුරුෂයෙකු සේවනය කරන්නේ මාගෙන් සුදුසු සත්කාර නොලැබෙන හෙයින්යයි සිතා ඔහු ඇයට සත්කාර වැඩ කෙළේය. එහෙත් ඒ ස්ත්‍රිය බොහෝ සෙයින්ම වරදවා හැසුරුණාය. ඒ ස්වාමී පුරුෂ තෙමේ මැයට මෙතරම් සත්කාර සම්මාන කරන්නේ නමුදු වරදෙහි යෙදෙමය. ගෙහි වෙසෙමින් අනර්ථයක්ම කරයි. එහෙයින් බැහැර කරමිසි සිතා ‘තීගෙන් කම් නැත. නැවතත් මාගේ ගෙදරට නොඑවයි’ පිරිස් මැදදී ඇය ප්‍රතික්ෂෙප කෙළේය. ඒ ස්ත්‍රී තොමෝ කිසි අයුරකින් ඔහු හා සමග වසනට අසමත් වූවා නැටුම් නටන්නන් හා හැසිරෙයි. ඒ ස්ත්‍රියගේ කළින් පුරුෂයාට ඊට පසු ඇය දැකීමෙන් දොම්නසක් නූපදියි. සොම්නසක්ම උපදියි.

ඒ පුරුෂයා ස්ත්‍රී කෙරේ කාමයෙන් ගිජුවූ කාලය මෙනි මේ භික්ෂුවගේ ආත්මභාවය කෙරෙහි ආලය. කෑම ඇඳීම ආදිය දීමෙන් ගෙහි වසන කාලය මෙනි ආත්මභාවය පොෂණය කරණ කාලය. ඇය වරදෙහි හැසිරෙන කාලය මෙනි ආත්මභාවයාගේ පිත් කිපීමෙන් ආදියෙන් රොගාබාධ වන කාලය. තමාගෙන් සුදුසු ලාභ සත්කාර නොලබන හෙයින් වරදෙහි හැසිරෙයි

සිතා ලාභ සත්කාර දියුණු කිරීම මෙනි බෙහෙත් ආදිය නොලැබීමෙන් මෙසේ වේයයි සලකා බේන් ආදිය කරුණ කාලය. ස්ත්‍රියට සත්කාර වැඩි කළ නමුත් වරදෙහි යෙදීම මෙනි. පින් ආදි යමකට බෙහෙත් කළ නමුත් සෙසු දොෂයන්ගේ කිපීම් වශයෙන් වන සම්බාධයන් හට ගැනීම පිරිස් මැදදී තිගෙන් කම් නැතැයි ගෙයින් පිට කිරීම මෙනි. 'මම දැන් තගේ දාසයෙක් හෝ වැඩ කරුවෙක් නොවෙමි. කෙළවරක් නැති සසර තටම් උපස්ථාන කරමින් හැසුරුනෙමි දැන් නොපගෙන් ඇති එලය කුමක්ද? සිඳෙව බිඳෙව යි' සිරුරෙහි අපෙක්ෂාවක් නොකොට විශ්වාස තීරකොට මාර්ගඥානයෙන් ක්ලේශයන් මුලිනුපුටා හැරීම නාට්‍යකාරයන් හා නෘත්‍ය කරමින් හැසිරෙන ඇය බලා ඒ පුරුෂයාට දොම්නසක් නොම උපදී ද සොම්නසක්ම උපදීද එමෙන් මේ අර්භත්වය. පත් හික්මුත් වහන්සේට පින් කිපීම් ආදි වශයෙන් රෝගී වූ මේ සිරුර බලා දොම්නසක් නොම උපදී. ස්කන්ධ පරිහරණ දුකින් මිදුනෙමියි සොම්නසක්ම උපදුනේය. මේ උපමාව වනාහි පිළිබඳ සිත් ඇත්තනුට දොම්නසක් උපදී. පිළිබඳ නොවූ සිත් ඇත්තනුට මේ නොවේ යයි දැන ස්ත්‍රිය ඡන්දරාගය දුරු කෙරෙයි. මෙසේ මේ හික්මු තෙම සංඛාරයන් දුරු කරන්නනුගේ හෝ උපෙක්ෂාව වඩන්නනුගේ දූෂිත නිදානය ප්‍රභිණ වෙයි. අන් පරිද්දකින් නොවේයයි දන ඒ දෙකම සපයනුයේ දුක්නිදානය දුරු කරයි. මේ අර්ථය පැහැදිලි කරනු වස් පැමිණි බව දන යුතුයි.

'යථාසුඛං ඛො මෙ විහරතො' යම් සුඛ විහරණයකින් වසන්ට කැමති වෙමිද එයින් වසන මට

'පදහන්තස්සාති' යවන්නනුට මෙහිද යමකට සුඛ ප්‍රතිපදාව සත්ප්‍රාය නොවේද සියුම් සිවුරු දරන්නනුට හැම අතින් ප්‍රසාදිකවූ සෙනසුන්වල වසන්නනුට සිත අවුල්වෙයි. දූෂිත ප්‍රතිපදාව සත්ප්‍රාය වූවනුට කැඩුණ සිදුනු සිවුරු මහත් සිවුරු දරන්නේ සොහොනය රුක්මුලය ආදි තන්හි වසන්නනුට සිත එකඟ වෙයි. ඒ සඳහා මෙය කියන ලදී.

'එවමෙව ඛොති' මේ උපමා සැසදීම පිණිසය. හි වඩුවෙකු මෙන් වනාහි ජාති ජරාව ආදියෙන් බියවූ යෝගියා දන යුතුය.

නැවුණු' ඇද හි දණ්ඩක් මෙන් ඇද කපටි වංක සිත දත යුතුය. කායික වෛතසික වියඪය අලාභා නොහොත් ගිනි පෙණෙලි දෙකක් මෙනි. හිය සෘජු කරන්නනුට කැඳ තෙලක් මෙනි. ශුද්ධාව නමන දඩුව මෙනි. ලොකෝත්තර මාර්ගය හි වඩුවාගේ විශේෂයෙන් වක්වූ හි දණ්ඩ කැඳ තෙලින් හා ගිනිපෙණෙලිවල රත් කොට අවිච්චෙති දා සෘජු කිරීම මෙනි. මේ භික්ෂුවගේ විශේෂයෙන් ඇදවූ සිත ශුද්ධාවෙන් සතපවා කායික වෛතසික වියඪයෙන් රත්කොට ලොකෝත්තර මාර්ගයෙන් සෘජු කිරීම, හි වඩුවාගේ මෙසේ සෘජු කළ හි දණ්ඩෙන් සතුරා විද සම්පත් අනුභව කරන්නාක් මෙන් යෝගියාගේ එසේ සෘජු කළ සිතින් කෙළෙස් සමූහය විද ප්‍රසාද එළවන සෙනසුනෙහි නිරොධ ඵල නැමති උතුම් ගොඩබිමට පැමිණියහුගේ ඵල සමවත් සුව විදීම දත යුතුයි.

මෙහි තථාගතයන් වහන්සේ සුඛපටිපදාවෙන් ඛිජ්ජා භික්ෂු භික්ෂුවගේ ප්‍රතිපදාවද දුක් ප්‍රතිපදාවෙන් ඛිජ්ජා භික්ෂු භික්ෂුවගේ ප්‍රතිපත්ති කියන ලදහ. ඉතිරි දෙකහි නොකියන ලදී. ඒවා කියනුවස් මේ-දෙශනාව ඇරඹිය. මේ දෙක කී කල්හි ඉතිරි ඒවාද කියන ලද වේ. ආගාමී ප්‍රතිපදා නොකියන ලදී. එය දෙශනා කරණු පිණිස මේ දෙසුම ඇරඹී. සහගාමිනී ප්‍රතිපදාව හෝ කියන ලදී. නොදක්වන ලද එක් බුද්ධොද්පාදයක් දක්වා එක් කුලපුතෙකුට නිෂ්ක්‍රමණ දෙශනය රහත් බවෙන් විනිවර්තනය (පෙරළමියි) කරමියි දැක්වීමට මේ දෙශනය ආරම්භ කරණ ලදී. සෙස්ස හැම තන්හි ප්‍රකටය.

(දෙවදන සූත්‍ර වර්ණනාව නිමි.)

2. පංචත්තය සූත්‍ර වර්ණනාව.

'එවම්මෙසුනන්ති' මා විසින් පංචත්තය සූත්‍රය මෙසේ අසන ලදී.

'එකෙති' සමහරුය.

'සමණ බ්‍රාහ්මණාති' පිරිවැජ්ඣ බවට පැමිණි බැවින් ශ්‍රමණයෝය. ජාතියෙන් බමුණෝය ලෝකවාසීන් විසින් මහණ

බමුණෝයයි මෙසේ සම්මත කරණලදී. අපරාන්තය විශේෂයෙන් කල්පනා කොට ගනින්නුයි අපරාන්ත කප්පික නම්. අපරාන්ත කල්පය හෝ මොවුන්ට ඇත්තේනුයි අපරාන්ත කප්පික නම්වේ. මෙහි අන්ත නම් 'සක්කා යො බො ආවුසො එකො අත්තො' යනාදියෙහි මෙන් මෙහිදී කොටස කැමති වන ලදී. කප්ප නම් තෘෂ්ණා දෘෂ්ටියයි කියන ලද මැයි.

'කප්ප' නම් උදාන වශයෙන් තෘෂ්ණා කල්පය දෘෂ්ටි වශයෙන් කල්පයෝ දෙකකි. එසේ හෙයින් තෘෂ්ණා දෘෂ්ටි වශයෙන් නොපැමිණී ස්කන්ධ කොටස කල්පනා කොට සිටියේනුයි අපරාන්ත කල්පයයි. මෙහි මෙසේ අර්ථය දත යුතුයි. ඔවුන්ගේ මෙසේ අපරාන්තය කල්පනා කොට සිටිය වුන්ගේ නැවත නැවත ඉපදීම් වශයෙන් අපරාන්තය අනුව හිය දෘෂ්ටියයි අපරාන්ත දෘෂ්ටි වේ. ඔවුහු මෙසේ දෘෂ්ටි ඇත්තෝ ඒ අපරාන්තය අරභයා නිසා අනිත් ජනයා දෘෂ්ටි ගත කරන්නාහු අනෙක විභත අධිවුත්ති පදයයි කියත්.

'අනෙක විභිතානිති' නොයෙක් වැදැරුමය.

අධිවුත්ති පදානිති' අධි වචන පද නම් වෙත්. නොහොත් සිදුවූ අර්ථය මැඩ පවත්වා සොබා වශයෙන් නොගෙන පවතින හෙයින් අධිවෘත්ති දෘෂ්ටියයි කියනු ලැබෙත්. අධිවෘත්තීන්ගේ පද අධිවෘත්ති පද නම්. දෘෂ්ටිය ප්‍රකාශ කරණ වචනය යන අර්ථයි.

'සඤ්ඤිති' සංඥාවෙන් යුක්තය.

'අරෝගොති' ලෙඩ නැති.

'ඉත්ථෙකෙති' මෙසේ සමහරය. මෙයින් සොළොස් සඤ්ඤි වාදයෝ කියන ලදහ.

'අසඤ්ඤිති' මෙයින් අට්ඨඅසඤ්ඤි වාදයෝ කියන ලදහ.

'නෙවසඤ්ඤි නාසඤ්ඤිති' මෙයින් නෙවසඤ්ඤි නාසඤ්ඤි වාදයෝ අටදෙන කියන ලදහ.

'සතොවාපන සත්තස්සාති' මෙයින් උච්ඡේද වාදයෝ සත කියන ලදහ. එහි 'සතොති' විද්‍යාමාන වන්නහුගේය.

'උච්ඡේදන්ති' සිදීමයි.

'විනාසන්ති' නොපෙනීමයි

‘විභවන්ති’ භවයාගේ පහවීමයි. මේ සියල්ල ඔවුනොවුන්ට පර්යාය වචනයෝය.

‘දිට්ඨ ධම්ම නිබ්බානං වා පනාති’ මෙයින් දෘෂ්ටි ධර්ම නිර්වාන වාදයෝ පස්දෙන කියන ලදහ. එහි ‘දිට්ඨ ධම්මොති’ ප්‍රත්‍යක්ෂ ධර්මයයි කියනු ලැබේ. ඒ ඒ තන්හි ලබන ලද ආත්ම භාවයට මේ වචනයකි. දෘෂ්ට ධර්මයෙහි නිවන දිට්ඨ ධම්ම නිර්වාන නම්. මේ ආත්ම භාවයෙහිදීම දුක් සංසිද්ධිය යන අර්ථයි.

‘සන්නන්වාති’ සංඥා ආදීන්ගේ වශයෙන් තුන් ආකාරයෙන් සාන්තය.

‘තීතිහොන්තීති’ ආත්මය සංඥා ආදී සාන්ත වශයෙන් එකය. අනිකය. දෙකයයි මෙසේ තුණෙකි.

‘රූපිවාතී’ කරජ රූපයෙන් හෝ කසින රූපයෙන් හෝ රූපිය. එහි ලැබුයේ කසින රූපය ආත්මයයි ගනී.

තර්කයෙන් රූප දෙක ගනියි. අරූපිවූ අරූප සමාපත්තිය හෝ නිමිත්ත හෝ හැර සංඥා ස්කන්ධය සෙසු අරූපී ධර්මයන් හෝ ආත්මයයි පනවයි. ලාභිහුද තර්කයෝද මෙපරිදි පණවත්. තෙවන දෘෂ්ටියද මිශ්‍රක ග්‍රහ වශයෙන් පවතිය. සතර තර්ක ග්‍රහයෙන්ද පවතියි. දුතිය වතුෂ්කයෙහි පළමු දෘෂ්ටිය සමාපන්නක වාරයෙන් කියන ලදී. දෙවන දෘෂ්ටිය අසමාපන්නක වාරයෙන්ද තෙවන දෘෂ්ටිය සුඵපමත්තව හෝ සරාව මාත්‍රව හෝ කසිණ පරිකර්ම වශයෙන්ද සිව්වන දෘෂ්ටිය විපුල කසින වශයෙන් කියන ලදහයි දත යුතුයි.

‘එතංවා පතෙ කෙසං උපාතිවත්තනං,’ සංඤ්ඤි යන පදයෙන් සැකෙවින් කියන ලද සඤ්ඤා සත්තකය ඉක්මවන ලද්දවුන්ගේය යන අදහසයි. ඇතමෙක් අට්ඨකයයිද ප්‍රකාශ කරති. එදෙක මතු ප්‍රකාශ වෙයි. මේ සංක්ෂේප අදහසයි. සමහරෙක් මේ සංඥා හත හෝ අට හෝ ඉක්මවන්ට හැකි වෙත්. සමහරෙක් නොහැකි වෙති. එහි යමෙකුට හැකිද ඔහු ගත යුතුය. යම්සේ ගංගාව එතර කරණ මනුෂ්‍යයන් අතරෙන් එක් තැනැත්තෙකු දීර්ඝවූ ගඟට ගොස් සිටියි. එකෙක් එයින් මතු මහ ගඟට ගොස් සිටියි. එපරිද්දෙනි. සමහරු

විඤ්ඤාණංවායතනය අප්‍රමාණවූ ආනංජයයි කියා සිටිති. සමහරු ආකිංචංජායතනයයි කියාද සිටිති.

එහි 'විඤ්ඤාණංවායතනය' පළමු කොට දක්වන්නට සමහරු විඤ්ඤාණ කයින් කියන ලදී.

'තයිදං' ඒ මේ දෘෂ්ටි ගතයද දෘෂ්ටි පංචකයද දෘෂ්ටාරම්මණයද තථාගතයන් වහන්සේ දන්නා සේක. මේ හේතුවෙන් මෙනම් දර්ශනයක් ගන්නාලදැයි විසිතුරු නුවණින් දැනගනියි දැන් එයම විස්තර කරන්නේ යෙබො තෙ හොන්නො යනාදිය කිය.

'යාවාපනසං' සංඤාණයයි මෙසේ කියන ලද සංඥානයයි.

'පරිසුද්ධා' කෙලෙස් රහිතය.

'පරමා' උතුම්ය.

'අග්ගා, ශ්‍රෙෂ්ඨය.

'අනුත්තරියා අක්ඛාසති' අසදෘසයයි කියනු ලැබෙයි.

'යදිරූප සඤ්ඤාණං' මෙයින් ආකාසානංවායතන විඤ්ඤාණංවායතන සංඥා කියන ලදී. අනිත් පද දෙකින් සමාපන්නකවාර අසමාපන්නක වාර කියන ලදී. මෙසේ කොටස් වශයෙන් අටකි. අර්ථවශයෙන් සංඥාවෝ සතකි. සමාපන්නකවාරය පළමු ජාතියෙහි සංගෘහිතයි.

'තයිදං සංඛතං' ඒ මේ සියල්ල දෘෂ්ටිගතිකය සමග ප්‍රත්‍යයන් හා කරණ ලදී.

'ඔළාරිකං' සංඛත හෙයින් ලාමකය. 'අත්ථි ඛො පන සංඛාරාණං නිරොධො' සංඛතයයි කියන ලද මේ සංස්කාරයන්ගේ නිරුද්ධවීමයි සංඛ්‍යාවට පැමිණ නිර්වාණයක් ඇත.

'අත්ථෙතං ති ඉති විදිත්වා' ඒ නිවණ ඇත්තේයයි දැනගෙන.

'තස්ස නිස්සරණ දස්සාවි' ඒ නිර්වාණයාගේ දැක්මයි.

'තථාගතො තදුපාති වත්තො' ඒ සංඛතය ඉක්මවී යන අභිප්‍රායයි.

'තත්‍ර' ඒ අසඬූ වාද අටෙහි.

'රූපිං වා' මේ ආදිය සංඬූවාදයෙහි කී ක්‍රමයෙන් දන යුතුයි. යම් හෙයකින් මෙය අසංඬූවාදද. ඒ කාරණයෙන් මෙහිදී දුතිය චතුක්කය (දෙක හා සතර) නොකියන ලදී.

‘පටිසක්කොන්ති’ වළකත්.

‘සඤ්ඤා රොගො’ මේ ආදීන්හි ආත්මාර්ථයෙන් රොග නම්. දෝෂ සහිත බැවින් ගණ්ඩ හෙවත් ගඩු නම්. අනුව ඇතුළට වදින හෙයින් සල්ල හෙවත් උල නම් වෙයි.

‘ආගතිං වා ගතිං වා යනාදියෙහි ප්‍රතිසන්ධි වශයෙන් ආගතිය, ගමන් වශයෙන් ගතිය. චුතවීම හෙවත් මැරීම වශයෙන් චුතිය. ඉපදීම වශයෙන් උත්පත්තියයි. නැවත නැවත ඉපදී අනික් අනික් භවයක් හා ගැටෙන හෙයින් වෘද්ධියය, මහත් බවය. ඒකාන්තයෙන් චතුරවොකාර භවයෙන් රූපය හැර විඤ්ඤාණයාගේ පැවැත්ම ඇතිවෙයි. ඉතිරි සංවත්තනුය හැර විද්‍යමාන නොවෙයි. මෙම ප්‍රශ්නය පංචවොකාර වශයෙන් කියන ලදී. පංචවොකාරයෙහි ස්කන්ධ සතර හැර විඤ්ඤාණයාගේ පැවතීමක් නැත. විතණ්ඩවාදීහු රූපය අත්හැර යයි යනාදී කීමෙන් අරූප භවයෙහි රූපයද අඤ්ඤී භවයෙහි විඤ්ඤාණයද ඇත. එසේම නිරොධ සමච්ඡාදන පිළිපත්නනුටයයි කියති. ඊට මෙසේ කිය යුතුය. ව්‍යංජන ඡායාවෙන් අභිප්‍රා දෙකක් ප්‍රතිබාහනය කරයි.

‘ආගතිං’ යනාදී කීමෙන් ඒ විඤ්ඤාණය පක්ෂීහු දෙපා සිටිපා සත්වයෝ මෙන් පැන යාමද කකුල්වලින් දිවිමද හරක් අං වැල් ආදිය මෙන් වැඩිමටද පැමිණෙයි. යම් හෙයින් බුදුන් වහන්සේ විසින් බොහෝ සූත්‍රවල භවත්‍රයක් දෙසන ලදද, අරූප භවයාගේ නොවීමෙන් දෙකක්ම සිදු වෙත්. එබැවින් මෙසේ නොකියා යථොක්ත අදහසම සිතේ දරාගත මැනව.

‘තත්‍ර’ නෙව සඤ්ඤී නාසඤ්ඤී අට කෙරෙහිය. මෙහිද ‘රූපං වා’ යනාදී කියන ලද නියමයෙන් දැනගත යුතුයි.

‘අසඤ්ඤා සම්මොහො’ සංඥා රහිතවයි. මුළාවට පැමිණෙන ස්ථානයයි. යම් කිසිවක් නොදනිනම් මේ අසංඤී නම්.

‘දිට්ඨං සුත මුත විඤ්ඤාතබ්බස්ස සංඛාර මත්තෙන්’ දැකීමෙන් ඇසීමෙන් ස්පර්ශයෙන් දැනගත යුතු පමණකින් මෙහි දනිනුයි විඤ්ඤාතබ්බ නම්. පංචද්වාරයෙහි පැවති සංඥා මාත්‍රය යනු මෙහි තේරුමයි.

‘සංඛාර මත්තෙන්’ ලාමකවූ සංස්කාරයාගේ පැවතීමි මාත්‍රය යන අභිප්‍රායයි.

‘එස්සායතනස්ස’ මේ නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනයාගේ ‘උපසම්පදං’ ප්‍රතිලාභයයි.

‘බ්‍රාහ්මනං හෙතං’ විනාසයයි.

‘සසංඛාර සමාපත්ති පත්තබ්බමක්ඛායති’ ලාමක සංස්කාරයාගේ පැවත්මෙන් පැමිණිය යුතුයයි නොකියයි.

‘සංඛාරාවසෙස සමාපත්ති පත්තබ්බං’ සංස්කාරයන්ගේ යම් අවසෙසයක් භාවනා වශයෙන් සියළු සියුම් භාවයට පැමිණි සංස්කාරයෝ ඔවුන්ගේ පැවැත්මෙන් මීට පැමිණිය යුතුය යන අදහසයි. මෙබඳු සංස්කාරයන් පැවති කල්හි මෙයට පැමිණිය යුතු.

‘තයිදං’ ඒ මෙය සියුම් වූයේද සංඛත හෙයින් ඕලාරික නම්.

‘තත්‍ර’ උච්ඡේද වාද සතෙහි.

‘උද්ධංසරා’ උද්ධ නම් අනාගතයයි. සසරවාදය සැරිසරා යන තේරුමයි.

‘ආසත්තිං යෙව අභිවදන්ති’ ඇලීමම කියති. ආපත්ති කියාද පාඨයයි. තෘෂ්ණාවම ප්‍රකාශ කරයි යන අදහසයි.

‘ඉතිපෙච්ච හවිස්සාම’ මෙසේ පරලොව ගොස් ක්ෂත්‍රියෙක් වන්නෙමු. බ්‍රාහ්මණයෙක් වන්නෙමුයි මෙසේ ක්‍රමය දත යුතුයි.

‘වාණිජ්ජපමා මඤ්ඤෙ’ වෙළෙන්දන් සමානයයි මාහට අවබෝධ වෙයි.

‘සක්කාය භයා’ සත්කාය දෘෂ්ටියට භයය, භය නොවන දෙයට අස්ථානයේ සතර දෙනෙක් බිය වෙති ඒ සතරදෙන කවුරුද? ගැඩවිල් පණුවා පොළොවෙ පස් ඉවරවේය යන භයෙන් අනුභව නොකරයි. කොස්වාලිහිණියා ඔහුගේ බරට පොළොව පාත්වේ යන භයින් එකපයින් සිටියි. කිරල්පක්ෂියා අහස පාත්වී ඒය යන භයෙන් උඩුකුරුව සයනය කරයි. බ්‍රාහ්මණ ධර්මය රකින්නා ලොව විනාශ වේයයි බියෙන් බ්‍රහ්ම චරියාවෙ නොහැසිරෙයි. මේ සතර දෙනා අස්ථානයේ නොහොත් භය නොවිය යුතු තත්ති භය වෙති. සක්කායට භයවීමත් එපරිද්දෙනි.

‘සක්කාය පරිජගුවිජා’ ත්‍රිභුමකයයි කියන ලද සත්කායට නින්දා කරන්නාහුය.

‘සාහද්දල බද්ධො’ දණ්ඩෙක රැහැනක් යවා බඳනා ලද සුනඛයාය.

‘එවමෙ විමෙ’ මෙහි දැඩි ස්ථම්භය මෙන් ත්‍රිභුමකයයි කියන ලද සත්කාය දෘෂ්ටිය දැන ගත යුතුය. දෘෂ්ටි ගතිය සුනඛයා මෙනි, දෘෂ්ටිය දණ්ඩ මෙනි, තෘෂ්ණාව රැහැන මෙනි බඳමින් බැඳ ටැඹෙහි හෝ උලෙහි බඳින ලද සුනඛයාට තම බලයෙන් එය සිඳින්නට නොහැකිව වට්ට ගමන් කිරීමෙන් දෘෂ්ටිගතිකයාට දෘෂ්ටි දණ්ඩෙන් ඇතුළුව තෘෂ්ණා රැහැනින් බැඳ සත්කායෙහි විශේෂයෙන් බැඳී අනුව ගමන් කිරීම දත යුතුයි.

‘ඉමානෙව පඤ්චායතනානි’ මේ කාරණා පසයි. මෙසේ මාතෘකාව තබන්නහු විසින් පසක්ම තබන ලදහ. නිගමනය කරණ තැනැත්තා විසින් පසක්ම නිගමණය කරණ ලදී. බෙදන්නා විසින් සතරක් බෙදන ලදී. ඉහාත්මයෙහි නිවණ කොතැන ප්‍රවිෂ්ටදැයි එකත්ත නානත්ත වශයෙන් පද දෙකේ ප්‍රවිෂ්ටවියයි දත යුතු. මෙසේ අපරන්තකප්පික හතලිස් සතරක් පෙන්නුම් කොට දැන් දහඅටක් පූර්වාත්තකප්පිකයන් දැක්වීමට ‘සන්ති භික්ඛවෙ’ යනාදිය කීය. එහි පසුගිය කොටසයයි කියන ලද පූර්වාත්තය සලකා විසේසයෙන් සලකා ගන්නේනුයි පුබ්බන්ත කප්පික නම් වෙයි. පුබ්බන්ත කල්පය හෝ මොවුන්ට විද්‍යමාන වේනුයි පුබ්බන්තකප්පික නම්. මෙසේ සෙස්සද පෙර කියන ලද නයින් දැන ගත යුතුය.

‘සස්සතො අත්තාව ලොකොව’ රූපාදීන් කෙරෙන් එක්තරා එකක් ආත්මයයි ගෙන නිත්‍යයයි එකාන්තයයි ප්‍රකාශ කරත්.

රූපං අත්තාවෙව ලොකොව සස්සතොව’ තෙමේද ලොකයාද පණවත්ය යන විස්තරය අසාස්වතාදියෙහිද මෙම ක්‍රමයයි. මෙහි පළමු වාදයෙන් සාස්වත වාද සතර කියන ලදී දෙවන වාදයෙන් සාස්වත උච්ඡේද දෙක කියන ලදී මොහු යට ආවාහු නොවේද, මෙහි කුමක් නිසා නැවත ගන්නා ලදද. යට ඒ ඒ තැන දන්නා ලදී. ඒ ඒ ස්ථානයන්හිම සිදේ යයි දැක්වීම

පිණිස පැමිණියේය. මෙහිද පූර්වෙනිවාසලාභී දෘෂ්ටි ගතිකයා අතීතය දක්නේය. අනාගතය නොදකියි. ඒ පුද්ගලයාට මෙසේ සිතක් වෙයි. පූර්වාන්තයෙන් පැමිණියේ තෙමේ මෙහි නැසෙයි. මින් මතු නොයයි. මේ කාරණය දැක්වීම පිණිස ගන්නා ලදී.

තෘතීය වාදයෙන් එකච්ච වාද සතරක් කියන ලදී. චතුර්ථ වාදයෙන් අමරාවික්ඛෙපික සතරක් කියන ලදී.

‘අන්තවාදී’ භාත්පසින් පිරිසිඳිනා ලද පරිවට්ඨමයයි නොවැඩූ කසිණයාගේ ඒ කසිණය ආත්මයයිද ලොකයායයිද ගෙන මෙබඳු වෙයි. දෙවන වාරය වඩන ලද කසිණයාගේ වශයෙන් කියන ලදී. තෘතීය වාරය සරස්ව වඩා උඩ හා යට වැඩූ කසිණයාගේ සතර වන වාරය පෙලේ වශයෙන් කිය. අනතුරුව චතුක්කයම කියන ලදී.

එකන්ත සුඛි’ නිතර සැප ඇති. මේ දෘෂ්ටි ලාභියා ජාති සසර තර්කයන්ගේ වශයෙන් උපදී. ලාභිහුගේ පූර්වෙනිවාස ඥානයෙන් ක්ෂත්‍රියාදී කුලයෙක ඒකාන්ත සැපයම තම ජාතිය සිහි කරණ අයට මෙබඳු දෘෂ්ටියක් උපදියි. ජාති සසරය සිහි කරණ අයටද එසේම වර්තමාන සුවය අනුභව කරන්නාහට අතීතය ආදී ජාති සතක එසේම ආත්ම භාවය සිහි කරණ තාර්කිකයාට සුවයෙන් යුතුව ඒ අතීතයේද මම මෙසේ වූයෙමියි කල්පනාවෙන් උපදියි.

‘එකාන්ත දුක්ඛි’ මේ දෘෂ්ටිය ලාභී පුද්ගලයාට උපදින්නේ නැත. ඒ තෙමේ ඒකාන්තයෙන් මෙහිදී ධ්‍යාන සුවයෙන් සැප ඇත්තෙක් වෙයි. මෙහිදී දුකෙන් ස්පර්ශ කරණ ලද ජාතිස්සර නුවනින් කල්පනා කරන අයට ඕ තොමෝ උපදියි. තුන් වැන්න සුව දුකින් මිශ්‍රවූ සියළු දෙනාට උපදියි. එසේ සතරවන දෘෂ්ටිය ලාභී පුද්ගලයාට චතුර්ථද්ධ්‍යාන වශයෙන්ද අදුක්ඛම සුඛයාට පූර්වයෙහි චතුර්ථධ්‍යානයම බලලොව සිහි කරණ ජාතිස්සරයාට වර්තමානයෙහි මධ්‍යස්ථයාට ශ්‍රැතියෙන් මධ්‍යස්ථව සිහි කරණ අයට වර්තමානයෙහිද මධ්‍යස්ථ පුද්ගලයාට අතීතයෙහිද මෙසේ වන්නේයයි තර්කයෙන් ගන්න අයටද ඒ දෘෂ්ටිය උපදියි.

මෙතෙකින් සාස්වත වාද සතරද එකච්ච සාස්වත වාද සතරද අත්තානන්තික සතරද අමරාවික්ෂෙප සතරද අධිච්ච

සමුප්පන්නික දෙකදැයි යන දහඅට පුබ්බන්ත කල්පිකයෝ කීහ. දැන් දෘෂ්ටිය උදුරන්නේ 'තත්‍ර භික්ඛවෙ' යනාදිය කිය.

'එහිපච්චන්තඤ්ඤෙව ඤාණං' ප්‍රත්‍යක්ෂ නුවණයි.

'පරිසුද්ධං' කෙලෙස් නැත.

'පරියොදානං' බැබළීම් සහිතය. සියළු පදයන්ගෙන් විදර්ශනා ඥානයම ප්‍රකාශ කරණ ලදී. ශ්‍රද්ධාව ආදී ධර්ම පස බාහිර සමයෙහි වෙති. විදර්ශනා ඥානය සාසනයෙහි වේ

'ඤාණභාග මත්තමෙව පරියොදපෙන්ති' අපි මෙය දනිමු. අපි මෙය දනිමුයයි මෙසේ ඤාණ කොටසට බස්වති.

'උපාදානමක්ඛාසති' මෙනම් නුවණ බොරු දැකීමක් නම් නොවෙයි. එබැවින් එය ඒ භවයන්ගේ දිට්ඨපදානයයි කියනු ලැබෙය යන අදහසයි. නැවතද ඒ දැනීම් මාත්‍රයක් ලක්ෂණ කොට ඇති බැවින් ඤාණ භාග මාත්‍රයමය. එසේ ඒ දැකීමගේ අනුව පවතින බැවින්ද උපාදාන ප්‍රත්‍ය වශයෙන්ද උපාදානයමය.

'තදුපාතිවත්තො' ඒ දිෂ්ටිය ඉක්මවූ මෙතෙකින් සාස්වත වාද සතරද එකවිච සස්සතික සතරද අත්තානන්තික සතරද අමරාවික්ෂෙප සතරද අධිච්ච සමුප්පන්නික දෙකද සඤ්ඤිවාද දහසයද අසඤ්ඤි වාද අටද නෙවසඤ්ඤි නාසඤ්ඤි වාද අටද උච්ඡේදවාද සතද දිට්ඨ ධම්ම නිබ්බාණ වාද පසදැයි බ්‍රහ්ම ජාල සූත්‍රයෙහි ආ දෙසැට දෘෂ්ටිහු කියන ලදහ. බ්‍රහ්මජාලයෙහි මේ සූත්‍රය නොකියන ලදී. මෙහි එයට වැඩි අතිරේක සත්කාය දෘෂ්ටියක් ආ හෙයින්, මෙය කියන ලද කල්හි බ්‍රහ්මජාලය කියන ලද්දේමය. දැන් මේ දෙසැට දෘෂ්ටිහු උපදින්නාහු සත්කාය දෘෂ්ටිය මුල්වම උපදිති. එය දැක්වීමට 'ඉධ භික්ඛවෙ එකච්චො' යනාදිය කිය.

එහි 'පටිනිස්සග්ග' පරිත්‍යාගයෙහි කාමසංයොජනානං අනධිට්ඨාන පංචකාම ගුණ තෘෂ්ණාවන්ගේ හැරීමය.

'පච්චෙකම්පිති' ප්‍රීති සහිත ධ්‍යාන දෙකක ප්‍රීතියයි.

'නිරුප්පිකති' ධ්‍යාන නිරෝධයෙන් නැති කිරීම සමවතින් නැගිටිටුගේ නිරුද්ධය නම් වෙයි. යම් හෙයකින් අදුක්ඛම සුඛ වේදනාවගේ නිරෝධයෙන් උපදියි. නිරාමිස සැපය එනම් සැපයාගේ නිරෝධයෙන් උපදියි. අදුක්ඛමසුඛ වේදනා යන

මෙහි මේ තේරුම නොවෙයි. චතුර්ථධ්‍යාන නිරෝධයෙන් තෘතීයධ්‍යානයට පැමිණ වෙසෙයි යන අභිප්‍රායයි. සතරවන ධ්‍යානයෙන් නැගිට තුන්වන ධ්‍යානයට සමවදියි. තුන්වන ධ්‍යානයෙන් නැගිට සතරවන ධ්‍යානයට සමවදියි. මේ ආකාරයෙන් මේ උපමාව දැනගත යුතුවෙයි.

‘උප්පජ්ජති දොමනස්සං’ ධ්‍යානය පරියාදානක සිතේ ඇති නොසතුට නොවෙයි. සමවතිත් නැගිටි සිතගේ කර්මන්‍ය බව කියන ලදී. “

‘පච්චෙකා පීති’ ඒ ධ්‍යාන දෙකේ ප්‍රීතියයි.

‘යං ඡායා ජහති’ යම් තැනක සෙවන හරිද, කුමකැයි කියන ලදද, යම් ස්ථානයක සෙවන ඇත්තේද එතන අව්ව නැත. යම් ස්ථානයක අව්ව නැතිද එහි සෙවන නැත.

‘නිරාමිසං සුඛං’ තෘතීයධ්‍යාන සැපයයි.

අද්ඤ්ඛම සුඛං’ සතරවන ධ්‍යානය දැනීමයි.

‘අනුපාදානො භමස්මි’ නිග්‍රහ කරන්නෙමි.

‘නිබ්බාණසප්පායං’ නිවණට උපකාරයි.

‘අභිවදති’ අභිමානයෙන් කියයි.

‘පුබ්බන්තානුදිට්ඨි’ දහඅට ප්‍රකාර පූර්වාන්තානුදිෂ්ටියයි.

‘අපරන්තානුදිට්ඨිං’ හතලිස්සතරාකාරවූ අපරන්තානු දෘෂ්ටියයි.

‘උපාදානමක්ඛායති’ මම වෙමි කියා ගන්නනුගේ සත්කාය දෘෂ්ටිය පරියායෙන් දෘෂ්ටි උපාදානය කියනු ලැබේ.

‘සන්තිවරංපදං’ සංසිදුනු කෙලෙස් ඇති හෙයින් සාන්තවූ ශ්‍රෙෂ්ඨ පදයයි.

‘ඡන්තං එස්සායතනානං’ බුදුන් විසින් යම් තැනක ඇස නිරුද්ධ වේද, රූපසංඥාව නොඇලේද යමක් ආයතනයන්ගෙන් දැනගත යුතුද මෙහි ආයතන දෙදෙනාගේ ප්‍රතික්ෂෙප කිරීමෙන් නිවණ දක්වන ලදී.

යම් තැනක ආපොධාතුව පෘථිවිධාතුව තෙජොධාතුව වායොධාතුව පිහිට නොවේද, එයින් විල් නවතිත්. මෙහි චුතය චුතය නොවෙයි. මෙහි නාමයත් රූපයත් නිරවශෙෂව වැලකීම කරයි. මෙහි ප්‍රදෙස සංස්කාරයන්ගේ ප්‍රතික්ෂෙප කිරීමෙන් නිවණ පෙන්නුම් කරණ ලදී.

කොතනක ආපොධාතුව පෘථුවිධාතුව තෙජොධාතුව වායොධාතුව ප්‍රතිජ්වා රහිතද, කොතනක අගද හුස්වද සියුම්ද සණද සුහද අසුහද කොතනක නාමරූප දෙක නිරවශේෂව චළකාද එහි වියාකරණය වේ. විඤ්ඤාණය අනිදර්ශනය අතන්තය. මෙහි සර්ව සංස්කාරයන්ගේ ප්‍රතික්ෂෙපයෙන් නිවණ පෙන්නුම් කරණ ලදී.

මේ සූත්‍රයෙහි ඡට්ඨාසතනයන්ගේ ප්‍රතික්ෂෙපයෙන් දක්වන ලදී. අනික් ස්ථානයෙහි 'අනුපාදා විමොක්ඛො' නිවණම දක්වන ලදී මෙහි රහත් ඵලයාගේ සමාපත්තිය දක්වන ලද්දේය. සෙස්ස සියලුම ස්ථානවල ප්‍රසිද්ධය.

(පංචන්තය සූත්‍රය නිමි.)

3. කින්ති සූත්‍ර වර්ණනාව.

'එවම්මෙ සුතං' මා විසින් මෙසේ අසන ලදී.

'කුසිනාරායං' මෙනම් මංඛල පෙදෙසෙක.

'බලිහරණෙ' ඒ වනලැහැබෙහි භූතයන්ට බලි හෙවත් පිදවිලි ගෙනෙන හෙයින් බලිහරණයයි ව්‍යවහාරයයි.

'විවරහෙතු' - සිවුරු කැමති විමය යන අදහසයි.

'ඉති භවාහව හෙතු' මේ දෙශනාමය පුඤ්ඤක්‍රියා වස්තුව නිසා ඒ ඒ භවයෙහි සැප විඳින්නෙමියි ධර්මය දෙසයි. කිමෙක්ද යුෂ්මතුන්ට මෙසේ වේය යන තේරුමයි.

'චන්තාරො සතිපට්ඨානා' මේ ආදියෙහි සත්තිස් බෝධි පාක්ෂික ධර්මයෝ ලෞකික ලෝකෝත්තරයයි කියන ලදහ.

'තත්ථ' ඒ සත්තිස් ධර්මයන් කෙරෙහි,

'සියුං' වූහ.

'අභිධම්මෙ' විසිතුරු ධර්මයෙහි. මේ සත්තිස් බෝධි පාක්ෂික ධර්මයන්හි යන අදහසයි.

'තත්‍ර ච' බෝධිපාක්ෂික ධර්මයන් හැඳින්වීමේ ආධාර විභක්තියයි.

'අත්ථතොවෙව නානංව්‍යඤ්ජනතො' මෙහි කයම සතිපට්ඨානයයි. වෙදනාව සතිපට්ඨානයයි ප්‍රකාශ කළ කළ

කල්හි අර්ථයෙන් නානත්වය වෙයි, සතිපට්ඨානයයි කී කල ව්‍යංජනයන්ගේ වෙනස් ආකාර වෙයි.

'තදමිනා' තෙපි මේ කාරණයෙන්ද එය දැනගත යුතුය. අර්ථයත් අක්ෂරත් එක්කොට අර්ථයාගේ අනික් පරිද්දකින් ගන්නා ලද බැවින් ව්‍යංජනයාගේ වරදවා තබන ලද බව දැක්විය යුතුය.

'යො ධම්මො යො විනයො' අර්ථයත් ව්‍යංජනයත් අඟවන කරුණම ධර්මයත් විනයත් අර්ථ වශයෙන් සම වෙයි. සිහියම සතිපට්ඨානයයි ගන්නා ලද කල ව්‍යංජන වශයෙන් නානා බවයි.

'අප්පමත්තකං බො' සූත්‍රයට පැමිණ ව්‍යංජන හෙවත් අක්ෂරයන්ගේ අල්පමාත්‍රය වෙයි. ධනිත වශයෙන් හෙවත් මහාප්‍රාණයෙන් ආරෝපන කළ කල්හිද නිවීමට පැමිණෙන්නට හැකිය. ඒ ගැන උදාහරණ කථාවක් මෙසේය.

විජයාරාම වෙහෙර වසන එක් රහතන් වහන්සේ තමක් හික්ෂුන් වහන්සේලා දෙනමකට සූතූරක් ගෙණහැර දක්වා කමටහනක් කියමින් මහණෙනි, අව්‍යක්ත පුට්ඨ්ජන තෙමේ සමුද්ධො සමුද්ධොයයි ධනිතකොට කියයි ප්‍රකාශ කළේය. එක නමක් සමුද්දයයි අල්පව කීය. ඇවත සමුද්ධයයි කීකලද සමුද්දයයි කී කල්හිද අපි ලුණු සාගරයයි දැනගනිමු. යුෂ්මත්තූ අපට අර්ථය සොයන්නාහුය. අක්ෂර සොයන්නාහුය. යථි. මහවෙහෙර අක්ෂර ප්‍රගුණ හික්ෂුන්ගේ ළඟ අක්ෂර ශුද්ධ කරවියයි කමටහන නුගන්වා නැගිට වූයේය. ඒ තෙමේ පසුව මහා විහාරයේ බෙරය ගස්වා සංඝයාට සතරමග ප්‍රශ්න කියා පිරිනිවිය.

මෙසේ සූත්‍රයට පැමිණ අක්ෂරයන්ගේ අල්පමාත්‍රය නම්. විනයට පැමිණ අල්පමාත්‍රයක් නොවේය, සාමණේර ප්‍රවෘජ්ජාව උභතො සුද්ධියෙන් වටියි. උපසම්පදා වූ කර්මයෝ සිටීල ධනිතාදීන්ගේ කිරීම පමණින් කෝප්‍ය වෙත්, මෙහි සූත්‍ර ව්‍යංජන සඳහා කියන ලදී.

'නවොදනය තරිතබ්බං' වොදනා පිණිස නොයායුතුයි සමහර පුද්ගලයෙක් තොපගේ නලලෙහි අබඳ්‍රවයක් පමණ

කැලලක් ඇතැයි කී කල අනිකා මෙසේ කියයි. මගේ නලලේ අබ ඇටයක පමණ දෙය තට පෙනෙයි. නොපගේ නලලේ තිබෙන තල් ගෙඩියක් තරම් ගඩුව නොපෙනෙහියයි කියයි. එබැවින් පුද්ගලයා පරීක්ෂා කළ යුතුයි.

‘අදන්ධ දිට්ඨි’ නොගන්න දෘෂ්ටියයි, කිඹුළුන්ගේ බඩේ බහා දමන්නාක් මෙන් දැඩි කොට නොගනියි.

‘උපසාතො’ දුකට හේතුය.

‘සුප්පට්ඨිස්සග්ගි’ එකසැරය දෙසැරය කියා වහා සිහි කොට එකතෙහි අත් හැරීම.

‘විහෙස’ කාය චිත්ත දෙකේ ක්ලාන්තය.

‘සක්කොමි’ හැකිවෙමි. මේ ක්‍රමයෙන් හැමතැන තේරුම දත යුතුයි.

‘උපෙක්ඛා නාතිමඤ්ඤ තබ්බා’ උපෙක්ෂාව අත්හැරීම නොකට යුතුය.

‘වච්චිසංඛාරො’ වචන සංස්කාරය.

‘දිට්ඨි පලාසො’ යනාදියෙන් සිතේ නොසතුට ප්‍රකාශ කරණ ලදී.

‘තංජානමානො සමානොගරහෙය්‍ය’ එය බුදුරජාණන් වහන්සේ දැනගත්තේ අපට නින්දා කරන්නේය.

‘එතං පනාවුසො ධම්මං’ මේ දබර කරණ ස්වභාවයයි.

‘තංවෙ’ ඒ පැණවීම කරණ හික්ෂුවයි.

‘එවං ව්‍යාකරෙය්‍ය’ මේ ආකාර ප්‍රකාශ කරන්නේය.

‘තාහං ධම්මං සුත්වා’ මෙහි සාරාණිය ධර්මය කැමති වන ලදී.

‘නවකොචි සහධම්මිකො’ අනුන් විසින් කියන ලද හේතු සහිත කිසියම් වාදයක් හෝ අනුවාදයක් නින්දා කළ යුතු බවට ඒමක් නම් නැත. සෙසු සියල්ල ප්‍රකටය.

(කින්ති සූත්‍රය නිමි.)

4. සාමගාම සූත්‍ර වර්ණනාව.

‘එවම්මෙ සූතං’ සාමගාම සූත්‍රයයි

‘සාමගාමෙ’ සාමකයන්ගේ හෙවත් සාමය කැමැත්තන්ගේ වැඩි හෙයින් ලබන ලද නම ඇති ග්‍රාමයෙහි.

‘අධුනා කාලකතො’ එකෙනෙහි කාලක්‍රියා කළ.

‘ද්වේධිකජාතා’ දෙකොටසට බෙදුන.

‘ඉමං ධම්ම විනයං අජානාසි’ මේ ආදිවූ විරුද්ධ වචන කිම විවාදයයි.

‘විතුදන්තා’ විදින.

‘සහිතම්මෙ’ මගේ වචනය අර්ථ සහිතය.

‘අවිචිණ්ණන්තෙ විපරාවත්තං’ යම් වචනයක් බොහෝ කල් සේවනය කිරීමෙන් ප්‍රගුණද එය මගේ වාදය නිසා නැවතුනේය.

‘ආරොපිතො තෙ වාදො’ තගේ මත්තෙහි මා විසින් වරද ආරෝපනය කරණ ලදී.

‘වරවාදප්පමොක්ඛාය’ ඒ ඒ තැන ගොස් මත්තෙහි පරීක්ෂා කරමින් හැසිරෙව, නොහොත් මා විසින් ආරොපනය කරණ ලද වාදයෙන් තමා නිදහස් වෙව.

‘සචෙපහොසි’ ඉදින් හැකි නම්.

‘වධොයෙව’ මැරීමෙයි.

‘නාතපුත්තිසෙසු’ නාත පුත්‍රයාගේ ශිෂ්‍යයන් කෙරෙහි.

‘නිබ්බින්නදරූපා’ කලකිරුණු ස්වභාව ඇත්තාහු වැදීමාදියද නොකරති.

‘විරත්තරූපා’ ප්‍රේම නැති.

‘පටිවාන රූපා’ ඔවුන්ගේ සත්‍ය බලයෙන් නතරවූන ස්වභාව.

‘යථාතං’ යම් පරිදි වරදවා කියන ස්වභාව ඇති ධර්ම විනයෙහි කලකිරුණු ප්‍රේම නැති විද එසේ වූහ යන තේරුමයි.

‘දුරක්ඛාතෙ’ වරදවා කියන ලද.

‘දුප්පචෙදිතෙ’ වරදවා දැනගත්.

‘අනුපසම සංවත්තනිකෙ’ රාගාදීන්ගේ සංසිද්ධිමට අසමර්ථ.

‘හින්නත්ථුප’ වෙන්ව පිහිටියාවූ.

‘අප්පටිසරණ’ පිහිටක් නැති. මේ නාතපුත්‍රයා නාලන්දයෙහි වාසය කළා නොවේද එතෙම කුමක් නිසා පාවානුවර කථරිය කෙළේද යත්. එතෙම උපාලි ගෘහපතියා අවබෝධ කරගත් සත්‍යයෙන් ගාථා දසයක් කී කල බුදුගුණ අසා උණු ලේ දැමුයේය. එකල අපහසුවූ ඔහු රැගෙන පාවා නගරයට ගියාහ. එතෙමේ එහිදී කථරිය කළේය. කථරිය කරන්නේ මගේ ලබ්ධිය අනිර්යානිකය, හරයක් නැත.

‘වාතුසුනාය’ සෙසු ජනයා මා විසින් අපායගාමී කරණ ලදී. මේ හෙයකින් මගේ සසුන අනිර්යානකයයි කීවත් නොඅදහති, මම ඒකාන්තයෙන් දෙන්නෙක් එක ආකාරයෙන් නොඋගන්වන්නේය. මේ අය මගේ ඇවෑමෙන් ඔවුනොවුන් වාදය කරති. බුදුන් වහන්සේ එය නිසා එක ධර්මයක් කියන්නේය. ඒ කාරණයෙන් ඔව්හු ශාසනයෙහි මහත්බව දැනගනිති.

එකල එක ශිෂ්‍යයෙක් ඔහු කරා එළඹ කියන්නේය. ‘ස්වාමීනි, නුඹ වහන්සේලා දුර්වලය, මට මේ ධර්මයෙහි සාරය කියව’

‘ඇවැත, මගේ අභාවයෙන් සාස්වතයයි ගණුවයි.’

තවකෙනෙකුට පැමිණ විවාළ කල්හි උච්ඡේදය ගණුවයි මෙසේ දෙන්නෙකු එක ලබ්ධිකයන් නොකොට බොහෝ ආකාරයෙන් උගන්වා කාලක්‍රියා කළේය. ඔවුහු ඔහුගේ ශරීර කෘත්‍යය කොට රැස් වූවාහු ඔවුනොවුන් විවාළාහ. ‘ඇවත, ආවායථීයන් වහන්සේ කවරෙකුට හරය කියේදැ’යි ‘එක් කෙනෙක් නැගිට මටය’ යි කීය. කුමක් කියේද ‘සාස්වතයයි.’ අනික් අය ඔහු පටිබාහනය කර සාරය කියේ මටය’ යි ප්‍රකාශ කළේය. මෙසේ සියළුදෙනා ‘සාරය කියේ මටය, සාරය කියේ මාහටය’ යි මම ප්‍රධානියා වෙමිසි ඔවුනොවුන් වාද කරගෙන ඇනුම් බැණුම් ඇතිකරගෙන එක පාරෙහි යාමට බැරිකරගෙන නොයෙක් තැන ගියාහ.

සමහරෙක් ගිහිවූහ. බුදුන් වැඩසිටින කාලයේ හික්ෂුන් ගේ විවාදයක් ඉපදුනේ නැත. යමක් ඇතිවූ කල සර්වඥයන්

වහන්සේ ගොස් එසේ නැති නම් හික්ෂුන් ගෙන්වා විවාදය සංසිදුවයි. මෙසේ බුදුන් ඉන්න කල සංඝයාට වැඩක් විය. පිරිණිවෙන්නේද අවිවාදයට කරුණු දේශනා කොට පිරිණිවිය.

තථාගතයන් වහන්සේ විසින් සූත්‍රයෙහි දෙශන ලද සතර මහාප්‍රදේශ අද වන තුරු හික්ෂුන්ට ප්‍රතිෂ්ඨා වූහ.

'අථබ්බො චුන්දො සමණුද්දේසො' මේ ස්ථවිර තෙමේ සැරියුත් තෙරුන්ගේ බාල සහෝදරයාය. ඔහුට අනුපසම් පන්න කාලයෙහි 'සමණුද්දේශයයි ව්‍යවහාර කොට ස්ථවිර කාලයෙන් එසේම ව්‍යවහාරවූහ. එබැවින් චුන්දො සමණුද්දේස යයි කියන ලදී.

'උපසංකම්' කුමකට පැමිණියේද නාතපුත්‍රයා කාලක්‍රියා කළ කල දඹදිව මිනිස්සු ඒ ඒ තැන කථා පැවැත්තාහුය. නිගණ්ඨනාතපුත්‍රයා එක ශාස්තෘවරයෙකැයි ප්‍රසිද්ධවිය. ඔහුගේ කථරිය කිරීමෙන් ශ්‍රාවකයන්ට මෙබඳු වාදයක් විය. ශ්‍රමණ ගෞතමයා දඹදිව ඉර සඳ මෙන් ප්‍රසිද්ධය. උන්වහන්සේ පිරිණිවි කල කෙබඳු වාදයක් ඇතිවේද ස්ථවිර තෙමේ ඒ කථාව අසා මෙසේ කල්පනා කළේය. මේ කථාව ගෙන බුදුන්ට කියන්නෙමි සර්වඥයන්වහන්සේ මේ හේතුවෙන් එක් ධර්මයක් කියන්නේය. හෙතෙම නික්මී සාමග්‍රාමය යම් තැනකද ආනන්ද ස්ථවිරයන් යම් තැනකද එතනට පැමිණියේය. කෙළින් බුදුන් ළඟට නොගොස් උපාධ්‍යායවූ අනද තෙරුන් සම්පයට පැමිණියේය යන තේරුමයි. උන්වහන්සේට මෙබඳු අදහසක් ඇති විය. මගේ උපාධ්‍යායයන් වහන්සේ මහත් නුවණ ඇත්තෙකි. උන්වහන්සේ මේ හස්ත බුදුන්වහන්සේට සැලකරන්නේය. එවිට සර්වඥයන් වහන්සේ ඊට පුදුසු බණක් කියන්නේය.

'කථාපාහතං' කථාමූලයයි. නුවණ ඇති පුද්ගලයා ස්වල්ප මිලයෙකුත් තමාගේ නැගිටීම් ඇතිකර ගනියි. කුමක් මෙන්ද ස්වල්පවූ ගින්න පිඹීමෙන් මහත් ගින්නක් ඇති කර ගන්නා මෙනි.

'දස්සනාය' දර්ශනය පිණිසයි. කිමෙක්ද භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මොහු විසින් දැක්කද නොදක්නා ලදද මේ ආයුෂ්මත් තෙම දවලට නව සැරයක්ද රැයට නව සැරයක්දැයි එක් දිනකට

දහඅට වාරයක් උපස්ථානයට පැමිණෙයි. දවසට සිය සැරයක් දහසක් වාරයක් යනු කැමතියි. එසේ උනත් කාරණයක් නැතිව නොපැමිණෙයි. එක ප්‍රශ්නයක් අරගණම පැමිණෙයි. එතෙමේ එදා එහෙම යනු කැමතිව මෙසේ කියේය.

‘අභිනාය දුක්ඛාය දෙව මනුස්සානං’ එක වෙහෙර සංඝයා මැද උපන් විවාදය කෙසේ දෙව් මිනිසුන්ට අහිත පිණිස පවතීද, කොසඹෑ නුවර මෙන් දෙපක්ෂයක් අතර වාදයක් ඇති උනාම ඒ විහාරයේ අතවැසියෝ දෙපක්ෂයකට බෙදෙති. නැවත උපස්ථායකයෝද දායක දායිකාවෝද ආරක්ෂක දෙවියෝද ඇතුළු සියළුදෙනාම දෙකොටසකට බෙදී විවාදයට පටන් ගනිති. මෙහෙම එක විහාරස්ථානයක පටන් ගත්ත වාදය හෙතුකොට දෙවිමිනිසුන්ට අහිත පිණිස දුක් පිණිස පවතියි.

‘අභිඤ්ඤා දෙසිතා’ මහබෝ මූල උන්නත්‍ර විසින් ප්‍රත්‍යක්ෂ කොට දන්නා ලද.

‘පතිස්සයමානරූපා විහරන්ති’ ආශ්‍රය හේතුවෙන් වාසය කෙරෙත්,

‘හගවතො පච්චයෙන’ දැන් බුදුන් ප්‍රධානකොට ගොරවයෙන් වෙසෙන්නේ ස්වාමීනි, ඔබවහන්සේගේ උසස් තේජස හේතුකොට වාදයක් ඇති කරන්ට නොහැකිය. බුදුන්ගේ ඇවෑමෙන් එය උපදවන්නාහුයයි ප්‍රකාශ කරයි. විවාදය උපදවන්නේ යම් තැනකද එතන දක්වන්නේ.

‘අප්ප්ඛා ජීවෙවා අධිපාති මොක්ඛෙවා අප්ප්ඛාජීවෙ’ ජීවිකාව හෙතු කොට හික්ෂුන් සික්ෂාපද ගැන ගරුනොකරති.

‘අප්පමත්ත කො සො ආනන්ද’ අප්ප්ඛා ජීවය හේතුකොට උපන් වාදය යම් කාරණයකින් අනුන්ගේ කථාවක් තමාගේ ස්වභාවයෙන් සලකා අන් හැරීමට ලෙහෙසිද එබැවින් අප්පමත්තකයයි කියන ලදී. මේ ලොකයෙහි සමහරෙක් උත්තරි මනුෂ්‍ය ධර්මය අනුල්ලපනය කිරීමෙන් කිසිවක් ලබන්ටය යනාදියෙන් කල්පනා කොට ආජීවය හේතුකොට උත්තරි මනුෂ්‍ය ධර්මය හෝ උල්ලපනය කරාද සංචාරිත්‍රයට හෝ පැමිණියේද යමෙක් ඒ වෙහෙර ඉඳගණ ඒ හික්ෂුව රහත්ය යන ආදි වශයෙන් කණට කොඳුරා රහස් වශයෙන් කියාද ලෙඩ නොවූ කෙනෙක්

ප්‍රණීත ආහාරපාන දැනුම්දී වළඳාද ඒ පුද්ගලයා සබ්බත්ථවාරිහු ඇදින ගනිති. මොහුට මෙසේ ලාභයෙන් කවර ප්‍රයෝජනද යමෙක් මේ ශාසනයෙහි මහණව මිට්ඨාජීවයෙන් ජීවිකාව කෙරේයයි. මෙසේ අනුන්ගේ කටාවෙන් හෝ තමාගේ ධර්මතාවයෙන් හෝ කල්පනා කොට මනාකොට අත හරිද, ඒ නිසා ඔහුට භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වදාළා 'අප්පමත්තකයයි' ප්‍රමාද නොවව.

'මග්ගෙවාපි ආන්තද පටිපදායවා' - ලොකොත්තර මාර්ගයට පැමිණ වාද කිරීම නම් සර්වාකාරයෙන් සංසිදෙයි. අවබෝධ කරගත් මාර්ග ඇත්තවුන්ට විවාදයක් නැත. මාර්ගයාගේ පූර්ව භාගයත් පූර්වභාග ප්‍රතිපදාවත් සඳහා කියන ලදී. මේ එහි ක්‍රමයයි. මනුෂ්‍යයෝ හික්ෂුව මෙසේ ලෝකෝත්තර ධර්මයෙන් ගරු කරති. ගෝලයන් පැමිණි කල විවාරයි. කුමකට පැමිණියාහුද ස්වාමීන්වහන්ස, කර්මස්ථානය විවාරීමටය. ඉඳුව, ඇසිල්ලකින් රහත්වන්ට හැකි කමටහණක් කියන්නෙමි. හික්ෂුව තමාගේ වාස භවනයට ගොස් ඉදිමින් මූල කමටහණ සිහිකරයි. එය සිහිකරමින් සිටින කල ආලෝකය උපදියි. මේ ප්‍රථම මාර්ගයයි. දෙවෙනි ඕහාස නුවණ ඉපදුවාම දෙවෙනි මාර්ගයට පැමිණියා නමි. තුන් වැන්නද මෙසේය. සතරද මෙසේ දතයුතු. මෙතෙකින් මාර්ගයටද ඵලයටද පැමිණියේ නමි. එකල්හි ඒ හික්ෂුන් වහන්සේලා රහතන් වහන්සේලා නොවූහ. කමටහණ මෙසේ කියන්ට නොහැකිය.

ඒකාන්තයෙන් මේ අය රහත්යයි තීන්දුවට පැමිණෙති. හෙතෙම නොබෝ කාලයකින් කාලක්‍රියා කරයි' අසල් වැසි මනුෂ්‍යයෝ පැමිණ මෙසේ විවාරති. කිසිවෙකු විසින් තෙරුන් ගෙන් ප්‍රශ්නයක් අසන ලදදැයි' උපාසකවරුනි, ප්‍රථමයෙන් අපහට තෙරුන් විසින් ප්‍රශ්නය කියන ලදී. ඔව්හු මල්වලින් කුළුගෙයක් හදා රණින් ඇස්වලට මුඛයට පියන් හදා සුවඳ මල් ආදියෙන් පූජා කොට සතියක් ක්‍රීඩා කොට දවා ඇට ගෙණ සැයක් කරති. වෙන ආගන්තුකයෝ වෙහෙරට පැමිණ පා සෝදා මහ තෙරුන් දකින්නෙමුයි මහ තෙරුන් කොහිදැයි අසත්. ස්වාමීනි, පිරිනිවිසේය.

'ඇවැත්නි,- තෙරුන් විසින් කළ නොහැක්කක් කරණ ලදී. ඇවැත්නි, මාර්ගඵල උපදවන්නහු විසින් ප්‍රශ්න විචාරණ ලද්දේය.

'ස්වාමීනි, භික්ෂූන්ට කමටහන් ප්‍රකාශ කරන්නේ මේ ආකාරයෙන් කියේය.

'ඇවත, මේ මාර්ගය නොවෙයි. මේ විදර්ශනා උපක්ලේශ යයි, තොපි නොදනිනුද? ස්ථවිර තෙමේ පෘථග්ජනය. ඔව්හු කෝලාහල කරන්නාහු නැගිට ගියාහුය. මෙබඳු දිෂ්ටි ඇති භික්ෂූන් සියයක් දහසක් සිටියත් ඔවුන්ගේ දිෂ්ටිය නොහරිති.

ස්වර්ග මාර්ග දෙකම වලකන ලදී. අනික් කෙනෙක් එලෙසම කර්මස්ථානයක් කියන්නේ මෙසේ කියයි. සිතින්ම උදුන් තුනක බඳුන් තුනක් ආරොපනය කොට යට ගිනි කොට සිතින් තමාගේ ද්වන්තිංසාකාරයෙන් උපුටා කබලයන්හි දමා සිත නමැති දණ්ඩෙන් පෙරළ පෙරළා බැදියයුතු දත කල යම් අච්ඡරියක් වේද, එය මුඛයෙන් පිඹ හැරිය යුතු. මෙපමණකින් මහණ තෙම හරින ලද පාපකර්ම ඇත්තේ වෙයි. සෙස්ස පළමු පරිද්දෙන් විස්තර කටයුතුයි

තව කෙනෙක් මෙසේ කියයි, සිතින්ම මහ සැළියක් තබා එහි මෝරු යොදා සිතින් තමාගේ ද්වන්තිංසාකාරය උපුටා එහි දමා මැඩිය යුතුයි. මඩින ලද්ද වියලෙයි, වියළුනු කල මතුයෙහි පෙණ නගියි. ඒ පෙණ අනුභව කළ යුතුයි. මෙපමණකින් අමෘතය අනුභව කරණ ලද්දේ වෙයි, මින්මතු අනිත් සියල්ල පළමු ක්‍රමයෙන් විස්තර කළ යුතුයි. දැන් යමෙක් යම් වාදයක් උපදවන්නේද ඊට මූල පෙන්නුම් කරන්නේ 'ජයිමානි' ආදිය කියේය.

'අගාරවොති'- ගෞරව නැති.

'අප්පතිස්සො'- යටත් නැති පැවතුම, යම් භික්ෂුවක් බුදුන් වැඩ සිටින කාලේ තුන් කාලයන්හි උපස්ථානයට නො යේද බුදුන් පාවහන් නැතිව සක්මන් කරණ කල පාවහන් සහිතව සක්මන් කරාද, පාත ස්ථානයේ සක්මන් කරණ කල උස් තැනක සක්මන් කරාද පහත ඉන්නා කල උසක ඉදිද බුදුන් දකින්න දෙඋර වසා පැමිණේද කුඩ ඉසලා පැමිණේද පාවහන් දරාද

ස්ථානය කරණ ස්ථානයේ මළමුතු කෙරේද, බුදුන් පිරිනිවි කල්හිද වෛත්‍යය වදින්නට නොයාද වෛත්‍යය පෙණෙන ස්ථානයෙහි බුදුන් දකින තැන කියන ලද සියල්ල කෙරේද, අනිත් භික්ෂූන් විසින් කුමක් හෙයින් මෙසේ කෙරේදැයි ඇසූ කල මෙය නොහොබනේය. බුදුන්ට ලජ්ජා කරන්නට වට්ටුකි කිකල තුස්තිමිහුන වේද, කිමෙක්ද බුද්ධ බුද්ධයයි කියයිද, මේ බුදුන්ට කරණ අගෞරව නම්. යමෙක් බණ අසන කල හොඳට නොඅසාද අනදරයෙන් බණ ඇසීමට නොපැමිණේද, නිදාගනීද, කපාකරමින් හෝ ඉදිද, හොඳට සිතට නොගනීද, සිතේ දරා නොගනීද, ධර්මයට අගෞරවය කුමක්ද, යන මේවා ධර්මයට කරණ අනාදර නම්.

යමෙක් ස්ථවිර භික්ෂුව විසින් නොවිවාරණ ලදුව බණ කියාද ආසනවල ඉදගනීද ප්‍රශ්න කියාද වැඩිමහල්ලන්ගේ ශරීරයේ හැපෙමින් යාම් ඊම් කෙරේද සඟ මැද දෙවුර වසා ඉදිද කුඩ හා පාවහන් දරාද මොන සංඝද මිග සංඝ අජසංඝ යනාදිය කියාද මෙසේ කිරීම සංඝයාට කරණ අගෞරවය නම්. එක භික්ෂුවට අගරු කිරීම සංඝයාට කරණ අනාදරය නම්. ත්‍රිවිධ ශික්ෂාවන් සම්පූර්ණ නොකිරීම ශික්ෂා අගෞරවය නම්.

‘අප්ඤ්ඤානං වා’- තමා කෙරෙහි හෝ තම පිරිසේ.

‘බහිද්ධා’- අනුන් හෝ අන්‍ය පිරිසේ.

දැන් මේ ස්ථාන සය නිසා උපන් වාදය වැඩෙමින් යම් අධිකරණයන්ට පැමිණේද, ඒවා පෙන්වන්නට ‘චත්තාරිමානි’ යනාදිය කියේය. එහි සංසිද්ධි පිණිස පැවති සමථයන්ගෙන් අධිකරණයි.

‘අධිකරණානි’- අධිකරණ නම්. විවාදයද අධිකරණයද ‘විවාදාධිකරණං’ විවාදාධිකරණ නම්. අනික් තන්හිද මෙම ක්‍රමයයි. දැන් මේ සතර අධිකරණයන්ට පැමිණ මතු වැඩෙන්නේ විවාදය යම් සමථයන්ගෙන් සංසිද්දේද, ඔවුන් ගේ දැක්වීමට ‘සත්ත ඛො පතිමෙ’ යනාදිය කිය. එහි අධිකරණ සංසිද්දේනුයි ‘අධිකරණ සමථ නම්.

‘උප්පත්තානුප්පත්ත’- උපන් උපන්.

‘අධිකරණානං’- මේ විවාදාධිකරණය ආදිකොට ඇති සතරවේ.

‘සමථානිච්ඡපසමාය’- සමච්ඡ සංසිද්ධිම.

‘සම්මුඛා විනයො -පෙ- තිණ්ඨිතථාරකො’- මේ සජ්ඣ සමථ දිය යුතු.

මෙහි විස්තර කථාවයි. අධිකරණ අතුරෙන් ප්‍රථම කොට ධර්මය හෝ අධර්මය හෝ දහඅටක් වස්තූන්ගෙන් වාද කරන්නන්ගේ යම් වාදයක් වේද, මේ ‘විවාදාධිකරණය නම්’- සීල විපත්තියෙන් හෝ ආචාර දිවිය ආජීව විපත්තියෙන් හෝ අනුව වාද කරන්නවුන්ගෙන් කීමක් හෝ වෝදනාවක් වේනම් මෙය ‘අනුවාදාධිකරණ’ නම්.

මාතෘකාවෙහි අන පසද විභංගයෙ දෙකද සත්ත ඇවැත් කඳු ‘ආපත්තාධිකරණ’ නම් වෙයි.

සංඝයාගේ අපලෝකනය ආදි සතර කර්මයන්ගේ යම් කිරීමක් වේද, ඒ ‘කිච්චාධිකරණ’- නම්. විවාදාධිකරණය සමථ දෙකින් සංසිද්ධිය, සම්මුඛ විනයෙනුත් යෙභුය්‍යසිකයෙනුත් යන දෙකයි.

යම් වෙහෙරක ඉපදුන විවාදය එහි හෝ වෙන තැනක සංසිදුවන්ට යන අතරමඟදී හෝ යම් තැනකදී සංඝයාට බාරදේද එය සංඝයාට හෝ ගණයට සංසිදුවන්ට බැරිව සංසිදු වන පුද්ගලයන් විසින් තීරණය කිරීමෙන් සංසිද්ධිය. මෙසේ සංසිදුවීම එහි සංඝසම්මුඛතා, ධම්මසම්මුඛතා, විනයසම්මුඛතා පුත්ගල සම්මුඛතා යන සම්මුඛයක් වේද මේ ‘සම්මුඛ’- විනය නම්. එහි කාරකසංඝයාගේ සංඝසාමාග්‍රියෙන් සම්මුඛභාවය සංඝසම්මුඛතාවයි. සංසිදුවිය යුතු වස්තුවගේ විම ධම්මසම්මුඛතා නම් සංසිදුවීම එසේම කිරීම විනය සම්මුඛතාවයි. වාද කරණ දෙදෙනාගේම හමුවීම පුත්ගල සම්මුඛතාවයි

‘සම්මුඛා විනයෙනෙව’- ඉදින් මෙසේද නොසංසිදේද නැවත සම්මත කරණ ලද භික්ෂූහු අපට සංසිදුවන්ට බැරියයි සංඝයාටම බාරදේද, නැවත කාරණා පසින් යුතු භික්ෂුවක් සලාක ගැනීමෙන් සම්මත කොට ඔහු විසින් රහසේ කණට කොඳුරා එකඟවීමට කරුණු කියාදීමිවලින් සලාක ගැන්වීමාදියෙන් කරණ අධිකරණයාගේ සංසිදුවීම සම්මුඛ විනයෙන් සංසිදුවීමයි. මේ ‘යෙභුය්‍යසික’ නම්.

මෙසේ විවාදාධිකරණය සමථ දෙකින් සංසිදෙයි, අනුවාදාධිකරණය සමථ සතරකින් සංසිදෙයි. සම්මුඛා විනයෙනුත් සති විනයෙනුත් අමුල්හ විනයෙනුත් තස්සපාපියාසිකාවෙනුත් සම්මුඛා විනයෙන්ම යමෙක් අනුව කියාද යම් කෙනෙකුට කියාද ඔවුන්ගේ වචන අසා ඉදින් කිසි ඇවතක් නැද්ද දෙදෙනා ක්ෂමා කරවා ඉදින් ඇත්නම් මෙනම් ඇවතයයි. මෙසේ විනිශ්චය කරණ ලද්දේ සංසිදෙයි. සම්මුඛ විනය ලකුණු කියන ලද ක්‍රමයටයි. රහත් භික්ෂුවකට බොරු ශීල විපත්තියකින් අනුද්ධාංසනය කරණ ලදහුට සති විනය ඉල්වමින් සිටියදී සංඝයා ඤාත්තිවතුර්ථ කර්මයෙන් සති විනය දෙයි. එකල සම්මුඛ විනයෙනුත් සති විනයෙනුත් සංසිදෙයි. සති විනය දුන් කල්හි නැවත ඔහු කෙරෙහි කිසි විවාදයක් හට නොගනියි.

යම් කලක පිස්සු භික්ෂුවක් පිස්සුවෙන් කරණ ලද වරදකට මෙබඳු ඇවතකට පැමිණියේයි භික්ෂුන් විසින් කියන ලද කල පිස්සු භික්ෂුව විසින් කරණ ලද්දේය, සිහි නැත. නමුත් වොදනාව නගින කල නැවත වෝදනා නොකිරීම පිණිස අමුල්හ විනය ඉල්ලාද සංඝයා ඤාත්තිවතුර්ථ කර්මයෙන් අමුල්හ විනය දේ නම් එවිට සම්මුඛ විනයෙනුත් අමුල්හ විනයෙනුත් සංසිදෙයි. එසේ දුන් කල ඔහු කෙරෙහි ඒ හේතු කොට ගෙන කිසි වාදයක් ඇති නොවෙයි.

‘උප්පත්තූප්පන්නානං අධිකරණානං සමථාය වූපසමාය සම්මුඛා විනයොදාතබ්බො -පෙ- තිණුවත්ථාරකො’ - මේ විස්තර යයි. වැඩි විස්තර සමථක්ඛන්ධකයෙහිය.

‘විනිච්ඡය සමන්තපාසාදිකා’ - වෙහි ප්‍රකාශිතයි.

‘ඉධානන්ද භික්ඛු විචදන්ති’ - යන විස්තරය කියන ලදී. එය එක් ක්‍රමයකින් සැකෙවින් කියන ලදැයි දත යුතුයි.

‘ධම්මො’ - සූත්‍ර ක්‍රමයෙන් දශකුසල් ධර්ම නම්. අකුසල් අධර්ම නම්. සතර සතිපට්ඨානයයි, යට ආ සත්තිස් බෝධි පාක්ෂික ධර්ම සතිපට්ඨාන තුන සමාග් ප්‍රධාන තුන ඉර්ධි පාද තුන ඉන්ද්‍රිය සය බල සය බොජ්ඣංග අට මාර්ග නවය, උපාදාන සතර නිවරණ පස යනාදිය කිව්වු ධර්මයයි අධර්ම නම්. යම්

අධර්ම කොටසක් ගෙන මේ අධර්මය ධර්මය කරන්නෙමි. මේ අපේ ආවායථි කුලය නියතාන වේයයි අපි ප්‍රසිද්ධ වන්නෙමුයි ඒ අධර්මයයි මේ ධර්මයයි කියා වාද කරති එසේම බණ පදයක් ගෙන එය බණ නොවේයයි කීමද වාදයකි.

‘වත්ථු විපත්ති -පෙ- පරිසවිපත්ති’- මෙය අවිනය නමි. අවිනයට විනයයි කියාද විනයට අවිනයයි කියාද වාද කරති.

‘ධම්මනෙත්ති සමනුමජ්ජිතබ්බ’- දහම් නමැති රැහැන පොඩිකළ යුතුයි. නුවණින් සැලකිය යුතුයි.

‘යථාතත්ථ සමෙති’- යම්සේ දහම් නෙත්තියට සමවේද ධර්මය ධර්මයයි, අධර්මය අධර්මයයි, විනය විනයමැයි, අවිනය අවිනයමැයි.

‘තථාතං’- මෙසේ ඒ අධිකරණය සංසිද්විය යුතුයි.

‘එකමථානං අධිකරණානං’- මෙහි විවාදයෙන්වූ නඩුව පෙන්නුම් කරණ ලදී.

‘බහුතරා’- යටත්පිරිසෙයින් දෙන්නෙකුට තුන්දෙනෙකුට වැඩිවූ ‘පාරාජික සාමන්තෙන’ සාමන්ත දෙකයි. බන්ධ සාමන්ත ආපත්ති සාමන්ත කියාය.

‘සරකායස්මා’- ආයුෂ්මතුන් වහන්සේ සිහි කරයි.

‘එකච්චානං අධිකරණානං’- අනුවාදාධිකරණයම මෙහි පෙන්නුම් කරණ ලදී.

‘භායිත පරිකන්ත’- වචනින් කියාපු දෙය කයින් කිරීමය උත්සාහයෙන් කිරීමයි. ‘එකච්චානං’ මෙහිද අනුවාදාධිකරණයම කැමතිවන ලදී.

‘පටිඤ්ඤාතකරණෙ එකච්චානං’- ආපත්තාධිකරණය දක්වන ලදී.

‘දවා වහා රවා’- අනිකක් කියනු කැමතිව වෙනත් දෙයක් කියන ලදී.

‘එවං ඛො ආනන්ද තස්ස පාපියාසිකා හොති’- ඒ පුද්ගලයාට පාපය උස්සන්න වෙයි මෙයින් කර්මයාගේ වස්තුව දක්වන ලදී. මෙබඳු පුග්ගලයාට ඒ කර්මය කළ යුතුයි. එයින් අධිකරණය සංසිදෙයි.

‘කථංචානන්ද තිණවත්ථාරකො’- මෙය තිණවත්ථාරය හා සම නිසා ඒ නමක් කියන ලදී. මළ හෝ මුත්‍ර තණවලින් වැසී මෙන් ගඳ අඩුවෙයි. එසේම යම් නඩුවක් අමාරු නිසා හෙදයට හේතු වෙයි මේ කර්මයෙන් වැසුවාම සංසිද්ධිම කලාම දියුණු නොවෙයි. මේ කර්මයට තිණවත්ථාරකයයි ව්‍යවහාර කරන්නේ එබැවිනි

‘තස්ස ඉධානන්ද භික්ඛුනං භණ්ඩණා ජාතානං’- මෙයින් ආකාර මාත්‍රයක් දක්වන ලදී.

‘යපෙන්වා පුල්ලවජ්ජං යපෙන්වා ගිහිපටිසංයුත්තං’- පුල්ලවජ්ජ නම් පුලසී යයි ගිහියන්ගේ ගැරහීමෙන් ඇතිවෙන වරදයි.

‘ජයිමෙ ආනන්ද ධම්මා සාරාණියා’- යට කෝලාහල වශයෙන් සූත්‍රය පටන්ගන්නා ලදී. මතු සිහිකර යුතු ධර්මයෝ ආවාහුය. ‘අණුං’ අල්ප සාවද්‍යයයි. ‘පුලං’ මහාසාවද්‍යයයි.

(සාමගාම සූත්‍රය නිමි.)

5. සුනක්ඛත්ත සූත්‍ර වර්ණනාව.

‘එවම්මෙ සුතං’- සුනක්ඛත්ත සූත්‍රයයි.

‘අඤ්ඤා’- රහත්, ‘ව්‍යාකතා’- බිණා ජාති ආදි පදවලින් ප්‍රකාශිතයි. ‘අධිමානෙන’ මානයෙන් ප්‍රකාශ කළහ.

‘එවංමෙන්ථ සුනක්ඛත්ත තථාගතස්ස භොති’- සුනක්ඛත්තය මේ භික්ෂූන්ගේ ප්‍රශ්න ව්‍යාකරණයෙහි මෙනැත මොවුන්ට නොවූ අඳුරෙක එබැවින් මොව්හු අවබෝධ නොකර අවබෝධ කරගත් අදහස් ඇතියහ. එබැවින් එය පිරිසිදු කොට ප්‍රසිද්ධ වූවක් කොට බණ කියමි.

‘අථච පනිඨෙකච්චෙ -පෙ- පුච්ඡන්ති තස්සපි භොති අඤ්ඤාපත්තං’- බුදුන් වහන්සේ පිළිපත්තවූන්ට ධර්මය දේශනා කරයි

‘ලොකාමිසාධිමුත්තො’- පංචකාමයෙහි ඇඵණු එය බරවූ.

‘තප්පති’- රුචියයි කාමගුණ සහාග.

‘ආනංජ පටිසංයුත්තාය’ - ආනංජ සමච්ඡිත් යුතු ‘සංසෙය්‍යා’- කියන්නේ ‘ආනංජ සංයොජනෙන හි බො විසංයුත්තො’ මෙයාකාර රථ සිවුරු ඇතිව මැටි පාත්‍රයක් ගෙන තමා සමානයන් එක්ක පිටිසර ගමට ගොස් පිණ්ඩපාත්‍රයට පැමිණි කල මනුෂ්‍යයෝ දැක මහත් පංසුකුලයෝ පැමිණිය හුයයි කැඳ බත් ආදිය දී බණ අසා හෙටත් මෙහාට පිටු පිණිස එන්ටයයි ආරාධනා කළ කල උපාසකවරුනි වැඩක් නැත. අද බොහොම දුන්නා නෙවද, එහෙනම් ස්වාමිවරුනි මේ වස්කාලයේ මෙහි වැඩ ඉන්නයයි කීකල ඉවසා පන්සලට ගොස් ඉදිති. සෙනසුං ගෙන පාත්‍ර සිවුරු තැන්පත්කර සිටිනා කල සවස් කාලයෙහි ආවාසිකයෙක් ඔවුන් විචාරයි. පිටු පිණිස ගියේ කොහාටද අසවල් ගමටය. ආහාර හොඳට ලැබුනාද එසේය, මෙබඳු මනුෂ්‍යයෝ ශ්‍රද්ධා ඇත්තෝය. අද පමණක්ද හැමදාම ශ්‍රද්ධා සම්පන්නයෝද හැමදාම එසේය. ඒ මනුෂ්‍යයෝ ඉතා හොඳය. මේ විහාරය තියෙන්නේ ඒ මිනිසුන්ගේ ආධාරය උඩය. නිතර ඒ අයගේ ගුණ කීමය. ලෝකාමසාධිමුත්තිය මෙසේය. ‘ධානා බො පනෙනං’ යනාදිය කිය.

‘ආනංජාධිමුත්තස්ස’- කෙලෙස් ඉසීමෙන් තොර සමච්ඡිත් සයෙහි ඇළුනු. ‘සෙපච්ඡිත්තෙ’ එය ප්‍රකාශ කරණ ලදී.

‘වෙධාහිත්තා’ මැදින් බිඳුනු.

‘අප්පට්ඨන්ධිකා’- ලාකඩවලින් හෝ ඇලවිය නොහැකි.

‘සෙහිත්තෙ’- බිඳුනු.

‘ආනංජ සංයොජනෙහි බො විසංයුත්තො ආනංජ’- සමාපත්ති සංයෝජනයෙන් වෙන්ව.

‘ධානං බො පන’- යනාදිය කිය.

‘සෙවත්තෙ’- අෂ්ට සමාපත්ති ලාභීන්ට යට සමච්ඡිත් වමනය කලාක් මෙන් වැටහෙති. නැවත සමච්ඡිත්තෙමියි, සිතක් නූපදියි.

‘ධානං බො පන’ යනාදිය කිය.

‘සොඋච්ඡිත්තෙ’- එය නසන ලද.

‘තං සමාපජ්ජිස්සාමි තං’- සිත නූපදියි.

‘සමණෙන’- බුද්ධ ශ්‍රමණය.

‘ඡන්දරාග ව්‍යාපාදෙන’- ඡන්දරාගයෙන්ද ව්‍යාපාදයෙන්ද එය කිපෙයි.

‘අසප්පායානි’- අරමුණු.

‘අනුද්ධංසෙසං’- වියලවන.

‘සඋපාදිසෙසං’- ගැණිම් සහිත.

‘අනලංච තෙ අන්තරායාය’- තාගේ ජීවිතයට අනතුරු කරනට නොහැකි.

‘රජොසුකං’- දූවිලි ආදිය සුක නම්.

‘අසුචි’ විය දොසො’- එයද වියදෝසයයි.

‘තදුහයෙන’- යම් ඒ අසැපයට ක්‍රියාවක් වේද එයද විය දොසයයි ඒ දෙකෙන්

‘පුපුත්තං’- මහත් බව.

‘එවමෙව ඛො’- ඒ පරිද්දෙන් සතියා එතං අධි වචනං නුවණ ලොකික ප්‍රඥාවෙන් ලොකිකය. ලෝකෝත්තර නුවණ ඇති කල ලෝකෝත්තර වෙයි.

අරියායෙනං’- පිරිසුදු විදර්ශන ඥානයෙන් පෙනෙයි.

‘සංමුතකාරී’- වසන ලද.

‘ඉති විදිත්වා නිරූපයි’- මෙසේ දැනගෙන ක්ලේශයන් නැති කිරීම නිරූපදානයයි.

‘උපධි සංඛයෙ විමුත්තො’- උපධියයි කියන ලද නිර්වාණය ගැණ අරමුණු ගැණීමෙන් මිදීම.

‘උපධිස්මිං’- කාමුපධියෙහි නිවණෙහි ආරම්භ වශයෙන් මිදුනු රහතත් වහන්සේ පස්කම් සැප සෙව්නා ලද ශරීරය හෝ සංසිදුවන්නේය. සිත හෝ උපදවන්නේය. යන මේ කාරණය විද්‍යමාන නොවෙයි. සෙස්ස සියළු ස්ථානයෙහි ප්‍රකටයි.

(සුනක්ඛන්ත සූත්‍රය නිමි.)

6. ආනංජසප්පාය සූත්‍ර වර්ණනාව.

‘එවම්මෙසුතං’- ආනංජසප්පාය සූත්‍රයයි.

‘අනිච්චා’- ස්ථිර නොවූ.

‘කාමා’- වස්තු කාම ක්ලේශ කාමයෝ.

‘තුච්ඡා’- හිස්ය, යමෙකුගේ අභ්‍යන්තරයෙහි මොකුත් නැති නම් හිස්යයි ව්‍යවහාරය.

‘මුසා’- විනාශය.

‘මොස ධම්ම’- නැසුනු ස්වභාව කුඹුරු වගේ වස්තු වගේ රත්රං අමුරං වගේ දැකල කීප දවසකින් හීනයක් දුටුවා මෙන් නැසෙයි, නොපෙනීයයි. ඒ නිසා මොස ධර්මයයි කියන ලදී.

‘මායාකතමෙන’- යම්සේ මායාවෙන් හෙවත් ප්‍රයෝගයෙන් කොලය ගෙඩිය මෙන්ද ගල මැණික මෙන්ද පෙන්නුම් කරයි. දකින ස්ථානයෙන් බැහැරවුනාම එය එසේම ඇති පරිදිම පෙනේ. පංච කාමයෝද එසේමය. අනිත්‍යාදිය නිත්‍ය වශයෙන්ද දර්ශන වශයෙන්ද රැවටෙයි.

‘බාලාලාපනං’- මගේ පුතා මගේ දුව මගේ රත්රන්යයි බාලයන්ගේ කථාවයි.

‘දිට්ඨධම්මිකා කාමා’- පංචකාමයෝ මානුසකය.

‘සම්පරායිකා’- ඔවුන් හැර ඉතිරි ඒවා මේ ආත්මයේම විදින සුළුය.

‘කාමසඤ්ඤා’- මනුෂ්‍ය කාමයන් පිළිබඳ උපදින සංඥාවයි.

‘උභය මෙනං මාරධෙය්‍යං’- මේ කාමයොත් කාම සංඥාවොත් දෙකම මාරයා අයත්ය. ඒවා මත්තෙහි මාරයා වාසය කරයි.

‘මාරස්සෙස විසයො’- විසය නම් වස්ත්‍රයාගේ විසය වස්ත්‍ර විසයයි. පාණ්ඩයාගේ විසය පාණ්ඩ විසයයි. එසේම යමෙක් විසින් මේ කාමයෝ ගත්තාහුද ඔහුගේ මත්තෙහි මාරයා වෙසෙයි.

‘මාරස්සෙස නිවාපො’- සතුන්ට කෑම දැමීමක් මෙන් පංච කාමයන් පෙන්නුම් කර මාරයා ගමන් කරයි.

‘මාරස්සෙස ගොචරො’- මාරයා විසය කොට පවතින

‘එත්ථා’- මේ කාමයන් කෙරෙහි.

‘මානසා’- සිතින් රැස් කරණ ලද.

‘තෙව අරිය සාවකා’- ආරිය ශ්‍රාවකයාගේ ඒවා.

‘ඉධමනුසික්ඛතො’- මේ සාසනයෙහි හික්මෙන නැනැත්තාව ඒ කෙලෙස් තුනම අන්තරාය කෙරෙහි.

‘අභිභුයාලොකං’- කාම ගුණ නැමති ලෝකය මැඩගණ.

‘අධිට්ඨාස මනසා’- ක්‍රියානාරම්මණය සිතින් අධිෂ්ඨාන කොට ‘අපරිත්තං’- කාමාවචර සිත පරිත්ත නම්. එය හැරීමෙන් මහත්ගනය අපරිත්ත නම්.

'පට්ඨානං'- කාමාවචරයමය. අප්‍රමාණ රූපාවචරය අරූපාවචරයයි.

සුභාවිතං'- මෙය කාමාවචරාදීන්ට නම නොවෙයි. ලෝකෝත්තරයන්ටද නාමයයි.

'තඛිබ්බුලවිහාරිනො'- කාමය ප්‍රතිබාහනයෙන් ඒ ප්‍රතිපදාව බ්‍රහ්ම කොට වාසය කරන්නහුගේ

'අයතනෙ චිත්තං පසිදති'- කාරණයෙහි පහදීයි. කාරණය නම් කුමක්ද රහත් බව හෝ රහත් වීමට විදසුන් වැඩීම හෝ සතරවන ධ්‍යානය හෝ සතරවන ධ්‍යානයාගේ උපාචාරය හෝ

'සම්පසාදෙසති'- සම්පසාදය දෙයාකාරයි. අධිමොක්ඛ සම්පසාදය පටිලාභ සම්පසාදය යන දෙකයි.

'උපට්ඨනන්ති'- උපාදා රූපය එළඹ සිටියි.

'ඉධපන ආයතනෙ චිත්තං පසිදති'- රහත්වීමට විදර්ශනා කිරීමගේද සතරවන උපචාරයාගේ ලැබීම ප්‍රතිලාභ සම්පසාදයයි දත යුතුයි. එතරහිවා ආනංජං සමාපජ්ජති පඤ්ඤායවා අධිමුච්චති දැන් හෝ ප්‍රඥාවෙන් මිදෙයි ආනංජයට හෝ පැමිණෙයි. මෙසේ පද පෙරලා තේරුම දතයුතු. කායස්සහෙදා ශරීරය බිඳීමෙන් යම් යම් කාරණයකින් තංසංචත්තනිකං විඤ්ඤාණං අස්ස ආනංජුපහං ඒ කාරණය පවතිය යන තේරුමයි. තංසංචත්තනිකං ඒ භික්ෂුවගේ පැවතීම යම් විපාක ඤාණයකින් ඒ තෙම එය උපදවාද ඒ විඤ්ඤාණය ආනංජයට පැමිණියේයයි කුසලයන්ගේ අනනංජ ස්වභාවයට පැමිණ ඕනට එසේම වන්නේය යන තේරුමයි. සමහරු කුසල විඤ්ඤාණයයි කියති.

'ආනංජසප්පාය'- සතරවන ධ්‍යානයට සැපය.

'ඉතිපට්ඨංචික්ඛති'- සතරවන ධ්‍යානයට පැමිණ මෙසේ සිතයි. මේ මහණ තෙලේ යට භික්ෂුවට වඩා ඤාණවත්තය. ඔහුටත් තමාටත් යන දෙන්නාටම කර්මස්ථානය එකට සිහි කරයි.

'තඛිබ්බුල විහාරිනො'- රූපය ප්‍රතිබාහනය කිරීමෙන් එය ප්‍රතිපදාවම වැඩියෙන් සිහිකොට වෙසෙන්නාහුගේ

‘ආනංජං සමාපජ්ජති’- ආකාසානංවායතයට සමවැදීම. සෙස්ස පළමු පරිද්දෙනි. වෙනස පමණක් කියමි.

‘යංකිංචි රූපං’- මෙසේ විදර්ශනා මාර්ගය පෙන්වා කියන ලදී.

‘ඉති පටිසංචික්ඛති’- ආකාසානංවායතයට පැමිණ මෙසේ කල්පනා කරයි. මේ තෙමේ යට හික්මු දෙදෙනාට වඩා නුවණ ඇත්තේය. ඔවුන්ටද තමාටද යන තුන්දෙනාටම කර්මස්ථානය සිහි කරයි.

‘උභයමෙතං අනිච්චං’- මෙහි මොනවට එක එක කොටස් දිට්ඨධාර්මික සම්පරායික වශයෙන් සංක්ෂේප කොට උභයයි කියන ලදී.

‘නාලං අභිනන්දිතුං’- තෘෂ්ණා දෘෂ්ටි වශයෙන් සතුටුවන්ට යුතු නැත. සෙසු පද දෙකේද මෙම ක්‍රමයයි.

‘තඛ්ඛහුල විහාරිතො’- කාමප්‍රතිබාහන රූපප්‍රතිබාහන යන ප්‍රතිපදාවන් බහුලකොට වසන්තහුගේ.

‘ආනංජං සමාපජ්ජති’- විඤ්ඤාණංවායතනානංජයට පැමිණෙයි.

‘ඉති පටිසංචික්ඛති’- විඤ්ඤානංවායතනයට පැමිණ කල්පනා කරයි.

‘නාහං ක්වච්චි කස්සචි කිංචන තස්මිං න වම්මක්චචිති කස්සචි කිංචන තත්ථි’- මෙහි වතුර්කෝටික සුන්‍යතාව කියන ලදී.

‘තඛ්ඛහුල විහාරිතො’- යට කියන ලද ප්‍රතිපදාවද මේ වතුර්කෝටික සුන්‍යතාවද බහුලකොට වාසය කරන තැනැත්තාගේ ‘ඉති පටිසංචික්ඛති’ ආකිංචඤ්ඤායතනයට පැමිණ මෙසේ සලකයි.

‘සත්ථෙතා අපිරියෙසා නිරුප්ඤ්ඤාති’- යම් නෙවසඤ්ඤා නාසඤ්ඤායතනයකට පැමිණ යට කියන ලද සියළු සංඥා නිරුද්ධ වෙති.

‘නොවස්ස නොව මෙසියා’- ඉදින් පූර්වයෙහි මාගේ පස් ආකාර කර්ම වැට රැස් නොකරණ ලද්ද දැන් යම් මේ පංච ප්‍රකාර විපාක වැටක් වේද මාහට මෙය නොපතින්නේය යන තේරුමයි.

‘අභවිස්සති’- නොවන්නේය.

‘යදන්ථි යංභුතං තංපජභාමි’- යමක් ඇතිද යමක් විද දැන් ඒ ස්කන්ධ පංචකය හරිමි.

‘එවං උපෙක්ඛාපටිලහති’- ඒ භික්ෂූන් වහන්සේ විදර්ශනා පෙක්ෂය ලබාය යන තේරුමයි.

‘පරිනිබ්බායිනුබො එසො භන්තෙ’- ස්වාමීන් වහන්ස, ඒ භික්ෂූන් වහන්සේ පිරිනිවන් පාන්නේද, තෘතිය ධ්‍යානය පාදක කොට සිටිය තැනැත්තාට අර්හත්වයද ඕපක්කනයද ප්‍රතිපදාවද ප්‍රතිසන්ධියද කියන ලදී. එසේ තෘතියධ්‍යානාදීන් පාදකකොට සිටියාවූද නෙවසඤ්ඤා නාසඤ්ඤායතනය පාදකකොට සිටිය අයටද කිසිත් නොකියන ලදී.

‘අපෙතථ’- නැවත මෙහි

‘යොතං උපෙක්ඛං අභිනන්දති’- හෙතෙම ඒ විදර්ශනාව අනුව බැලීමෙන් තෘෂ්ණා දෘෂ්ටි අභිනන්දනයන්ගෙන් සතුටු වෙයි. සෙසු පද දෙකේද මෙම ක්‍රමයයි.

‘තංනිස්සිතං හොති විඤ්ඤාණං’- විදර්ශනාව නිශ්‍රය වෙයි.

‘තදුපාදානං’- ඒ උපාදානයාගේ ගැනීමයි.

‘සඋපාදානො’- ගැණීම සහිත.

‘න පරිනිබ්බායති’- විදර්ශනාවෙහි අනලය ඇති භික්ෂුව මාගේ සාසනයෙහි පිරිණිවන් පාන්නේ නැත. යමෙක් විහාර පිරිවෙණ උපස්ථාන කිරීමේ ආලය සහිත නම් එහි කියයුතු දෙයක් නැතැයි පෙන්නුම් කරයි.

‘කතං පන’- කොතනකද.

‘උපාදියමානො උපාදියති’- පිළිසිද ගන්නේ නම් වෙයි.

‘උපාදාන සෙට්ඨං කීරසො භන්තෙ’- ශ්‍රේෂ්ඨ භවයෙහි පිළිසිද ගැණීමය යන අර්ථයි. මෙයින් ඒ භික්ෂුවගේ ප්‍රතිසන්ධිය කියන ලදී. දැන් ඔහුගේ අර්හත්වය කියනට ‘ඉධානන්ද යනාදිය කිය.

‘නිස්සාය නිස්සාය’- ඒ ඒ සමචන් නිසා.

‘මසස්ස නිත්ථරණා අක්ඛාතා’- ඕසයෙන් එතරවීම කියන ලදී. තෘතියධ්‍යානය පාදක කොට සිටි භික්ෂුවගේ ඕසයෙන් එතරවීම කියන ලද්දේය.

'කතමො පන භන්තෙ අරියො විමොක්ඛො' - මෙහි කුමක් විචාරයිද සමචන පළමුකොට පද ස්ථානය කොට විදර්ශනා වඩා රහත්වන භික්ෂුව නැව හෝ පහුරු ආදිය නිසා මහජලය එතර කොට එතරට යන්නාක් මෙන් වෙහෙස නොවෙයි. ශුෂ්ක විදර්ශක තෙම ප්‍රකීර්ණ සංස්කාර සිහි කොට අර්හත්වය ගත්තේ බාහු ශක්තියෙන් සැඩ පහර සිදු එතෙරට යන්නාක් මෙන් ක්ලාන්ත වෙයි.

'අරිය සාවකො' - ශුෂ්ක විදර්ශක ආරිය ශ්‍රාවක තෙමේය යට කියන ලද භික්ෂුන් අට දෙනා අතරෙන් ඥාණවන්තය. ඒ භික්ෂුන්ගේද තමාගේද යන නවදෙනාගේද කමටහණ එකට සිහි කරයි.

'එස සක්කායො යාවනා සක්කායො' - යම් ප්‍රමාණ ත්‍රෛමුඛක චූතයයි කියන ලද සත්කාය ඇත්තේය. ඒ මේ සියළු සත්කායය මින් මතු සත්කායයක් නොම ඇතැයි කල්පනා කරයි.

'එතං අමතං යදිදං අනුපාදා චිත්තස්ස විමොක්ඛො' - සිතගේ අල්ලා නොගන්න යම් මේ විමොක්ඛයක් නම් වේද මේ අමෘතයයි. මෙය ශාන්තයි. මේ ප්‍රණීතයයි කල්පනා කරයි.

'අඤ්ඤන්ථව අනුපාදා චිත්තස්ස විමොක්ඛො' යයි නිවණ කියන ලදී. මේ සූත්‍රයෙහි ශුෂ්ක විදර්ශයාගේ අර්හත්වය කියන ලදී. සෙස්ස සියළු තන්හි ප්‍රකටයි. මේ සූත්‍රයෙහි ස්ථාන සතක ඕපක්කනාව කියන ලදී. ස්ථාන අටක ප්‍රතිසන්ධියද ස්ථාන නවයක අර්හත්වයද කියන ලදැයි දතයුතුයි. කෙසේද නෘතියධ්‍යානය පාදක කොට සිටි භික්ෂුවගේ ඕපක්කනාව කියන ලදී. පිළිසිඳීම කියන ලදී. රහත් බව කියන ලදී, චතුර්ථධ්‍යානය එසේය. ආකාසානංවායතනයද එසේය, විඤ්ඤානංවායතනය පදට්ඨාන කොට සිටි භික්ෂුන් තුන්දෙනාගේ ඕපක්කනාව කියන ලදී. පිළිසිඳීම කියන ලදී. රහත් බව කියන ලදී, චතුර්ථධ්‍යානය එසේය. ආකාසානංවායතනයද එසේය, විඤ්ඤානංවායතනය පදට්ඨාන කොට සිටි භික්ෂුන් තුන්දෙනාගේ ඕපක්කනාව කියන ලදී. ප්‍රතිසන්ධිය කියන ලදී. අර්හත්වය කියන ලදී. එසේය ආකාසානංවායතනය පාදක කොට සිටි භික්ෂුවගේ නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනය පාදක කොට සිටියහුගේ ඕපක්කනාව නැත. ප්‍රතිසන්ධියද රහත් බවද කියන ලදී. ශුෂ්ක විදර්ශයාගේ රහත් බවට කියනලදී. මෙසේ ස්ථාන සතක

මිපක්කනාවද අට තැනක ප්‍රතිසන්ධියද නව තැනක රහන් බවද කියන ලදැයි දත යුතුයි.

(ආනංජසප්පාය සූත්‍රය නිමි.)

7. ගණක මොග්ගල්ලාන සූත්‍ර වර්ණනාව.

‘එවම්මෙසුතං’ ගණක මොග්ගල්ලාන සූත්‍රයයි.

‘පච්ඡමා සොපානකලෙබ්‍රා’ යම්තාක් ප්‍රථම සොපාන ඵලකයෝවුවාද එක දවසකින් සන්මහල් ප්‍රාසාදයක් කරන්ට නොහැකිය. එස්තුච සුද්ධකර ටැඹ ඉස්සීමේ පටන් සිත්කම් කිරීමාදී පූර්ව අනුක්‍රියා මෙහි පෙනෙයි යි පෙන්නුම් කරයි.

‘යදිදං අප්ඤ්ඤානෙ’ වේදත්‍රය එක දවසකින් හදාරන්ට නොහැකිය, මොවුන්ගේ හැදැරීමේද මූලික කටයුතු දැකුම් කළ යුතුයි.

‘ඉස්සන්ථෙ’ ආවුධ විද්‍යාවෙන්ද එක දිනයකින් වාලවෙධය කරන්ට නොහැකිය. ස්ථානය පිළියෙල කිරීමාදී පූර්ව ක්‍රියා පෙන්නුම් කරයි.

‘සංඛාතෙන්’ ගණන් කිරීමෙන් සෙය්‍යථාපි බ්‍රාහ්මණා’ යම් හෙයකින් බාහිර ශාස්ත්‍රවල යම් යම් ශාස්ත්‍ර ඉගෙන ගණින්ද එසේම කෙරාටික වෙති. එසේ හෙයින් ශාසනය බාහිර සමයන් හා උපමා නොකොට යහපත් ආජාතිය අශ්වයා හා සමාන් කරමින් සෙය්‍යථාපි’ යනාදිය කියේය.

හොඳ ආජාතිය අශ්වයා යම් දෙසක හොඳින් හික්මවන ලද්දේද එය ජීවිතයතෙක් මරණය පිණිසවත් නොයික්මවයි. එසේම ශාසනයෙහි හොඳින් පිළිපදින හික්මුව ගිල නැමැති මායිම නොයික්මවයි.

‘මුඛාධාතෙන්’ මුඛයෙහි තබාගැනීම ‘සතිසම්පජ්ඣාදාය’ සිහියෙන් යුක්ත රහතන් වහන්සේලා දෙනමකි. එක නමක් නිතර සිහි කරයි. අනික් නම නිතර සිහිකර නො සිටියි. නිතර සිහියෙන් වසන තැනැත්තාට යම් කටයුත්තක් කර ඵල සමවනට පැමිණිය හැක. අනික් අයට ස්වල්ප කටයුත්තක් ඇත්තේ ඵල සමවන උපදවන්ට නොහැකිය. ඊට කථාවක්’ එක

රහතන්වහන්සේ නමක් රහත් සාමනේරයෙකු සමග ආරණ්‍යයෙහි විසීමට ගියේය. එහිදී මහ තෙරුන්ට සෙනස්නක් පැමිණියේය. සාමනේරයාට නැත. එය කල්පනා කරන්නේ එක දවසක්ද එල සමවතට පැමිණීමට නොහැකි විය. හෙරණ තෙමේ තුන් මසක් එල සමවතින් කල්යවා ස්වාමීනි, ආරණ්‍යවාසය සැපදැයි ඇසිය. ස්ථවිර තෙමේ සැප නැතැයි කීයේය.

‘යෙ මේ හො ගොතම’ ස්ථවඥයන්යයි කියන කියන කල බමුණාට මේ පුද්ගලයෝ සිත් සතුටු නොකරන්නේය ක්‍රමය පහළ විය.

‘පරමජ්ජධම්මෙසු’ අජ්ජධර්ම නම් ශාස්තෘවරු සය දෙනාගේ ධර්මයයි. ඔවුන් අතුරෙන් ගොතම වාදයම උතුම්ය යන තේරුමයි. සෙස්ස සියළු තන්හි ප්‍රකටමය.

(ගණක මොග්ගල්ලාන සූත්‍රය නිමි.)

8. ගොපක මොග්ගල්ලාන සූත්‍ර වර්ණනාව.

‘එවම්මෙ සුතං’ ගොපක මොග්ගල්ලාන සූත්‍රයයි. ‘අවිර පරිණිබ්බතෙ භගවති’ බුදුන් පිරිනිව් කල ධාතු බෙදා ධර්ම සංගායනා කිරීමට රජගහ නුවරට ආ කාලයෙහි

‘රඤ්ඤො පජ්ජොතස්ස ආසංකමානො’ වණ්ඩප්‍රජොත රජ බිම්බිසාර රජුගේ මිත්‍රයෙකි. ජීවකයා යවා බෙහෙත් කරවන ලද කල පටන් දැඩි මිත්‍ර විය. හෙතෙම අජාසත් රජ විසින් දෙවදත්තයාගේ වචනයෙන් පියා මැරුවේයයි අසා මගේ මිත්‍රයා මරා රාජ්‍ය කෙරේයයි සිතයි. මගේ යහළුවාගේ මිත්‍ර බව ඇති බව දැනුම් දෙමි යි මෙසේ කීය. එය අසා ඔහුට සැකයක් උපත. එසේ හෙයින් රඤ්ඤො පජ්ජොතස්ස ආසංකමානොයයි කියන ලදී.

‘කම්මන්තො’ නුවරින් පිට අළුත් වැඩියා කරවීමට කර්මාන්ත කරණ තැනට ‘උපසංකම්’ ධර්ම විනය සංගායනා කරමුයයි අපි හැසිරෙමු මෙතෙම මහෙශාකාය රාජවල්ලභය සංග්‍රහ කළාම වෙළුමනය රැකගත්තේයයි සිතමින් පැමිණියේය.

‘තෙහි ධම්මෙහි’ ඒ සර්වඥ බව දැන ගන්න. ධර්මයන්ගෙන් ‘සබ්බෙන සබ්බං’ සර්වප්‍රකාරයෙන් සියල්ල ‘සබ්බථා සබ්බං සියළු කොටස්වලින් සියල්ල කුමක් අසම්පූර්ණ කරයි.

ශාස්තෘවරයෝ සයදෙන පළමුවෙන් ඉපදුනාහුය. අප්‍රසිද්ධ කුලවලින් නික්මී මහණ විය. ඒ අය බුදුන් වැඩ සිටිද්දීම කචරිය කළහ. ඔවුන්ගේ ශ්‍රාවකයෝද එසේම මහණව ඔවුන්ගේ ඇවෑමෙන් මහත් වාද කළාහුය. මහණ ගොයුම් තෙම උසස් කුලයෙන් මහණ විය. ඔහුගේ ඇවෑමෙන් ශ්‍රාවකයන්ගේ මහත් වාදය වන්නේයයි මේ කථාව දඹදිව අතුරු සිදුරු නැතුව පැතිරී ගියේය. බුදුන් වැඩ ඉන්දෙද්දී හික්මුන්ගේ වාදයක් නොවීය. යම් වාදයක් වුනාද එය එහිම සංසිදින.

‘කිත්තු ඛො එතං’ මෙය විචාරමිසි ප්‍රශ්න කරයි.

‘අනුඤ්ඤායමානො’ කළ නොකළ දෙය දන්න ‘අත්ථි නුඛො’ ඇත්දැයි යට ප්‍රශ්නයම අසයි.

‘අප්පටිසරණෙ’ අප්‍රති සරණ ධර්ම විනයෙහි ‘කො හෙතු සාමග්ගියා’ තොපගෙ සමගියට හේතුව කීමද?

‘ධම්මපටි සරණා’ අපට ධර්මය පිහිටයි. අවශ්‍යයයි ප්‍රකාශ කරයි.

‘චත්තති’ ප්‍රගුණව පැමිණෙයි.

‘ආපත්තාහොති විතික්කමො’ මේ දෙකම බුදුන්ගේ ආණාතික්කමයයි.

‘යථා ධම්මං යථා සන්ථං කාරෙම’ යම්සේ ධර්මයෙහි සිටියාහුද එසේ කරණ යන තේරුමයි.

‘නිකිර නො භවන්තො කාරෙන්නි ධම්මො නො කාරෙති’ පින්වත්හු නොකරවති. ධර්මයද කරවති.

‘කහංපන භවං ආනන්දො’ කීමෙක්ද ස්ථවිරයන් වේච්චනයෙහි වෙසෙන බව නොදනිද දනියි. මොහු විසින් වේච්චනයට රැකවල දෙන ලදය. එහෙයින් තමාගේ උසස් බව කැමැත්තේ විචාරයි කුමක් නිසා ඔහු විසින් එහි ආරක්ෂාව දෙන ලදද හෙතෙම එක් දිනක් මහා කාන්‍යායන ස්ථවිරයන් ගිජුකුළු පර්වතයෙන් බසින්නහු දැක මේ තෙම වදුරෙක් මෙනැයි කිය.

බුදුන් ඒ කථාව අසා ඉදින් සමාකර ගත්තොත් හොඳය. නැති නම් මේ වෙළුමකයෙහිම ගොනගුල් වදුරෙක් වේයයි කියේය හෙතෙම එය අසා බුදුන්ගේ කථාව දෙයාකාරයක් නම් නැත. පසුව වදුරුව උපන්නාම මට ආහාර පිණිසයයි වෙළුමකයෙහි නොයෙක් වෘක්ෂ වවා ආරක්ෂාව දුන්නේය. මෑත කාලයෙහි චුතව වදුරුව ඉපද වස්සකාරයයි කී කල පැමිණ ලඟ ඉදියි.

‘තගස හො ආනන්දා’- ඒ කාන්තයෙන් ආනන්දය.

‘අන්තරං කරිත්වා’- ඇතුළත් කොට

‘එවරුපං බො බ්‍රාහ්මණ සො භගවා කඛානං වණ්ණොසි’ මෙහි සර්වසංග්‍රාහිකධ්‍යානය කියන ලද්දේය.

‘යංනොමසං’ මේ බ්‍රාහ්මණයා වස්සකාර බමුණාට ඊර්ෂ්‍යා කරයි. ඔහු විචාරණ ප්‍රශ්න නොකියා කැමතිව කියන ලද බව දැන ඔහු විසින් අසන ප්‍රශ්න නැවත නැවත ඔහුගේ නාමය ගෙන විස්තරකොට කියේය. මා අසන ප්‍රශ්න සැරයටි කොනින් පෙලන්නාක් මෙන් ටිකත්ම කියේයයි නොසතුටු විය.

(ගොපක මොග්ගල්ලාන සූත්‍රය නිමි.)

9. මහාපුණ්ණක සූත්‍ර වර්ණනාව.

‘එවම්මෙ සුතං’ මා විසින් මහා පුණ්ණ සූත්‍රය මෙසේ අසන ලදී.

‘තදහුති’ ඒ දවසේ මෙහි වෙසෙන්නුයි උපොසථ නම්. උපොසථ ශබ්දය ප්‍රාතිමොක්ෂය දෙසීමෙහිද සිලයෙහිද විසීමෙහිද නාමයෙහිද ආහාර වර්ජනයෙහිද වැටෙයි. මෙහිද වාසය කළයුතු දවසේ වැටෙයි. එය අට්ඨමිය වතුද්දසිය පණ්ණරසියයි තුන් ආකාරයි.

‘තෙනහි ත්වං භික්ඛු සකෙ ආසනෙ නිසී දිත්වා පුච්ඡ’ කුමක් හෙයින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ සිටියාහුට නොකියා වාසී කරවුයේද මේ භික්ෂුව සැටක් පමණ ප්‍රධාන භික්ෂූන්ගෙන් සංඝස්ථවීරය. භික්ෂූන් සැටක් ගෙන කැලේ වාසය කරයි. ඔව්හු උන්වහන්සේ ලඟ කමටහන් ගෙන වියඪී කරති. මහාභූත උපාදාරූප නාම රූප ප්‍රත්‍යය ලක්ෂණ ආරම්මණික විදර්ශනා

පරිග්‍රහණය කරති. ඔවුන් පැමිණි විට මහ තෙරුන් භූත පරිග්‍රහාදිය විචාරයි. ඒ සියල්ල කියයි. මාර්ගඵල ප්‍රශ්න කියන්නට නොහැකිවෙයි. එකල ස්ථවිරයන් වහන්සේ මෙසේ සිතීය. මා ලග මොවුන්ගේ අවවාද පිරිහීමක් නැත. මොහු පටන්ගත් වියඪ ඇතිවම වාසය කරති.

කුකුළෙකුගේ චතුර බොන පමණ කලක්වත් ප්‍රමාදයකුත් නැත. මෙහෙම උනත් මාර්ග ඵල ඉපදීමක් නැත. මොවුන්ගේ අදහස් මම නොදනිමි, මොව්හු බුද්ධ වෙණෙයයයෝ වෙති. බුදුන් ලගට මොවුන් ගෙනයමි. එවිට චරිතය හැටියට බණ කියයි. ඔවුන් රැගෙන බුදුන් ලගට ආය. බුදුන්ද සවස අනඳ තෙරුන් ඵලවන ජලය ගෙන ශරීරය සෘතු ගත්වා මිඟාර මාතෘ ප්‍රාසාද පිරිවෙණහි වැඩ සිටියේය.

හික්ෂු සමූහයාද උන්වහන්සේ පිරිවරා සිටියේය. ඒ වේලෙහි ඉරු බැස යයි. සඳ පායාගණ එයි. සඳ එළියවත් ඉරු එළියවත් නැත. සඳ හිරු එළිය මකා ඡට්චර්ණ බුදුරැස් යුග්මව බබලමින් දිසා අනුදිසාවන්හි දුවත්. සියල්ල යට කී ලෙස විස්තරයයි ධර්ම කටිකයාගේ ශක්තිය යම් ප්‍රමාණයක්ද එපමණට කිය යුතුයි.

එසේ උන් පිරිසේ තෙරුන් සිටගෙන බුදුන්ට ප්‍රශ්නයට ඉඩ සැලසීය. එවිට බුදුන් වහන්සේ ඉදින් මොහු සිටගෙන විචාරණ කල අපේ ආවායඪියා සිටියේයයි සෙස්සෝද සිටිත් එසේ කල මට අගෞරවය කළේයයි වන්නේය. එකඟව බණ ඇසීමට නොහැකි වෙති. ආවායඪියා උන් කල ඔහුද හිඳිත්. එවිට එකඟව ධර්මය අවබෝධයට හැකිය. මේ නිසා සිටියාහට නොකියා ඉඳුවයි නියම කළේය.

‘ඉමෙනුබො හත්තෙ’ විමති ප්‍රශ්නය මෙන් කරණ ලදී. ස්ථවිර තෙම පංචස්කන්ධයන්ගේ ඉපදීම විනාසය ගෙන රහත්වූ මහා රහත් කෙනෙක. ඒ නිසා සැකයක් නැත දැන ගත්තත් නොදන්නෙකු මෙන් විචාරීම් සුදුසුය දන්නෙකු හැටියට ඇසුවොත් කොටින් කියනවාය. නොදන්නෙකු හැටියට ඇසුවොත් විස්තර ඇතුළු කියනවාය. සමහරු නොදන්නා දෙය දන්නාක් මෙන් අසයි. ස්ථවිර තෙමේ මෙබඳු වචනයක් කෙසේ කරන්නේද දැනගණම නොදන්නා මෙන් ඇසුවේයයි දත යුතුයි.

‘ජන්දමුලකා’ තෘෂ්ණාව මුල්කොට

‘එවරුපො සිසං’ මේ ආකාර වන්නේයයි.

‘එවං වෙදනො’ කුසල වේදනාවක් හෝ අකුසල වේදනාවක් හෝ වේයයි ප්‍රාර්ථනා කරයි.

‘ඛන්ධාධි වචනං’ ස්ඛන්ධයන්ගේ ස්ඛන්ධ නාම කෙනෙකින් දැයි ප්‍රශ්න කරයි.

‘මහාභුතා හෙතු’ මහාභුතයන්ගේ හේතු.

‘එස්සො’ ස්පර්ශය.

‘විඤ්ඤාණක්ඛන්ධස්ස’ ප්‍රතිසන්ධි විඤ්ඤාණයෙන් ගැබ වෙසෙන සත්වයාගේ අන්තිම පිරිසිඳීමෙන් සමතිස් රූපයෝ පැවැත්තාහු ස්කන්ධ තුන උපදිත්. ඒ නාම රූපය ප්‍රතිසන්ධි විඤ්ඤාණයාගේ පැනවීමට හේතුය. ප්‍රත්‍යය. චක්ෂුවරයෙහි චක්ෂු ප්‍රසාදයද රූපාරම්භණයද රූපයයි. සම්ප්‍රසක්ත ස්කන්ධ තුනයි. ඒ නාම රූපය චක්ෂුර්විඤ්ඤාණයාගේ පැන වීමට හේතුද ප්‍රත්‍යයද වෙයි. සෙසු විඤ්ඤාණ කෙරෙහිද මෙම ක්‍රමයයි.

‘කථං පන භත්තෙ’ කෙනෙකින් ව්‍යාය විචාරන්නේ මෙසේ කිය.

‘සක්කායදිට්ඨි න හොති’ මේ ව්‍යාය විචාරන්නේ මෙසේ කිය.

‘අයං රූපෙ අස්සාදො’ මෙයින් පරිඤ්ඤා ප්‍රතිවේදයද දුක්ඛ සත්‍යයද කියන ලදී.

‘අයං රූපෙ ආදිනවො’ මෙයින් ප්‍රභාණ ප්‍රතිවේදයද සමුදය සත්‍යයද

‘ඉදං රූපෙ නිස්සරණං, මෙයින් සාක්ෂිකිරිය ප්‍රතිවේදයද නිරෝධ සත්‍යයද මේ ස්ථාන තුනෙහි සමාසක් දෘෂ්ටි ආදි ධර්මයෝවෙත්ද මේ භාවනා ප්‍රතිවේද මාර්ග සත්‍යයයි. සෙසු පදයන්හිද මෙම ක්‍රමයයි.

‘බහිද්ධා’ අනුන්ගේ විඤ්ඤාණය සහිත ශරීරයෙහි

‘සබ්බනිමිත්තෙසු’ මෙයින් ඉන්ද්‍රිය පිළිබඳ නුවුවන් ගණියි.

‘සවිඤ්ඤාණකෙ කායෙ’ මෙසේ කීමෙන් තමාගේද අනුන්ගේද, ශරීරය ගන්නේය. පිට සර්වනිමිත්තග්‍රහණයෙන් ඉන්ද්‍රිය බද්ධ නුවුවන් ගණියි.

‘අනන්තකතානි’ ආත්ම නුච්චන්ති සිට කරණ ලදී.

‘කත්තොතං ඵ්ඨස්සන්ති’ කවර ආත්මයක සිට විපාකය පෙන්නුම් කරත් ද සාස්වත දර්ශනය මඬිමින් කිය.

‘තණ්හාධිපතෙයොන’ තෘෂ්ණාව ජ්‍යෙෂ්ඨකර

‘තත්‍ර තත්‍රා’ ඒ ඒ ධර්මයන්හි

‘සට්ඨි මත්තානං’ මේ හික්ෂුහු ප්‍රකෘති කම්භන හැර අනික් අළුත් කම්භනක් සිහි කරන්නේ ආසනයක් බැඳ එම ආසනයෙහිම රහත්වූහ.

(මහාපුණ්ණම සූත්‍රය නිමි.)

10. චූළ පුණ්ණම සූත්‍ර වර්ණනාව.

‘ඒවංමේසුතං’ - යනු මින් චූළ පුණ්ණම සූත්‍ර විස්තරය පටන් ගනියි. මෙහි නිශ්ශබ්ද විය, නිශ්ශබ්දවිය යනු දැක්වීමෙන් ඒ ඒ දිශා බලයිද ඒ සෑම දිශාවකින්ම නිශ්ශබ්දතාවයක්ම දැක්වෙයි.

‘අනුච්චොකෙත්වා’ - පස් ආකාර පැහැදීමෙන් යුතුවූ ඇස් හැර ඒ ඒ පෙදෙස් බලා, අන්තිම පරිච්ඡේදයෙන් අත්පා සෙලවීම් පමණකුදු නොදැක.

‘අසප්පුරිසෝති’ - පවිටු පුරුෂයා.

‘නෝභේතං හත්තේ’ - යම් හෙයකින් අන්ධයාගේ ඒ අන්ධ බව නිසා නොදකින්නා සේම ඔහු එය දැනගන්නට අසමත් වෙයි. ඒ නිසා මෙසේ කීහ. මෙම ක්‍රමයෙන්ම මතු දක්වන තන්හිද තේරුම දැනගත යුතුය.

‘අසද්ධම්ම සමන්තාගතෝ’ - ලාමක ධර්මයෙන් යුතුවූ.

අසප්පුරිස භත්ති’ - අසත්පුරුෂ සේවනයයි

අසප්පුරිස චිත්ති’ - අසත්පුරුෂ හිතින් හිතන්නා.

‘අසප්පුරිස මන්ති’ - අසත්පුරුෂ මන්ත්‍රණ කරන.

‘අසප්පුරිස වාචෝ’ - අසත්පුරුෂ වචන කතා කරන.

‘අසප්පුරිස කම්මන්තෝ’ - අසත්පුරුෂ කර්මාන්ත කරන.

‘අසත්පුරිස දිට්ඨි’ - අසත්පුරුෂ දෘෂ්ටියෙන් යුතු.

‘අසප්පුරිස දානං’ - අසත්පුරුෂයන් විසින් දෙනු ලබන දන්.

‘ත්‍යාස්ස මිත්තා’ - ඔව්හු මොහුගේ මිත්‍රයෝය.

'අත්තව්‍යාබාධාපිය චේතේ' - ප්‍රාණ සාත්‍ය කරමි, සොරකම් කරමි, මිත්ථ්‍යාවාරය කරමි, දහ අකුශලයන්හි හැසිරෙමි යනුයි. මෙසේ කිරීමෙන් තමාහට දුක් පිණිස සිතයි.

'පරව්‍යාබාධාය' - යම්සේ අසවලා අසවලා මරයි, අසවලා ගේ දෙය සොරා ගනියි, දස අකුසල් කරයිද ඒ අයුරින් ඔහු යොදවමියි- ඒ ලෙස මෙහෙයවමියිද මෙසේ අනුන්ගේ දුක සදහාම සිතයි.

'උභයව්‍යාබාධාය' - මම අසවලාත් අසවලාත් රැගෙන දස අකුසල කර්මයන්හි යොදවා හැසිරෙන්නෙමි යි මෙසේ දෙදෙනා ගැන සිතයි.

'අත්තව්‍යාබාධායපි මත්තේති' - මම දස අකුසල කර්මවල යෙදී වසමියි කියමින් තමාගේ හානිය පිණිසද කතා කරයි. අසවලා දස අකුසලයන්හි යොදවමියි කියමින් අනුන්ට හානිය පිණිස කුමන්ත්‍රණය කරයි මෙසේ කිරීම තමාට හා අනුන්ට හානිය පිණිස හැසිරීමයි. අනිකාද කැටුව අපි දෙදෙනාම එක්ව දස අකුසලයන්හි යෙදෙන්නෙමුයි මන්ත්‍රණය කිරීම මින් අදහස් කරයි.

'අසක්කච්චං දානංදේති' - දෙයා ධර්මය (බත් මාලු ආදී උපකරණ) කෙරෙහිත් පුද්ගලයා කෙරෙහිත් නොසැලකිළිමත්වීම මින් කියයි. වී කුඩු වැලි ආදී දොස් සහිත සහලින් බත් පිසා නොපිරිසිදු ලෙස ආහාරපාන පිළියෙළ කිරීම දෙයා ධර්මය ගැන නොසැලකිළිමත් වීමයි. හිදිනා අසුන් පැනවීමාදියේදී හැමදීම මකුණු දැල් ඉවත් කිරීමාදිය නොකොට අපවිත්‍රව තිබියදීම අසුන් පැනවීම, සකසා ගරු සැලකිළි නො මැතිව දීම පුද්ගලයා කෙරෙහි නොසැලකිළිමත් වීමයි.

'අසහත්ථා' - තම අතින් දන් නොදෙයි. දාසයන් කම්කරුවන් ලවා දෙවයි.

'අචිත්තිකත්වා' - යටකි පරිදි දෙයා ධර්මය කෙරෙහිත් පුද්ගලයා කෙරෙහිත් ගරුසරු නොකොට දීමයි.

'අපවිද්ධං' - බැහැර කරනු කැමැත්තෙන් තුඹසෙහි සර්පයා බැහැර කරන්නා සේ දෙයි.

'අනාගමන දිට්ඨිකෝ' පල බලාපොරොත්තුවක් නැතිව දෙයි.

'තත්ථ උප්පජ්ජති' - දන් දීමෙන් නිරයෙහි උපදින ස්වභාවයක් නැත. එහෙත් යටකී පරිදි පවිටු අදහස නිසා එම මිත්ථාපාදාජ්චියෙන් නිරයෙහි උපදියි. යහපත් පැත්ත මෙයට විරුද්ධ අයුරු දත යුතුයි.

'දේවමහත්තතා' - කාමාවචර සදෙව් ලොව දෙවියෝ

'මනුස්ස මහත්තතා' - ක්‍රීඩිත කුලයන්හි සම්පත්. අනික් විස්තර ඒ ඒ තන්හි කී පරිදි දත යුතුය. මේ සූත්‍රය දෙසන ලද්දේ මෙලොව සුද්ධවූ පැවතුම් ඇතිව විසීම සුදුසු බව දක්වනු සඳහාමය.

(දහවන වූළ පුණ්ණම සූත්‍රවර්ණනාව නිමි.)

පළමුවන වර්ගය නිමියේය.

11. අනුපද සූත්‍ර වර්ණනාව.

'එවං මෙ සුතං' - යනුවෙන් අනුපද සූත්‍ර වර්ණනාව ආරම්භ කළහ.

'එතදවොච' යන්නෙන් මොහු පණ්ඩිතයෙක, යනාදී නයින් දම්සෙනෙවි සැරියුත් තෙරුන් පිළිබඳ ගුණ කතාව පැවසීය.

අනික් තෙරුන් අතුරෙන් මහමුගලන් තෙරුන්ගේ සෘද්ධි ගුණය ප්‍රකටය.

මහකසුප් තෙරුන් පිළිබඳ ධූත ගුණය ප්‍රකටය.

අනුරුද්ධ තෙරුන්ගේ දිව්‍යචක්ෂුලාභිභාවය ප්‍රකටය.

උපාලි තෙර ධ්‍යානසුවයෙන් පසුවන බව ප්‍රකටය.

අනඳ තෙර බහුශ්‍රැත බවෙන් ප්‍රකටය.

මෙසේ ඒ ඒ තෙරහු ඒ ඒ ගුණයන්ගෙන් ප්‍රකටය. සැරියුත් තෙරුන්ගේ ගුණ අප්‍රකටය, කුමක් හෙයින්ද යත් උන්වහන්සේ ඥානවන්ත නිසා ඥානවන්තයාගේ ගුණ ප්‍රමාණ කර දැක්වීමට අපහසුය. ඒ නිසා බුදුහු එතුමන්ගේ ගුණ පහදා දැක්වීම පිණිස සභාග පිරිස කැඳවූහ.

විසභාග පුද්ගලයන් ඉදිරියෙහිදී ගුණ කීම නුසුදුසුය. ඔව්හු ඒ කියන ගුණ නුගුණ බවට හරවති. මෙදින තෙරුන්ගේ සභාග පිරිස පැමිණින.

ඒ පිරිස පැමිණිබව දුටු බුදුහු තෙරුන්ගේ ගුණ වර්ණනා කිරීමට පටන් ගත්හ.

'එහි පණ්ඩිත'- යන්නෙන්- ධාතු කුසලතාව, ආයතන කුසලතා, පටිච්චසමුප්පාද කුසලතාව, ධානාධාන කුසලතාව යන මේ කරුණු සතරින් පණ්ඩිත වූයේ යනුයි.

'මහාපඤ්ඤා යනාදීන්හි'- මහා නුවණින් යුතු වූයේ යනාදී තෙරුමිය. එහි මේ මහාප්‍රඥා ආදීන් පිළිබඳ වෙනස් බවයි. එහි මහාප්‍රඥා යනු කුමක්ද? මහත්වූ ශීලස්කන්ධය පිළිගැනෙන්නුයි මහා ප්‍රඥා නම්. එසේම මහත්වූ සමාධිස්කන්ධය ප්‍රඥාස්කන්ධය විමුක්තිස්කන්ධය විමුක්තිඥානදර්ශනස්කන්ධය යන මෙකී ධර්මයන්ද පිළිගැනෙන්නුයි මහාප්‍රඥා නම්.

'මහාධානාධාන, මහා විහාර සමාපත්ති මහා ආර්යා සත්‍ය මහා සතිපට්ඨාන, සමයක් ප්‍රධාන, ඉර්ධිපාද, මහා ඉන්ද්‍රිය බල, බොධ්‍යංග, මහා ආර්යා මාර්ග, මහා ශ්‍රාමාන්‍ය ඵල මහා අභිඥා මහා පරමාර්ථය වන නිර්වාණය, යන මෙකී ධර්ම පිළිගැනෙන්නුයි මහාප්‍රාඥ නම්.

පුදු ප්‍රඥාව යනු කීම? වෙන් වෙන්ව නොයෙක් කඳුවල පවතින නුවණ පුදු ප්‍රඥා නම්.

එසේම නොයෙක් ධාතුන්හි නොයෙක් ආයතනයන්හි නොයෙක් අර්ථයන්හි නොයෙක් ධර්මයන්හි නිරුක්තීන්හි ප්‍රතිභානයන්හි නොයෙක් පටිච්චසමුප්පාදයන්හි නොයෙක් ලබන ලද සුඤ්ඤත ධර්මයන්හි නොයෙක් ශීලස්කන්ධයන්හි නොයෙක් සමාධි ප්‍රඥා, විමුක්ති විමුක්තිඥානදර්ශනස්කන්ධ වල නොයෙක් ධානාධානයන්හි නොයෙක් විහාර සමාපත්තීන්හි නොයෙක් ආර්යාසත්‍යවල නොයෙක් සතිපට්ඨානවල හා සමයක් ප්‍රධානවල ඉර්ධිපාදයන්හි ඉන්ද්‍රියයන්හි බලයන්හි බොජ්ඣංගවල ආර්යා මාර්ගවල සාමඤ්ඤඵලවල අභිඥාවල නොයෙක් දෙනාට සාධාරණ ධර්මයන් ඉක්මවූ නිවනෙහි ඥානය පවත්වානුයි 'පුදු පඤ්ඤා' නම්.

හාසු ප්‍රඥාව යනු කවර්ද? මෙහි යම්කිසි ප්‍රීතිය බහුලව ඇති පුද්ගලයෙක් සීලය පරිපූරණය කරයිද, ඉන්ද්‍රිය සංවරය පුරයිද භෝජනයෙහි පමණ දැනීම, නිදිවර්ජනය සීල සමාධි

ප්‍රඥා විමුක්ති විමුක්ති ඥානදර්ශන යන ස්කන්ධයන් පුරයිද ප්‍රීතිය බහුල තැනැත්තා යානායානය අවබෝධ කරයි. විහාර සමාපත්ති පුරයිද ආර්යාසත්‍ය අවබෝධකරයිද සතිපට්ඨාන සමයක් ප්‍රධාන, ඉර්ධිපාද ඉන්ද්‍රිය බල බොජ්ඣංග, අරියමග්ග යන මෙකී දේ වඩයිද හෙතෙමේ භාසුපඤ්ඤ පුද්ගලයා නම් වේ. ප්‍රමෝද බව බහුල කොට ඇත්තා සාමඤ්ඤ ඵලයන් ප්‍රත්‍යක්ෂකර ගනියි. අභිඥා අවබෝධ කරගනියි, පරමාර්ථ සංඛ්‍යාත නිවන ලබා ගනියි.

ජවන ප්‍රඥාව යනු කිම? අතීතවූ හෝ අනාගතවූ හෝ වර්තමානවූ යම්කිසි දුරේවූ හෝ සන්නිකේවූ හෝ රූපයක් වේද ඒ සියල්ල වහාම අනිත්‍ය ස්වභාවයට දිවේනුයි දැන ගන්නා නුවණ ජවන ප්‍රඥාවයි. එසේම දුක් ස්වභාවයටත් අනාත්ම ස්වභාවයටත් දිවේනුයි ජවන ප්‍රඥා නම් කියති.

යම් කිසි වේදනාවක් ඇතිවේද -පෙ- අතීතානාගත ප්‍රත්‍යුත්පන්නවූ යම් කිසි විඤ්ඤාණයක් වේද ඒ සියලු විඤ්ඤාණය අනිත්‍ය දුක්ඛ අනාත්ම ස්වභාවයන්ට වහාම දුවන බැවින් ජවන ප්‍රඥායයි කියති. ඇස -පෙ- අතීතානාගත වර්තමානවූ ජරාමරණයන් අනිත්‍ය දුක්ඛ අනාත්ම ස්වභාවයන්ට වහාම දුවන බැවින් ප්‍රඥායි කියති.

අතීතානාගත වර්තමානවූ රූපය ක්ෂයවීම් ස්වභාවය නිසා අනිත්‍යයයිද ඛියජතක බැවින් දුක් ගෙන දෙන්නේයයිද අසාර බැවින් අනාත්මයයිද සමකර තීරණයකර සිතින් දියුණුකර දැන වඩා රූපනිරෝධ සංඛ්‍යාත නිර්වාණයෙහි වහා දිවේනුයි ජවන ප්‍රඥා නම්.

තුන් කාලය පිළිබඳ වේදනා, සංඥා, සංස්ඛාර, විඥාන චක්ෂු ජරාමරණ යන මෙකී ධර්ම ක්ෂයවීම් ස්වභාවය නිසා අනිත්‍යය -පෙ- විභූත සේ වඩා ජරාමරණ වලින් තුරන්වීම් සංඛ්‍යාත නිවනෙහි වහා දිවේනුයි ජවන ප්‍රඥා නම්.

තුන් කල්හිවූ රූපය -පෙ- විඥානය, ඇස -පෙ- ජරාමරණ අනිත්‍ය සංඛත පටිච්චසමුප්පන්න වයධම්ම විරාග ධම්ම නිරොධ ධම්ම යන මෙයින් යුතුයයි සමානකර තීරණය කර වඩා ජරාමරණයන් නැති කිරීම් සංඛ්‍යාත නිවනෙහි වහා දිවේනුයි ජවන ප්‍රඥා නම්.

තික්ඛ ප්‍රඥාව යනු කවරේද? වහාම කෙලෙස් සිදිනුයි තික්ඛ ප්‍රඥා නම්.

හටගත් කාමචිතර්කය නො ඉවසයි, එසේම හටගත් ව්‍යාපාද චිතර්කය විහිංසා චිතර්කය උපන් පවිටු අකුසල හටගත් රාග, ද්වේෂ, මෝහ, ක්‍රොධ, උපනාහ, මික්ඛ පලාස, ඉස්සා, මච්ඡරිය, මායා, සායේය්‍ය, ඵම්හ, සාරම්හ මාන, අතිමාන, මද, පමාද, හැම කෙලෙස්, හැම දුස්සිරිත්, හැම අභිසංස්ඛාර, හැම භවගාමී පච්චි, නො ඉවසයි, දුරුකරයි, විනාශ කරයි. අවසානයට පමුණුවයි යන තේරුම් අනුව මීට තික්ඛ පඤ්ඤායි කියති.

එක ආයතයේදීම සතර ආර්ය්‍ය මාර්ග, සතර සාමඤ්ඤ ඵල, සතර පටිසම්භිධා, සයාහිඤ්ඤා, යන මේවාට පැමිණියේද ප්‍රත්‍යක්ෂ කෙළේද දක්නා ලද්දේද, ඒ තික්ඛ ප්‍රඥා නම්.

නිබ්බේධික ප්‍රඥාව යනු කිම? මෙහි ඇතැම් කෙනෙක් උද්වේගය බහුල කොට ඇත්තේද උත්‍රාසය (තැති ගැනීම) බහුල කොට ඇත්තේද කලකිරීම බහුල කොට ඇත්තේද අරතිය බහුලකොට ඇත්තේද නොඇලීම බහුල කොට ඇත්තේද හැම සංස්කාරයන්හි නොඇලුනේය. නොපැලෑවීරු ලොභ සමූහය මුලසුන්කර දමන නුවණ නිබ්බේධික ප්‍රඥාවයි.

එසේම නොපලාදැමූ දොස සමූහය, මෝහසමූහය, ක්‍රොධය, උපනාහය -පෙ- සියලුම භවගාමී කර්ම බිඳදමානුයි පලදමානුයි නිබ්බේධික ප්‍රඥා නම්.

'අනුපදධම්ම විපස්සනං' සමාපත්ති වශයෙන් හෝ ධ්‍යාන වශයෙන් අනුපළිවෙළින් ධර්ම බැලිය. මෙසේ භාවනා කරණ කල අඩමසකින් රහත් බවට පත්විය. මහමුගලන් තෙර සන් දිනකින්ය. කරුණු මෙසේ තිබියදී සැරියුත් තෙර මහ නුවණැත්තෙකු විනමුදු (මෙසේ පමාවීමට හේතු කවරේද යතහොත්) මහමුගලන් තෙර ශ්‍රාවකවූ සම්මේර්ශන වාරය සැරයටි කොණින් පෙළන්නාසේ එක එක කොටස බැගින් සිහිකරමින් සන්දින තුළ වැයම් කොට රහත්බවට පත්විය.

සැරියුත් තෙරුන් හැර බුදු පසේබුදුවරයන්ගේ සිහි කිරීම් වාරද ශ්‍රාවකයන්ගේ සිහිකිරීම් වාරද සිහිකෙළේය. මෙසේ වැයම් කිරීමේදී එතුමන්ට අඩමසක් ගතවිය. රහත් බවද මනාව

වැටහිනි. බුදු පසේබුදුවරයන් හැර අන් කිසිදු ශ්‍රාවකයෙක් එතුමන් හා නුවණින් මහත් බවකට නොගියේ මය. තවත් එවැනි සමතෙක් නොවීය.

යම්සේ වනාහි පුරුෂයෙක් හුණගසකින් දණ්ඩක් තනා ගනිමිසි සිතා මහා අවුල් සහිත හුණගස දැක අවුල් සිදීමට ගියොත් කාලය ගතවන්නේයයි දැන අතරතුරෙන් අත යවා ඒ උණ දඬුයෙහි අග මුල පමණක් පිරිසිදු කර යන්නේද හුදෙක් ඔහු පළමුව යෙයිද නමුත් දණ්ඩෙහි පිරිසිදු බව හෝ සෘජු බව නොලබයිද

තවත් තැනැත්තෙක් එබදුම හුණගසක්, දැක ඉදින් මෙය පිරිසිදු නොකර ගතහොත් හරය හෝ ඇද නැති බව නොලබමි. ඉන කැසපට බැඳ මහත් අවියකින් හුණු අවුල සිඳ හැර දමා පිරිසිදු සෘජු උණ දඬුවක් ගෙන යමි' යි එසේ කරන්නේය. මේ දෙදෙනා අතුරෙන් පසුව කී තැනැත්තා පිරිසිදු ඇද නැති උණ දඬුවක් ලබාගනියි.

මේ පැහැදිළි කළ කරුණද එසේම දහයුතුය. මේ තෙරුන් දෙදෙනා ප්‍රධාන විරියා වැඩීමෙනිලා මෙසේ අඩ මසක් වැයමි කොට දම්සෙනෙවි සැරියුත් තෙර සුකරකත නම් ලෙන් දොරදී සිය බැනාවූ දීඝනබ නම් පිරිවැජ්ජානට වේදනා පරිග්‍රහ සූත්‍රය දෙසමින් සිටිය බුදුන්හට පවන් සලමින් සිටියේ ඒ දේශනාවට ඤාණය යවා පැවිදි වීමෙන් පසළොස් වනදා ශ්‍රාවකපාරමි ඥානය කුළුගන්වා සත් සැට නුවණ අවබෝධ කොට සොළොස් වැදෑරුම් නුවණට පත්විය.

'මහණෙනි, මේ එහි සැරියුත් තෙරුන් පිළිබඳ අනුපිළිවෙළින් දහම් බැලීමයයි' දැක්වූහ. යම් අනුපිළිවෙළින් දහම් බැලීමක් වෙයිද යන මෙහිදී යමක් කියන ලදද, ඒ ගැන කරුණු දැක්වීමේදී සැරියුත් තෙරුන්හට මෙය වෙයි. දැන් මෙසේ කියයුතුය. ඒ ඒ විදර්ශනා කොටස් අරබයා මෙය කිය.

පළමුවන ධ්‍යානයෙහි සමාපත්තිය තුළවූ ධර්මයෝ ඔව්හු වන්නාහුය. අනුපිළිවෙළින් ව්‍යවස්ථාපනය වන්නේය හෙවත් පිරිසිදීම දැනීම සිදුවන්නේය. ඒ කෙසේද? තෙරුන් වහන්සේ ඒ ධර්මයන් බලන්නේ ආරෝපනය කිරීම් නම් විතර්කයක්

පවතියයි දනිති. එසේම පිරිමැදිම් නම් විවාරයද පැතිර වීම් නම් ප්‍රීතිය, ඉවසීම් නම් සැපය.

අවික්ෂේප ලක්ෂණයෙන් යුතු චිත්තේකාග්‍රතාවය, ස්පර්ශ කිරීම් ලක්ෂණයෙන් යුතු එස්සය, විදිම් ලක්ෂණයෙන් යුතු වේදනාවය, හැදිනීම් ලක්ෂණයෙන් යුතු සඤ්ඤාවය, වෙනසික ලක්ෂණයෙන් යුතු චේතනාවය, දැනගැනීම් ලක්ෂණයෙන් යුතු විඤ්ඤාණය, කරුණු කැමැත්ත නමැති ඡන්දය, උසස් මිදීම නම්වූ අධිමොක්ඛය, දැඩිලෙස අල්ලා ගැනීම් නම් චිරයාය එළඹ සිටීම් නම් සතිය, මධ්‍යස්ථ ලක්ෂණයෙන් යුතු උපේක්ෂාව පිළිවෙළ මග සිහිකිරීම් නම් මනසිකාරය පවතියයි දනියි.

මෙසේ දන්නේ පිහිටුවීම් ක්‍රමයෙන් විතර්කය ස්වභාව වීම් වශයෙන් ව්‍යවස්ථාපනය කරයි -පෙ- පිළිවෙළ මෙනෙහි කිරීම් වශයෙන් මනසිකාරය (මෙනෙහි කිරීම) ස්වභාව භාව වශයෙන් ව්‍යවස්ථාපනය කරයි. ඒ ධර්මයෝ අනුපදවර්තීව පවතියයි එහෙයින් කියන ලදී. දැනගෙනම හටගනියි. ප්‍රකටවම උපදිති. ප්‍රකටවම වැටහෙත්. සිටින විටද පැහැදිළිව දැන සිටිත්. බලාපොරොත්තු අදහස දීමේදීද ඊට අනුවම පවතිත්. නිරුද්ධවන කල්හිද පැහැදිළිව දැන විනාශ වෙති.

මෙහිදී එය ඥානවත් බවෙන් හා ඥානය බොහෝ කොට ඇති සිතින්ද මිදිය යුතුය.

යම්සේ වනාහි එම ඇඟිල්ලෙන් එම ඇඟිලි අග ගටන්නට නොහැක්කාසේ එම සිතින් එම සිතේඋත්පාදය ධීනිය විනාශය යන කරුණු දැනගන්නට නොහැක්කේය.

ඉදින් එකවිට දෙසිතක් උපදින්නේ නම් එක සිතකින් ඉපදීම පැවතීම විනාශය දැනගන්නට හැකිවන්නේය. පස්ස දෙකක්, වේදනාදෙකක්, සංඥාදෙකක්, චේතනාදෙකක්, සිත් දෙකක් එකට (එක මොහොතෙහි) උපදින ස්වභාවයක් නැත. එකවිට එකක් පමණක් උපදියි, යනුවෙන් සලකා බොහෝ සිත් ඇති බව ඉවත් කර ගත යුතුය.

මෙසේ ඇති කල්හි කෙසේ නම් මහ තෙරුන්හට සමාපත්තිය ඇතුළත සොළොස් ධර්ම කෙනෙක් ප්‍රකටවී ගියේද යත්, වස්තු අරමුණු යන මොවුන්ගේ මනාව ගන්නා ලද බැවිනි.

තෙරුන් විසින් වස්තුවක් අරමුණත් මනාව ගන්නා ලදී. එහෙයින් ඔහුට ඒ ධර්මයන් ගැන සිහි කිරීමෙන් ඉපදීම පැහැදිළි විය. කරුණ සිහි කරන්නහුට එය පැහැදිළි විය. හේදය සිහි කරන්නහුට එය සිහිවිය. දැනගෙනම උපදිත්. දැනගෙනම වැටහෙත්. දැනගෙනම අභිමතාර්ථය කරා යෙති, යනු ඒ නිසා කිය. මේ කාරණයෙන් දියුණුව දකියි. වීමෙන් අවබෝධ කර ගනිති. ඇලීම් වශයෙන් අනුව ගොස් ක්‍රොධ වශයෙන් නොගියේ තෘෂ්ණා දෘෂ්ටිත්ගෙන් නොබැඳී සිටියේය. ඡන්දයෙන්ද රාගයෙන්ද නොබැඳුනේ

‘විප්පමුත්තෝ’- මිදුනේ, රාගයෙන් මිදුනේ.

‘විසංයුත්තෝ’- සතර යෝගයෙන්ද හැම කෙලෙසුන් ගෙන්ද වෙන් වූයේ.

‘විමරියාදිකත්ත’- වෙනස් කර ගැනීමෙන්.

‘චේතසා’- මෙබඳු සිතින් යුතුව වසයි. එහි මර්යාදාවෝ දෙකකි. ක්ලේශ මර්යාදාවය ආරම්භණ මර්යාදාවය යනුයි. ඉදින් ඔහුට සමාපත්ති කාලය තුළ පවතින සොළොස් දහම් අරබයා රාගාදිය උපදින්නේද ක්ලේශ මර්යාදාවෙන් කරණ ලද්දේ වන්නේය.

එහිදී ඔහුට එකක් උපන්නේ නමුදු ක්ලේශ මර්යාදාවක් නැත්තේය. ඉදින් ඔහුට සමාපත්තිය තුළ පවතින. සොළොස් ධර්මය සිහි කරණ කල ඇස් හමුවට එන්නේද ඇතමෙක් නොඑන්නේය. මෙසේ ඔහුට ආරම්භණ මයභාදාව සිදුවන්නේය. එම ධර්මයන් සිහි කරණ ඔහුට ඉන්ද්‍රිය හමුවට නො එළඹෙන දහමක් නැතැයිද එහෙයින් ආරම්භණ මර්යාදාවක්ද නැතැයි දතයුතු.

තවද විෂ්කම්භන මර්යාදාවය සමුච්ඡේද මර්යාදාවයයි මර්යාදාවෝ දෙදෙනෙකි. එයින් සමුච්ඡේද මර්යාදාව මත්තෙහි එන්නේය. මෙතැන විෂ්කම්භන මර්යාදාව අදහස් කරන ලදී. ඔහුට මැඩපවත් වන ලද පව්වනික ස්වභාවයක් නැත්තේනුයි. විපරීත සිතින් වසයි. මතු මිදීමයයිද එහෙයින් එය නිවනයයිද කිය. අනික් සූත්‍රයන්හිද මතු මෝක්ෂයයි කියන ලදී. මෙහි අනතුරුව වෙසෙසක් අදහස් කරණ ලදැයි දතයුතු.

‘තබ්බනුලිකාරා’- එම දැනගැනීම බහුල වශයෙන් කරන ලද බැවින්.

‘අත්ථිතේවස්ස හෝති’- ඒ තෙරුන්ට ඇතැයි යන දැඩි ගැනීම. මේ නයින් සෙසු වාරයන්හිදී තේරුම් දෙන යුතුයි.

දෙවන වාරයේදී සම්ප්‍රසාදනාර්ථයෙන් සම්ප්‍රසාදය ස්වභාව භාව වශයෙන් ව්‍යවස්ථාපනය කරයි. සතරවන වාරයෙහි උපෙක්ෂාව සුබස්ථානයෙහි වේදනා උපෙක්ෂාවද වෙයි. පැහැදිලි ගතියෙන් යුතු බැවින් සිතින් ස්පර්ශ නොකරන ලදී. යමක් එහි සැපයයි සිතින් ගන්නේ නම් ඒ එකිනෙක ඕලාරික වශයෙන් පෙනෙයි. මෙසේ පැහැදීමෙන් සිතින් නොවැළඳ ගනිනුයි යනු කිය. එහි නොවීමය යන තේරුමයි.

‘සතිපාරිසුද්ධි’ පිරිසිදු සිතියමයි.

‘පාරිසුද්ධා උපේධා’- පිරිසිදු උපේක්ෂාවම, සිතියෙන් නැගී සිටිනුයි සිතියෙන් යුතු වූයේ නුවණෙන් මනාසේ දැන නැගී සිටියි. ඒ ධර්මයන් මොනවට සිහිකෙරේනුයි. යම් හෙයකින් තේවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනයෙහි බුදුවරයන්ට ධර්මයන් අනුව වැඩිම සිදුවෙයි. ශ්‍රාවකයන්ට නැත. එහෙයින් එහි කොටස් වශයෙන් විදර්ශනා ක්‍රමය දක්වමින් මෙසේ පැවසීය.

පඤ්ඤාය වස්ස දිස්වා ආසවා පරික්කිණා හොත්ති’- මාර්ග නුවණින් චතුරාර්යා සත්‍යයන් දැක ආශ්‍රව සතර ක්ෂය වෙත් සැරියුත් තෙරුන් සමර්ථ විදර්ශනා වැඩිමට පටන් ගෙන රහත් බවට පත් කාලයද නිරෝධ සමාපත්තියට සමවත් අවස්ථාවද යන දෙකම මෙහිදී ගන්නා ලදී. බොහෝ කලක් ප්‍රගුණ කරන ලද බැවින් නිරෝධයට ඔබ්මොබ සමවදින්නේ යයි කියත්. එහිදී ඔහුට යම්විටකදී නිරෝධ සමාපත්ති ශීර්ෂ වෙයිද එහිදී නිරෝධයේ වාරය පැමිණෙයි එලසමාපත්තිය සැඟවෙයි. යම් කලෙක එලසමාපත්ති ශීර්ෂ වෙයිද එවිට එලසමාපත්ති වාරය වෙයි නිරෝධ සමාපත්තිය සැඟවෙයි.

‘දඹදිව වැසි පැරණි තෙරවරු මෙසේ කියති. සැරියුත් තෙර සමර්ථ- විදර්ශනා යුගනද්ධයන් කොට අනාගාමී එලස ප්‍රත්‍යක්ෂ කර නිරෝධයට සමවැදුනේය. නිරෝධයෙන් නැගිට රහත් බවට පැමිණියේය, යනුයි.

'තේ ධම්මේ'- සමාපත්තිය තුළ පවත්නා ත්‍රිසමුට්ඨානික ධර්මයන් යට තේවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතන සමාපත්තීන්හි පවතින ධර්ම හෝ ඒ දේ මේ වාරයෙහි විශේෂයෙන් බැලිය යුතු දේ වෙති. ඒ නිසා ඒවා හෝ බලන්නේයයි දැක්වීමට මෙහි කියන ලදැයි දන යුතුයි.

'වසිජ්ජතො'- විණ්ණ වසි බවෙන් ප්‍රගුණවූ වසිබව ඇත්තේ.

'පාරමිජ්ජත්තෝ'- කෙළවරට පැමිණියේ.

'ඕරසෝ' මේ තෙරුන් වහන්සේ බුදුන්ගේ හඳු තුළින් උපදින හඬ අසා එය ඇති සැටියෙන් දැන ගන්නා නිසා මෙසේ කියයි.

'මුඛතෝජතෝ'- මුවින් වඩන ලද ශබ්දය අසා දැනගන්නාලද හෙයින් එසේ කියයි.

'ධම්මජෝ ධම්ම නිම්මිතෝ'- ධර්මයෙන් දැනගත් හෙයින්ද මවන ලද හෙයින්ද එසේ කියයි.

'ධම්මදායාදො'- ධර්මයේ පරිද්දෙන් ගන්නා හෙයින්.

'නෝආමිස දායාදො'- ආමිස දායාදයාගේ වශයෙන් නො ගන්නා ලද බැවින්යයි දන යුතු. සෙස්ස මුලදී විස්තර කළ පරිදියි.

(පළමුවන අනුපද සූත්‍රය නිමි.)

2. ඡබ්බිසෝධන සූත්‍ර වර්ණනාව.

'ඒවං මේසුතං'- යනුවෙන් ඡබ්බිසෝධන සූත්‍රය ආරම්භ කළහ.

'බිණ්ණාති'- එක පදයකින් අනිකක් ප්‍රකාශ කරණ ලදී. දෙපදයෙන් මෙහි අදහස දක්වයි. සතර පදයකින් අනිකක් පැවසෙයි.

'දිට්ඨො දිට්ඨවාදිතා'- යම් චේතනාවකින් දක්නා ලද්ද දක්නා ලද්දක් සේ කියයි ද එය දක්නා ලද දැයෙහි දක්නා ලද ස්වභාවය කීම නම්. එය 'දිට්ඨ වාදිතා' නම්. සෙසු පදවලද විස්තරය මෙනයින් දන යුතුය.

'අයමනුධම්මෝ'- මෙය ස්වභාවයයි.

‘අභිනන්තබ්බං’- හුදෙක් සතුට පමණක් ඇති කරගත යුතු නොවේ. මොහු පිරිනිවන් පෑ පසුද රහතෙකුට දැක්විය යුතු සියලුම සත්කාර කළ යුතුය.

‘උත්තරිං පඤ්භෝ’- ඉදින් පැවසීමෙන් නොසතුටු සිත් ඇත්තෝ වම්ද මතුද මේ ප්‍රශ්නය ඇසිය යුතුයයි දක්වයි. මෙයින් අන්‍යවූ වාර පිළිබඳවද මෙම ක්‍රමයමයි.

‘අබලං’- දුබල

‘විරාගං’- නො ඇලීම් ස්වභාවය.

‘අනස්සාසිකං’- ආශ්වාස රහිත.

‘උපායුපාදානා’ තෘෂ්ණා දෘෂ්ටි දෙකට මෙය නමකි තෘෂ්ණා දෘෂ්ටිහු ත්‍රෛතුමක ධර්මයන් කරා පමුණුවන්නුයි ‘උපාය’- නම්. ඒවා දැඩි කොට ගනින්නුයි උපාදාන’ නම්. සිතින් කැමත්තෙන් අල්ලා ගැනීම හෙවත් ඇලීම දැක්වීම යනුද මීට නම්.

‘වේතසෝ’- අධිට්ඨානාභිනිවේසානුසයා’ සිත වනාහි තෘෂ්ණා දෘෂ්ටිත්ගෙන් ස්වකියාත්මයන්හි ඇලී සිටිනුයි තෘෂ්ණා දෘෂ්ටි දෙක සිතින් බැඳී සිටිය යනු කියයි. ඒවා කරුණ කොට වෙසේනුයි අභිනිවේස- නම්. ඒවා කරුණකොට ගෙනම අනුශයනය කෙරේනුයි අනුශය නම්.

‘බයා විරාගා’ ක්ෂය වීමෙන් හා නොඇලීමෙන් යනුයි මේ සියල්ල එකිනෙකට පරියාය පදයි.

‘පඨවි ධාතු’ පිහිටීමේ ධාතුව.

‘ආපෝ ධාතු’ ආබන්ධන ධාතුව.

‘තේජෝ ධාතු’- පරිපාවන ධාතුව.

‘වායෝ ධාතු’- විත්ථම්භන ධාතුව.

‘ආකාශාධාතු’- අසම්ඵට්ඨ ධාතුව.

‘විඤ්ඤාණ ධාතු’- විජානන ධාතුව.

අනාත්ම ස්වභාවයට පැමිණෙන්නුයි ‘මම ආත්මය වෙමැයි ආත්ම කොට්ඨාස බවට නො එළඹියෙමි. පෘථුවි ධාතු නිශ්‍රිත නොවෙමි’ සෙසු ධාතුහු උපාදා රූපයන්ද අරූපයෝද අරූපී කඳුද ඔවුන් විසින් ඇසුරුකරන ලද වස්තු රූපයන්ගේ පෘථුවි ධාතු නිශ්‍රිත බැවින් එක් ක්‍රමයකින් එසේ කියන ලදී. එහෙයින් පෘථුවි ධාතු නිශ්‍රිත නොවේයයි කියන තැනැත්තේ අනික් රූපාරූප ධර්මවලද තමාගේ නො එළඹීම කිය.

‘ආකාස ධාතුව ඇසුරු කළ පදයෙහි අවිනිර්භෝග වශයෙන් සියලු භූත උපාදාය රූප ආකාස ධාතූ නිශ්‍රිත නම්. එසේම එය ඇසුරු කළ අරූප කඳුද මෙපරිද්දෙන්ම මෙහිද රූප අරූප භෙදය ගන්නා ලද්දේ වේ. විඥාන ධාතූ නිශ්‍රිත පදයෙහි සහජාත කඳුකුනද චිත්ත සමුට්ඨාන රූපයද විඥානධාතූ නිශ්‍රිත නමින් හැඳින්වේ, ඒ රූප අරූප සියල්ල ගන්නා ලද්දේ වේ.

‘රූපේ’ චක්ඛු විඤ්ඤාණේ විඤ්ඤාණවිඤ්ඤාතබ්බෙසු ධර්ම මෙසු’- පසුගිය යමක් චක්ඡුද්වාරයට පැමිණ නිරුද්ධ වෙයිද යමක් අනාගතය පිළිබඳව චක්ඡුද්වාරයට පත්ව විනාශ වෙයිද දැන් පවත්නා යමක් චක්ඡුද්වාරයට පත්ව නැසෙයිද ඒ සියල්ල රූප නම්. එසේම යමක් අතීතවූ හෝ අනාගතවූ හෝ වර්තමානවූ හෝ චක්ඡුද්වාරයට නොපැමිණ නිරුද්ධවීයයිද එය චක්ඡුර්විඥානයෙන් දැන ගත යුතු ධර්මයන් අතුරෙහි සංග්‍රහ වෙතැයි කී කල ත්‍රිපිටක වූළභය නම් තෙරුන් වහන්සේ කීහ.

මෙබඳු තැනදී මෙපරිද්දෙකින් කරවි. ඡන්තෝවාදයෙන් මත්තෙහි කුමක් කරවිද? මෙය මෙසේ නොලැබෙයි. එහෙයින් තුන් කල්හි ඇස් හමුවට ආ හෝ නො ආ ඒ සියල්ලම රූප නම්. චක්ඡු විඥාන සම්ප්‍රයුක්ත කඳු තුන චක්ඡුර්විඥාන විඤ්ඤාතබ්බ ධර්මයන් හැටියට තේරුම් ගත යුතුයි චක්ඡුර් විඥානය සමග දැන ගතයුතු ධර්මයන්හි, යන්නට මේ එහි අර්ථයයි

‘ඡන්දෝ’- තෘෂ්ණාවිඡන්දය.

‘රාගෝ’- තෙමේම ඇලීම් වශයෙන්වූ රාගය.

‘නන්දි’- තමා කෙරෙහිම ඇලීම් වශයෙන් හා තුටුවීම් වශයෙන්.

‘තණ්හා’- තමා කෙරෙහිම තෘෂ්ණා කිරීම් වශයෙන් සෙසු වාරවලදීද මෙම කුමයමයි.

‘අභිංකාරමමිං කාරමානානුසයා’ මෙහි අභිංකාර යන්නෙන් මානය කියයි. මමිංකාර යන්නෙන් තණ්හාව දක්වයි. ස්වකීයවූ මානානුසයයි.

‘ආසවානං ඛයඤාණාය’ පූර්වේ නිවාසයන් දිව්‍ය චක්ඡුෂයන් හැර මෙය කුමක් නිසා කීවේද යත් භික්ෂුහු ලොකික

ධර්ම ගැන නොවිමසත්. ලෝකෝත්තර ධර්මගැනම විමසත් එහෙයින් විමසූ දැයට පිළිතුරු සපයමින් මෙසේ පැවසූහ.

ඒකවිසර්ජක සූත්‍රය නම් ජබ්බිසෝධනය නමින්ද හඳුන්වයි. මෙහි සතර ව්‍යවහාර, පඤ්චස්කන්ධ, ධාතුසය, ආධ්‍යාත්මික හා බාහිර ආයතන තමා පිළිබඳ සවිඤ්ඤාණක ශරීරය අනුන් පිළිබඳ සවිඤ්ඤාණක ශරීරදැයි මේ සවැදෑරුම් කොටස් පිරිසුදුය. ඒ නිසා 'ජබ්බිසෝධනීය' යි කියයි.

'පරසමුද්දවාසී තෙරවරු මේගැන තමාගේද මෙරමාගේද සවිඤ්ඤාණක කය එකක් කොට සලකා සතර ආකාරයක් සමග කොටස් සයකැයි කියති. කීමෙක්ද? මේ කොටස් සය තොප අධිගමනය කෙළෙහිද? කවරදාක තොප අධිගතද? කෙහිදී තොප අධිගතද? ඔබ පිළිබඳ කෙලෙස් කීයක් නැති කරන ලදද? තෝ කිනම් ධර්මයන් අධිගමනය කෙළෙහිද? මෙසේ විනයෙහි දක්වන ලද ක්‍රමයෙන් පිරිසිදු කරගත යුතුය. මෙහි 'ඔබ කුමක් ලබන ලදදැයි' ලබන ලද දේ ගැන ඇසීමෙන් ධ්‍යාන විමෝක්ෂාදියෙහිත් සෝවාන් මාර්ගාදිය කෙරෙහිත් තතු විමසයි. ඒ ඒ ධර්ම අතුරින් තමා ලත් දෙය අසයි.

'ඔබ ලැබූ දෙය කුමක්ද? යනු උපාය ප්‍රශ්නයකි. මෙය එහි අදහසයි. කීමෙක්ද? ඔබ අනිත්‍ය ලක්ෂණය ඉදිරිපත් කොට ඒ ලත් ගුණය ලැබුවෙහිද? නැතහොත් දුක්ඛ අනාත්ම ලක්ෂණ දෙකින් එකක් ඉදිරිපත් කෙළෙහිද? නැතහොත් සමාධි වශයෙන්ද? නැතහොත් විදර්ශනා වශයෙන්ද නැතහොත් රූප හෝ අරූප පෙරදැරිකොට ලැබුවෙහිද? නැතහොත් ආධ්‍යාත්මය හෝ බාහිර ඉදිරිපත් කර ලැබුවක්ද? කවර කලෙක ඔබ මෙය ලැබුවේද? යනු කාල ප්‍රශ්නයකි.

පෙරයම මැදයම ආදී කාලයන් අතුරෙන් කවර කාලයකද යනුයි.

කොහිදී ඔබ ලබන ලදද? යනු අවකාසය ස්ථානය දැක්වීමේ ප්‍රශ්නයයි. කොහිදීද? රාත්‍රිස්ථානයේදීද දිවාස්ථානයේදීද? වාක්ෂමූලයේදීද? මණ්ඩපයෙහිදීද? කිනම් වෙහෙරදීද යනුයි. ඔබගේ කෙලෙස් කෙතෙක් සුන් කරන ලදද? යනු ප්‍රතිත කළ කෙළෙස් ගැන විමසීමයි.

කවර මාර්ග හරන ලද්ද? ඔබ මොන මොන කෙලෙස් සුන් කෙළෙහිද? යනුයි. ඔබ කිනම් ධර්ම ලබන ලද්දෙහිද? යනු ලැබූ දෙය ගැන ඇසීමයි. පළමුවන මාර්ග ආදිය අතුරින් ඔබ කුමක් ලැබුවෙහිද? යනු මින් දක්වයි.

පළමුවරට යම් මහණෙක් තමා උත්තරී මනුෂ්‍ය ධර්මයට පත්වියයි පවසන්නේද එපමණකින්ම ඔහුට සත්කාර නො දැක්විය යුතුය. මේ කරණු සය පිරිසිදු කරගැනීම සඳහා විමසා බැලිය යුතුය.

ඔබ ලබාගත්තේ කිනම් ගුණයක්ද? ධ්‍යානයක්ද තැනහොත් විමෝක්ෂාදිය අතුරෙන් යමක්ද? යමෙක් යම් විධියකින් ලත් ධර්මයක් වෙයිද එය ඔහුට ඉතා පැහැදිළි වෙයි. ඉදින් 'මෙනම් ගුණය මා විසින් ලබන ලදී'. යනු කියයිද එහිදී කුමක් ඔබ ලැබුවෙහිදැයි ඇසිය යුතුය.

මෙහිදී අනිත්‍ය ලක්ෂණාදියෙන් හෝ අටතිස් අරමුණුවලින් රූප අරූප ආධ්‍යාත්මික බාහිර යන මේ ආදියෙන් කුමක් මුල්කරගෙන ලබන ලද්දැයි සෙවීමයි.

යමක් යමෙකුට නිවෙසවිද එය ඔහුට පැහැදිළිය. ඉදින් මෙය මට නිවෙසවියයි හේ දැනිද එය ඔහු පවසන්නේය. අනතුරුව කවරදාක ඔබ එය ලැබුවේදැයි' ඇසිය යුතුය. ඒ පෙරවරුයෙහිද මැදයමද යනාදී නයින් සෑම කෙනෙකු හටම තමතමා අවබෝධය ලැබූ වේලාව පැහැදිළිය. එහෙයින් 'මම' අසවල් මොහොතේ අවබෝධ කෙළෙමි'යි කියන්නේය.

අනතුරුව 'කොහිදී ඔබ අවබෝධය ලැබුවෙහිදැයි' ඇසිය යුතුය. දිවාස්ථානයෙහිදීද? රාත්‍රීස්ථානයෙහිදීද? කිනම් තැනකදීද? යන විසිනි. සෑම කෙනෙකුහටම තමතමන් අවබෝධය කළ තැන පැහැදිළිය. ඒ නිසා 'මම අසවල් තැනදී අවබෝධ කෙළෙමි, යනු කියයි.

මෙහිදී 'තා පිළිබඳ' කවර කෙළෙස් ප්‍රතිණදැයි' විමසිය යුතුය. කිමෙක්ද? පළමු මගින් තොර කරණ කෙළෙස් පමණක්ද? දෙවන මගින් තොර කරණ කෙළෙසුන් නැති කෙළෙහිද? යන විසිනි. මෙහිදී තමා සුවකළ කෙළෙස් තමාට හොඳින් ප්‍රකටය

එහෙයින් 'මෙනම් කෙලෙස් මවිසින් සුන් කරන ලදැයි' ඔහුට පැවසිය හැකිය.

'ඔබ කිනම් ධර්මයන් ලැබුවෙහිදැයි' ඇයිය යුතුය කීමෙක්ද? සෝවාන් මාර්ගය ලැබුවෙහිද? සක්කාදාගාමී ආදියන් ලැබුවෙහිද? යනුවෙනි. තමා ලබාගත් ධර්ම ඔහුට මෙහිදී පැහැදිලිය. 'මම මෙනම් ධර්මයන් ලැබුවෙමැයි' ඒ නිසා කියයි මෙපමණකිනුදු ඔහුගේ කියමන නො ඇදහිය යුතුය.

බොහෝ ඇසූ පිරු තැන් ඇති ප්‍රශ්නෝත්තර කරණයෙහි දක්ෂවූ මහණ තෙමේ මේ කරුණු සය පිරිසිදු කිරීමේ දක්ෂ වෙයි. මේ මහණහුගේ ආගමන පටිපදාව පිරිසිදු කරගත යුතුය. ඉදින් එය අපිරිසිදු නම් මේ ප්‍රතිපදාවෙන් ලෝකෝත්තර ධර්මයක් ලැබිය හැකි නොවේ කියා ඉවත් කළ යුතුය.

ඉදින් ඔහුගේ ආගමන පටිපදාව පිරිසිදුද බොහෝ කලක් ත්‍රිවිධ ශික්ෂායෙහි අප්‍රමාදව යෙදුනේ නිදිවර්ජනයෙහි ඇලුනේ සිව්පසයෙහි නොඇලුනේ අහසෙහි පාවෙන අල්ල සේ සිත් ඇත්තේ වාසය කෙරේයයි හැඟෙයිද, ඒ මහණහුගේ ප්‍රකාශ කිරීමත් ප්‍රතිපදාවත් යන දෙක සැසඳෙයි- එකිනෙකට ගැළපෙයි. ගංගා නදියෙහි ජලය යමුනා නදියෙහි ජලය හා ගැළපෙන්නාක් මෙනි.

මෙසේ භාග්‍යවතුන් වීසින් ශ්‍රාවකයන්ගේ නිබ්බානගාමිනි පටිපදාව සැසඳෙයි. නිවනද- පටිපදාවද කියන ලද පරිදිමයි. තවද මෙපමණකින් සත්කාර කළ යුතු නැත. කුමක් හෙයින්ද? යත් ඇතැම් ශාන්තවූ පෘථග්ජනයා පිළිබඳවද ක්ෂීණාශ්‍රවයෙකුගේ පිළිවෙතට බඳු පිළිවෙත් පවතියි. එහෙයින් ඒ මහණතෙමේ ඒ ඒ උපායයෙන් උත්‍රස්ත වෙයි හෙවත් තැති ගැනෙයි. රහතෙකුට නම් හෙණයක් හිස මත වැටෙතුදු බියක් හෝ තැති ගැනුමක් හෝ ලොමුදැහැගැනීමක් හෝ නොවෙයි. පෘථග්ජනයාහට සුලු කරුණකිනුදු එසේ වෙයි. ඊට මේ සාධකයි.

දීඝභාණක අභයතෙර අසල්වැසි එක් පිණ්ඩපාතික මහණෙකු තම පුහුදුන් බව පිළිගැන්වීමට නොහැකිවූ විට දහර සාමණේරයකුට මෙසේ දැන්වීය. දිනක් කැළණි ගංමෝදර දිය

නාමිනි සිටියදී සාමනේරයා දිය යට ගැලී පිණ්ඩපාතිකයාගේ පා තදින් රිදවීය. පිණ්ඩපාතිකයා කිඹුලෙකැයි සිතා උස් හඬින් කෑගැසීය. එවිට ඔහු පෘථග්ජනයෙකැයි තේරුම් ගත්හ.

තවද සඳමුවනිස් නම් රජු දවස මහවෙහෙර සංඝ ස්ථවිරවූ රහත් තෙර දුබල ඇස් ඇත්තේ විහාරයෙහිම වෙසෙයි. රජ තෙරුන් සොයා බලමිසි සිතා සෙසු හික්මුන් පිඩු සිඟා ගිය කල නිශ්ශබ්දව එළඹ සර්පයෙකු මෙන් පා ඇල්ලීය. තෙර ගල්ටැඹක් මෙන් නිශ්චලව සෘජුව සිට මෙහි කවරෙක්දැයි ඇසීය.

‘වහන්ස, මම තිස්ස වෙමි.’

‘තිස්සය, අපට සුවඳ දැනුනේයයි’ පැවසීය.

මෙසේ රහතුන්ට බියක් නැත. සමහර පෘථග්ජනයෙක් ඉතා දක්ෂයෙක් වෙයි. නිර්භයය. ඇලුම් කටයුතු අරමුණු පිළිගත යුතුය. වසභ රජද එක් තෙර කෙණෙක් ගැන විමසා බලන්නේ ගෙහි හිඳුවා එතුමන් ඉදිරියෙහි දෙබර පල මිරිකමින් සිටියේය. මහ තෙරුන්හට කෙළ සලිත විය. (ඉනිය) ඉන් තෙරුන් පුහුදුන් බව සිහි විය. රහතුන්ට රසතණ්භාවක් නැත දිව්‍ය රසයෙහි ඇල්මක් නැත.

එහෙයින් මේ උපායෙන් විමසා බලා ඉදින් ඔහුට බියක් හෝ තැනිගැනීමක් හෝ රස තණ්භාවක් හෝ උපදිසිද, ඔබ රහතෙක් නොවේයයි ඉවත් කළ යුතුය. ඉදින් බිය නොවේද නොතැනි ගනිද සිංහයෙකු සේ හිදිසිද දිව්‍ය අරමුණෙහිද ආශා නූපදවසිද මේ මහණ තෙමේ මනා සත්‍ය ප්‍රකාශ කිරීම් ඇත්තෙක, රාජරාජමහාමාත්‍යාදීන් විසින් කරණු ලබන පුද සත්කාර ලැබීමට සුදුසුය’යි දන්නේය.

(දෙවන ජබ්බිසෝධන සූත්‍රය නිමි.)

3. සප්පුරිස ධම්ම සූත්‍රය.

‘ඒවං මේ සුතං’- යනුවෙන් සප්පුරිසධම්ම සූත්‍රය අරඹන ලදී.

එහි ‘සප්පුරිසධම්ම’- යනුවෙන් යහපත් පුරුෂයන්ගේ ධර්ම දක්වත්.

‘අසප්පුරිසධම්මං’ පවිටු පුරුෂයන්ගේ ධර්ම. මෙසේ මාතෘකා තබා යලිත් යම්සේ මාර්ගයෙහි දක්ෂ පුරුෂයෙක්වම මුදා දකුණ ගනිසිද පළමුව ඉවත්විය යුත්ත කියයි. මෙසේ අත්හළ යුතු ධර්මය පළමුව දක්වමින් ‘මහණෙනි! අසත්පුරුෂ ධර්ම කවරේද?’ යනාදිය කිය.

‘උච්චා කුලා’- ක්ෂත්‍රිය බ්‍රාහ්මණ යන කුල දෙක උසස් කුල ලෙස දක්වයි.

‘සො තත්ථ පුජ්ජෝ’- ඔහු ඒ මහණුන් අතරෙහි පුජාර්භවයෙක් වේ.

‘අන්තරං කරිත්වා’- ඇතුළතට කොට. තවද මහා කුලයන්තෙන් ක්ෂත්‍රිය කුලය බ්‍රාහ්මණ කුලය වෙස්සකුලය යන කුල තුන දක්වයි.

‘මහාභෝග කුලා’- මහත් භෝගයන්ගෙන්- සැප සම්පතීන් සරු පවුල්.

‘උළාර භෝග කුලා’- ප්‍රණීතවූ සැපතීන් යුතු කුල. මේ දෙපදයෙන් සතර කුලද ගනු ලැබෙත්. යම්කිසි කුලයෙකු උපන්නෙක් පිනෙන්, මහා ධනයෙන් ප්‍රණීත සැපතීන් පිරුනේ වෙයිද

‘යසස්සී’- පිරිවරින් සපිරුනේ.

‘අප්පඤ්ඤාතා’- රැයෙහි යවන ලද හියක් මෙන් සංසයා මධ්‍යයෙහි ආදි තන්හි නොදක්නා ලැබෙත්.

‘අප්පේ සක්ඛා’- ස්වල්ප පිරිවර සහිත.

‘ආරඤ්ඤකෝ’- ආරඤ්ඤික ධුතාංගය සමාදන්වූ සෙසු ධුතාංග ගැනද මෙම ක්‍රමයමයි මේ සූත්‍රයේ පෙළෙහි ධුතාංග නවයක් ආවේය. ඒවා විස්තර වශයෙන් තෙළෙසක් වෙයි. ඒවා අතුරෙන් යමක් ගැන විස්තර දත යුතුද ඒ සියල්ල විසුද්ධිමග්ගයේ ධුතාංග නිද්දේසයේදී දක්වන ලදී.

‘අතම්මායනා’- තම්මයනාව නම් තණ්හාවයි මින් දක්වනුයේ තණ්හාවෙන් තොර බවයි. අතම්මයන භාවයම ඇතුළත් කොට යන්නෙන් තෘෂ්ණා රහිත බවම කාරණා කොට එය ඇතුළත් කොට සිත උපදවා යන තේරුමයි. නිරොධ වාරයේදී යම් හෙයකින් අනාගාමීහු හා රහත්හු ඒ සමාපත්තියට

සමවදිත්. පෘථග්ජනයාට එය නැත. එහෙයින් අසප්පුරිය වාරය පිරිනුනේය.

න කිඤ්චි මඤ්ඤති'- කිසියම් පුද්ගලයෙක් ක්‍රීඩා මඤ්ඤනාවෙන් නොහඟියි.

'කුභිඤ්චි න මඤ්ඤති'- කිසියම් අවකාශයකයයි නොහඟියි.

න කේනචි මඤ්ඤති' කිසියම් වස්තුවක් නිසා හෝ පුද්ගලයෙකු විසින් නොහඟියි. සෙස්ස පෙර සේයි.

(සප්පුරිසධම්ම සූත්‍රය නිමි.)

4. සේවිතබ්බ නසේවිතබ්බ සූත්‍ර වර්ණනාව.

'ඒවං මේ සුතං' යනුවෙන් 'සේවිතබ්බ නසේවිතබ්බ' සූත්‍රය ඇරඹුන.

'අඤ්ඤමඤ්ඤං කාය සමාවාරං' සේවනයට සුදුසු කාය සමාවාරය අතිකකි. සේවනයට නුසුදුසු සමාවාරය අතිකකි යනු පවසමි. සේවනය කළ යුත්තම යම්කිසි ක්‍රමයකින් සේවනය නොකට යුත්තයයි දැක්වෙයි. සේවනය නොකට යුත්ත ගැනද පැවසිය යුත්තේ මෙයමය. එසේ නොකියමි යනු තේරුමයි.

වාක් සමාවාරාදිය ගැනද මෙම ක්‍රමයමයි. මෙසේ බුදුහු සත් පදයකින් මාතෘකා තබා විස්තර වශයෙන් නොබෙදාම දේශනාව නිමවීය. ඒ කුමක් හෙයින්ද? සැරියුත් තෙරුන්හට අවකාස දීම සඳහාය. මනෝසමාවාරයේදී මිථ්‍යාදෘෂ්ටි සමයක් දෘෂ්ටිහු දෘෂ්ටිත්ගේ ලැබීම වශයෙන් අප වෙන් විමෙන් යුතුව සිටියෙමුයි නොගත්තේය. චිත්තෝත්පාදයෙහි කර්ම පථ බවට නොපත් බැවින් අභිධ්‍යාදිය දත යුතුය. සංඥා ප්‍රතිලාභයෙහි දී අභිධ්‍යා සහගත බැවින් 'සංඥාවෙන්' යනාදිය කාමසංඥාදිය දැක්වීම සඳහා කියන ලදී.

'සවාපප්ඤ්ඤං' - දුක් සහිත.

'අපරිධීතභාවාය' - භවයන් පිළිබඳව කෙළවරක් නොමැති බැවින් මෙහි ව්‍යාපාද සහිත බව නම් සතර වැදෑරුම් වෙයි. පෘථග්ජනයා එම ආත්ම භාවයේම භවය අවසන් කිරීමට

නොහැකි වෙයිද ඔහුගේ ප්‍රතිසන්ධියේ පටන් අකුසල ධර්මයෝ වැඩෙති. කුසල ධර්මයෝ පිරිහෙති. දුක් සහිත ආත්ම භාවයක්ම උපදවා ගන්නේමය. සෝවාන්, සකෘදාගාමී අනාගාමීහුද එසේමය.

පුහුදුන් ඇ සත්ත්වයෝ සිටිත්වා. අනාගාමියා දුක්සහිත ආත්ම භාවයක් උපදවා ගන්නේ කෙසේද? ඔහු පිළිබඳ අකුසල ධර්ම වැඩෙන්නේ කෙසේද? කුසල ධර්ම පිරිහෙන්නේ කෙසේද? යත්. -අනාගාමියා සුද්ධාවාසයේ උපන්නේ උයන් විමන් කප්රුක් ආදිය බලා 'අනේ! සැපයි! අනේ!! සැපයි!! යනුවෙන් උදන් අනයි.

අනාගාමියා හට භව ආශාව ප්‍රතිණවුයේ නැත තෘෂ්ණාව නැති කළේ නැති බැවින් ඔහුට අකුසල ධර්ම වැඩෙත්. කුසල් පිරිහෙති. මේ නිසා දුක්මය ආත්ම භාවයක් ලැබුවේ වෙයි. එහෙයින් කෙළවර නොකළ භවය ඇත්තෙකැයි මෙහිදී තේරුම් ගත යුතුය.

'අව්‍යාපජ්ඣං' - දුක් රහිත. මෙයද මුල් කී සතර දෙනාගේ වශයෙන් දැනගත යුතුය. යම් කිසි පෘථග්ජනයක් එම අත්බවේදීම භවය කෙළවර කිරීමට හැකි වෙයි. යලිත් පිළිසිඳ ගැනීමක් නොගනියි. ඔහුගේ පිළිසිඳ ගැනීමේ පටන් අකුසලය පමණක් පිරිහෙයි. කුසලය පමණක් වැඩෙයි. දුකින් තොර ආත්මයක්ම උපදවයි. එය අවසාන ආත්මය නම් වන්නේය. සෝවාන් සකෘදාගාමී අනාගාමීන් ගැනද එසේය.

සෝවාන් ආදීහු ඔහෙ සිටිත්වා. පෘථග්ජනයා කෙසේ නම් දුක් රහිත ආත්ම භාවයක් මවයිද කෙසේනම් ඔහු පිළිබඳ අකුසල දුරු කිරීමාදිය සිදුවෙද්ද පශ්චිම භවික (අන්තිම භවයෙහිවූ) පෘථග්ජනයා ඒ ආත්ම භාවයෙන් තම භවය කෙළවර කිරීමට සමර්ථ වෙයි. ඔහුට අංගුලිමාලයාට සෙයින් (ඇඟිලි දහසක් කැපීමෙන් දහස් ගණනක් විනාශ කළද ඔහුට දොසක් නොවීය) නිවැරදි ආත්මභාවයක් ලැබුනේය. එබන්දාගේ භවය කෙළවරවේමය. අකුසලයම පිරිහෙයි. විදර්ශනාවම ගැබ්කර ගනියි.

'චක්ඛු විඤ්ඤයාං' - යම් හෙයකින් යමෙකුගේ රූපයෙහි රාගාදීහු උපදිද්ද, ආශා කරයිද, ආශ්වාද විදියිද, එසේ ආශා

කරන ආශ්වාද විඳින ඔහු මහත් කරදරයට පැමිණෙයි. තවෙකෙකුට එසේ නොඋපදියි. බිඳියයි නොඇලෙයි. එසේ බිඳෙන නොඇලෙන ගතියෙන් යුතු කල නිවනට පැමිණෙයි. එහෙයින් එයද ඔවුනොවුන්ගේ වශයෙන් නොකියන ලදී. හැම තන්හිම මෙම ක්‍රමයයි.

මෙසේ විස්තර වශයෙන් දත යුතුය මෙහිදී කවරෙක් බුදුන්ගෙන් මේ දේශනාව දැනගත්තේද? කවරෙක් නොදැන ගත්තේද? යමෙක් මේ සූත්‍ර පෙළත් අටුවාවත් ඉගෙන එය පිළිපදින්නෝ නොවෙද්ද කියන ලද පරිදි අනුලෝම පිළිවෙත නොපිළිපදිද්ද එබන්දා නොදන්නෝ නම්.

යමෙක් ඒ උගත් ලෙස පිළිපදින්නෝද ඔවුහු දන්නෝ නම්. මෙසේ ඇති කලද ප්‍රතිසන්ධි සහිතයන්ගේ බොහෝ කලක් හිතසුව පිණිස පවතින්නේය. මෙහිදී ප්‍රතිසන්ධි රහිතයන් ගැන තතු කෙසේද යත්. ඔවුහු උපාදාන රහිතයන් මෙන් ගින්න නිවත්. කල්ප ලක්ෂයකගේ ඇවෑමෙනුත් ඔවුන්ට යලිත් දුකක් නම් නැත. මෙසේ ඒකාන්තයෙන්ම ඔවුන්ට යහපත සඳහා හිත සැප සඳහා පවතියි. සෙස්ස මුලදී කී පරිදි දත යුතුය.

(සේවිතබ්බන සේවිතබ්බ සූත්‍රය නිමි.)

5. බහු ධාතුක සූත්‍ර වර්ණනාව.

‘ඒවං මේ සුතං’- යනුවෙන් බහුධාතුක සූත්‍රය අරඹන ලදී.

‘භයානි’- බිය සිත්හි හටගන්නා සැකය.

‘උපද්දවෝ’- ඒකග්ග ආකාරයක් නැති.

‘උපසග්ගෝ’- ඒ ඒ තැන ලතවන ගතිය. ඒවායේ වෙනස් ස්වභාවය දත යුතුය. පර්වතාදී විෂම භාවයන්ගෙන් යුත් තන්හිදී සොරු දනව් වැසියන් කරා යෙති. ‘අපි අසුවල්දා නොපගේ ගම පහරන්නෙමු’ කියායි. ඒ පුවත ඇසූ තැන් පටන් බියට තැති ගැනීමට පැමිණෙත්. මෙය චිත්ත උත්‍රාසය (තැති ගැනීම) යයි හඳුන්වති. මෙහිදී සොරු අප හා කිපී අනතුරු කරතැයි බියවී හස්තසාර දේපල හා දෙපා සිව්පා සතුන්ද සමග වනයට පිවිස ඒ ඒ තැන නිදත්. මැසි මදුරුවන්ගෙන් දුක් පැමිණුනද

වන ලැහැබට පිවිසෙත්. කණු කටු හුල් ඇතෙත්. මොවුන්ගේ මෙසේ හැසිරීම අනේකග්ගතා කාරය බව දක්වයි.

ඉක්බිති සොරුන් විසින් ඇති සැටි පැවසූ කල නියමිත දින නොපැමිණි විට එය බොරු පුවතකැයි දැන ගමට යමුයි සපිරිවරින් සියල්ල ගෙන ගම් වදිති. අනතුරුව ඔවුන් පැමිණි බව දැන ගම පිරිවරා දොර ගිනි තබා මනුෂ්‍යයන් මරා සොරු හැම සැප පැහැරගෙන යති. ඔවුන් අතුරෙන් බේරී ගත් අය ඒ ගිනි නිවා කොටු සෙවන හිත්ති සෙවන ආදී ඒ ඒ තැන්වල හිඳිත්. නැසුන අය ගැන දුක්වෙති. මේ දක්වන ලද්දේ පිවිසෙන සැටිත් ලගින සැටිත්ය.

'නළාගාරා'- නළින් හුණ දඬු ආදියෙන් සෙවෙණි කරගත් ගෙවල් අනික් උපකරණ දැවමයයි දත යුතු. තණකොළින් සැදූ ගෙවල් පිළිබඳවද මෙම ක්‍රමයමයි.

'බාලතෝ උප්පජ්ජන්ති'- බාලයන් නිසා උපදිත්. බාල යන්නෙන් මෝඩයා දක්වයි. රජයක් හෝ උප රාජ්‍යයක් හෝ වෙනත් මහ තනතුරක් හෝ බලාපොරොත්තු වන්නෙක් සොර අඹුවකගේ පුතුන් කීප දෙනෙක් තමාට සමාන අය ගෙන් තෝරාගෙන මෙසේ කිය යුතුය. 'එව්, එම්බා! මම තොප පොහොසතුන් කරන්නෙමි.' පර්වත ගුහා ආදිය ඇසුරුකොට ඒ ඒ ඇතුළුගම් පහරමින් මං පහරමින් දාමරිකයන් බව හඟවා පිළිවෙළින් මහ ගම් ජනපදද කොල්ල කන්ට පටන්ගත යුතුය. ඒ දකින මනුෂ්‍යයෝ වහ වහා නිර්භය තැන් සොයා යති. ඒ මනුෂ්‍යයන්ගෙන් යැපෙන මහණුහුද මෙහෙණුහුද තම තමන් වසන තැන් හැර දමා යති. ඒ ගිය ගිය තැන කන බොන දැද ශායනාසනයද දුර්ලභ වෙයි. මෙසේ සිව් පිරිස පිළිබඳ බිය පැමිණෙන පරිදියි.

පැවිද්දන් කෙරෙහිද මෝඩ මහණුන් දෙදෙනෙක් විවාදයක් ඇතිකොට චෝදනාවක් ඇතිකර යති. මෙසේ කොසඹූ පුර වැසි මහණුන් අතර මෙන් මහත් කලහයක් උපදියි.

'චතුත්තං පරිසානං භයං ආගතමෙව හොති'- මෙසේ යම්කිසි බියක් හටගනියිද ඒ සියල්ලම මෝඩයා නිසාම උපදිනැයි මෙහිදී තේරුම් ගත යුතුය.

‘එතදවොව’- බුදුන් විසින් ධර්ම දේශනාව අවසන් නොකොටම අධාල කරන ලදහ. ‘යම් හෙයකින් මම බුදුන් විමසා සර්වඥතාඥානයෙන් දේශනාවගේ කෙළවර කරන්නෙමැයි,’ සිතා ‘වහන්ස! මෙය කොපමණකින්’ යනාදිය කිය.

අටළොස් ධාතුන්හි එකොළොස් හමාරක් ධාතුහු රූප පිළිගන්නාහුය. ධාතුන් අටහමාරක් අරූප පරිග්‍රහ නම්. මින් රූපාරූපපරිග්‍රහය කියන ලදී. මුලුල්ල කඳු වශයෙන් පඤ්චස්කන්ධයි ඒ පඤ්චස්කන්ධයම දුක්ඛසත්‍යයයි. ඒවායේ ඇලෙන ගතිය සමුදය සත්‍යයයි. දෙදෙනාගේ නොපැවැත්ම නිරොධ සත්‍යයයි. නිරොධය දැන ගැනීමේ ප්‍රතිපදාව මාර්ග සත්‍යයයි.

මෙසේ චතුරාර්යයසත්‍ය කර්මස්ථානය එක මහණක් හුගේ නික්මයාම කුළු ගත්වමින් දෙසූ සේක. මේ මෙහි සංක්ෂේපයයි. විස්තර වශයෙන් මේ ධාතු විසුද්ධි මාර්ගයේ කියන ලදී.

‘ජානාති පස්සති’- විදර්ශනාව සමගම මාර්ගය කියන ලදී. පාඨවිධාතු ආදිය සවිඤ්ඤාණකය සූත්‍ය වශයෙන් නිස්සත්ත්ව වශයෙන් දක්වනු සඳහා කියන ලදී. පළමු අටළොස් ධාතුන්ගෙන් පරිපූර්ණය කළයුතු කොටස් පුරවන්නහු විසින් විඤ්ඤාණ ධාතුන් වශයෙන් ගෙන පිරවිය යුතු සෙසු විඤ්ඤාණ ධාතුහු වක්ඛු විඤ්ඤාණාදී වශයෙන් සය වැදෑරුම් වෙයි. එහි වක්ඛු විඤ්ඤාණ ධාතුයෙන් ගත් එහි වස්තුව වක්ඛුවස්තුවයි.

‘රූපධාතු’- ධාතු දෙකක් ගන්නා ලදී. හැම තන්හිම මෙම ක්‍රමයයි. මනෝ විඤ්ඤාණ ධාතුවෙන් ගන්නා ලද එහි පෙර පසු වශයෙන් මනෝධාතු අරමුණෙන්.

‘ධම්මධාතු’- ධාතුන් දෙදෙනෙක් ගන්නා ලදී. මේ අටළොස් ධාතුන්හි අඩ එකෙළොස් ධාතුහු රූප හැර ගනිති. පළමු පරිදි මෙහිද එක් මහණෙකුගේ නික්ම යාම මුදුන් පමුණුවා කියන ලදී.

‘සුඛධාතු’- සැපයද ‘නිස්සත්ත සුඤ්ඤතාර්ථයෙන් ධාතු නම් වෙයි. හැම තන්හිම මෙම ක්‍රමයයි. මෙහි පළමු ධාතු සතර ප්‍රතික්ෂේප සහිතව ගන්නා ලදී. පසුව කී දෙක සමාන වශයෙන්ද

අවිභූත වශයෙන්ද ගැනේ උපේක්ඛා ධාතුව අවිද්‍යා ධාතුව කෙරෙන් සමානය. මෙහිද සුඛ දුක්ඛ ධාතූන් කෙරෙහි ගත් කල කායවිඤ්ඤාණ ධාතුව ගන්නා ලද්දේ වේ. සෙස්ස ගත් කල මනෝවිඤ්ඤාණ ධාතුව ගැනෙයි.

මේ ධාතු සය යට කී අටළොසෙන්ම පිරවිය යුතුය. එසේ පුරවන්නහු විසින් උපෙක්ඛා ධාතුවෙන් බැහැර කර පිරවිය යුතුය. මෙසේ මේ අටළොස් ධාතූන් අතුරෙහි අඩ එකොළොස් ධාතුහු රූප පරිගාහිතය.

මුල් කී පරිදි මෙයද, එක හික්ෂුචකගේ නික්මයාම මුදුන් පමුණුවා කියන ලදී. කාමධාතු ආදීන් පිළිබඳව දෙපරිද්දකින් විතර්කනය කිරීමෙන් කාම විතර්කාදියෙහි කී පරිදි අදහස වටහා ගත යුතුය.

අභිධර්මයෙහිද “එහි කාමධාතු යනු කවරේද? කාම ප්‍රති සංයුත්ත තර්කයයි- විතර්කයයි” යනාදී නයින් මෙය විස්තර කරන ලදී. මේ ධාතුසය යට කී අටළොසෙන් පිරවිය යුතුය. එසේ පුරවන්නහු විසින් කාම ධාතුවෙන් බැහැර කරගෙන පිරවිය යුතුය. මෙසේ මේ අටළොස් ධාතූන් අතුරෙහි අඩ එකොළොස් ධාතුහු රූපග්‍රහණය කරති.

පළමු කී පරිදි මෙයද එක මහණෙකුගේ නික්ම යාම මුදුන් පමුණුවා දෙසන ලද්දකි. කාමධාතු ආදීන්හිදී කාමාවචර කඳු සතර කාමධාතු නම්, රූපාවචර කඳු පහ රූප ධාතු නම්. සතර අරූපාවචරස්කන්ධයෝ අරූපධාතු නම්.

අභිධර්මයෙහි වනාහි “එහි කාමධාතු යනු කවරේද? යටින් අවිච්චි නිරය මායිම් කර” යනාදී නයින් මෙහි විස්තර දැක්වේ.

මේ තුන් ධාතුහු යටකී අටළොසින් පිරවිය යුතුය. පුරවන්නහු විසින් කාම ධාතුවෙන් බැහැර කොට පිරවිය යුතුය. මෙසේ මේ අටළොස් ධාතූන් අතුරෙන් අඩ එකොළොස් ධාතුහු රූප පරිග්‍රහ නම්. මුල් කී ලෙස මෙයද එක මහණෙකුගේ නික්ම යාම මුදුන් පමුණුවමින් කියන ලදී.

‘සංඛතා’- ප්‍රත්‍යයෙන් සකස්වී මෙය පඤ්චස්කන්ධයට නම්. සංස්කරණය නොවූයේනුයි ‘අසංඛත’ නම්. අසංඛත යනු නිවනට නමකි. මේ ධාතු දෙක යටකී අටළොසින්ම පිරවිය

යුතුය. පුරවන්තහු විසින් සංස්කරණය කරගත් ධාතුන්ගෙන් බැහැර කොට පිරවිය යුතු. මෙසේ මේ අටළොස් ධාතුන් අතුරෙහි අඩ එකොළොස් ධාතුන් රූප ග්‍රහණය කෙරෙති. පළමු කී පරිදි මෙය ද එක මහණෙකුගේ නික්මීම මුදුන් පමුණුවමින් කියන ලදී.

'අප්ඤ්ඤානික බාහිරානි'- ආධ්‍යාත්මිකවූද බාහිරවූද, මෙහි වක්ඛ ආදිය ආධ්‍යාත්මිකයි. සවැදෑරුම් රූපාදිය බාහිරයි. මෙහිද දැනිය, දකිමි යන්නෙන් විදර්ශනාව සමග මාර්ගය කියන ලදී, 'මෙය ඇති කල්හි මෙය වේ' යනාදිය මහා තෘෂ්ණා සංඛයෙහි විස්තර කරණ ලදී.

'අට්ඨානං'- හේතු ප්‍රතික්ෂේපයයි.

'අනවකාසෝ'- ප්‍රත්‍ය ප්‍රතික්ෂේපයයි, මේ දෙකින්ම කාරණය දුරු කරයි. කාරණය වනාහි එයට අයත්ව පැවැත්ම නිසා සිය ඵලයට කරුණ වේනුයි. අවකාස යනු කියයි.

'යං' යම් කරුණකින්.

'දිට්ඨි සම්පන්නෝ'- මාර්ග දෘෂ්ටියෙන් යුතුවූ, සෝවාන්වූ ආර්යයා ශ්‍රාවකයා.

'කඤ්චි සංඛාරං'- වාතූර්භූමක සංඛාරයන් අතුරෙහි කිසියම් එකද සංස්කාරයක්,

'නිව්චතෝ උග්ගච්ඡයා'- නිත්‍යයයි පිළිගනියි.

'තේතංඨානං විජ්ජති'- මෙනම් කරුණක් නැත. නොලැබෙයි.

'යං පුප්ප්පතෝ'- යම් හෙයකින් පෘථග්ජනයා

'ඨානමේතං විජ්ජති'- මීට කරුණක් ඇත සාස්වත දෘෂ්ටියෙන් ත්‍රෛභූමක සංස්කාරයන්හි කිසියම් සංස්කාරයක් නිත්‍ය වශයෙන් ගන්නේය, යන තේරුමයි. සතරවන භූමි ගත සංස්කාරයෝ තේජසින් උණුසුම්ව පවතින බැවින් දවස මුලුල්ලේ තැවුන ලෝභ ගුලියක් සේ වැකුනවුන්ගේ හැඟීමෙන් හෝ අනික් අකුසලයන්ට අරමුණු නොවෙති. මේ අයුරින් කිසියම් සංස්කාරයක් සැපවත් ගතියෙන් ආදී තන්හි මනාසේ විඳින ලද යන තේරුමයි.

'සුඛතෝ උපගච්ඡයා'- ඒකාන්ත සැපවත් ආත්මයක් වෙයි, යනුයි.

'ආරෝගෝ ආරම්මණා'- මෙසේ ආත්ම දෘෂ්ටි වශයෙන් සැප වශයෙන් ගැනීම සදහා මෙය කියන ලදී දෘෂ්ටි විප්‍රයුක්ත

සිතින් ආර්යා ශ්‍රාවකයා පරිදාහයෙන් මඬනා ලද්දේ එය සංසිද්ධිම සඳහා මත් ඇතෙකුගේ තැතිගැනීමක් සෙයින් වොක්ක නම් බමුණා අසුචි සංඛ්‍යාත කෙලෙස් සැප වශයෙන් ගනියි. ආත්ම වාරයේදී කසිණාදී ප්‍රඥප්තීන් සංග්‍රහ කරණුවස් සංස්කාර යනුවෙන් නොකියා 'කිසියම් ධර්ම' යනුකිය. මෙහිද ආර්යා ශ්‍රාවකයාගේ චතුර්මක වශයෙන් පිරිසිදීම දත යුතුය. පෘථග්ජනයාගේ ත්‍රේහුමක වශයෙන් හැම වාරයන්හිම හෝ ආර්යා ශ්‍රාවකයාගේ ත්‍රේහුමක වශයෙන් පිරිසිදීම වටනේය.

'යං හියං පුට්ඨජ්ජනො ගණ්හාති' - පෘථග්ජනයා යමක් යමක් ගනිද ආර්යා ශ්‍රාවකයා එයින් එයින් ගැනීම වහා දක්වයි. පෘථග්ජනයා යමක් අනිත්‍යය සැපය ආත්මය කියා ගනියිද ඒ ඒ දෙය ආර්යා ශ්‍රාවකයා අනිත්‍යය දුක්ඛය අනාත්මයයයි ගනිමින් ඒ ගැනීම ගොතා දක්වයි.

මාතරන්ති ආදීසු - උපදවන්ති මවයි. උපදවන්නා පියාය. මනුෂ්‍යවූ ක්ෂීණාශ්‍රව රහතෙක්ය යන අදහසයි. කීමෙක්ද? රහතුන් වහන්සේ අතික් ජීවිතයක් විනාශ කරන්ද, මෙයද බලාපොරොත්තු නොවිය යුතු කරුණකි.

ඉදින් භවාත්තරගත ආර්යා ශ්‍රාවක භාවය නොදැන නමුදු කිසිවෙක් මෙසේ කියන්නේය. 'මේ කුඩා කුහුඹුවා මරා මුලු මහත් සක්වළෙහි සක්විති රජ සැපත පිළිගනුව,' යනු කියුවද ඒ රහත් උතුමා නොපිළිගන්නේමය. ඒ සතා නොමරන්නේමය. තවද ඔහුට මෙසේ කියන්නේය. 'ඉදින් මොහු නොමරන්නේ නම් ඔබගේ හිස සිදින්නෙමු' යනුයි. එසේ කියා හිස සිදින්නේවි නමුදු ඔහු ඒ සතා නොමරන්නේමයි. පෘථග්ජන බවේ ඇති මහා වැරදි සහිත බව දක්වනු සඳහාද ආර්යා ශ්‍රාවකයාගේ බලය දක්වනු සඳහාද මෙය කියන ලදී මේ එහි අදහසයි.

පෘථග්ජන ගතිය වැරදි සහිතය. යම් හෙයකින් පෘථග්ජනයා මව මැරීමාදී ආනන්තරිය අකුසලයන්ද කරන්නේය ආර්යා ශ්‍රාවකයා එසේ නොවේ. එහෙයින් ඔහු මහා බලවතෙකි.

'දුට්ඨ චිත්තෝ' - වධක චේතනාවෙන් දූෂණයවූ සිත.

'ලෝහිතං උප්පාදෙය්‍ය' - ප්‍රාණ සහිත ශරීරයකින් කුඩා මැස්සෙක් බොන පමණකුදු ලේ සොල්වන්නේද යනුයි.

‘සංඝනින්දෙය්‍ය’- සමාන සංවාසකවූ සමාන සීමාවෙහි සිටි සංඝයා කරුණු පසකින් බිඳින්නේය. මෙය කියන ලදී- ‘උපාලිය! කරුණු පසකින් සංඝහේදය වන්නේය.

1. කර්මයෙන්,
2. උදෙසීමෙන්,
3. ව්‍යවහාරයෙන්,
4. අනුසාවනයෙන්,
5. ලහබත් ගැනීමෙන්’ යනුයි.

එහි කර්මයෙන් යන්නෙන් අපලෝකනාදී කර්ම සතරින් එක්තරා කර්මයකින් යනු කියයි.

උදෙසීමෙන්නම් පස්වැදෑරුම් පාමොක් උදෙසීමි අතුරෙන් එක්තරා විදියකින්.

ව්‍යවහාරය නම් කීමෙන්ය. ඒ ඒ උත්පත්තින්ගෙන් අධර්මය ධර්මයයි යනාදී අටළොස් ආකාර හෙදකර වස්තූන් දක්වමි.

අනුසාවනය නම් ‘කිම තෙපි දන්නනුද? මා උසස් කුලයකින් පැවිදිවූ බව බොහෝ දේ දැන උගත් බව ධර්මය විනය අවවාද යන දේ මා සේ උගනිවි, සිත් ඉපදවීමද මා සේ කරවි, කීමෙක්ද මට අවිච්ඡි නිලුපුල් වනයක් සේ ඉතා සිහිල්ය. ඒ නිසා මම අපායට බිය නොවෙමි,’ යනාදී ක්‍රමයෙන් කනට ලංකර කියා පෑමෙන්.

‘සලාක ගාහේන’- මෙසේ කියා ඔවුන්ගේ සිත් ප්‍රමාණය, ඉක්මවීමි ස්වභාවයට පමුණුවා මේ ලඟ ගනුවයි, යන ලෙස සලාක ග්‍රහය දක්වයි. මෙහිද කර්මය හෝ උදෙසීම පමණි. ව්‍යවහාර, අනුසාවන, සලාකගාහ, යන මේ දේ පූර්වභාග නම්.

අටළොස් වස්තූන් දැක්වීමි වශයෙන් ව්‍යවහාර කරන්නනු විසින් එහි රූපිය උපදවනු සඳහා අස්වා ලහ ගන්නානු සංඝයා ඉක්මවා පවතියි. යම් විටක මෙසේ සතර දෙනෙක් හෝ එයට වඩා හෝ ලහබත් ගත්වා පුරුදුකර පවත්වාගෙන එන කර්මයක් හෝ උදෙසීමක් හෝ කරද්ද එකල සංඝයා බිඳුනේ නම් වෙයි.

මෙසේ දෘෂ්ටි සම්පන්න පුද්ගලයා සංඝයා බිඳින්නේය, යනුයි. මේ කරුණ විද්‍යමාන නොවෙයි, මෙපමණකින් මව මැරීමාදී පස් වැදෑරුම් ආනන්තරිය කර්ම පස දක්වන ලද්දේ

වෙයි. මින් යමක් පාඨග්ජනයාම කරන්නේය. ආයතීශ්‍රාවකයා නොකරන්නේය. එය මතු පවසනු සඳහා 'කර්මයෙන්ද ද්වාරයෙන්ද කල්පස්ථායී ක්‍රමයෙන්ද විපාක සාධාරණනය අනුවද මෙහි විනිශ්චය වටහා ගත යුත්තේය'

එහි කර්මයෙන් යනු පළමුකොටම දක්වයි. මෙහිදී මනුෂ්‍ය වූවෙකුගේම මනුෂ්‍යවූම මව හෝ පියා ලිගුපෙරළියක් නැතිව දිවි තොර කළහොත් එය ආන්තරිය කර්මය වෙයි. එහි විපාක වලකමි, යි සිතා මුලුමහත් සක්වලම මහාසෑය තරම් රන් සෑයෙන් පිරෙව්වද මුලුසක්වල පුරවා වඩා හිඳවූ මහා සංඝයාහට මහදන් දුන්නද ලොව්තුරා බුදුවරයෙකුගේ සිව් රු කොණ අත නොහැරම රැගෙන මුලු කාලයේ ඇවිද හෝ ඒ පව ගෙවිය නොහැක. ඒ පවින් මරණින් පසු අවිච්ඡි නිරයෙහිම උපදනේය. යම් විදියකින් තමා මනුෂ්‍යයෙක්ව සිට මව හෝ පියා තිරිසන්ව උපද සිටිද්ද, නැතහොත් තමා තිරිසන් වූයේද මව හෝ පියා තිරිසන්ව උපද සිටිද්ද, තිරිසන් වූයේ හෝ තිරිසන්වූ මව් පියන් මරාද ඒ කර්මය ආනන්තරිය අකුශලයක් නොවේ. නමුත් එයද බරපතල කර්මයක්මය.

ආනන්තරිය කර්මයටම සමාන වශයෙන් කිට්ටුව සිටියි. මේ ප්‍රශ්නය කියන ලද්දේ මනුෂ්‍ය ජාතීන්ගේ වශයෙන් බව මෙහිදී තේරුම් ගත යුතුය. එහිදී ඒළක චතුක්කය සංගාම චතුක්කය වෝර චතුක්කය යන මේ පුවත් දැක්විය යුතුය. 'එළුවෙකු මරමි' යි එළුවා බැඳ තබන තැන සිටි මනුෂ්‍යවූ මවකු හෝ පියෙකු මරන්නේද ආනන්තරිය කර්මයට අසුවෙයි.

එළුවෙකු අසුකොට ගනිමි යි එළුවෙකුම ගතහොත් ආනන්තරිය කර්මයට හසුවේ. මව්පියන් නොවූවොත් එම අකුසලයට හසු නොවෙයි. මව්පිය දෙදෙනා එම චේතනා වෙන් යුතුව හසුකොට ගතහොත් ඒ අකුසලයට අසුවේමය. ඉතිරි චතුක්ක දෙකින්ද මෙම පිළිවෙළමයි. මව් පියන් රහතුන් වශයෙන් සිටින කලද මේ චතුක්ක සතර දතයුතුය.

මිනිස් රහතෙකු මැරීමෙන් පමණක් ආනන්තරිය අකුසලයට හසුවෙයි. යක්ෂයෙක්ව සිට රහත්වූවෙක් මැරීමෙන් එය නොවේ. එහෙත් ඒ කර්මය ඉතා බැරැරුමය. ආනන්තරිය කර්මය හා සමානමය.

මිනිස් රහත්හුටද පෘථග්ජන කාලයේදී පමණක් අවි පහර දුන් කලද වෂ දුන් කලද එසේ වෙයි.

ඉදින් ඔහු රහත්බවට පැමිණ එම උවදුරෙන්ම මැරෙයිද එය අරහත්ත ඝාතයක් වේමය. පෘථග්ජන කාලයෙහි දෙන ලද යම් දනක් ඇද්ද එය රහත්වීමෙන් පසු අනුභව කරයිද එය පෘථග්ජනයාට දුන් සමානම වේ. සෙසු ආර්යා පුද්ගලයන් මරන්නන්ට ආනන්තරිය අකුසලයක් නැත ඒ කර්මය ආනන්තරිය සේ බරපතලය.

‘ලෝහිතුප්පාදේ’ - බුදුන්ගේ නොබිඳුනු ශරීරය ඇති බැවින් පරෝප ක්‍රමයකින් හම කපා ලේ වැගිරවීමක් නම් නැත ශරීරය ඇතුළතම තැනක ලේ වැගිරීමක් ඇත. දෙවිදතු විසින් විසිකරන ලද ගලින් තුවාලවී බුදුන්ගේ පයින් ලේ ගැලීය. එය පොරොවෙන් පහර ලත් කල සේ මහත් තුවාලයක් වී ලේ ගලන්ට විය. ඉන් දෙවිදතුට ආනන්තරිය කර්මය සිදුවිය. ජීවක නම් වෙදා බුදුන්ගේ කැමැත්ත ඇතිව ආයුධයකින් සම කපා එතැනින් කුණු ලේ ඉවත්කර සැප සැලසී. ඉන් ඔහුට පිනක් සිදුවිය.

තවද යමෙක් බුදුන් පිරිනිවී ගිය කල සැයවල් බිඳිත්. බෝ ගස් සිඳිත්. ධාතුන් උපක්‍රම මගින් උදුරා දමත්. මෙසේ කරගන්නට කුමක් සිදුවෙද්ද යත්. මෙකී අකුසල කර්මයෙන්ද ආනන්තරිය කර්මයන් සේ ඉතා බැරැරුමය.

දාතු සහිත සැයකට හෝ පිළිමයකට හෝ බාධා කරන බෝ අතු කැපුවාට හෝ එතැනින් ඉවත් කළාට වරදක් නැත. ඉදින් ඒ අතු වල සැඟවුන පක්ෂීහු සැ පිළිමාදියෙහි අපවිත්‍ර කරද්ද එවිටද ඒ අතු කැපුවාට වරදක් නැත.

පරිභෝග වෛතාසයට වඩා ශරීර වෛතාසය උතුම්. වෛතාස වස්තූන් බිඳ පලා යන බෝමුල් ආදිය සිඳි ඉවත් කර දැමීම සුදුසුය. යම් බෝ අත්තක් බෝ ගෙයට බාදා කරයිද එය ගෙය රැකීමට සිදීමට ඉඩ නොලැබෙයි. ඒ මක්නිසාද යතහොත් ඒ ගෙය තනා ඇත්තේ බෝධියේ ප්‍රයෝජනය සඳහාය. ගෙහි ප්‍රයෝජනයක් තකා බෝධිය කෙළේ නොවන බැවිනි.

ආසන ගෘහය ගැනද මෙම ක්‍රමයමයි. යම්කිසි ආසන ගෙයක ධාතු තැන්පත් කර ඇද්ද එහි ආරක්ෂාව උදෙසා බෝ

අතු කැපීම වටී. බෝධිය ආරක්ෂා කරනු සඳහා කුණු දිරු අතු පතර ආදිය ඉවත් කිරීම සුදුසුය. ශරීරය පෝෂණය කිරීමේදී සේ පිනක්ද සිදුවෙයි.

‘සංඝභෙදො’- ඒ සීමාවට අයිති සංඝයා නොපැමිණි කල වෙනස් සඟ පිරිස් සමග කරන කර්ම ව්‍යවහාර ලභබත් ගැනීමාදිය කරන්නන්ටද උද්දේසාදිය කරන්නන්ටද සංඝ භෙදය වේ. එය ආනන්තරිය නම් කර්මයයි. නමුත් සමගිය යන හැඟීමෙන් සුදුසුය, යන චේතනාවෙන් එසේ කරන්නන්ට භෙදය වෙයි- ආනන්තරිය කර්මය නොවෙයි, තවද නව දෙනෙකුට අඩු පිරිසෙන් යුතුවද අන්තිම පරිච්ඡේදයෙන් නවදෙනෙකුගෙන් යුතුව සංඝයා බිඳවයිද ඔහුට ආනන්තරිය කර්මය වෙයි. අනුවර්තක අධර්මවාදීන්ට මහාසාවද්‍ය කර්මයක් වෙයි.

ධර්මවාදීන්ට අනවද්‍ය කර්ම වෙයි. එහි නවදෙනෙකුත් ගෙන් අඩුවූ කලද නව දෙනෙකුත් පිරුනු කලද සංඝභෙදය වන බව මේ සූත්‍රයෙන් පැවසෙයි- ‘උපාලිය, සතර දෙනෙක් එකතුවෙද්ද නවවැන්නා අස්වාද ලභ ගන්වාද මෙය ධර්ම යයි. මෙය විනය යයි මෙය බුදුන්ගේ අනුශාසනාවයි. මෙය ගතිවි, මෙයට රූපි කරවි, උපාලිය! මෙසේ කිරීමෙන් සංඝයා අතර ඉරක් ඇතිවේ. සංඝ භෙදයක් වෙයි. උපාලිය හික්ෂුන් නවදෙනෙකු හෝ එයට අඩුව හෝ විනය කර්ම කළොත් සංඝයා අතර පළුද්දක් ඇතිවේ- භෙදයක් ඇතිවේ.’

මේ පහ අතුරෙන් සංඝ භෙදය වාක් කර්මයයි ඉතිරිවා කාය කර්මයි. යනුවෙන් මෙසේ කර්මයන්ගේ වශයෙන් ප්‍රභෙදය දත යුතුය.

‘ද්වාරතෝ’- මේ සියල්ලම කායද්වාරයෙන් සිදුවෙයි වාක් දොරටුවෙන්ද නැඟී සිටිති. මෙහි කී මුල් සතර ආණන්තික විජ්ජාමය, යන ප්‍රභෙදයන් පෙර වශයෙන් වාක් දොරටුවෙන් හටගෙන කායද්වාරයම, පුරවා සිටියි.

සංඝ භෙදය වූකලී හස්තමුද්‍රා වශයෙන් කරන්නහුට කාය ද්වාරයෙන් ඇතිවී වාක් දොරටුවම පුරවානුයි, යනුවෙන් මෙහිදී දොරටුන්ගේ වශයෙන් විනිශ්චය දත යුතුය.

ප්‍රත්‍යයෙන් සකස්වූ ස්කන්ධ සංඛත නම්ද එසේ නොවූදේ අසංඛත නම්ද වෙති. ඇස් ආදී ද්වාර සය අධ්‍යාත්මික නම්ද

රූපාදී අරමුණු සය බාහිර නම් වෙති. පෘථග්ඡනයා නිත්‍ය සැප ආත්ම වශයෙන් ගන්නා දේ රහත් උතුමා අනිත්‍ය දුක්ඛ අනාත්ම වශයෙන් සලකයි. පෘථග්ඡනයා සැප පතා පස් පව් පඤ්චානන්තරිය පව් ආදී මහාසාවද්‍ය දේ කරගත් රහත් උතුමා කෙබඳු සැපක් ලැබෙතත් ඒ පව් නොකරයි. එසේම රහත් උතුමා ධර්මයට විනයට ශාස්තෘ ශාසනයට විරුද්ධ යමක් කිසිවිටෙකත් හිතින් කයින් වචනයෙන් නොකෙරේමය. මෙහිදී කර්ම වශයෙන් ද්වාර වශයෙන් හා කල්පස්ථායී යන තුන් අයුරින් මේ කරුණු විස්තර වෙයි. එසේම දෙවිදන්, ජීවකවේදා යන මේ දෙදෙනාගේ චේතනා හා ක්‍රියාද මේ දෙදෙනා බුදුන්ගේ ඇඟේ ලේ සෙලවීම, එය පින්කම් හා පව්කම් වලට බෙදී යන අයුරු විස්තර වශයෙන් දැක්විය යුතුය. ආනන්තරිය කර්ම විස්තරයේදී එය පැහැදිළි කෙරෙයි.

‘කප්පට්ඨිත්තියතෝ’- සංඝ හෙදයම මෙහි කල්පයක් පවත්තේය,

‘සණ්ඨහන්තෝ’- කල්පයෙහි හෝ කල්පයේ මැද හෝ සංඝ හෙදකොට කල්ප විනාශයෙහිම මීදෙයි. ඉදින් වනාහි හෙතෙමේම කල්පය විනාශ වන්නේයයි අද සංඝ හෙදය කරයි. හෙතෙමේම මීදෙයි. එක දවසක්ම නිරයෙහි පැසෙයි මෙබඳු කරුණ වනාහි නැත. සෙසු සතර කර්මම ආනන්තරිය වෙත් කල්පයක් පවත්නා ස්වභාව නැත යනුයි. මෙහි මෙසේ කල්පයක් පැවැත්මේ විභාගය දත යුතුය.

‘පාකතෝ’- යමෙකු විසින් පස් වැදෑරුම් ප්‍රේත කර්ම කළාහු වෙත්ද එහි සංඝ හෙදයම පිළිසිඳීම් වශයෙන් විපාක දෙයි. සෙස්ස අහෝසි කර්මය කර්ම විපාකය අහෝසි නොවේය යන මේ ආදීන්හි සැකයට යෙත්.

සංඝහෙදය නොවූ තන්හි බුදුන් රහතුන්ගේ ඇඟේ ලේ සෙලවීමය. එයද නොවූ කල්හි රහතුන් නැසීමේ කර්මයය එයද නැති කල්හි ඉදින් පියා සිල්වත්තම් මව දුස්සීල නම් හෝ පියා දුස්සීලවී මව සිල්වත් නම් හෝ එබන්දෙක් නැසීමෙන් පිළිසිඳීම් වශයෙන් විපාක දෙයි. ඉදින් මව්පිය දෙදෙනාම නැසූ කල්හි දෙදෙනාම සිල්වත් හෝ දුස්සීලව සමානවූවිට මව

නැසීමේ කර්මයම පිළිසිඳීමේ වශයෙන් විපාක දෙයි මව වනාහි බොහෝ දුක ඉවසන බැවින් හා දරුවන්ට බොහෝ උපකාරවන බැවින් මෙහි මෙසේ ප්‍රකටයයි විභාග දත යුතුයි.

‘සාධාරණාදීති’- පළමු සතර සියලුම ගිහියන්ට හා පැවිද්දන්ට සාධාරණය, සංඝභෙදය වනාහි ‘උපාලිය! හික්ෂුණිහු සංඝ භෙදය නොකරයි. සික්ඛමානාවෝද සාමණේරයෝද සාමණේරිහුද උපාසකයෝද උපාසිකාවෝද නොකරන්. උපාලිය! හික්ෂුච වනාහි ප්‍රකෘති පැවතුම් ඇත්තේ සමානව එකට වසන්නේ සමාන සීමාවෙහි සිටින්නේ සංඝ භෙදය කරයි’ යන වචනයෙන් කී අයුරින් හික්ෂුන්ටම වෙයි. අන්‍යයන්ට නොවේ. එහෙයින් අසාධාරණව ආදී ශබ්දයෙන් මේ සියලු දුක් වේදනා සමග ගියාඩුද දෝස මෝහයන් සමග යෙදුනාඩුද යන මෙහි මෙසේ සාධාරණාදීන්ගේද විභාග දත යුතුය.

‘අඤ්ඤං සත්ථාරං’- යනු මේ මාගේ බුදුන් බුදුකිස කිරීමට අසමර්ථයයි භවාන්තරයෙහි අන් ආගම් සාදන්නන්ට මේ මගේ බුදුන්යයි මෙසේ ගන්නෙහිය යන මෙය කාරණය නොවන්නේය යන අර්ථයි.

‘එකිස්සා ලොක ධාතුයා’- යනු දහසක් ලෝකධාතූන්ය.

‘තීණිහි ඛෙන්තාති’- ජාති ක්ෂේත්‍ර, ආඥා ක්ෂේත්‍ර, විෂය ක්ෂේත්‍ර යනුයි. එහි ජාති ක්ෂේත්‍රය නම් දස දහසක් ලෝක ධාතූමය. යමක් වනාහි බුදුන් මව්කුස පිළිසිඳ ගන්නා වේලාවෙහි බිහිවන වේලාවෙහි බුදුවන වේලාවෙහි දම්සක් පවත්වන වේලාවෙහි ආයු සංස්කාරය හළ වේලාවෙහි පිරිනිවන්පාන වේලාවෙහි කම්පාවෙහිද එයය. කෝටි දස දහසක් සක්වළෙහි වනාහි ආඥාක්ෂේත්‍රය නම් ආටානාටිය, මෝර පිරිත ධජග්ග පිරිත, රතන පිරිත ආදීන්ගේ වනාහි එහි අණ පැවැත්මය.

විෂයක්ෂේත්‍රයේ වනාහි ප්‍රමාණයක් නැත. බුදුවරුන් ගේ වනාහි ඤාණය යම් පමණ අවබෝධයද එපමණය. අවබෝධය යම් පමණද ඤාණයද එපමණය. ඤාණය කෙළවර කොට ඇති අවබෝධයය. අවබෝධය කෙළවර කොට ඇති ඤාණයය. යන වචනයෙන් විෂය නොවූවක් නම් නැත. මේ ත්‍රිවිධ ක්ෂේත්‍රය හැර මේ සක්වළෙන් අන්‍යවූ සක්වළක බුදුවරු උපදිත්ය යන කීමක් නැත. නුපදිත් යනුම ඇත.

‘තිණිහි පිටකානි’- විනය පිටකය සූත්‍ර පිටකය අභිධර්ම පිටකය යනුයි.

‘තිස්සොසංගීතියො’- යනු මහ කසුප් තෙරුන්ගේ සංගීතිය යස තෙරුන්ගේ සංගීතිය මොග්ගලී පුත්තතිස්ස තෙරුන්ගේ සංගීතිය යන මේ ත්‍රිවිධ සංගීතියයි. ආරුභ්වු ත්‍රිපිටක බුද්ධ චරිතයෙහි මේ සක්වළ හැර අන් තැනක බුදුවරු උපදිත්තයයි කීමක් නැත. නුපදිත් යනුම ඇත.

‘අපුබ්බං අවරිමං’- පෙර පසු නොවී එකවර නුපදිත්. පළමුව හෝ පසුව හෝ උපදිත්තයයි කීවේ වෙයි. එහි බෝ පළගෙහි බුදුවට නොපැමිණ නොනැගිටින්නෙමිසි හුන්නැත් පටන් යම්තාක් මව් කුස පිළිසිඳ ගැනීම සිදුවීද ඒතාක් පෙරය යනු නොදත යුතුයි.

බෝසතුන්ගේ වනාහි පිළිසිඳ ගැනීම දසදහසක් සක්වළ කම්පාවෙන්ම ක්ෂේත්‍ර පරිග්‍රහය කරන ලදී. අන් බුදුකෙනෙකුගේ උපත වළක්වන ලද්දේද වෙයි. පිරිනිවනේ පටන් යම්තාක් අඛටක් තරම්වත් ධාතු පවතීද ඒතාක් පසුවයයි නොදත යුතුයි.

ධාතුන් ඇති කල්හි බුදුවරු සිටියාහුම වෙත්. එහෙයින් මේ අතර අන් බුදුකෙනෙකුගේ උපත වළක්වන ලද්දේම වෙයි. ‘ධාතු පිරිනිවන් පැමවුකලී වනාහි අන් බුදුකෙනෙකුගේ උපත නොවළක්වන ලදී. අතුරුදන්වීම නම් තුනෙකි පයඝාප්ති අන්තරද්ධානය ප්‍රතිවේධ අන්තරද්ධානය ප්‍රතිපත්ති අන්තරද්ධානය යනුයි.

එහි පයඝාප්තිය නම් තුන් පිටකයයි. ප්‍රතිවේධය නම් සත්‍ය ප්‍රතිවේධයයි. පටිපත්ති යනු ප්‍රතිපදාවයි, එහි ප්‍රතිවේධයද ප්‍රතිපත්තියද වෙයිද නොවෙයිදැයි එක් කලෙක ප්‍රතිවේධ ධර භික්ෂුහු බොහෝ වෙත්. මේ භික්ෂුහු පෘථග්ජනයයි ඇඟිලි දිගුකොට දැක්විය යුත්තේ වෙයි. මේ දිවයිනෙහි එක් වරක් පෘථග්ජන භික්ෂුවක් නම් නොවීය. පිළිවෙත් පුරන්තෝද කිසිකලෙක බොහෝ වෙත්. කිසිකලෙක ස්වල්ප වෙත්. මෙසේ ප්‍රතිවේධයද ප්‍රතිපත්තියද වෙයිද නොවෙයිදැයිද සසුන පැවැත්මෙහි වනාහි පයඝාප්ති ප්‍රමාණයයි.

පණ්ඩිතයා වනාහි ත්‍රිපිටකය අසා දෙකම පුරයි. යම්සේ අපේ බෝසත් තෙම ආළාරගේ සමීපයෙහි පඤ්චාභිඥා සජ්න

සමාපත්ති උපදවා නේවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායනන සමවතෙහි පිරිකම් විමසිය, හේ නොදනිමියිකිය. ඔහුගේ වචනයට අනතුරුවම උදකගේ සමීපයට ගොස් අධිගත විශේෂය සන්සන්දනය කොට නේවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායනනයේ පිරිකම් විමසිය. ඔහු කිය. ඒ වචනයට අනතුරුව මහසත් තෙම එය ඉපද විය.

එපරිද්දෙන්ම පැණවත් හික්ෂුව පයභාජනිය අසා දෙකම පුරත්. එහෙයින් පයභාජනිය ඇති කල්හි සසුන ඇත්තේ වෙයි. යම් දවසක වනාහි එය අතුරුදන් වෙයිද එකල්හි පළමුකොට අභිධර්ම පිටකය නැසෙයි. එහිද පටිඨානය සියල්ලට පළමුව නැසෙයි. පිළිවෙළින් පසුව ධර්ම සංග්‍රහයයි එය අතුරුදන්වී සෙසු පිටක දෙක ඇති කල්හිද ශාසනය පවත්නේම වෙයි,

එහි සූත්‍ර පිටකය අතුරුදන් වීමෙහි පළමුකොට අංගුත්තරනිකායෙහි එකොළොස් වැන්නෙහි පටන් එක දක්වාම අතුරුදන් වෙයි, එයට අනතුරුව සංයුත්ත නිකායෙහි චක්ක පෙය්‍යාලයෙහි පැවති ඕසතරයන් දක්වා අතුරුදන් වෙයි, එයට අනතුරු මජ්ඣිම නිකායෙහි ඉන්ද්‍රිය භාවනාවේ පටන් මූලපරියාය සූත්‍රය දක්වා අතුරුදහන් වෙයි, එයට අනතුරුව දීඝනිකායෙහි දසුත්තරයෙහි පටන් බ්‍රහ්මජාලය දක්වා අතුරුදන් වෙයි. එකක් දෙකක් ගාථා අසා මගට බසියිද සසුන දැරීමට නොහැකිවෙයි, සහියගේ හා ආළවකගේ විමසීම් මෙනි,

මේ වනාහි කාශ්‍යප බුදුන්ගේ කාලයෙහි අතර සසුන දැරීමට නොහැකි වීමය, පිටක දෙකක් අතුරුදන්වූ කල්හි විනය පිටකය තිබේ නම් සසුන පවතින්නේ වෙයි, පරිවාරක්ඛන්ධකය අතුරුදන්වූ කල්හි උභය විභංගය ඇති නම් සසුන ඇත්තේම වෙයි. උභය විභංගය අතුරුදන්වූ කළ මාතිකා ඇති නම් සසුන ඇත්තේ ම වෙයි. මාතිකා අතුරුදන්වූ කල පාමොක් පැවිදි උපසම්පදා ඇති නම් සසුන තිබෙයි. ශ්‍රමණ ලිංගය අතුරුදන්වීමට යයි සුදු වස්ත්‍ර පෙරවූ ශ්‍රමණ වංශයකට වනාහි කාශ්‍යප බුදුන්ගේ කාලයේ පටන් සසුන දැරීමට නොහැකි විය. පසුව චූළහුගේ වනාහි සත්‍යප්‍රතිවේධයෙන් හා පසුව චූළහුගේ සීල හෙදයෙන්ද පටන් සසුන පසු බසින්නේ වෙයි. එතැන් පටන් අන් බුදුකෙනෙකුගේ උපත නොවළක්වන ලදය.

‘නිශ්චය පරිනිබ්බාරානි නාම’- පිරිනිව්ඪි කූත නම්

1 ක්ලේශ පරිනිර්වාණය.

2 ස්කන්ධ පරිනිර්වාණය.

3 ධාතු පරිනිර්වාණය යනුයි.

එහි කෙලෙස් පරිනිර්වාණය බෝධි පයඝ්ඤාකයෙහිදී විය ස්කන්ධ පරිනිර්වාණය කුසිනාරා නුවරෙහිය.

ධාතු පරිනිර්වාණය අනාගතයෙහි වන්නේය.

සසුන වනාහි පසුබසින කාලයෙහි මේ තාමුපර්ණී දීපයෙහි ධාතු රැස්ව මහ සෑයට යෙත්. මහසෑයෙන් නාගදීපයෙහි රාජායතන චෛත්‍යයටද එතැනින් මහාබෝධිපයඝ්ඤාකයට යත්. නාග භවනයෙන්ද දිව්‍යලෝකයෙන්ද බ්‍රහ්මලෝකයෙන්ද ධාතුහු බෝධි පයඝ්ඤාකයටම එත්. අබැටක් තරම්වත් ධාතුවක් අතරතුර නොනැසෙත්.

මහා බෝධි පයඝ්ඤාකයෙහි රැස්වී රන් කඳක් මෙන් එක්වී සවණක් රැස් වීතිදුවත්. එය දසදහසක් ලෝක ධාතුවේ පැතිරෙති. ඒ අනුව දසදහසක් සක්වළ දෙවියෝ රැස්ව ‘අද බුදුන් පිරිනිවන් පාන්නේය අද සසුන නැසෙන්නේය දැන් අපේ අන්තිම දැකීමයි.

බුදුන් පිරිවන් පෑ දිනයෙහි මහත් වැළපීම් සිදුවීද අනාගාමී ක්ෂේණාශ්‍රවයන් හැර සෙස්සවුන්ට ප්‍රකෘතියෙන් සිටීමට නොහැකිවීද මේ අවස්ථාවද එසේමය.

ධාතූන් කෙරෙන් තේජෝ ධාතුව පැන නැගී බඹලොව දක්වා උඩට නගියි. අබැටක් තරම්ද ධාතුවක්, වේනම් එකට එක්වීම පවතියි. මෙසේ මහත් අනුභාව දක්වා ධාතූන් අතුරුදන්වූ කල්හි සසුන අතුරුදන් වූයේ නම් වෙයි.

යම්තාක් මෙසේ අතුරුදන් නොවේද ඒතාක් ‘අවරිම’ නම් වෙයි. මෙසේ පෙර පසුනොවී නූපදින්නේය යන මෙකරුණ විද්‍යමානය. කුමක් හෙයින් වනාහි පෙර පසුනොවී නූපදින්නේද යනු ආශ්වයඝ්ඤා නැති හෙයින්. බුදුවරු වනාහි ආශ්වයඝ්ඤා මනුෂ්‍යයෝය. යම්සේ කීහ. ‘මහණෙනි, එක පුද්ගලයෙක් ලෝකයෙහි උපදින්නේ ආශ්වයඝ්ඤා මනුෂ්‍යයෙක්ව උපදියි. ඒ එක් පුද්ගලයා කවරේද? තථාගත අර්හත් සමයක් සම්බුදුන් වහන්සේය’ යනුයි.

ඉදින් ද දෙදෙනෙක් හෝ සතර දෙනෙක් හෝ අට දෙනෙක් හෝ සොළොස් දෙනෙක් හෝ එකවිට උපදින්නහුද ආශ්වාසයක් නොමැත. එක විහාරයක වෛත්ය දෙකක් වූවිටද ලාභයක් හෝ සත්කාරයක් හෝ මහත් නොවෙයි. හික්ෂුහුද බොහෝ බැවින් ආශ්වාසී නොවූහ. මෙසේ බුදුවරුද වන නිසා එසේ නූපදිත්. දේශනාවෙහිද විශේෂයක් නොවන හෙයිනි,

යම් තැනක වනාහි සතිපට්ඨාන ආදී ප්‍රභෙද ඇති ධර්මය එක් තැනැත්තෙක් දෙසයි. අන් කෙනෙක් උපවාද එයම දෙසන ලද්දේ වේද එය ආශ්වාසීයක් නොවන්නේය. එකම ධර්මයක් දෙසන කල්හි දේශනාවද ආශ්වාසී වන්නේය. විවාදයන් නැතිවීමෙන්ද බොහෝ බුදුවරුන් උපන් කල්හි බොහෝ බුදුවරුන්ගේ අනවුස්සෝ 'අපේ බුදුන් පැහැදෙන සුලුය. අපේ බුදුන් මධුරස්වර ලාභීය පින් ඇත්තේයයි' විවාද කරන්නාහුය.

එහෙයින්ද මෙසේ නූපදිත්. ඉදින් මේ කාරණයද මිළිඳු රජු විමසූයෙන් නාගසේන තෙරුන් විස්තර කරන ලද්දේමය. කියන ලද්දේමය:- ස්වාමීනි, නාගසේනයන් වහන්ස, ඒ භාසිතයද වනාහි බුදුන් විසින් 'මහණෙනි, යම් මේ එක ලෝක ධාතුවක රහත් සමයක් සම්බුදුවරයින් දෙදෙනෙක් පෙර පසු නොවී උපදින්නාහුය යන මෙය සිදුනොවෙයි.

'ස්වාමීනි, නාගසේනයන් වහන්ස, දෙසන කල්හිද සියලුම බුදුවරු සත්තිස් බෝධි පාක්ෂික ධර්ම දෙසත් කියන කල්හිද චතුරාර්ථසත්‍යය කියත්. හික්මවන කල්හිද ත්‍රිවිධ ශික්ෂාවන්හි හික්මවත් අනුශාසනා කරන කල්හිද අප්‍රමාද ප්‍රතිපත්තියෙන් අනුශාසනා කරත්. ඉදින් නාගසේන ස්වාමීනි සියලුම බුදුවරුන්ගේ එකම උදෙසීම එකම කථාව එකම ශික්ෂාව එකම අනුශාසනාව නම් කවර කාරණයකින් බුදුවරුන් දෙදෙනෙක් එකවර නූපදිත්ද? ඉදින් එක බුදුකෙනෙකුගේ පහළ විමෙහි මේ ලෝකය ආලෝකවත් වේද එසේනම් බුදුවරුන් දෙදෙනෙකුගේ පහළවීමෙහි බෙහෙවින්ම ආලෝක වන්නෙහිය අවවාද කරන කල්හිද බුදුවරු දෙදෙනම සැප අවවාද කරන්නාහු අනුශාසනා කරන කල්හිද එසේමය ඊට කරුණු මට පහදා දෙන්න. යම්සේ මම සැක නැත්තෙක් වෙමිද? එසේ දෙසන්න.'

'මහරජ, මේ දසදහසක් ලෝක ධාතුව එක බුදුකෙනෙක් දරන්නියක්ව එකම තථාගතයන් වහන්සේගේ ගුණයම දරයි. ඉදින් දෙවන බුදුවරයෙක් ලොව පහළවී නම් මේ දස දහසක් ලෝක ධාතුව නොදරන්නේය. නොසැලෙන්නේය. කම්පා නොවන්නේය. නොනැමෙන්නේය, යටත් නොවන්නේය. නොහකුලන්නේය නො විසුරුවන්නේය. විනාශ නොකරන්නේය. දුරු නොකරන්නේය, විනාශවීම් ස්වභාවයට පත් නොවන්නේය. මහරජ, යම්සේ නැව එක් මිනිසෙකු එතර කිරීමට සමර්ථ වන්නේ නම් එක පුරුෂයෙකු නැගී කල්හි එය මනාව පැදවිය හැකිවන්නේද? ඉන්පසු දෙවෙනිවූ එබඳුවූ ආයුෂයෙන් වර්ෂයෙන් යසසින් ප්‍රමාණයෙන් කෘශ භාවයෙන් හා මහත් ස්වභාවයෙන් සියළු අඟ පසඟින් යුත් පුරුෂයෙක් අවුත් තෙමේද ඒ නැවට නැගෙන්නේය. මහරජ ඒ නැව දෙදෙනාම දරන්නේද?'

'නැත ස්වාමීනි, සැලෙන්නේය, කම්පා වන්නේය. නැමෙන්නේය, පහත් වන්නේය. හැකිලෙන්නේය. විසිරෙන්නේය. විනාශ වන්නේය. දුරුවන්නේය. යා යුතු තැනට නොයන්නේය. දියේ ගිලෙන්නේය' යනුයි.

'මහරජ, මෙසේ මේ දස දහසක් ලෝක ධාතූ තොමෝ එක බුදුකෙනෙකුත් දරන්නියක්ව එකම බුදු කෙනෙකුන්ගේ ගුණයම දරයි. ඉදින් දෙවැනි බුදුවරයෙකු ලොව පහළවී නම් දස දහසක් ලෝකධාතුව නොදරන්නේය. නො සැලෙන්නේය. -පෙ- යා යුතු තැනට නොයන්නේය. 'මහරජ යම්සේ වනාහි බඩසයින් පෙළෙන්නාවූ පුරුෂයෙක් ඇතිතාක් ආහාර ගෙන ගෙළ දක්වා පුරවා ගත් හේ සතුටට පැමිණියේ පිණිස ගියේ සම්පූර්ණ වූයේ නිතර නිදිබර ගති ඇත්තෙක්ව නැමිය හැකි දණ්ඩක් මෙන් වූයේ නැවතද ඇතිතාක් බොජුන් අනුභව කොට සිටින පුරුෂයා සැපවත් වන්නේද? මහරජ, නැත.'

'ස්වාමීනි, 'වරක් කුන ලද්දේම මැරෙන්නේය'

'මහරජ, මෙසේ මේ දස දහසක් ලෝක ධාතුව එක බුදුවරයෙක් දරන්නියක්ව -පෙ- සුදුසු තැනට නොමයන්නේය' යනුයි.'

‘කීමෙක්ද? ස්වාමීනි, නාගසේන, ධර්මයෙහි වැඩි බරින් පොළව කම්පා වෙයි. යනු කුමක් නිසාද?’

‘මහරජ, මෙහි ගැල් දෙකක් රනින් පිරවූයේ වන්නේද? ගැලෙහි මුදුන තෙක් රන් පිරී ඇති එක් ගැලකින් රන් ගෙන අනික් ගැලෙහි දමන්නේය. මහරජ, ගැල්දෙකෙහිමවූ රන් එවිට එක ගැලක් උසුලාද’

‘නැත ස්වාමීනි,’ රියෙහි නැබද දැදුරුවන්නේය. ගැලෙහි ගරාදිද බිඳෙන්නේය නිම් වළල්ලද බිඳෙන්නේය. එහි අලවංගුවද කැඩෙන්නේය යනුයි.

කීමෙක්ද? මහරජ, අධික රුවන් බර නිසා ගැල බිඳේ යනුයි.

‘එසේය ස්වාමීනි,’ යනුයි.

‘මහරජ, මෙසේ ධර්මයෙහි වැඩි බරින් පොළව සැලේ. තවද මහරජ මේ කරුණ බුදුන්ගේ බලය දැක්වීම සඳහා දක්වන ලදී. ඊට සුදුසු තවත් කරුණක් අසන්න. යම් කරුණක් නිසා සම්මා සම්බුදුවරු දෙනමක් ලොව එක ඇසිල්ලෙහි පහළ නොවෙත් ඉදින් මහරජ, සම්මා සම්බුදුවරු දෙනමක් ලොව පහළවූවාහු නම් පිරිස අතරෙහි නුඹලාගේ බුදුන් අපගේ බුදුන්ය’ යි විවාද පහළ වන්නේය. දෙකොටසම පක්ෂයක් ගත්තක් වන්නේය. යම්සේ මහරජ, බලවත් ඇමතියන් දෙදෙනෙකුන්ගේ පිරිස අතර නුඹලාගේ ඇමතියා, අපේ ඇමතිය.’ ආදී වශයෙන් විවාද පහළ වන්නේය. දෙපක්ෂය ගත්තෝ වන්නාහ. මහරජ, මෙසේ සම්මා සම්බුදුවරුන් දෙනමක් එක ඇසිල්ලෙකිහි උපන්නේ නම් ‘නුඹලාගේ බුදුන් අපගේ බුදුන්ය’ යි විවාද පහළ වන්නේය. දෙපක්ෂය ගත්තෝ වන්නාහ. මේ පළමුවන කරුණ අසව, යම් කරුණකින් සම්මා සම්බුදුවරු දෙනමක් එක ඇසිල්ලෙහි නූපදිත්, තවත් වැඩියක් අසව. යම් හේතුවකින් සම්මා සම්බුදුවරු දෙනමක් එක් ඇසිල්ලෙහි නූපදිත්. ඉදින් මහරජ, සම්මා සම්බුදුවරුදෙනමක් එක ඇසිල්ලෙකිහි උපන්නාහු නම් ‘අග්‍රවූ බුදුන් වහන්සේය’ යි යම් වචනයක් තමන් කැමති වන්නේය. ‘පෞෂ්ඨවූ බුදුන් වහන්සේය, ශ්‍රෙෂ්ඨවූ බුදුන් වහන්සේය, විශිෂ්ඨවූ බුදුන් වහන්සේය, උතුම්බු බුදුන්

වහන්සේය, ප්‍රචරවූ බුදුන් වහන්සේය, අසමවූ බුදුන් වහන්සේය, අසමසමවූ බුදුන් වහන්සේය, සමානයෙක් නැත්තාවූ බුදුන් වහන්සේය, අප්‍රතිභාවූ බුදුන් වහන්සේය, සමාන පුද්ගලයෙක් නැත්තාවූ බුදුන් වහන්සේය, යන යම් වචනයක් ඇතද එය තමන්ට රිසිවූවක්ම වන්නේය. මෙයද මහරජ, අර්ථ වශයෙන් හා කරුණු වශයෙන් යම් හේතුවකින් සම්මා සම්බුදුවරු දෙනමක් එක් ඇසිල්ලෙහි නූපදින්නාහුද? තවද මහරජ, බුදුවරුන්ගේ ස්වභාව ප්‍රකෘති වශයෙන් මෙසේ යම් එකම බුදුවරයෙක් ලොව පහළවේ, යනු කුමක් නිසාද? බුදුන්ගේ බුද්ධ ගුණයන්ගේ කාරණ මහත්වය නිසාය. 'තවත් උදාහරණයක් ඉදිරිපත් කරමි. යමක්වූ මහත්වූයේ වේද? එය එකක්ම වේ. මහරජ, පොළව ඉතා මහත්ය. එය එකක්මය. සයුර මහත්ය. එය එකක්මය. මහමෙර ශ්‍රේෂ්ඨය, මහත්ය, ඒ එකක්මය, අහස මහත්ය. එද එකක්මය, ශක්‍රයා මහත්ය. හේද එක් කෙනෙකි. බ්‍රහ්මයාද මහත්ය ඔවුන්ද එකෙක්ය. තථාගතවූ අර්හත් සමාසක් සම්බුද්ධයන් වහන්සේ මහත්ය. උන්වහන්සේලාද එක නමකි. යම් තැනක ඔවුහු උපදිත්ද' එහි අන් අයට ඉඩක් නැත. ඒ නිසා තථාගතවූ අර්හත් සම්මාසම්බුද්ධයන් වහන්සේලා එක නමක්ම ලොව පහළවේය'යි,

'ස්වාමීනි, නාගසේනයන් වහන්ස, ප්‍රශ්න උපමා කරුණු ආදීන් මනාව කියන ලදී.'

'එකිස්සා ලොකධාතුයා'- යනු එක් සක්වළක, යට මෙම. පදයෙන් දසදහසක් සක්වල ගත්තත් එක සක්වළකින්යැයි පිරිසිදින්නට වටනේය. බුදුවරුන් වනාහි උපදිනු ලබන්නාහු මේ සක්වලවම උපදිති, උපදින තැන වැළකු කල්හි මින් වෙනත් සක්වල වල නූපදිත්ය' යි වළක්වන ලද්දේම වේ.

'අපුබ්බං අවරිමං යනු'- මෙහි වක්‍ර රත්නයේ පහළවීමෙන් පළමුව පළමුව එහිම අතුරුදහන්වීමට පසුව වරිම යනුයි. එහි වක්‍ර රත්නයාගේ අතුරුදහන් වීම දෙපරිද්දකින්වේ. සක්විති රජුගේ කථරිය කිරීමෙන් හෝ පැවිදීමෙන් හෝ වේ. අතුරුදහන් වීමද වනාහි ඒ කථරිය කිරීමෙන් හෝ පැවිදිවීමෙන් හෝ සත්වැනි දිනයෙහි අතුරුදහන් වේ.

ඉන් පසු සක්විති රජුගේ පහළවීම නොවළක්වන ලදී. කුමක් නිසාද? එක් සක්වලෙක්හි සක්විති රජුන් දෙදෙනෙකුන් නූපදිති යන විවාදය නැති කරණ පුද්ගලයෙක් නිසාය. මහත් ආනුභාව ඇති වක්‍ර රත්නයේ පහළවීම පුද්ගලගෙන දෙන නිසාය. දෙදෙනෙකුන් උපදිනු ලබන කල්හි අපේ රජු 'මහත්ය' යි විවාදයක් උපදින්නේය. මේ රටේ සක්විති රජ මේ රටේ සක්විති රජය' යිද ආශ්වයායක් නොවන්නේය.

යම් මේ සක් රුවනට දෙදහසක් දිවයින් පිරිවරණ ලද මහාද්වීපවල අධිපතිත්වය දීමට සුදුසු මහානුභාවවූ හේ අඩු බවට පත් කරවිය' යි විවාද නැති කිරීමෙන් ආශ්වයා නැති කිරීමෙන් මහත් ආනුභාව ඇති සක්වලවල් දෙකක දෙදෙනෙක් පහළ නොවෙති.

'යං ඉත්ථි අරහං අස්ස සම්මා සම්මාබුද්ධෝ' - යන මෙහිදී බුදුගුණ ගැන කීම තිබියේවා, එකී බුදුගුණ ලබා ගෙන ලොවින් එතරවීමට සමර්ථවූ බුදු බව පිළිබඳ ප්‍රණීධාන මාත්‍රයවත් ස්ත්‍රියට නොලැබිය හැක.

"මනුෂ්‍යාත්මභාවය, ලිංග සම්පත්තිය, භේතු බුදු කෙනෙකු හමුවීම, පැවිද්ද ලැබීම, ගුණ සම්පත්තිය, අධිකාර කරණය, බුදුබව පැතීමේ කැමැත්ත, යනමේ අට වැදෑරුම් ධර්මයන් සම්පූර්ණවීමෙන් අභිනිහාරය සම්පූර්ණවේ"

මේ ප්‍රණීධානය සම්පූර්ණ කිරීමේ කටයුතුය. මෙසේ ප්‍රණීධානයවත් සම්පාදනය කරගැනීමට අපොහොසත් ස්ත්‍රිය විසින් කෙසේ නම් බුදුබවක් ලබා ගනිත්ද, ස්ත්‍රියක් අර්හත් සමයක් සම්බුද්ධ භාවය ලබා ගනිය යන මේ කාරණය නො සිදුවන්නකැ' යි එහෙයින් දෙසන ලදී.

සර්වප්‍රකාරයෙන් රැස්කරන ලද පුණ්‍ය ඵලය අංග සම්පූර්ණ ජීවිතයක් ලබා දෙයි යන මෙහි පුරුෂයෙක්ම අර්හත් සමයත් සම්බුද්ධ කෙනෙක් වෙයි. ස්ත්‍රියක් බුදු නොවෙයි. සක්විති රජ නොවෙයි යනාදී තැන්හිදු යම් හෙයකින් ස්ත්‍රියට කොසොහිත වස්ත්‍ර ගෘහ්‍යතාව නැති හෙයින් ලක්ෂණ සම්පූර්ණ නොවේ, ස්ත්‍රී රත්නයාගේ අභාවයෙන් සප්ත රත්න සම්පූර්ණ බව සිදු නොවෙයි. සියලු මිනිසුන් වැඩියෙන් ආත්මභාවයක් නොවේ.

එබැවින් ස්ත්‍රියක් සකවිති රජවන්නේය යන මේ කාරණය නොසිදුවන්නකි. අවකාශ නොලබන්නකි, යි කියන ලදී. යම් හෙයකින් සත්‍යාත්මය ආදී තුන් ස්ථානයක් උතුම් වන්නේද ස්ත්‍රී බව පහත් වන්නේද එහෙයින් සාත්‍යාත්මා දිය ස්ත්‍රීන්ට ප්‍රතිසද්ධය ස්ත්‍රීලිංගය මෙන්ම පුරුෂ ලිංගයක් බ්‍රහ්මලෝකයෙහි නැත එහෙයින් පුරුෂ තෙමේ බ්‍රහ්ම බවට පැමිණෙන්නේය යන මේ කාරණය සිදුවන්නේයයි නොකිව යුතු වන්නේය. නොදකිව යුතු වන්නේය.

කවර හෙයින්ද යත් මෙහි පුරුෂව සිටියෙක්ම එහි උපදනා බැවිනි. බ්‍රහ්මත්වය යන්නෙන් මෙහි අදහස් කරන ලද්දේ මහා බ්‍රහ්ම බවය- ස්ත්‍රියක් මෙහි ධ්‍යාන වඩා කථරිය කොට බ්‍රහ්ම පිරිසට එකතු වෙයි. මහා බ්‍රහ්මයන්ට එකතු නොවෙයි- පුරුෂ තෙමේ එහි නූපදින්නේයයි නොකිව යුතුයි. මෙහි උභය ලිංගයාගේ අභාවය ඇති කල්හිත් බ්‍රහ්මයෝ පුරුෂ සටහන් ඇත්තෝ වෙති, ස්ත්‍රී සටහන් ඇත්තෝ නොවෙති. එහෙයින් යට කියන ලද්ද වැදගත්ම කියමනකි. 'කාය දුශ්චරිතයාගේ' යනාදී තන්හි යම්සේ කොහොඹ ඇට වැටකොළ ඇට ආදිය රසවත් ගෙඩි නූපද වන්නේය. අමිහිරි ගෙඩිම නිපදවන්නේයයි කී ලෙසම කාය දුශ්චරිතාදීහු මිහිරි විපාක නූපදවයි. අමිහිරි විපාකයෝම උපදවත්.

යම්සේ උක්- හැල් බීජාදීහු මිහිරිවූ යහපත්වූ රසම උපදවත්ද අමිහිරි කටුක රස නූපදවත්ද කාය සුවරිතාදීහු එසේම යහපත් විපාකයක්ම ගෙන දෙන්නේය. අමිහිරි විපාක නොදෙන්නේය. එහෙයින් කියන ලදී.

"වජ්‍රල බිජුවට සරි- පලම ගෙන දෙයි පසුවට

කළණ කරුණට කළණත්- පච්ඡාසනට පාපයත්"

එහෙයින් කාය දුශ්චරිතයාහට නොනැතය අවකාශ නැත යනාදිය කියන ලදී. කාය දුශ්චරිතයෙන් යුක්ත යන මෙතැන යුක්ත බව පස් ආකාර වේ. රැස්කිරීමෙන් යුක්ත බව සිතුවිලිවලින් යුක්ත බව, කර්මයෙන් යුක්ත බව, විපාකයෙන් යුක්ත බව, හා වැටහෙන ආකාරයෙන් යුක්ත බව යන වශයෙනි, එහි කුසලා කුසලයන් රැස්කරණ අවස්ථාව රැස් කිරීමෙන් යුක්ත අවස්ථාවය කියනු ලැබේ.

වෙනතා යුක්ත බව යනුද එසේමැයි- යම්තාක් රහත් බවට නොපැමිණෙත්ද ඒතාක් සියලු සත්වයෝ පෙර රැස් කරන ලද විපාක දීමට සුදුසු කර්ම සඳහා කර්ම යුක්තයෝ යයි කියනු ලැබෙත්- කර්ම යුක්ත බව නම් එයය. විපාක යුක්ත බව නම් විපාක දෙන මොහොතෙහි දතයුතුය. යම් තාක් සත්වයෝ රහත්බවට නොපැමිණෙත්ද ඒතාක් ඔවුන් ඒ ඒ තැන්වලින් චුතව නිරයේ උපදින්නේ නම් ගිනිදැල්, ලොහොකුඹු ආදිය ගැන වැටහේ. කුස තුළක උපදින්නේ නම් මව් කුස සිහිවේ. දෙව්ලොව උපදින්නවුන්ට කප්පුරුක්- දෙව්විමන් ආදිය වැටහේ. මෙසේ උපදින තැන් පිළිබඳ නිමිති වැටහේ. මෙසේ ඔවුන් උපතට යන තැන් පිළිබඳ නිමිති පහළවීමෙන් නොමිදුන බැවින් වැටහෙන බැවින් යුක්තයයි නම් කරයි. එය සැලෙයි. සෙස්ස නිශ්චලය. නිරය වැටහී ඇති කල්හිත් දෙව්ලොව වැටහෙයි. දෙව්ලොව වැටහුණ කල්හිත් නිරය වැටහෙයි. මිනිස් ලොව නිමිති එළඹ සිටි කල්හිත් තිරිසන් බවේ නිමිති එළඹ සිටියි. තිරිසන් ජාතියේ නිමිති එළඹ සිටියවුන්ටත් මිනිස් ලොව නිමිති එළඹ සිටියි. ඒ සඳහා මේ කථාවස්තුවකි.

සොණ පර්වත පාදයෙහි පිහිටි පවෙළි නම් විහාරයෙහි සොණ නම් ධර්ම කපීක ස්ථවිර නමක් වෙයි. උන්වහන්සේ ගේ පියා බල්ලන් ගෙන දඩයම් කරන්නෙක් විය. ස්ථවිරයන් වශයෙන් ඔහු වැළකු නමුත් සංවරයෙහි පිහිටුවන්නට නොහැකි වූයේ අසරණයා නොනැසේවයි මහලු කල නො කැමැත්තෙන් පැවිදි කෙළේය. දැඩි ගිලන්ව හොත් ඔහුට නිරය පෙනී සිටියේය. සොණ පර්වත පාදයෙන් විශාල බල්ලන් දෙදෙනෙක් අවුත් හපනු රිසිව වටකළහ. හෙතෙම මහත් බියට පැමිණියේ දරුව සොණය, බල්ලන් වළකව, දරුව සොණය, බල්ලන් වළකවයි කීය, මහා ස්ථවිරතෙමේ කුමක්දැයි පිළිවිසියේ, දරුව, නොපෙණේදැයි' අසා ඒ ප්‍රවෘත්තිය කීවේය. සොණ තෙරුන් වහන්සේ මා වැන්නකුගේ පියකෙනෙක් කෙසේ නම් නිරයේ උපදින්නට අවකාශ තබන්නෙමිද? මොහුට පිහිට විය යුතුය.'

සාමණේරයන් ලවා නානා මල් වර්ග ගෙන්වාගෙන වෛත්‍යය මළුව හා බෝමළුවේ අතුරවා ගොඩ අතුරන පූජාවත්

ආසන පූජාවත් කරවා පියා ඇඳක තබා වෛත්‍ය මඵවට ගෙන ගොස් ඇඳෙහි හිඳවා,

‘මේ මහා ස්ථවිරයන් වහන්සේ මේ පූජාව ඔබ සඳහා කරන ලදය. මේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේට දුප්පත් පඬුරක් යයි කියා බුදුන් වැඳ සිත පහඳවා ගනුවයි’ කිය.

මහ තෙරුන් වහන්සේ පූජාව දැක එසේ කරමින් සිත පහදා ගත්තේය, එකෙණෙහි ඔහුට දෙව්ලොව වැටහෙන්නට විය.

නන්දන උයන- සිත්ලිය උයන, මස්සක උයන ඵරුසක උයන හා දෙව්විමන්ද නළඟනන්ද පිරිවරා සිටියාක් මෙන් විය.

හෙතෙම ‘සොණය ඉවත් වෙව, සොණය ඉවත් වෙවයි’ කිය,

මේ කීමෙක්ද ‘මහතෙරුන් වහන්ස, මේ තොපගේ මව්වරු එත්යයි’ කිය.

තෙරුන්වහන්සේ පියාට ස්වර්ග එළඹ සිටියේයයි සිතූහ. එළඹ සිටි නිමිති චලනයවන අයුරු මෙසේ දතයුතුය. මේ යුක්ත වෙත්, අතුරෙහි මෙහි කර්ම රැස්කිරීම් වශයෙන් කාය දුශ්චරිතයෙන් යුක්ත පුද්ගලයායි මේ ආදිය කියන ලදී.

මෙසේ කී කල්හි ආයුෂ්මත් ආනන්ද ස්ථවිර තෙමේ යන මෙහි මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මේ සූත්‍රයෙහි විවාළ කල්හි මුල පටන් සියලු සූත්‍රය ගෙනහැර දක්වා මෙසේ සශ්‍රීක කොට දෙසන ලද සූත්‍රයට නම් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් නම් නොකරන ලදය. මා විසින් නම් තබන ලද නම් මැනවැයි සිතා භාග්‍යවතුන් වහන්සේට මෙසේ කිය.

‘එහෙයින් ඔබ මෙහි යනාදි’ තන්හි මේ අර්ථයෝජනාවය, “ආනන්දය, යම් හෙයකින් මේ ධර්ම පරියායෙහි ආනන්දය, මේ අටළොස් ධාතුහුය, මේ ෂඩ් ධාතුහුයයි මෙසේ බොහෝ ධාතු බෙදන ලදය. එහෙයින් ඔබ මේ ධර්ම පරියායෙහි බොහෝ ධාතූන් බෙදන ලද හෙයින් බහු ධාතුකයයි නම් දනුව. යම්සේ කණ්ණාඩියෙන් මුහුණ බලන්නහුගේ මෙන් මේ ධර්ම කොට්ඨාසය බලන්නහුට මේ ධාතු ආදීහු අර්ථ වශයෙන් ප්‍රකට වෙත්ද, එහෙයින් මෙය ධම්මදාසයයි දැනගනුව. යම්සේ සතුරු

සෙනඟ මර්දනය කරන්නාවූ යෝධයෝ සේවිසි ගෙන සතුරු සෙබල මුළු පැමිණ සතුරන් මැඩ තමහට ජය ගනිත්ද එපරිද්දෙන් කෙලෙස් මඩනා යෝගිහු මෙහි කියන ලද ක්‍රමයෙන් විදර්ශනාව දැඩිකොට ගෙන කෙලෙසුන් මැඩ රහත්බව නැමැති ජය ගනිත්. එහෙයින් අමාබෙරයයි එය දරා ගනුව, යම් හෙයකින් යුද සෙබලෝ පස් අවි ගෙන සතුරන් සාධා ජයගන්නේ යම්සේද එසේ යෝගාවචරයෝද මෙහි කියන ලද විදසුන් අවි දරා කෙලෙස් මුළු විධවා රහත් ජය ගනිත්ද එහෙයින් උතුම්වූ යුද්ධ ජයග්‍රහණයයි, මෙය දරා ගනුව.”

(පස්වන බහුධාතුක සූත්‍රය නිමි.)

6. ඉසිගිලි සූත්‍ර වර්ණනාව.

‘එවං මේ සූතං’- යනු ඉසිගිලි සූත්‍රය මෙසේ මා විසින් අසන ලදී. එහි නොදන්නා නමක් විය යනු ඉසිගිලියට සෑමින් ගිලින්නායයි නම් උපන් කල්හි චේතනාරය එනමින් ප්‍රකට නොවීය. අනෙක් නමකින් ප්‍රකට විය. අනික් ප්‍රඥප්තියක් විය යනුද ඉහත සඳහන් වචනයට පරියායි. සෙස්සෙහිද මේ නයයි.

එකල්හි වනාහි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ සවස් කාලයෙහි සමවතින් නැගී සිට ගදකිළියෙන් නික්මී යම් තැනක සිටින්නවුන්ට පස් පර්වතයෝ පෙනෙත්ද එතැන හික්මු සංඝයා විසින් පිරිවරනා ලදුව වැඩහිද මේ පර්වත පස පිළිබඳව පිළිවෙළින් සැල කළ සේක. එහි භාග්‍යවතුන් වහන්සේට පර්වත පසෙන් ප්‍රයෝජන නැත. මෙසේ මේ පර්වත පස ගැන කියනු ලබන කල්හි ඉසිගිලිය සෑමින් ගිලින බව කිව යුතු වෙයි.

එසේ කියනු ලබන කල්හි පද්මාවතීගේ පුත්‍රවූ පන්සියක් පසේබුදුවරුන්ගේද පද්මාවතීගේද ප්‍රාර්ථනා කිවයුතු වන්නේය. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මේ පර්වත ගැන අනුපිළිවෙළින් වදාළ සේක. ප්‍රචේශ වන්නෝ දකිති, ප්‍රවිෂ්ටවූවෝ නොදකිති යනු යම්සේ පහසු තැනක පිඩුසිඟා වැඩකරන ලද බත් කිස ඇත්තාහු අවුත් චෛත්‍ය ගර්භයෙහි යුගල මහ දොරටුව විවෘත කරන්නාක් මෙන් ඒ පර්වතය දෙකඩ කොට ඇතුළට පිවිස රාත්‍රීස්ථාන

දිවාස්ථානයන් මවා එහි වාසය කළාහුය. එහෙයින් මෙසේ වදාළහ. මේ සෑමින් යන්නෙන් මේ පසේබුදු සෑමින් (ගන්නා ලදී) මුත්චන්තසේලා කවර කලෙක මෙහි විසුසේක්ද?

යටගිය දවස බුදුන් නුපන් කල්හි බරණැස ඇසුරුකොට එක් ගමෙක කුල දියණියක් කෙනක් රකින්නී පසේ බුදුන් වහන්සේ කෙනෙකුට වැද පන්සියක් සමග නෙළුම්මලක් පුදා පුතුන් පන්සියක් පැතු වාය. එකෙණෙහි පන්සියක් මුව වැද්දෝ මී හා මස්දී ඇයට පුත් වන්නෙමුයි පැතුහ. දිවි තෙක් සිට දෙවිලොව උපන්නී එයින් චුතව ස්වයංජාත විලෙක පද්ම ගර්භයක උපන්නිය. තවුසෙක් ඇය දැක පොෂණය කෙළේය. ඇ ඇවිදින කල්හි පා තිබු තිබු තැනින් පියුම් නැගෙයි, එක් වනවාර පුද්ගලෙයක් ඇය දැක බරණැස් රජුට දැන්වීය. රජ ඇය කැඳවා අගමෙහෙසුන් කෙළේය. ඇයට ගැබ්බක් පිහිටියේය. මහා පුදුම කුමාර තෙමේ මවුකුසේ වාසය කෙළේය, සෙස්සෝ ගැබ්මල ඇසුරුකොට උපන්නෝය. ඔව්හු වැඩිවිය පැමිණියාහු උයනේ විලේ ක්‍රීඩා කරන්නාහු එක එක නෙළුම්ක හිඳ අනිත්‍යතාව සිහිකොට පසේබුදු වූහ. මේ ඔවුන්ගේ ප්‍රකාශනයයි.

‘නිති බමර ගණාසෙවි- විලෙහි සුපිපුණ පියුමෙක හිඳ අනිස දැන මැනැවින් සරයි කඟවේනෙකු මෙන්’

එකල්හි ඔවුහු එහි වාසය කළාහුය එකල මේ පර්වතයට ඉසිහිලියයි හැඳින්වීම ඇතිවිය.

‘අරිට්ඨ, උපරිට්ඨ, තරගසිඛී, යසස්සී, සුදස්සන, පියදස්සී ගන්ධාර, පිංණ්ඩාල උපාසහ, නීථ, තථ, සුත්වා, භාවි තත්ත යන තෙලෙස් පසේ බුදුවරුන්ගේ නම් කියා ගාථා බන්ධනයකින් ඔවුන්ගේත් අන්‍යයන්ගේත් නාමයන් ප්‍රකාශ කරන්නේ ‘යේ සත්තසාරා’ ආදී ගාථා බන්ධනයෙන් කිය.

එහි සත්ව සාරයයි කීවේ සත්වයන් අතුරෙන් සාරවත්වූ යන අදහසයි. අනිස නම් නිදුක්භ. නිරාස නම් තෘෂ්ණා රහිතයහ. දෙව ජාලිතො නම් සුඵජාලිය මහාජාලියයි, දෙදෙනකුගේ නම්ය. සත්ත චිත්ත යනුද කෙනෙකුගේ නමකි. පස්සී ජහි උපධිං දුක්ඛමූලං යන්නෙහි පස්සී නම්. ‘ඒ පසේ බුදුන් වහන්සේ දුකට කාරණවූ කෙලෙස් හළේය යන මෙහි ස්තුති සඳහාය. අපරාජිත යනු කෙනෙකුගේ නමකි.

සත්ථා, පවත්තා, සරහංග- ලොමහංස, උච්චංගමය යනුද පස්දෙනෙකුගේ නමුයි.

අසිත- අනාසව, මනොමය යනුවෙන් තවත් තිදෙනෙකි, බන්ධුමා නම් තැනැත්තේ මානයන් ප්‍රච්ඡින්න කළ බැවින් මානව්ජයයි කියන ලදී.

තදාධිමුත්ත යනුද නමකි, කෙතුම්බරාග, මාතංග, අරිය යනු තවත් තිදෙනෙකුගේ නමයි.

අච්චුත- අච්චුත, ගාම බ්‍යාමකු යනුද දෙදෙනෙකි.

'බෙමාහිරත'- සොරත යනුද දෙදෙනෙකි.

අනොම නික්කමො යන තැන සය්භො යනු නමයි.

ඒ පසේ බුදුන් වහන්සේ අලාමක වීරය ඇති හෙයින් අනොම නික්කමයයි කියන ලදී. ආනන්ද- නන්ද- උපනන්ද යන නම් වලින් ආනන්දලා සතරදෙනෙකුත්, නන්දලා සතර දෙනෙකුත් උපනන්දලා සතර දෙනෙකුත් බැගින් දොළසක් වේ.

හාරද්වාජ නම් ඒ බුදුන් අන්තිම දෙන ධාරිය, තණ්හව ඡියෙනු සිදරී නම් බුදුනට ස්තුති පිණිසය- විතරාග යනු මංගල බුදුනට ස්තුති පිණිසය.

උසහව්ජ්ජා ජාලිත්ථං දුක්ඛමූල යනු උසහ නම්වූ ඒ බුදුන් දුක්ට මුල්වූ තෘෂ්ණාව සිත්දේය යන තේරුමය- සන්තං පදං අප්ඤ්ඤානුප්‍රාප්තියො යන්නෙහි තේරුම නම් උපනිත නම් ඒ බුදුරජ තෙමේ ශාන්ත පදයට පැමිණියේය යනුයි.

විතරාග යනුද එක් නමකි. සුවිමුත්ත චිත්ත යනු කණ්හ නැමැත්තාට ස්තුතියකි, එතෙව අඤ්ඤාව යනු පෙලෙහි ආවාඩු හෝ නො ආවාඩු අනික් අයගේ නම් මැයි.

මේ පන්සියක් පසේබුදුවරුන් අතරෙහි දෙතුන්දෙන දහ දොළොස්දෙන ආනන්ද යනාදිය මෙන් එක නම් ඇත්තෝ වූහ, මෙසේ පෙළේ ආවාඩු නම් වලින්ම සියල්ලන්ගේ නම් කියන ලද්දේය. මිත්පසු වෙනවෙනම නොකියා ඔවුන් හා අන්‍යයන් යනුවෙන් කියයි. සෙසු සියලු තැන්හි උක්ත ප්‍රකාර මැයි.

(සයවන ඉසිගිලි සූත්‍රය නිමි.)

7. මහා චන්තාරි සූත්‍ර වර්ණනාව.

‘එවං මෙ සුතං’ යනුවෙන් මහචන්තාරිසක සූත්‍ර වර්ණනාව ඇරඹෙයි.

‘අරියං’- යනු නිදොස් යනුයි. ලෝකෝත්තරවූ නිර්දෝෂ භාවය ‘අරිය’ යන්නේ දක්වයි.

‘සම්මාසමාධිං’- මාර්ග සමාධියයි.

‘සඋපනිසං’- යනු ප්‍රත්‍යය සමග.

‘සපරික්ඛාරං’- පිරිවර සහිත.

‘පරික්ඛතා’- පිරිවරණ ලද.

‘සම්මාදිට්ඨි පුබ්බංගමා හොති’- දෙපරිද්දකින් සමයක් දෘෂ්ටිය පූර්වංගම වෙයි. විදර්ශනා සම්මා දෘෂ්ටියත් මාර්ග සම්මා දෘෂ්ටියත් පෙරටුව ගමන් ගත්තේය. විදර්ශනා සම්මාදෘෂ්ටිය ඉන්‍යොභූමික සංස්කාරයන් අනිත්‍යතාදි වශයෙන් සොයයි. මාර්ග සම්මා දෘෂ්ටිය වනාහි විමර්ශන කෙළවර භූමිලද්ධවූ සංසාරය විනාශ කරමින් සංසිදුවමින් සිහිල් ජල කළ දහසක් මුදුනෙහි වත්කරන්නාක් මෙන් උපදියි.

යම්සේ කුමුරක් කරන්නාවූ ගොවියා පළමුව වනයේ ගස් සිඳියි. පසුව ගිනි තබයි. ඒ ගින්න පළමුව සිඳිනා ලද ගස් සම්පූර්ණයෙන් දවයි. එපරිද්දෙන්ම විදර්ශනා සමයක් දෘෂ්ටිය පළමු වරට අනිත්‍යාදි වශයෙන් සංස්කාරයන් විමසයි. මාර්ග සම්මා දෘෂ්ටිය බැවින් විමසනු සඳහා සංස්කාරයන් නැවත නූපදනා පරිද්දෙන් සම්පූර්ණයෙන් විනාශ කරමින් උපදියි. ඒ දෙයාකාරයම මෙහිදී අදහස් කරන ලදී.

‘මිච්ඡාදිට්ඨි මිච්ඡාදිට්ඨිනි ජානාති’- යනු මිථ්‍යා දෘෂ්ටිය අනිත්‍ය- දූෂ්ණ- අනාත්ම ලක්ෂණ වශයෙන් අවබෝධ කොට ගෙන ආරම්භණ වශයෙන් දැන ගනියි සමයක් දෘෂ්ටිය කෘත්‍ය වශයෙන් නුමුලා වශයෙන් දැන ගනියි.

‘සාස්සහොති සම්මාදිට්ඨි’- ඒ සමයග් දෘෂ්ටිකාවෝ මෙසේ මැනවින් දැන ගන්නී වෙයි නුයි සමයග් දෘෂ්ටි නම් වෙයි.

‘ද්වයං වදාමි’- දෙකක් කියමි. දෙකොටසක් කියමි යන අර්ථයි.

‘පුඤ්ඤභාගියා’- පිනට කොටස්කරු වූවා.

‘උපධි වෙපක්කා’- උපධි නම් විපාකය දෙන්නාවූ.

‘පඤ්ඤා පඤ්ඤිත්ථියං’- ආදියෙහි බෙද බෙදා අමානද්වාරය පනවයි. දක්වයි. ප්‍රඥාව ඒ අර්ථයෙහි අධිපතිකම කෙරේනුයි පඤ්ඤිත්ථිය නම්.

අවිද්‍යාවෙන් කම්පා නොවන නිසා පඤ්ඤාබල නම් වෙයි. බොධ්‍යංග ධර්මවලට පැමිණ වතුරායඝ්ඝ්‍ය ධර්මයන් සොයානුයි ‘ධම්ම විවය සම්බොජ්ඣංග’ නම් වෙයි. මාර්ග සම්පත්තියෙන් ප්‍රසංසා කරන ලද ශොභනවූ දෘෂ්ටිය ‘සම්මා දිට්ඨි’ යයි ආයඝ් මාර්ගයට කරුණු වේනුයි මග්ගංග නම්.

‘සො’- යනු ඒ හික්ෂු තෙමේ.

‘පහානාය’- හැරීම සඳහා.

‘උපසම්පදාය’- යනු ප්‍රතිලාභය පිණිස.

සම්මාවායාම’- තෙත්තාණික කුසල වියයි.

‘සතො’- සිහියෙන් යුක්තව හාත්පසින් ධාවනය කරන්.

‘අනුපරිවත්තං’ එක්ව ඉපිද පුරේජාතව පිරිවරන්. රජු හා එකම කරත්තයෙහි සිටි කඩුගත්, කුඩගත්තවුන් මෙනි. විදර්ශනා සමයග් දෘෂ්ටිය වනාහි පුරේජාතව කරත්තයට පෙරටුව යන පාබල සෙනඟ මෙන් පිරිවරයි. දෙවන කොටසෙහි පටන් සමයග් සංකල්පනාදි තුන් දෙන එක්ව ඉපිද පිරිවරත්යයි දත යුතුයි.

‘මිච්ඡාසංකප්පොති පජානාති’- අනිත්‍ය දුඃඛ- අනාත්ම ලක්ෂණ ප්‍රතිවේධයෙහි ආරම්භණ වශයෙන් දැන ගනියි යන අදහසයි. සමයග් සංකල්පය කෘත්‍ය වශයෙන් නුමුලා වශයෙන් දැන ගනියි යන අදහසයි. මෙයින් මතු සමයග් වචනාදි යෙහිද දැනීම මෙපරිද්දෙන් දතයුතුය. කාම සංකල්පනාදිය දෙවධා විතක්ක සූත්‍රයෙහි කියනලදමැයි.

‘තක්ක’- යනාදියෙහි තර්ක කිරීම් වශයෙන් තක්ක නම් වෙයි. එයම උපසර්ගයකින් පදය වැඩුකොට විතර්කයයි කියන ලදී. එයම යහපත් කල්පනාදීන්ගේ වශයෙන් සංකල්ප නම් වෙයි. එකඟව අරමුණ කරා පමුණුවානුයි අප්පනා නම් වෙයි. උපසර්ගයක් එකතුකොට පදය දියුණු කිරීමෙන් ‘වාස්පනා යයි කියන ලදී.

'වෙනසො අභිනිරොපණා'- සිතට නැංවීමයි. විතර්කය ඇති කල්හි ඒ විතර්කය අරමුණට සිත නංවයි. විතර්කය නැති කල්හි ස්වකීය ධර්මතා වශයෙන් සිත අරමුණට නංවයි. රජ ගෙදර හොඳින් දන්තා කුලවත් පුරුෂයකු මෙනි. නොදන්නා සේවකයෙකු මගින් හෝ දොරටුපාලයා මගින් හෝ පිහිට ලැබිය යුතුය. හොඳින් දන්තාවූත් කුලවත්වූත් පුරුෂයා සියලු රාජ මහාමාත්‍යාදීන් දැන ගනියි. එනිසා තමාට උවමනා ලෙස පිටිසීමත් හික්මීමත් කෙරෙයි. මේ කාරණය ඒ නයින් දත යුතුයි.

වචනය සංස්කරණය කෙරේනුයි 'වචි සංඛාර' නම්. මෙහිද ලොකික විතර්කය වචනය සංස්කරණය කරයි. ලොකෝත්තර විතර්කය නොකරයි. කිසිවකුත් සංස්කරණය නොකෙරේනුයි වචි සංඛාරයයි ඔහුට නම්.

'සම්මා සංකප්පං අනුපභිධාවන්ති'- ලොකෝත්තර සම්මග් සංකල්පය පිරිවරත් යන අදහසයි. මෙහින් නෛෂ්ක්‍රම සංකල්පාදී තිදෙන පූර්වභාගයේදී නා නා සිත්වල ලැබෙත්. මාර්ගක්ෂණයෙහි වනාහි ත්‍රිවිධ කාම සංකල්පනාදීන්ගේ පදවිෂේදය සම්පූර්ණයෙන් නැසීම කරන්නේ මාර්ගාංගය පුරවමින් එකම සම්මග් සංකල්පය ඉපිද නෛෂ්ක්‍රමය සංකල්පනාදීන්ගේ වශයෙන් ත්‍රිවිධ නාමයන් ලබමි. මින් පසු සම්මග් වචනය යනාදියෙහිත් මේ නයයි.

'මුසාවාදා වෙරමණි'- ආදියෙහි විරතියත් වෙනනාවත් දෙකම වටී.

'ආරති'- යනාදි තන්හි වාක් දුශ්චරිතයන්ගෙන් දුරින් රමණය කෙරේනුයි 'ආරති' නම්වේ. ඔවුන්ගෙන් තොරව රමණය කෙරේනුයි විරති නම්. එයින් එයින් ආපසු හැරී ඔවුන්ගෙන් වෙන්ව රමණය කෙරේනුයි පටිවිරති නම්. එහි වැඩියෙන් ඇත්තේ උපසර්ගය පමණි. මේ සියල්ල වෙන්වීම යන වචනයට පරියාය වචනයයි. කුහතා යනාදී තන්හි ත්‍රිවිධාකාර කුහන වස්තුවෙන් (යන අදහසයි) මේ කරණ කොට ගෙන ලෝකය කුහක වේනුයි විෂ්මයට පත්වේනුයි කුහතා නම්. ලාභ සත්කාර කැමතිව මෙයින් කියානුයි ලපනා නම්.

නිහති කීම ස්වභාව කොට ඇත්තේ මොවුන්ටනුයි නෙමිත්තික නම්. ඔවුන්ගේ ස්වභාවය නෙමිත්තිකතා නම්.

'පණිවුඩ ගෙනයමු මොහුගේ ස්වභාවයනුයි නිප්පෙසිකා නම්, ඔවුන්ගේ ස්වභාවය නිප්පෙසිකතා නම්.

ලාභයෙන් ලාභය සොයානුයි 'ලාභෙනලාභං' නිජ්භිං සනා' යි. ඔවුන්ගේ ස්වභාවය ලාභෙන ලාභං නිජ්භිංසනකා නම්. මේ මෙහි සංක්ෂේපයයි.

මේ කුහතා යනාදිය විස්තර වශයෙන් විසුද්ධිමාර්ගයේ සීල නිද්දෙශයේ පෙල අටුවාවලින් උපුටා දක්වන ලදී.

'මිච්ඡා ආජීවස්ස පහානාය' - යන මෙහි හුදෙක් පාළියෙහි ආවාඩු මිච්ඡාජීවය පමණක් නොවේ. දිවි පැවැත්ම සඳහා පවත්වන ලද ප්‍රාණසාතාදීවූ සප්ත කර්මපථ වෙනනාත් මිථ්‍යා ජීවයන් ඔවුන් පිළිබඳ සප්ත චෛතසිකයන්ගේ සිදීමෙන් මාර්ගාංගයන් පුරමින් උපන් විරතිය සමයග් ආජීව නම් වෙයි.

'සම්මා දිට්ඨිස්ස' - යනු මාර්ග සමයග් දෘෂ්ටියෙහි සිටියාවූ පුද්ගලයාට යන අදහසයි.

'සම්මා සංකප්පො පහොති' - යනු මාර්ග සමයග් සංකල්පයට සුදුසු වෙයි. එල සමයග් දෘෂ්ටිකයාට එල සමයග් සංකල්පය සුදුසුයි. මෙසේ සියලු පදයන්හි අර්ථදහ යුතුයි.

'සම්මාඤ්ඤාණං සම්මා විමුක්ති' - යන මෙහි මාර්ග සමයග් සමාධියෙහි සිටියහුගේ මාර්ග ප්‍රත්‍යාවේක්ෂාව සමයග් ඥානයට සුදුසුයි. එල සමාධියෙහි සිටියහුගේ එල ප්‍රත්‍යාවේක්ෂාව සමයග් ඥානයට සුදුසුයි. මාර්ග ප්‍රත්‍යාවේක්ෂා ඥානයෙහි සිටියහුට මාර්ග සමයග් විමුක්තිය සුදුසුයි. එල ප්‍රත්‍යාවේක්ෂා ඥානයෙහි සිටියහුට එල සමයග් විමුක්තිය සුදුසුයි යන අර්ථයි. මෙහි වනාහි අෂ්ට ඵලාංගයන් හැර සමයග් ඥානය ප්‍රත්‍යාවේක්ෂා කොට සමයග් විමුක්ති ඵලය කරන්ට වටිනේයයි කියන ලදී.

'සම්මා දිට්ඨිස්ස භික්ඛවෙ මිච්ඡාදිට්ඨි නිජ්ජිණ්ණා හොති' යනාදියෙහි සෙසු නිකාය භාණකයෝ එලය කියන ලදැයි කියත්.

මජ්ඣිම භාණකයෝ වනාහි දස වැදෑරුම් විනාශකර වස්තුන් දැක්වූ තැන මාර්ගය කියන ලදැයි කියත්. එහි දර්ශනාර්ථයෙන් සමයග් දෘෂ්ටිය දහ යුතුයි ප්‍රකට කරණ අර්ථයෙන් සමයග් ඤාණ නම්. එය දැඩි මිදීම යන අර්ථයෙන් සම්මා විමුක්ති නම්.

'විසති කුසල පක්ඛා'- සම්මාදිට්ඨි ආදීවූ දසවිධ සම්මා දිට්ඨි ප්‍රත්‍යයෙන්ද නා නා විධ කුසල ධර්මයෝය යනාදීන් කියන ලද දසයදැයි මෙසේ විසි වැදෑරුම් කුසල පක්ෂයෝ වෙති. විසි වැදෑරුම් අකුසල පක්ෂයෝ නම්

'මිච්ඡාදිට්ඨි නිජ්ජිණ්ණාහොමෙ'- යනාදියෙන් කියන ලද මිථ්‍යාදෘෂ්ටිය මූල්කොට ඇති දසයද 'යෙ මිච්ඡාදිට්ඨි පච්චය අනෙක පාපකා' යනාදීන් කියන ලද දසයදැයි විසි වැදෑරුම් අකුසල පක්ෂයෝ දත යුතුය.

'මහ චත්තාරිසකො'- යනු මහත්වූ විපාක දානයෙන් මහත්වූ කුසල පාක්ෂිකයෝද අකුසල පාක්ෂිකයෝදැයි සතලිස් ධර්ම කෙනෙක් ප්‍රකාශිත හෙයින් මහ සතලිසයයි කියන ලදී. මේ සූත්‍රයෙහි සමයග් දෘෂ්ටි පසක් කියන ලදී. විදර්ශනා සමයග් දෘෂ්ටිය, කර්මස්චකත සමයග් දෘෂ්ටිය, මාර්ග සමයග් දෘෂ්ටිය, ඵල සමයග් දෘෂ්ටිය, ප්‍රත්‍යවෙක්ෂා සම්මා දෘෂ්ටිය වශයෙනි. එහි මිථ්‍යා දෘෂ්ටිය මිථ්‍යා දෘෂ්ටියයි දැනගනී ආදී ක්‍රමයෙන් කියන ලද්දේ විදර්ශනා සමයග් දෘෂ්ටියයි. දෙනලද දෙයෙහි සැප විපාක ඇත යනාදීන් කියන ලද්දේ, කම්මස්සකතා සම්මා දිට්ඨියයි.

'සම්මා දිට්ඨිසවෙහි භික්ඛවෙ සම්මා සංකප්පො පහොති'- යන මෙහි මාර්ග සමයග් දෘෂ්ටියත් ඵල සමයග් දෘෂ්ටියත් යන දෙකම කියන ලදී.

'සම්මාඤ්ඤාණං පහොති'- යන මෙහි ප්‍රත්‍යවෙක්ෂාව සමයග් දෘෂ්ටියයි කියන ලදැයි දතයුතුය.

'සම්මාදිට්ඨිං වෙ භවං ගරහති'- යනු මේ මිථ්‍යා දෘෂ්ටිය ලක්ෂණයයි කියන්නෝද මේ සමයග් දෘෂ්ටිය අවලක්ෂණයයි කියන්නෝද සමයග් දෘෂ්ටිය ගරහන්නෝ නම් වෙති.

'ධක්කලා'- යන ධස්කල ජනපද වාසීහුයි.

'වස්සහඤ්ඤාව'- යනු වස්ස හඤ්ඤ යන දෙදෙනායි.

'අහෙනුවාදා'- සත්වයන්ගේ විසුද්ධිය පිණිස හේතු නැත. මේ ආදීන් කියන්නෝය.

'අක්මයවාදා'- කරන්නා පව් නොකරන්නේය යනාදීන් මෙසේ ක්‍රියා ප්‍රතික්ෂේප කරන්නෝය.

'නත්ථිකවාදා' - දුන්දෙයෙහි විපාක නැත ආදීන් කියන්නේය. ඔවුහු මේ ත්‍රිවිධ දර්ශනයන්හි බැසගත් නියාම ඇත්තෝ වූහ. ඔවුන් අතර කෙසේ නම් නියාම වෙයිද යමෙක් මෙබඳු ලබ්ධි ගෙන රාත්‍රිස්ථාන හා දිවාස්ථානයන්හි හුන්නේ සප්ඤ්ඤා කාරයී විමසයි. නියම හේතු නැත. ප්‍රත්‍යය නැත. කරන්නා නොකරයි. පථි නැත -පෙ- කාය හේදයෙන් පසු නැසෙයි- ඒ අරමුණෙහි මිථ්‍යා ස්මාතිය පිහිටයි- සිත එකඟ වෙයි. ජවනයෙන් දුවත්. ප්‍රථම ජවනයෙහි පිළියම් සහිත වෙයි. දෙවන ජවනාදියෙහිත් එසේමය. සත්වැන්නෙහි බුදුනුදු පිළියම් නොකට හැකි බවට පත්වෙයි. අරිට්ඨ කණ්ඨක සමාන වෙයි. එහි සමහරෙක් එක් දර්ශනයකට බැස ගනියි. කිසිවෙක් දෙක තුනකට බැසගනියි. නියත එය දිට්‍රවෙක්ම වෙයි. ස්වර්ග මොක්ෂ ආවරණය කරගත්තකු බවට පැමිණෙයි. ඒ ආත්ම භාවයේදී හෝ අනන්තරාත්මභාවයේදී ස්වර්ගයට හෝ මොක්ෂයට අභවා වෙයි. ස්වර්ගයට නුසුදුසු නම් මොක්ෂය ගැන කියනුම කිම? මේ පුද්ගලයා පොළොවට පොහොර වන්නකි. සසරට කණුවකි, මෙබන්දන්ට සසරින් ගැලවීමක් බොහෝ සෙයින් නැත වස්ස හඤ්ඤා දෙදෙනාද මෙබන්දෝ වූහ.

'නින්දාවහරොස උපාරම්භයා' - යනු තමාට නින්දා බියෙන් සට්ටන බියෙන් දොෂාරොපණ බියෙන් යන අර්ථයි. සෙසු සියල්ල කියන ලද පරිදීමය.

(සත්වැනි මහා චන්තාරිසක සූත්‍රය නිමි.)

8. ආනාපානසති සූත්‍ර වර්ණනාව.

'එවං මෙ සූතං' - යනුවෙන් ආනාපානසති සූත්‍ර වර්ණනාව ඇරඹෙයි.

එහි 'අඤ්ඤාභිවා' යන්නෙන් පෙළෙහි ආ දසතෙරුන් තබා වෙනත් ප්‍රසිද්ධවූ බොහෝ ශ්‍රාවකයන් සමග (යන අර්ථයි) එදවස වනාහි පිරිසිදිය නොහැකි ගණන් මහත්වූ හික්ෂු සංඝයා වහන්සේ වූහ.

‘ඔවදන්ති අනුසාසන්ති’- ආමිෂ සංග්‍රහ ධර්ම සංග්‍රහයයි යන දෙවදැරුම් සංග්‍රහයන්ගෙන් සංග්‍රහකොට කර්මස්ථාන අවවාද අනුශාසනාවන්ගෙන් අවවාද කරත්. අනුශාසනා කරත්,

‘තෙව’- යන මෙහි චකාරය ආගම සන්ධි විධිය පමණය.

‘උළාරං පුබ්බෙනාපරං විසෙසං ජානන්ති’- සීලය සම්පූර්ණ කිරීම් ආදියෙන්ද අතිශයින් උළාරවූ අතික් කයිණ පරිකර්මාදි’ විශේෂය දැනින් යන තේරුමයි.

‘ආරද්ධං’- සතුටුවූයේ යන තේරුමයි.

‘අප්පත්තස්ස පත්තියා’- නොපැමිණි රහත් බවට පැමිණීම පිණිස, සෙසු දෙපදයේද මේ අර්ථයමැයි.

‘කොමුදි චතුමාසිති’- ඉල් මස මැදි පොහොදා එසමයෙහි කුමුදු ඇති නිසා කොමුදියයි කියනු ලැබේ. වස් සාරමස අතුරෙන් අවසන පිහිටි හෙයින් චතුමාසිති නම් වෙයි.

‘ආගමෙස්සාමි’- බලා පොරොත්තු වන්නෙමි. අද නොපවරා යමිනාක් ඕ පැමිණෙන්නේද ඒනාක් කිසි තැනක නොගොස් මෙහි වසමියි යන අර්ථයි. මෙසේ හික්ෂුන්ට පවාරත් සංග්‍රහය අනුදැන වදාරන්නෝ මෙසේ කිය.

පවාරණ සංග්‍රහය නම් ඤාත්ති දුතිය කර්මයෙන් දෙනු ලබන්නකි. ඒ පවාරණය දෙන්නේ කාහටද? නොදෙන්නේ කාහටද? නොකරන්නාහටත් මෝඩ පෘථග්ජනයාහටත් නොදෙයි. එසේම ආරබ්ද විදර්ශකයාහටත් ආයතීශ්‍රාවකයාහටත් දෙනු නොලැබේ. යමෙකුට වනාහි සමථයත් විදර්ශනාවත් තරුණ නම් ඔහුට දෙනු ලැබෙයි භාග්‍යවතුන් වහන්සේත් එදා හික්ෂුන් වහන්සේගේ චිත්තාවාරය විමසන්නේ සමථ විදර්ශනාවන්ගේ තරුණ බව දැන මා අද පවරනු ලබන කල්හි නා නා දිසාවල වස් විසූ හික්ෂුහු මෙහි රැස්වන්නාහුය. එයින් මේ හික්ෂුහු අතිශයින් මහත්වූ හික්ෂුන් විසින් සෙනසුන් ගත් කල්හි විශේෂයක් උපදවන්නට නොහැකි වන්නෝය.

ඉදින් චාරිකාවෙහි යන්නෙමි නම් මොවුන්ට වාසස්ථාන දුර්ලභ වන්නේය. ‘මා පවාරණය නොකරන කල්හි හික්ෂුහු මේ සැවැත් නුවරට නොපැමිණෙන්නෝය. මා චාරිකාවේ නොහැසිරෙන්නේ නම් මෙසේ මේ හික්ෂුන්ට වාසස්ථාන

පළිබෝධ නොවන්නේය. ඔව්හු තම තමන්ගේ වාසස්ථානවල සුවසේ වසන්නාහු සමථ විදර්ශනාවන් ශක්තිමත් කොටගෙන විශේෂයෙන් උපදවන්නට හැකිවන්නෝයයි' හෙතෙම එදවස නොපවරා ඉල්මස පුණු පොහෝදා පවරන්නෙමිසි හික්ෂුන්ට පවාරණ සංග්‍රහය අනුදත්තේය. පවාරණ සංග්‍රහය ලද කල්හි නිස සමාදන්ව ගත්තහුගේ ආවායඝී උපාධ්‍යායන් වහන්සේලා ආපසු එත්. ඒ තෙමේත් ඉදින් සුදුසු වූ නිස දෙන්නෙක් එන්නේ නම් ඔහු සමීපයෙහි නිස්සය ගනිමිසි ශ්‍රීස්ම සෘතුවේ අවසන් මාසය දක්වා වාසය කරන්නට ලබයි.

ඉදින් සැටවස් හික්ෂුන් එක් ද ඔහුට සෙනසුනක් ලබන්නට නොහැකිවෙත්. මේ පවාරණ සංග්‍රහය එකකුට දුන්කල සියල්ලටම දුන්නේ වෙයි.

'සාවත්ථිං මහරන්ති'- භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් පවාරණ සංග්‍රහය දෙන ලදැයි සූත්‍රය ඇසූ තැනම යථා ස්වභාවයෙන් මාසයක් වැස ඉල්මස පුණු පොහෝදා පොහෝ කොට පැමිණෙන්නවුන් සදහා මෙය කියන ලදී.

'පුබ්බෙනාපරං'- මෙහි තරුණ විදර්ශනා විෂයෙන් ක්‍රියා කොට තරුණ විදර්ශනාව ශක්තිමත් කළෝය. මේ පූර්ව විශේෂ නම්. ඉක්බිත්තෙන් එකගවූ සිතින් සංස්කාරයන් සම්මර්ශනය කොට සමහරෙක් සොවාන් ඵලයට -පෙ- සමහරෙක් රහන් බවට පැමිණියාහුය. මෙය තවත් උදාරවූ විශේෂයකි.

'අලං'- යුක්ත යන අදහසයි.

'යොජන ගණනාති'- එක් යොදුනත් යොදුනමය, දස යොදුනත් යොදුන්මය -එයින් මත්තේ යොදුන් ගණනැයි කියනු ලැබේ. මෙහි වනාහි යොදුන් සියත් යොදුන් දහසත් අදහස් කරන ලදී.

'පුටොසෙනාපි'- පුටොසං කියන්නේ මාර්ගෝපකරණයි. ඒ මාර්ගෝපකරණ ගෙනද එළඹෙන්නට සුදුසු යන තේරුමයි. පුටංසෙන යන පාඨයකතුත් ඇත. පුටය අංශයක ඇත්තේ මොහුට තුයි පුටංස නම්. ඔහු විසින් අංශයකින් මාර්ගෝපකරණ උසුලන්නා විසින්යයි කියන ලදී. දැන් මෙබඳු ගුණයන්ගෙන්

සමන්විතවූ හික්ෂුහු මෙහි ඇත්තාහුයයි දක්වන්නට 'සන්නි හික්ඛවෙ, යනාදිය කිය.

එහි චතුත්තං සතිපට්ඨානං'- යනාදිය ඒ හික්ෂුන් විසින් වඩනා ලද කර්මස්ථාන දක්වනු පිණිස කියන ලදහ. එහි සත් තිස් බෝධි පාක්ෂික ධර්මයෝ ලෞකික ලෝකෝත්තරයයි කියන ලදී. එහි වනාහි යම් හික්ෂු කෙනෙක් එකෙකෙහි මාර්ගය වඩන්ද ඔවුන්ට ලෝකෝත්තර වෙත්. පටන් ගන්නා ලද විදර්ශනා ඇත්තවුන්ට ලෞකිකය.

අනිච්ච සඤ්ඤා භාවෙනානුයොගං'- මෙහි සඤා ශීර්ෂයෙන් විදර්ශනාව කියන ලදී. යම් හෙයකින් ආනාපාන කර්මස්ථාන වශයෙන් පිවිසගත් බොහෝ හික්ෂුහු එසේ හෙයින් සෙසු කර්මස්ථාන ලුහුඬින් කියා ආනාපාන කර්මස්ථානය විස්තර වශයෙන් කියන්නේ 'ආනාපානසති හික්ඛවෙ' යනාදිය කිය. මේ ආනාපාන කර්මස්ථානය වනාහි සර්වප්‍රකාරයෙන් විසුද්ධි මාර්ගයෙහි විස්තර කරන ලදී. එහෙයින් එහි කියන ලද ක්‍රමයෙන් පාලි අර්ථයද භාවනා ක්‍රමයද දත යුතුය.

'කායඤ්ඤාතරං'- පෘථුවි කායාදි සතර කායෙහි එකක් කියමි. වායුකාය කියමි යන අර්ථය- නැතහොත් රූපායතනය -පෙ- කබලිංකාරාභාරය යන පස්විසි රූප කොට්ඨාශය රූප කාය නමි. ඔවුන් අතුරෙන් ආනාපානය පොට්ඨබ්බායතනයෙහි සංගෘහිත බැවින් එක්තරා කායක් වෙයි. ඒ නිසාත් මෙසේ කිය.

'තස්මාතිහ'- යම් හෙයකින් සතර කායන් අතුරෙහි වායෝ කයද එකකි - එහි හෝ පස් විසි වැදෑරුම් එක්තරා රූපකයෙක් හෝ ආනාපානය අනුව දකියි. එහෙයින් කායෙහි කය අනුව බලන්නෝයයි අර්ථයි. සියලු තැනම මේ ලෙස අර්ථ දතයුතු.

'වෙදනාඤ්ඤාතරං'- ත්‍රිවිධ වෙදනාවන් අතුරෙන් එක්තරා සුඛ වෙදනාවක් සඳහා කියන ලදී.

'සාධුකං මනසිකාරං'- ප්‍රීතිසංවිදිතාදි වශයෙන් උපත් යහපත් මනස්කාරයි. මනසිකාරය කිම සුඛ වෙදනා වේද නොවේද මේ වනාහි දෙගනා ක්‍රමයයි. යම්සේ අනිත්‍ය සංඤා භාවනානුයොගයෙහි යෙදුනේ යන මෙනැත සංඤා නාමයෙන්

ප්‍රඥාව කියන ලදී. මෙසේ මනසිකාර නාමයෙන් වේදනාව කියන ලදැයි දතයුතු.

ප්‍රථම චතුෂ්කයෙහි ප්‍රථම පාදයෙහි ප්‍රීති ශීර්ෂයෙන් වේදනාව කියන ලදී. දෙවන පදයෙහි සුඛයයි ස්වරූපයෙන්ම කියන ලදී. චිත්ත සංඛාර යන දෙපදයෙහි සඤ්ඤා වේදනා යන චෛතසිකයෝය. මේ ධර්මයෝ චිත්තප්‍රතිබද්ධතූයි චිත්ත සංස්කාරය යන වචනයෙන් විතක්ක විචාරයන් හැර සියලු චිත්ත සම්ප්‍රසුක්ත ධර්මයෝ චිත්තසංඛාරයෙහි සංගෘහිතයයි කී හෙයින් චිත්ත සංඛාර නාමයෙන් වේදනාව කියන ලදී. ඒ සියල්ල මනසිකාර නාමයෙන් සංග්‍රහ කොට මෙය යහපත් මනසිකාරයයි කිය.

මෙසේ ඇති කල්හි යම් හෙයකින් මේ වේදනාවෝ අරමුණ නොවේ. එහෙයින් වේදනානුපස්සනාව නොයෙදේද නොයෙදෙන්නේ නොවේ. සතිපට්ඨාන වර්ණනාවේත් ඒ ඒ සුඛාදීන්ට වස්තුවූ දෙය අරමුණුකොට වේදනාව විඳිනු ලබයි, ඒ වේදනාව වනාහි ප්‍රවෘත්ති පටන් කොට මම විඳින්නෙමි යනු ව්‍යවහාර මාත්‍රයකි කියන ලදී. තවද පිතිපටිසංවේදි යනාදීන්ගේ අර්ථ වර්ණනාවත් එයට පිළිතුරක් කියන ලදමැයි එහෙයින් කියන ලදී. විසුද්ධි මාර්ගයෙහි දෙයාකාරයකින් ප්‍රීතිය විඳින්නේ වේ.

අරමුණු වශයෙන් හෝ නුමුළා වශයෙන් හෝ යනුවෙන්, අරමුණ වශයෙන් ප්‍රීතිය විඳින්නේ කෙසේද? සප්‍රීති ධ්‍යාන දෙකට සමවදියි. එයට සමචෑදුණු කෙණෙහි ධ්‍යාන ප්‍රතිලාභය වන හෙයින් අරමුණ වශයෙන් ප්‍රීතිය විඳින්නේ වෙයි. අරමුණ මැනවින් දත් හෙයින්ය.

නුමුළා වශයෙන් ප්‍රීතිය විඳින්නේ කෙසේද? සප්‍රීතික ධ්‍යාන දෙකට සමචෑද නැගිට ධ්‍යාන සම්ප්‍රසුක්ත ප්‍රීතිය ක්ෂය ව්‍යය වශයෙන් සිහි කරයි. ඔහුට විදර්ශනා ක්‍රමයෙහි ලක්ෂණ ප්‍රතිවේධයෙන් නුමුළා බැවින් ප්‍රීතිය විඳින්නේ වෙයි. ප්‍රතිසම්භිදාවෙහිද කියනලද මැයි දීර්ඝ ආශ්වාසයාගේ වශයෙන් චිත්තයාගේ එකාග්‍රතාව වික්ෂෙප රහිත බව දන්නාහට සිහිය එළඹ සිටියේ වෙයි. ඒ ස්මෘතියෙන් ඒ නුවණින් ඕ ප්‍රීති පටි

සංවේදිතා නම් වෙයි. මේ ක්‍රමයෙන් සෙසු පදයෝද අර්ථ වශයෙන් දැන යුත්තාහ.

මෙසේ ධ්‍යාන ප්‍රතිලාභයෙන් ආරම්භණ වශයෙන් ප්‍රීති සුඛ- චිත්ත සංඛාර දැනගන්නා ලද්දාහු වෙති. මෙසේ මෙයින් ධ්‍යාන සම්ප්‍රසක්තවූ වේදනා සංඛ්‍යාත මෙනෙහි කෙරුම් පිළිබඳ හෙයින් අරමුණු වශයෙන් වේදනාව අරමුණ කර ගන්නා වෙයි.

එහෙයින් හික්ෂුව වේදනාවෙහි වේදනාව අනුව බලමින් හික්ෂුව වාසය කරයි යනු ඒ අවස්ථාවේ මනාකොට කියන ලදී. 'නාහං හික්ඛවෙ මුට්ඨස්ස තිස්ස අසම්පජානස්ස' යන මෙහි මේ අදහසයි.

යම් හෙයකින් ආශ්වාස කරන්නෙමිසි සිතින් දැන ගන්නේය යනාදි ක්‍රමයෙන් පැවති මහණ තෙමේ කිසියම් ආශ්වාස ප්‍රශ්වාස නිමිත්තක් අරමුණු කරයි. ඒ සිතට වත් අරමුණෙහි ස්මෘතියත් සම්ප්‍රජන්‍යයත් එලවා පවත්වන හෙයින් මේ තෙමේ චිත්ත චිත්තානුපස්සි නම් වෙයි.

මුළාවූ සිහි ඇත්තාහටත් නොදන්නාහටත් ආනාපානසති භාවනා නැත. එහෙයින් අරමුණු වශයෙන්ද සිත මනා කොට දැන ගැනීම් ආදී වශයෙන්ද එකලහි හික්ෂුව සිතෙහි සිත අනුව බලමින් වාසය කෙරේයයි කියන ලදී. හෙතෙම යම් ඒ අභිධ්‍යා දොමනස්සයන්ගේ ප්‍රභාණියත් වේද එය නුවණින් දැක මනාකොට එහි බැසගන්නා ලද්දේ වේනුයි යන මෙතැන අභිධ්‍යා -කාමච්ඡන්ද නිවරණයන්ම ගන්නා ලදී. දොමනස් වශයෙන් ව්‍යාපාද නිවරණය දක්වන ලදී. මේ චතුෂ්කය විදර්ශනා වශයෙන් කියන ලදී.

ධම්මානුපස්සනාවත් නිවරණා පබ්බාදිත්තේ වශයෙන් ඡඬ්චිධ වේ. එහිත් නිවරණ පබ්බාදි නිවරණ දෙකක් මුල් වෙයි. මෙසේ ධම්මානුපස්සනාව ප්‍රථමකොට දැක්වීමට 'අභිජ්ඣා දොමනස්සං' යනු කීය.

'පභාන'- යනුවෙන් අනිත්‍යානුපස්සනාවෙන් නිත්‍ය සංඥාව දුරු කරයි යන වශයෙන් ප්‍රභාන කර නුවණ අදහස් කරන ලදී.

'තං පඤ්ඤාය දිස්වා දිස්වා'- යන තැන එය අනිත්‍ය විරාග නිරෝධය පටිනිස්සග්ගි ඤාණ සංඛ්‍යාත ප්‍රභාණ ප්‍රඥාව අනික්

විදර්ශනා ප්‍රඥාවට වඩා වෙනස් එකකැයි මෙසේ විදර්ශනා පරම්පරාව දක්වයි.

'අප්ඤ්ඤාපෙක්ඛිතා හොති'- යම් සමථයකට පිළිපත්තේද එහි මධ්‍යස්ථ වේද යම් කිසිවක් තනිකොට වැටහුනේ නම් එහි මධ්‍යස්ථ වේද මෙසේ අප්ඤ්ඤාපෙක්ඛණය දෙයාකාරයි. එහි එක්ව හටගත්තවුන් මනාව බැලීම වේ. ආරම්භණ මනාව බැලීමත් වේ. මෙහි අරමුණ මනාකොට බැලීම අදහස් කරණ ලදී,

'තස්මාතිහ භික්ඛවෙ'- යම් හෙයකින් අනිත්‍යය අනුව බලන්නේ ආශ්වාස කරන්නෙමිසි ආදී ක්‍රමයෙන් පැවති තනි කර නිවරණාදී ධර්මයන් නොගනියි. අභිධ්‍යා දොර්මනසා ශීර්ෂයෙන් කියන ලද ධර්මයන්ගේ ප්‍රභාණ ඥානයද නුවණින් දැක දැක මනාව වටහා ගන්නේ වෙයි. එහෙයින් මහණ තෙමේ ධර්මයෙහි ධර්මය අනුව බලවමින් එවිට වාසය කරන්නේයයි දත යුතුයි.

'පච්චිත්ති'- අනිත්‍යාදි වශයෙන් සොයයි. සෙසු දෙපදයන් මෙයට සමානයි.

'නිරාමිසා'- කෙලෙස් රහිතවූවා.

'පස්සම්භති'- කායිකවූත් චෛතසිකවූත් කෙලෙස් කරදර සන්සුන් හෙයින් කයත් සිතත් සන්සිඳෙයි. මනාව පිහිටයි. අර්පණාප්‍රාප්ත කලක මෙන් වෙයි.

'අප්ඤ්ඤාපෙක්ඛිතාවියහොති'- හටගත් මැදහත් බැවින් මැදහත් වෙයි. මෙසේ දස සතර විධියකින් කාය පරිග්‍රහ භික්ෂුවට ඒ ක අැති කල්හි සතිසම්බොජ්ඣංගයයිද ඒ ස්මෘතියෙන් යුක්ත ඤාණය ධම්මවිචය සම්බොජ්ඣංගයයිද තත් සම්ප්‍රසුක්තවූ කායික චෛතසික වියා විරිය සම්බොජ්ඣංගයයිද ප්‍රති ප්‍රශ්නබ්ධි- එකාග්‍රතා සමාධි සම්බොජ්ඣංගයයි දැයි යන මේ බොජ්ඣංගයන්ගේ නොපසු බස්නා නොනවතින සංඛ්‍යාත මධ්‍යස්ථකාරවූ උපෙක්ෂා සම්බොජ්ඣංගය. යම්සේ අශ්වයාගේ සමව පවත්නා කල්හි මොහු පසුබස්නේයයි තැලීමක් හෝ මොහු වේගයෙන් දුවන්නේයයි ඇදීමක් හෝ නැත්ද හුදෙක් බලාසිටීම් මාත්‍රයක් පමණක් වෙයි. එපරිද්දෙන් මේ බොජ්ඣංග සයේ නොපසුබස්නා ආපසු ගමන් නොකරන තත්වයයි කියන්නාවූ

මධ්‍යස්ථඛව උපෙක්ෂා සම්බොධ්‍යංග නමි. මෙපමණකින් කුමක් කියන ලදද එක විත්තක්ෂණිකවූ නානාරස ලක්ෂණවූ විපස්සනාව බොජ්ඣංග නමැයි කියන ලදී.

‘විවේක නිස්සිතං’- පෙර කියන ලද අර්ථ ඇත්තේමැයි. මෙහි වනාහි ආනාපානයන් පරිග්‍රහණය කරන්නාවූ ස්මෘතිය ලෝකිකය- ලෝකික ආනාපානය ලෝකික සතිපට්ඨානය සම්පූර්ණ කරයි. ලෝකික සතිපට්ඨානයේ ලොකොත්තර බොජ්ඣංගයන් සම්පූර්ණ කරත්. ලොකොත්තර බොජ්ඣංගයේ විද්‍යා විමුක්ති ඵල නිර්වාණ යන මොවුන් සම්පූර්ණ කරයි. මෙසේ ලෝකික වශයෙන් ආ තැන ලෝකිකයි කියන ලදී. ලොකොත්තරයයි ආ තැන ලොකොත්තරයයි කියන ලදී. ස්ථවිර තෙමේ මෙසේ කිය. සෙසු තැන එසේ වෙයි.

මේ සූත්‍රයේ ලොකොත්තර ඛව කලින්ම ආවේය. ලෝකික ආනාපාන සතිය ලෝකික සතිපට්ඨානය සම්පූර්ණ කරයි. ලෝකික සතිපට්ඨානයේ ලෝකික බොජ්ඣංගයන් සම්පූර්ණ කරත්. ලෝකික බොජ්ඣංගයේ ලොකොත්තර විද්‍යා විමුක්ති ඵල නිර්වාණයන් සම්පූර්ණ කෙරෙත්. විජ්ජා විමුක්ති පදයෙන් මෙහි විද්‍යා ඵල නිර්වාණ අදහස් කරන ලදී.

(අටවැනි ආනාපාන සති සූත්‍රය නිමි.)

9. කාය ගතා සති සූත්‍ර වර්ණනාව.

‘ඵවං මෙ සූතං’- යන්නෙන්, කායගතා සති සූත්‍රය ආරම්භ වෙයි.

එහි ‘ගෙහ සිතා’- යනු පංචකාම ගුණ ඇසුරු කළ.

‘සර සංකප්පා’- ධාවන ස්වභාව ඇත්තාහු, ගමන් කරන්නුයි සර නම් දුච්ඡයන, තේරුමයි.

‘අජ්ඣත්තමෙව’ ගොදුරුවූ ආධ්‍යාත්මයේ මැයි.

‘කායගතා සති’- කයින් ගන්නාවූද කය අරමුණු කොටද ඇතිකල්හි, කාය පරිග්‍රාහකයයි කී කල සමථය කියන ලද වෙයි. නෙයා රම්මණයයි කී කල විදර්ශනාවයි- දෙකෙන්ම සමථ විදර්ශනා කියේ වෙත්’ නැවත අනිකක්ද කියමි. -පෙ- මහණෙනි,

මෙසේ මහණ තෙමේ කායගතා සතිය වඩයි - කී තැන සතිපට්ඨානයෙහි දස සතර ක්‍රමයකින් කායානුපස්සනාව කියන ලදී.

‘අත්තෙගගා’- ඇතුළතවූ,

‘තස්ස’- ඒ මහණාට භාවනා වශයෙන් අභ්‍යන්තර ගතම වෙයි.

‘විජ්ජාභාගියා’- යන මෙහි සම්ප්‍රයෝග වශයෙන් විද්‍යාව භජනය කරන්නුයි විජ්ජාභාගී නම්. විද්‍යා කොට්ඨාශය පවතීනුයි හෝ විජ්ජාභාගිය. එහි විදර්ශනාඥානය මනෝමසිද්ධිය, ඡේදි අභිඥා, යයි අෂ්ට විද්‍යාවෝ වෙති. පෙරකී අර්ථයෙන් ඒ විද්‍යාවන් හා යෙදුන ධර්මද විජ්ජාභාගී නම්. පශ්චිමාර්ථයෙන් කිසියම් එකක් විද්‍යාය- සෙස්ස විජ්ජාභාගීය - මෙසේ විද්‍යාවන් විද්‍ය සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මන් විද්‍යා භාගීමයයි දත යුතු.

‘වෙනසාදුටො’- යන මෙහි පැතිරවීම දෙයාකාරයි- ආපො ඵරණ දිබ්බවක්ඛු ඵරණ වශයෙනි, එහි ආපො කසිණයට සම වැද ජලය පැතිරවීම ආපො ඵරණ නම්. මෙසේ පැතිරවූ කල්හි මහ මුහුදෙහි සියලු මුහුදු බලා යන්නාවූ කුඩා නදිහු ඇතුළත් වෙත්. ආලෝක වඩා දිවැසින් සියලු මුහුදු බැලීම දිබ්බවක්ඛු චරණය මෙසේ පැතුරු කල්හිත් මුහුදු කරා යන සියලු කුඩා ගංගාවෝ මහ මුහුදෙහිම අන්තර්ගතවෙයි.

‘ඔතාර විවරය’- සිදුර යන අදහසයි.

‘ආරම්මණ’- ක්ලෙෂෝත්පත්තියට හේතුවන යන අදහසයි.

‘ලහෙථ ඔතාරං’- ප්‍රවිෂ්ටවීම ලබන්නේය යන අදහසයි. විනිවිදගෙන කෙළවර දක්වා ගමන් කරන්නේය යන අදහසයි.

‘නික්ඛෙපන’- නම් බහා තබන නැති, මෙසේ නොවඩනා ලද කායගතාසති භාවනා ඇති පුද්ගලයා තෙත මැටි පිඩකට උපමා කොට දැන් කායගතා සති වඩා ගන්නනුගේ සාර ප්‍රතිඵලාදිය ගෙනහැර දැක්වීමට ‘සෙය්‍යථාපි යනාදිය කිය.

එහි ‘අග්ගඵලක’- කවුළුවය.

‘කාකපෙය්‍යා, මුවවිට හිඳ කපුටා විසින් බෙල්ල නොනමා පිය යුක්තයි.

'අභිඤ්ඤා සච්ඡිකරණී යස්ස' - අභිඤ්ඤාවෙන් ක්ෂාන් ක්ෂාන් කළයුතු.

'සක්ඛි භබ්බතං පාපුණාති' - ප්‍රත්‍යක්ෂ බවට පත්වෙයි.

'සති සති ආයතනේ' - කරුණු ඇති කල්හි කීම මෙහි කාරණා යනු අභිඤ්ඤාවට කාරණය.

'ආළිබ්දධ' - සීමා බැඳි.

'යානිකතාය' - යොදන ලද කරත්තයක් වැනි කරනලද,

'චන්ද්‍රිකතාය' - පිහිට කරනලද.

'අනුට්ඨිතාය' - අනුව පැවැත්ම සඳහා.

පරිචිතාය' - පුරුදු කරනු පිණිස.

'සුසමාරුද්ධාය' - මනාකොට උත්සාහ කරන ලද හෙයින් මනාව ආරම්භ කරන ලද, සෙස්ස කියන ලද ක්‍රමයමයි.

(නවවැනි කායගතාසති සූත්‍රය නිමිසේයි.)

10. සංඛාරුප්පත්ති සූත්‍ර වර්ණනාව.

'ඵචං මෙ සූතං' - යන්නෙන් සංඛාරුප්පත්ති සූත්‍රය ආරම්භ වෙයි.

එහි 'සංඛාරුප්පත්ති' යනු සංස්කාරයන්ගේ උත්පත්ති යයි සත්වයකුගේ, පුරුෂයකුගේ හෝ පුණ්‍යාභිසංස්කාරයන් විසින් භවයට එවන ලද ස්කන්ධයන්ගේ උත්පත්තිය නොවේ.

'සද්ධාදයො සමන්තාගතො' - යනු ශ්‍රද්ධාදී පංච ධර්මයෝ ලොකිකව පවතිත්.

'දහති' - තබයි.

'අධිට්ඨාති' - පිහිටුවයි.

'සංඛාරාච විහාරොච' - ප්‍රාර්ථනාව හා සමග ශ්‍රද්ධාදී පංච ධර්මයෝය.

'තත්‍රාපපත්තියා' - එතැන්හි උපදිනු සඳහා - 'අයං මග්ගො අයං පටිපදා' යනු ප්‍රාර්ථනාව හා සමග පංචධර්මයෝය. යමකුට පංච ධර්මයෝ ඇත්නම් ඔහුගේ ස්වභාව අතිබ්දධ වෙයි. යමකුට ප්‍රාර්ථනාව ඇත්නම් පංච ධර්මයෝ ඔහුගේ ගමන නොවළක්වෙති. යම්කිසිවකුගේ ස්වභාව නිබ්දධ නම් යම්සේ

අහසට දැමූ දණ්ඩ අගින් හෝ මැදින් හෝ මුලෙන් හෝ වැටෙන්නේද යනු නියත වේද එසේ සත්වයන්ගේ ප්‍රතිසන්ධි ග්‍රහණයේ අවිනිශ්චිත බවක් නැත. එහෙයින් කුශල ක්‍රියා කොට එක් තැනක් ප්‍රාර්ථනා කළයුතු වෙයි.

‘ආමණ්ඩං’- නෙල්ලියි. එය පිරිසිදු ඇස් ඇත්තාවූ පුරුෂයාට සර්වප්‍රකාරයෙන් ප්‍රකට වෙයි. එසේ ඒ බ්‍රහ්මයාට එහි උපන් සියලු සත්වයන් සහිත දහසක් සක්වළ පෙනෙයි. හැම තැනම මේ නයයි.

‘සුභ’- යහපත්.

‘ජාතිමා’- ආකාර සම්පන්න,

‘සුපරිකම්මකත’- දෙව්මාදියෙන් හොඳට පිරියම් කරන ලද,

‘පණ්ඩු කම්බලෙ නික්ඛිත්ත’- රත් කම්බිලියෙහි තබන ලද

‘සතසහස්ස’- ලක්ෂයක් ලොකධාතු ආලොක කරණ බ්‍රහ්මයා,

‘නෙක්ඛං’- එනම් රුවනින් කරන ලද පළඳනා, නික්ඛිතම් පංච ස්වර්ණය අඩු ස්වර්ණයෙන් කරන ලද පළඳනාව ගැටීම් මැඩීම් ඉවසන්නේ නොවේ. වැඩි ස්වර්ණයෙන් කරණ ලද පළඳනාව ගැටීම් මැඩීම් ඉවසයි. නමුත් ස්වර්ණවත් නොවෙයි. කර්කශ ස්වභාවයෙන් පෙනේ. පංච ස්වර්ණයෙන් කරන ලද ගැටීම් මැඩීම් ඉවසීමට සුදුසු සේම පැහැදිලිව ඇත්තේද වෙයි.

‘ජම්බොනද’- ජම්බු නදියෙහි උපන්. මහ දඹ රුකේ එක් එක් අත්තක් පණස් පණස් යොදුනෙන් වැඩුණාහු ඔවුන් අතුරෙන් මහත් මහත් ගංගාවෝ ගලා බසිති. ඒ ගංගා වල දෙපස ඉවුරුවල ඉදුනු දඹ වැටුණු තැන්හි සුවර්ණ පැල හට ගනිත්. ඒවා ගඟදියෙන් ගසාගෙන යන්නේ පිළිවෙළින් මහ මුහුදට පිවිසෙත්. ඒ සඳහා ජම්බොනදයයි කියන ලදී.

‘දක්ඛ කම්මකාර පුත්ත උක්කාමුඛ සුකුසල සම්පහට්ඨං’- ඉතා දක්ෂ කර්මාර පුත්‍රයා විසින් කෝවේ දමා උණු කරන ලද,

‘උක්කාමුඛ’- උදුනයි ලිපයි.

‘සම්පහට්ඨ’- සොදා ගසා මඩනා ලද, වත්ථුපම සූත්‍රයෙහි හා ධාතු විභංග සූත්‍රයෙහි පිණ්ඩ සොධනය කියන ලදී. මේ

සූත්‍රයේ කරන ලද බඩු සුද්ධ කිරීමයි. යමක් වනාහි සියලු වාරවල පැතිර විශේෂයෙන් වෙන්වී කියන ලදී. එහි පැතිරීම පස් ආකාරයි. 1. වෙනො ඵරණය. 2 කසිණ ඵරණය. 3 දිබ්බ චක්ඛු ඵරණය, 4 ආලෝක ඵරණය. 5 ශරීර ඵරණය වශයෙනි,

1 එහි වෙනොඵරණ නම් දහසක් සක්වල සත්වයන්ගේ සිත් දැන ගැනීමයි.

2 කසිණ ඵරණය නම් දහසක් සක්වල කසිණාලෝකය පැතිරවීමයි.

3 දිබ්බචක්ඛු ඵරණනම් ආලෝකය දියුණු කොට දහසක් සක්වල දිවැසින් බැලීමයි.

4 ආලෝක ඵරණයයි. කීවේත් මෙයමැයි.

5 ශරීර ඵරණ නම් දහසක් සක්වල ශරීරාලෝකය පැතිර වීමයි.

සියලු තැන මේ පංච ඵරණයන් නොනසා කිවයුතුය. ත්‍රිපිටක චූළාභය තෙරුන් වහන්සේ මෙසේ කීහ. 'මිණි උපමාවෙහි කසිණය මෙන් පංච ස්වර්ණ උපමාවෙහි ශරීර පැතිරීම පැතේයයි' යන ඔහුගේ වාදය මෙන් අවිධිකතා නම් නැතැයි. ප්‍රතික්ෂේප කොට සර්වකාලීන ශරීර ඵරණයක් නොකියයි. පැතිරවීම් සතර අඩු නොකොට කිවයුතුයයි කියන ලදී.

'අධිමුච්චති' - යන පදය ඵරණ යන්නටම විශේෂයි. තැනහොත් 'ඵරති' යනු පැතිරෙයි අධිමුච්චති යනු දැන ගනියි.

'ආභා' - යනාදි තැන්වල ආභාදිහු නමින් වෙන වෙනම දෙවියෝ නොවෙති. පරිත්තාභාදී තුන් දෙවියෝ ආභ නම් වෙති. පරිත්ත සුභාදිහුත් සුභ කිණ්ණාදිහුත් සුභා නම් වෙති. වේහප්ඵලාදීන්ගේ වාරය ප්‍රකටයි. මොව්හු පළමුව පංච ධර්මයන් වඩා කාමාවචර ලෝකවළ උපදිත්. බ්‍රහ්ම ලෝකවල ඉපදීමටත් රහත් බවට පැමිණීමටත් කෙසේ කරන්ද? මේ පංච ධර්මයන්ගෙන් සීලයයි දැක්වූ යමක් වේනම් මේ සීලයෙහි පිහිටා කිසුණු පිරියම් කොට ඔව්හු ඒ සමාපන්නි වඩා රූපී බ්‍රහ්මලෝකයෙහි උපදිති. අරූපධ්‍යාන උපදවා අරූපී බ්‍රහ්ම

ලෝකයෙහි උපදිති. සමාපත්තියෙහි පිහිටා සිටගෙන විදර්ශනා වඩා අනාගාමී ඵලය ප්‍රත්‍යක්ෂකොට ගෙන සුද්ධාවාසවල උපදිති. මත්තෙහි මාර්ගය වඩා රහත් බවට පැමිණෙති.

(දසවැනි සංඛාරාජ්ජනනී සූත්‍රය නිමි)

(දෙවැනි අනුපද වර්ගය නිමියේය.)

3. සුඤ්ඤත වර්ගය.

1 වුල්ලසුඤ්ඤතා සූත්‍ර වර්ණනාව.

‘එවං මෙ සුතං’- වුල්ලසුඤ්ඤතා සූත්‍රයයි.

එහි එකමිදන්ති ස්ථවිර තෙමේ බුදුන්ට වත් කොට තමා දිවාස්ථානයට ගොස් කාලපරිච්ඡේදය කොට නිර්වාණාරම්භණ සූත්‍යතා ඵලසමචතට පැමිණ වැඩඋන්නේ පිරිසිදු පරිද්දෙන් නැගිටිටිය- නැවත උන්වහන්සේට සූත්‍යයෙන් සංස්කාරයෝ වැටහුනාහ හෙතෙම සූත්‍යතා කථාව අසනු කැමති විය.

එකල ඕහට මෙබඳු සිතක් පහළ විය. ධුරයෙන් ධුරයට ගැසීමෙන් ගොස් ස්වාමීනී මට සූත්‍යතා කථාව කියවයි බුදුන්ට කියන්නට නොහැක. ඒකාන්තයෙන් බුදුන් වහන්සේ යම් නගරයක් ඇසුරු කොට වසමින් එක් කථාවක් කියන්නේද මම එය සිහිකරවමි. මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ සූත්‍යතා කථාව කියන්නේය. බුදුන්ට සිහි කරවන්නේ ‘එකමිදං’ යනාදිය කිය.

එහි ඉදං යනු නිපාතයකි.

‘කච්චිමෙතං හන්තෙ’- යයි ස්ථවිරයන් වහන්සේ එකපදයෙහි සිට පද හැට දාහක් ඉගෙන ධාරණය කිරීමට සමර්ථය. කීමෙක හෙතෙම සූත්‍යතා විභාරයෙන් එකපදයක් දරන්ට නොහැක්කේද ඇසීමට කැමත්තෙන් දන්නාක් මෙන් විචාරන්ට නොවටියි. ප්‍රකට කොට විස්තර කරණ සූත්‍යතා කථාව අසනු කැමැත්තේ නොදන්නාක් මෙන් මෙසේ කිය.

‘එකෙක් නොදන්නේද, දන්නාක් මෙන් වෙයි. ස්ථවිරයන් වහන්සේ මෙබඳු කුහක කමක් කෙසේ කරන්නේද නමාගේ

දන්ත ස්ථානෙහිද බුදුන්ට ගෞරව දක්වා 'කච්චි මෙනන්ති' යනාදිය කියේය.

'පුබ්බෙ' - පළමු බෝධියෙහි නාගරකය ඇසුරු කොට වසන කාලයෙහිද 'එතරහි' දැන් මෙසේ වනාහි කියා සිතුවේය.

ආනන්ද තෙම සුන්‍යතා කථාව අසනු කැමැත්තේ එකෙක් අසන්ට හැකි වෙයි. ඉගෙනීමට නොහැකිය එකෙක් ඇසීමටද ඉගෙනීමටද හැකිවෙයි. කියන්ට නොහැකි වෙයි ආනන්ද තෙම ඇසීමටද ඉගෙනීමටද කීමටද හැකිවෙයි. 'මොහුට සුන්‍යතා කථාව කියමිසි' එය දක්වන්නේ 'සෙය්‍යථාපි' යනාදිය කිය.

එහි සුන්‍යවූ ඇත් අස් ගව යනාදියෙහි එහි කාෂ්ට රූප පොස්තක රූප විත්‍ර රූප වශයෙන් කරන ලද ඇත් ආදිහු ඇත, වෛශ්‍රවණ මන්ධාතු ආදි රජවරුන්ගේ සිටි ස්ථානයෙහි විසිතුරු කිරීම් වශයෙන් කරණ ලද්දේද ඇත. රත්නයෙන් සෙවනා ලද ජනෙල් දොරවල බඳනා ලද ඇඳ පුටු ආදීන්ගේ වශයෙන් තබන ලද්දේ පරණ දෙය අළුත්වැඩියා කිරීම පිණිස තබන ලද රන් රිදීද ඇතිනම් කාෂ්ටක රූපාදි වශයෙන් කරණලදී. බණ ඇසීම ප්‍රශ්න විචාරීම් ආදි වශයෙන් පැමිණි ස්ත්‍රී පුරුෂයෝද ඇත. ඒ නිසා ඒ තෙමේ ඔවුන්ගෙන් හිස් නැත. ඉන්ද්‍රිය ප්‍රතිබද්ධවූ විඤ්ඤාණය සහිතවූ හස්ති ආදීන්ගේ කැමති කැමති කෙනෙහි පරිභෝග කළ යුතු රිදී රත්නයේ නිතර වාසය කරණ ස්ත්‍රී පුරුෂයන්ගේ නොවීම සඳහා මෙය කියන ලදී.

'භික්ඛු සංඝං පරිච්ච- භික්ෂූන් පිඩු පිණිස ගිය කල්හි' වෙහෙරබත ඉවසන භික්ෂූන්ගෙන්ද ගිලන් ගිලනුන්ට උවචැන් කරණ උද්දෙස චීවර කර්මයෙහි යුතු භික්ෂූන්ගෙන්ද හෙතෙම අසුන්‍ය වෙයි. මෙහි නිතර භික්ෂූන්ගේ ඇති බැවින් මෙසේ කියේය.

'එකත්තං' - එක බව එක අසුන්‍යය යන තේරුමයි. 'එකො අසුඤ්ඤභාවො අත්ථිති' - යයි කියන ලදී.

'අමනසි කරිත්වා' - සිතෙහි නොකොට

'අනාවජ්ජිත්වා' - ප්‍රත්‍යවෙක්ෂා නොකොට

'ගාමසඤ්ඤං' - ගමයයි පැවති වශයෙන් හෝ කිලෙස් වශයෙන් හෝ උපන් ගාම සංඥාවයි. මනුෂ්‍ය සංඥාවෙහිද මේ ක්‍රමයයි ආරණ්‍ය සංඥාව නිසා මෙනෙහි කරයි.

‘එක්ත්තං’- මේ කැලයයි, මේ රූකයි, මේ පර්වතයයි. මේ නිල් අහසයි.

‘වනසංඝඛො’- මෙ බසියි.

‘අධිමුච්ච’- මෙසේ යයි මිඳෙයි.

‘යෙ අස්සු දරථා’- යම් පැවති දාහයක් හෝ කිලෙස් දාහයක් හෝ ගාමසංඥාව නිසා වන්නාහුය. ඔවුහු මේ ආරණ්‍යයෙහි නොවෙත්. දෙවන පදයෙහිද මෙම ක්‍රමයයි.

‘අත්ථිවෙවායං’- මේ එක ආරණ්‍ය සංඥාව නිසා උපදින පැවති දාහ මාත්‍රයෝ ඇත. යමක් එහි නොවේද මිගාර මාතෘ ප්‍රාසාදයෙහි හත්ථි ආදීන් මෙන් මේ ආරණ්‍ය සංඥාවෙන් ග්‍රාම සංඥාව මනුෂ්‍ය සංඥාවන්ගේ වශයෙන් උපදින පවතින කිලෙස් දාහය නූපදවයි.

‘යංපන තත්ථ අවසිට්ඨං’- යම් හෙයකින් මිගාර මාතෘ ප්‍රාසාදයෙහි හික්ෂු සංඝයා මෙන් එහි ආරණ්‍ය සංඥාවෙන් පවත්වන ලද දාහ මාත්‍රයක් ඉතිරි වෙයි.

තං සන්තං මිදං- අත්ථිති පජානා’- ඒ මෙය විද්‍යමානවම ඇතැයි දනියි,

‘සුඤ්ඤතා වක්කත’- සුන්‍ය බව ඉපදීමයි.

‘අමනසි කරිත්වා මනුස්ස සඤ්ඤං’- මෙහි ග්‍රාම සංඥාව නහණයි. කුමක් හෙයින් ඔහුට මෙබඳු අදහසක් වූයේද? මනුෂ්‍ය සංඥාවෙන් ග්‍රාම සංඥාව නවතා ආරණ්‍ය සංඥාවෙන් මනුෂ්‍ය සංඥාවද පෘථිවි සංඥාවෙන් ආරණ්‍ය සංඥාවෙන් ආරණ්‍ය සංඥාවද ආකාසානංවායතන සංඥාවෙන් පෘථුච්චි සංඥාවද - පෙ- නෙව සඤ්ඤානාසඤ්ඤායතන සංඥාවෙන් ආකිංචඤ්ඤායතන සංඥාවද විදර්ශනාවෙන් නෙව සඤ්ඤානාසඤ්ඤායතන සංඥාවද මාර්ගයෙන් විදර්ශනාව නවතා පිළිවෙළින් අත්‍යන්ත සුන්‍යතාව නම් පෙන්නන්නෙමියි. ඒ නිසා මෙසේ දෙශනාව පටන් ගත්තේය.

එහි ‘පඨවිසඤ්ඤං’- කුමක් හෙයින් අරණ්‍ය සංඥාව හැර පඨවිසංඥාව මෙනෙහි කෙරේද? ආරණ්‍ය සංඥාවගේ විශේෂයට නොපැමිණි හෙයින්ය. යම්සේ පුරිෂයෙකුට සිත්කළු ක්ෂේත්‍රයට තැනක් දැක මෙහි වපුරණ ලද හැල් ආදිය මනාකොට

සිද්ධවෙන්නාහුයයි මහත් ලාභයක් ලබන්නෙමියි සත්වරක්ද කුමුර බලන්නාහුට හැල් ආදිය සිද්ධ නොවෙයි. ඉදින් ඒ ස්ථානය කණු කටු ඉවත් කොට සි සා වපුරා නම් පැසෙති.

එසේම මේ කැලයයි, මේ රූකයි, මේ ගලයි, මේ නිල ආකාශයයි මේ වන ලැහැබයයි. ඉදින් සත්වරකුත් අරණ්‍ය සංඥාව මෙනෙහි කෙරේ නමුදු උපචාරයකටද නොපැමිණෙයි සමාධියකටද නොපැමිණෙයි. ඕනට පෘථු වි සංඥා නිතර සේවනය කිරීමෙන් කමටහන පෘථු කසිණ පරිකර්මය කොට ධ්‍යාන උපදවා ධ්‍යාන පදස්ථානයවූ විදර්ශනා වඩා රහත් වන්ට හැකිය. ඒ නිසා අරණ්‍ය සංඥාව හැර පෘථු වි සංඥාව මෙනෙහි කරයි.

'පටිච්ච'- නිසා හටගත් දැන් යම් පඨවි කසිණයෙකිහි හෙතෙමේ පෘථු වි සංඥාවේද එයගේ උපමාව දැක්වීම පිණිස 'සෙය්‍යථාපි' යනාදිය කිය.

එහි උපහයාගේ මෙයනුයි ආසහ නම්. අනිත් භවයන්ගේ වනාහි ගන්ධයෝද ප්‍රභාරයෝද වෙති. ඔවුන්ගේ සම ප්‍රභාරය කරණු ලබන්නේ ශක්තිය නැති නොවෙයි. උපහයා ගේ ලක්ෂණ සම්පන්න හෙයින් ඒ දොස් නැත. එබැවින් ඔහුගේ හම ගන්නා ලදී.

'සංකුසතෙන්'- උල්සියෙන්

'සුචිතතං'- දිගු කොට උල් සියයකින් අඩුව දිගුණ කරණ ලද්දේ නිර්බලික නොවේ උල්සියෙන් දිගු කරන ලද්ද හෙරි තලයක් මෙන් නිර්බලික වෙයි. එබැවින් මෙසේ කිය .

'උක්කුල විකුලං'- උස් පහත් ගොඩ ස්ථානයයි.

'නදී විදුග්ගං ගංගාද දුර්ගමස්ථානද පෘථු වි සංඥාව නිසා මෙනෙහි කරයි.

'එත්තකං'- කසිණ පඨවි සංඥාව නිසා හටගත් එක සංඥාවක් මෙනෙහි කරයි.

'දරථමත්තා'- මෙතැන් පටන් සියළු වාරයන්හි පැවති දාහ වශයෙන්ම දරථ මාත්‍රය දත යුතුයි. එය නිතර නිමිති රහිතවූයේ අනිමිත්තයයි කියනු ලැබේ.

'ඉමමෙව කායං'- විදර්ශනාවගේ වස්තුව දක්වයි. එහි 'ඉමමෙව' මේ සතර මහා භූතිකයයි.

‘සළායතනිකං’- සළායතන ප්‍රතිසංයුක්තයි.

‘ජීවිත පච්චයා’- ජීවිතෙන්ද්‍රිය දක්වා පවතින ඒතාක් ජීවිත ප්‍රත්‍යයෙන් පැවති දර්ශයෝ මාත්‍රයෝ ඇත්තේයයි කියන ලද්දේ වෙයි.

‘පුත අනිමිත්තං’- විදර්ශනාවගේ ප්‍රතිවිදර්ශනාව දැක්වීමට කියන ලදී.

‘කාමාසවං පටිච්ච’- කාමාශ්‍රවය නිසා ඉපදීම් පැවති දර්ශයෝ මෙහි තැවෙත්. ආර්ය මාර්ගයෙහිද අයඨ ඵලයෙහිද නැතැයි කියන ලද්දේ වෙයි.

‘ඉමමෙව කායං’- මෙය උපාදිසෙස දර්ශය දැක්වීම පිණිස කියන ලදී. මෙසේ මනුෂ්‍ය සංඥාවෙන් ග්‍රාම සංඥාව නවතා - පෙ- මාර්ගයෙන් විදර්ශනාව නවත්වා පිලිවෙළින් අත්‍යන්ත සත්‍යතාව දක්වන ලද්දී වෙයි.

‘පරිසුද්ධං’- කෙලෙස් නැති.

‘අනුත්තරං’- හැමටම උතුම්.

‘සුඤ්ඤතං’- සුන්‍යතා ඵලසමාපත්තියයි.

‘තස්මා’- යම් හෙයකින් අතීතයේ බුදු පසේ බුද්ධ ශ්‍රාවකයයි කියන ලද මහණ බමුණෝ වූවාහුද මත්තෙහිද දැන්ද වෙත්ද. මේ පිරිසුදු උත්තම සුඤ්ඤතාවට පැමිණ විසුහ. වෙසෙත්, වසන්තාහුය, ඒ නිසාය, සෙසු සියල්ල ප්‍රසිද්ධය.

(පළමු වෙනි වූල්ල සුඤ්ඤතා සූත්‍රය නිමි.)

2. මහා සුන්‍යතා සූත්‍ර වර්ණනාව.

‘ඵචම්මෙ සුතං’- මහාසුඤ්ඤතා සූත්‍රයයි.

එහි ‘කාළබෙමකස්ස’- පාටෙන් හෙතෙම කථය.

‘බෙමකො’- යනු ඔහුගේ නාමයයි.

‘විහාරො’- ඒ නිග්‍රොධාරාමයෙහි එක පැත්තක පවුරකින් වටකොට දොර කොටු මවා සංසවට්ටකාදී සෙනසුන්ද මංචලමාල හෝජනශාලාදියද පිහිටුවා කරණ ලද විහාරයයි.

‘සම්බහුලානි සෙනාසනානි’- ඇඳ පුටු මේස බිම්බොහන තැටිපත්කඩ තණ ඇතිරි පලාලසන්ථාරාදිය පණවන ලද්දාහු

වෙති. ඇදන් ඇද -පෙ- පලාලසන්ථාරයෙන් පලාල සන්ථාරය පැතිර තබන ලද්දාහු සමූහ භික්ෂූන්ගේ වෙසෙන තැන සමාන විය.

‘සම්බහුලානුත්තෝ’- බුදුන්ට බෝධිපර්යංකයෙහිම සියළු කෙලෙසුන්ගේ නැසීම කළ නිසා සැකයෙක් නම් නැත, විතර්ක පූර්වභාග ප්‍රශ්න විතර්ක පූර්වභාගද වෙයි, ‘නුකාරය නිපාත මාත්‍රයෙකි, ප්‍රාප්ති මස්තකයට යන්නේ අවිනිශ්චිත නම් නොවෙයි, මෙයින් පෙර වනාහි සර්වඥයන් වහන්සේ විසින් දස දොළස භික්ෂූහු එක තැන වාසය කරන්නාහු නො දක්නා ලද විරුද, එකල ඔහුට මෙබඳු සිතක් විය. මේ ගණ වාසය නම් සසර ආචීර්ණ සමාචීර්ණය. ගංගාවට බැසගත් ජලය සමානය, තරකය තිරිසන් යෝනිය, ප්‍රෙතවිසය, අසුරකාය යන මේ තන්හිද මිනිස්ලොව දෙවිලොව බ්‍රහ්මලොව යන ස්ථානයන්හිද ගණවාසය ආචීර්ණය, යොදුන් දසදහසක්වූ තරකය ඊයම් සුණුවලින් හරිනය, නැළි වැනි සතුන් විසින් නිතර පස්වැදැරුම් බැඳුම් කර්ම කරණ තැන සතුන්ගේ ප්‍රමාණයක්වත් පිරිසිදීමක් නැත. ආයුධවලින් සිදීම කරණ තන්හිද එසේමය.

මෙසේ ගණභූතව හෙවත් සමූහව පැසෙත්, තිරිසන් යෝනියෙහි එක හුඹසක වේයන්ගේ පිරිසිදීමක් නැත, එක එක හුඹල් ආදියෙහිද කුහුඹු ආදීන්ගේ තිරිසන් යෝනියෙහිද සමූහ විසීම එසේය. ප්‍රේත නුවරවල්ද ගවුදිගද අර්ධයොදුන් වූද ප්‍රේතහරිත වෙති මෙසේ ප්‍රේත විසයෙහිද සමූහවාස වෙයි, අසුරභවනය දසදහස් යොදුන්ය, කණෙහි ගසන ලද හිසෙන් කණ බිලය මෙන් වෙයි. මෙසේ අසුරභවනයෙහිද, සමූහ වාසය වෙයි.

මිනිස් ලොවේ සැවැත් නුවර පණස් හත්ලක්ෂයක් කුලය. රජගහනුවර ඇතුළද පිටද දහඅට කෝටියක් මනුෂ්‍යයෝ විසූහ. මෙසේ මිනිස් ලොව වෙන තැන්වලින් සමූහ වාසයමයි.

භූමාවූ දෙවියන් ආදී කොට දෙවිලොව බ්‍රහ්මලොවත් ගණ වාස සමය, එක එක දිව්‍යපුත්‍රයාට නළඟනෝ කෝටි දෙක හමාරයි. කෝටි නවයයි, එක තැන දසදහසක් බ්‍රහ්මයෝ වෙසෙත්.

නැවත මෙසේ සිතිය, මා විසින් කල්ප ලක්ෂයක් අධික කොට ඇති සාරාසංඛ්‍යායක් සමූහවාසය නැති කිරීම පිණිස පාරමි පුරණ ලදී. මේ හික්ෂුහුද මෙතැන්පටන් සමූහයා ගණයා කෙරෙහි ඇළුනෝය. හික්ෂුහු නුසුදුස්සක් කරති. හෙතෙම ධර්ම සංවේගය උපදවා නැවත මෙසේ සිතිය, ඉදින් එකස්ථානයෙහි හික්ෂුන් දෙනමක් නොවැඩිය යුතු නම් සික්ෂා පද පනවන්නට හැකි වන්නේය. සිකපද පනවන්නෙමියි, මෙය හැක්කේ නොවෙයි.

ඒකාන්තයෙන් මම මහා සූත්‍යතා ප්‍රතිපත්ති නම් සූත්‍රය දේශනා කරමි. ශික්ෂාකාමී කුලපුත්‍රයන්ගේ ශික්ෂා ප්‍රඥප්තිය මෙන් නුවර දොර යමක් බාලන ලද්දේද සර්වකායික අදාසයක් මෙන් වන්නේද එහෙයින් යම්සේ නම් එක කාණ්ඩයෙහි ක්ෂත්‍රි ආදීහු තමාගේ වරද දැක එය හැර වරද නැති වෙත්ද, එසේම මා පිරිනිවි කල්හි පන්දාහක් අවරුදු මේ සූත්‍රය ආවර්ජනා කොට සමූහයා පහකොට එක්වූ කුලපුත්‍රයෝ වුන දුක ගෙවා කෙළවර කරන්නාහුය. බුදුන්ගේ මන දොල පුරන්නාක් මෙන් මේ සූත්‍රය ආවර්ජනා කොට සමූහයා පහ කොට වුන දුක ගෙවා පිරිනිවි කුලපුත්‍රයෝ ගණනක් නැත.

වාලික පිට්ඨි විහාරයෙහිද අනභිධම්මික අභය ස්ථවිර තෙමේ වස්වසනකාලයෙහි බොහෝ හික්ෂුන් සමග මේ සූත්‍රය සජ්ඣායනා කොට බුදුරජාණන් වහන්සේ මෙසේ කරවයි අපි කුමක් කරමුදැයි කිය, ඒ සියල්ලෝද ඇතුල්වෙසෙහි සමූහයා හැර හුදකලා වූවාහු අර්හත්වයට පැමිණියාහුය, ගණ හේදය නම් මේ සූත්‍රයයි.

'සටායා' - මෙනම් ඇති ශක්‍රයාගේ.

'විහාරෙ' - මේ විහාරයද නිග්‍රොධාරාමයටම එක දිසාවක කාළවේමසාගේ විහාර මෙන් කරණ ලදැයි දත යුතුය.

'විවරකම්මන්ති' - දිරුව කිලිට්ටු සිවුරුවල අණ්ඩ දැමීම සේදීම් ආදියෙන් කළ දෙය ද සිවුරු පිණිස ලැබූ වස්ත්‍රයන්ගේ මැසීම කඩකැපීම් ආදී නොකරණ ලද විධානයද වටි යි. මෙහි නොකරණ ලද සංවිධානය කැමතිවන ලදී. මනුෂ්‍යයෝ අනද හාමුදුරුවන්ට සිවුරු පිණිස සළු දුන්න. කුමක් හෙයින් ස්ථවිර

තෙමේ බොහෝ භික්ෂූන් ගෙන එහි සිවුරු කර්මය කෙළේද ඒ භික්ෂූහුද උදේම ඉදිකටු පාර පෙනෙන කාලයේ පටන් උන්නාහු නොපෙනෙන කාලයෙහි නැගිටිත්, ඉදිකටු කර්මය නිමි කල්හිම සෙනසුන් සංවිධානය කරන්නෙමුයයි සංවිධානය නොකළහ.

අපේ සිවුරු කරණ කාලයයි. ස්ථවිර තෙම මෙසේ සිතූයේය. ඒකාන්තයෙන් මේ භික්ෂූන් විසින් සෙනසුන් පිළියෙල නොකරණ ලදයයි, බුදුන් විසින්ම දක්නා ලද්දාහු වෙත් යයි මෙසේ නොසතුවූ වූයේ සර්වඥයන් වහන්සේ මනා කොට නිගාකරණු කැමැත්තේ මේ භික්ෂූන්ට උපකාර වන්නෙමිසි එසේ හෙයින් මෙසේ කීය. මෙහි මේ අදහසයි.

‘ස්වාමීනි, මේ භික්ෂූහු කර්මයෙහි ඇළුනෝ නොවෙති සිවුරු කෘත්‍යවශයෙන් වනාහි මෙසේ වසති.

‘නබො ආනන්ද’- ‘ආනන්දයෙනි, කටයුතු කරණ කාලය හෝ වේවා. නොකරණ කාලය හෝ වේවා, සිවුරු නොවන දේ කරණ කාලය හෝ වේවා. එතකුදු වුවත් මහණ, ගණ සංගණිකාරාමය නොහොබිසි. උපකාර නොවන තැන තෝ උපකාර නොවෙහිය.

එහි ‘සංගණිකා’- ස්වකීය පිරිස එක්වීමයි.

‘ගණො’- නොයෙක් දෙනාගේ එක්වීමයි. ‘මෙසේ සංගණිකාරාමය හෝ වේවා ගණාරාමය හෝ වේවා සියළු ආකාරයෙන් ගණබාහුලයෙහි ඇළුන ගණ බැඳුමෙන් බැඳුන මහණ තෙමේ නොහොබනේය. පසුබත් කාලයෙහි වනාහි දිවා ස්ථානය ඇමද සෝදන ලද අත් පා ඇතිව මූලකමටහණ ගෙණ හුදකලා වාසයෙහි ඇලුන භික්ෂුව බුදුසසුනෙහි යහපති.

‘නෙක්ඛම්ම සුඛන්ති’- ඒකාන්තයෙන් නික්මෙන්නහුගේ සැපය.

‘පච්චෙක සුඛම්පි’- කාමයන්ගේ සංසිද්ධි පිණිස පවතින සැපය.

‘උපසම්පුබ්බං’ මාර්ගය අවබෝධය පිණිස පවතියි. ‘සම්බොධ සුබ්බං’ නම්.

‘නිකාමලාහි’- කැමති දෙය ලැබීම.

‘අකිච්ඡලාහි’- දුක් නැතිව ලැබීම.

‘අකසිරලාහි’- බොහෝ ලැබීම.

‘සාමයිකනං’- අර්පිත අර්පිත කාලයෙහි කෙලෙසුන්ගෙන් මිදීම.

‘කන්තං’- මනාපවූ.

‘වෙනො විමුක්ත’- රූපාරූපාවචරවූ සිතගේ මිදීමයි. මෙය කියන ලදී. ධ්‍යාන සතරයි, අරූප සමචන් සතරයි. මෙය ‘සාමයිකා විමොක්ඛාති අසාමයිකන්ති’- කාල වශයෙන් කෙලෙසුන්ගෙන් මිදීම නොවෙයි. එතකුළු වුවත් අත්‍යන්ත විමුක්තිය ලොකෝත්තරයයි මෙය කියන ලදී. ආයච්ඡි මාර්ග සතරයි. ශ්‍රාමාණ්‍ය ඵල සතරයි. මේ සාමයික නොවන විමොක්ඛයයි.

‘අකුප්පන්ති’- කෙලෙසුන්ගෙන් කෝපය නොවීමයි. මෙපමණකින් කුමක් කියන ලදද, ගණසංසංඝිකාරාමයෙහි ඇළුන හික්ෂුච ගණබන්ධනයෙන් බැඳුනේය. ලොකික ලෝකෝත්තර ගුණ උපදවන්ට නොහැක. සමූහයා අත්හැරී හුදකලාව විසීමෙන් හැකිය. එසේම විපස්සී බෝසත් තෙමේ අසුභාර දහසක් ප්‍රවාර්ජිතයන් විසින් පිරිවරණ ලද්දේ හත් වර්ෂයක් හැසිරෙන්නේ බුදුගුණය උපදවන්ට නොහැකි විය. ගණයා හැර සත් දවසෙක්හි එක්ව හැසුරුනේ බෝමැඩට පැමිණ බුදුගුණය ඉපදවූයේය. අපේ බෝසත් තෙමේද පස් වග හික්ෂුන් සමග හය අවුරුද්දක් හැසුරුනේ සර්වඥ ගුණය උපදවන්ට නොහැකි වී. ඔවුන් ගිය කල්හි එකලාව බෝමැඩට පැමිණ සර්වඥ ගුණය ඉපදවිය. මෙසේ සංගණිකායෙහි ඇලීමෙන් ගුණයක් ලබාගැනීම නොහැකි බව දක්වා දැන් දොසයාගේ උත්පත්තිය දක්වන්නේ ‘නාහං ආනන්ද’ යනාදිය කිය.

එහි ‘රූපං’ ශරීරයයි.

‘යත්ථරත්තස්සා’ යම් රූපයෙක්හි රාග වශයෙන් ඇළුන හුගේ.

‘න උප්පජ්ජෙය්‍යං’ යම් රූපයෙක්හි ඇළුන අයට නො උපදින්නාහුද එය රූපය නොලබන්නෙමි. එකල සැරියුත් මුගලන් දෙදෙනාගේ බුදුන්ගේ ශ්‍රාවක බවට පැමිණීම නම් අත්පරිද්දකින් සංජයාගේ මෙන් උපාලි ගෘහපතියාගේ

අන්පරිද්දකින් විසජාතික සූත්‍රයෙහි සෙවිඨී ආදීන්ට මෙන් උපදින්නාහුය?

‘අයං බොපනානන්දා’- කිනම් අනුසන්ධියක්ද, ඉදින් කිසින පුරා වුද්ධියක් ඇති කෙනෙක් අළුත මහණ වූයේ මෙසේ කියන්නේය. සර්වඥයන් වහන්සේ කුමුරට වැදුනු හරක් මෙන්අපට ගණයාගෙන් බැහැර කරයි. එක්වීමෙහි යොදවයි.

තෙමේ රාජ රාජාමාත්‍යයන් විසින් පිරිවරණ ලදුව වාසය කෙරෙයි යන ඔහුගේ වචනයට ඉඬ නැතිවීම පිණිස සක්වල කෙළවර දක්වා ඇති පිරිස් මැද උන්නත් බුදුරජාණන් වහන්සේ හුදකලාවමැයි දක්වන්නට මේ දෙශනාව පටන් ගත්තේය.

එහි ‘සබ්බනිමිත්තානං’- රූපාදි සියළු නිමිත්තයන්ගේ

‘අප්ඤ්ඤානං’- විසය ආධ්‍යාත්මික,

‘සුඤ්ඤානං’- සූන්‍ය ඵලසම්චත.

‘තත්‍රවෙති’- උපයොගාර්ථයෙහි සත්තමියයි, එයයයි කියන ලදී. නැවත ‘තත්‍ර’ යනු ඒ පිරිස මැද සිටියේය.

‘විචේක නිනෙනා’- නිවණට නැමුන

‘බ්‍යන්තිභුන්නො’- ආසව්වටනිය ධර්මයන්ගෙන් වෙන්වුන.

‘උයොජාජාතික පටිසංයුත්තං’- තෙපියවියයි මෙසේ යවන වචනයෙන්යුතු කොයිවෙලාවක භාග්‍යවතුන්වහන්සේ මෙසේ කියයිද පසුබත් කෘත්‍යවෙලාවෙහි හෝ, පළමු කෘත්‍ය වේලාවෙහි හෝ සර්වඥයන් වහන්සේ පසුබත් කාලයෙහි ගදකිළියෙහි සිංහසෙය්‍යාව කොට නැගිට පලසම්චතට පැමිණ ඉදියි. එකල බණ ඇසීමට පිරිස රැස්වෙයි. එකල සර්වඥයන්වහන්සේ කල් දැන ගදකිළියෙන් නික්ම උතුම් බුද්ධාසනයට වැඩියේ බණ දෙසා බෙහෙත් තෙලපාකය ගන්නාක් මෙන් කාලය නො ඉක්මවා විචේකයට නැමුන සිතින් පිරිසයවයි. පළමු යාමෙහිද වාසෙට්ඨයෙහි රාත්‍රිය සිත්කළය දැන් කාලය සිතවියයි මෙසේ යවයි. බුදුවරයන්ට බෝධියට පැමිණි තැන්පටන් ද්විපංච විඤ්ඤාණයෝ නිවණට නැමුණාහ.

‘තස්මාතිහානන්දා’- යම් හෙයකින් සූන්‍යතා විහාරය සාන්තද ප්‍රණීතද එහෙයිනි

‘අප්ඤ්ඤානමෙවා’- ගොවර ආධ්‍යාත්මය.

'අප්ඤ්ඤානන්ති' - මෙහි නියත ආධ්‍යාත්මය තමාගේ පංචස්කන්ධයෙහි උපදිය යන තේරුමයි.

'සම්පජානො හොතිති' - මනාකොට දැන ගන්නා සිහිඇති.

'බහිද්ධා' - අනුන්ගේ පංචස්කන්ධයන්හි.

'අප්ඤ්ඤාන බහිද්ධා' - කාලයකින් ආධ්‍යාත්මිකයි කාලයකින් බාහිරයි.

'ආනංජා' - උභතො භාගයෙන් මිදුනේ වන්නෙමි. 'ආනංජ' අරුප සමචක මෙනෙහි කරයි.

'තස්මිඤ්ඤෙවපුරිමස්මිං' - පාදකධ්‍යානය සඳහා කියන ලදී. අපගුණ පාදකධ්‍යානයෙන් නැගිටිටනුගේ ආධ්‍යාත්මික සුන්‍යතාව සිහි කරමින් සිටින්නහුගේ සිත ප්‍රස්ඛන්දනය නොවෙයි. එයින් අත්‍ය සිත්හි කෙසේදැයි පිට සිහි කරයි.

'තත්ථපිතක්ඛන්ධ' - එයින් කාලයෙන් තම සන්නානයෙහිද කාලයකින් අනුන්ගේ සන්නානයෙහිද කෙසේදැයි ආධ්‍යාත්මික බාහිර වශයෙන් සිහි කරයි. එහිද නොපැකිලෙයි.

'තස්මිඤ්ඤෙවා' - යනාදිය කිය. දැන් මෙසේ පිළිපන්නහුට යමක් යමක් සිහි කරාද ඒ ඒ තන්හි මනස්කාරය සිද්ධ වේයයි දක්වන්නේ 'පක්ඛන්දනි' යයි කියේය.

'ඉමිනා විහාරෙනා' - මෙසේ සක්මන් කරන්නේද එම කමටහනෙහි සිදුවන කල මගේ කමටහන සිදුවියයි දන්නේ වෙයි.

'සයති' - සයනය කරයි. මෙහි කිසි කාලයක් සක්මන් කොට දැන් මෙතෙක් කලක් සක්මන් කරන්ට හැක්කෙමි යි දැන ඉරියව්ව නොගෙවා සිටිය යුතුයි. සියළු වාරයන්හි මේ ක්‍රමයයි.

'නකපෙස්සාමි' - එහි මෙසේ නොකියන්නෙමි යි දැනීමෙන් එහි සම්පජාන කාරිවෙයි. දෙවෙනි වරෙහිද මෙබඳු කථාවක් කියමි යි දැනීමෙන් සම්පජානකාරි වෙයි. මේ හික්ෂුවගේ සමථ විදර්ශනාව අළුත්ය එයගේ ආරක්ෂාව පිණිස සප්පාය සතක් කැමතිවන ලද්දාහ. ආවාසය, ගොවර, හස්ස, පුග්ගල, සෘතු, ඉරියව්ව, භෝජනය, යන කාරණා පසය. විතර්ක විචාරයන්හි අවිතර්ක විතර්කයන්ගේ දැනීමෙන් යහපත් දන්නා බව දන යුතුය. මෙසේ විතර්කයාගේ ප්‍රභාණයෙන් මාර්ග දෙක කියා දැන් තෙවෙනි මාර්ගයාගේ විදර්ශනාව කියන්නේ

‘පංචබො ඉමෙ ආනන්ද කාමගුණා’- යනාදිය කිය.

‘ආයතනෙ’ ඒ කාමගුණයන්හිම කිසියම් ක්ලේශයන්ගේ ඉපදීමට හේතුවෙකි.

‘සමුදාචාරො’- ප්‍රතිණ නොවූ කෙලෙස් ඇති.

‘එවංසත්තන’- මෙසේ විද්‍යමානවූම ‘සම්පජානොති’ කමටහනගේ නොපැමිණීම දන්නේ දෙවෙනි වාරයෙහි ‘එවං සත්ත මෙනන්ති’- එසේ ඇති කල්හි මෙය ‘සම්පජානො’ කමටහනට පැමිණීම දන්නේ පංචකාමයන්හි මගේ ඡන්ද රාගය පහවූයේද නොවූයේදැයි සලකන්නේ පහනොවූ බව දැන වියඝ්‍ ගෙන එය අනාගාමී මාර්ගයෙන් නැති කරයි එයින් මාර්ගාන්තරයෙන් ඵලයමද ඵලයෙන් නැගිට ප්‍රත්‍යාවෙක්ෂා කරන්නේ ප්‍රතින බව දනියි. එයගේ දැනීමෙන් මනාකොට දන්නේයයි කියන ලදී. දැන් රහත් මාර්ගයාගේ විදර්ශනාව කියන්නේ ‘පංචබො ඉමෙ ආනන්ද උපාදානක්ඛන්ධ’ යනාදිය කියේය.

‘එහි ‘යොපහිසතිති’- රූපයෙහි වෙමි මානය වෙමි ඡන්දය වෙමි යි අනුසය හරියි. වේදනාදියෙහි එසේම සම්පජාන බව දත යුත්තිය. ‘ඉමෙබො තෙ ආනන්ද ධම්මා’ යට කියන ලද සමථ විපස්සනා මාර්ග ඵල ධර්මයන් සඳහා කියේය.

‘කුසලාසතිකා’- කුසලයෙන් ආවාඩු කුසලයෝ කුසල්ද කුසල සතිකද වෙත්. ඔහු කවුරුද?

ප්‍රථමධ්‍යානය කුසලය.

දූතියධ්‍යානය කුසලයද

කුසලා සතිකද,

ආකිංචංඤායතනය කුසලය.

නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනය කුසලයද.

කුසලා සතිකද වෙයි.

නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනය කුසලයයි. සෝවාන් මාර්ගය කුසලයද කුසලාසතිකද වෙයි -පෙ- අනාගාමී මාර්ගය කුසලයයි අරහත් මාර්ගය කුසලයද කුසලාසතිකද වෙයි. එසේම ප්‍රථම ධ්‍යානය කුසලයයි එය හා යුක්ත කුසල ධර්මය

කුසලාසතිකයි. -පෙ- රහත් මාර්ගය කුසලය එය හා යුක්ත ධර්ම කුසලද කුසලාසතිකද වෙයි. කිලෙස් රහිතය පිරිසිදුය.

ලොකුත්තරා ලෝකයෙහි උතුම්ය විශිෂ්ටය.

'අනාවක්කන්තා පාපිමතා' - මාරයා විසින් නොමිඬින්නාහුය. විදර්ශනාපාදකයහ. අෂ්ට සමාපත්තින්ට නොපැමිණ උන්නාවූ මහණහුගේ සිත මාරයා නොබලයි. මේ අරමුණ පවතියයි දැන ගන්ට නොහැකියි. ඒ නිසා අනොක්කන්තයයි කියන ලදී

තංකිංමඤ්ඤසී' - මෙය කුමක් නිසා කියේද ගණයා කෙරෙහිද එක ආනිසංසයක් ඇත. එය දැක්වීමට මෙය කියේය.

'අනුබන්ධිතුං' - අනුව යාමට හැසිරෙන්නට.

'න ඛො ආනන්දොති' - මෙහි කුමක් හෙයින් බුදුන් වහන්සේ විසින් මහණෙනි, සුතවත් ආයතීශ්‍රාවක තෙම අකුසල් හරියි කුසල් වඩයි වරද සහිත දෙය හරියි වරද නැති දෙය වඩයි පිරිසුදු ආත්මය පරිහරණය කෙරේයයි බහුශ්‍රුත තෙමේ පංචායුධයෙන් යුක්ත යෝධයෙක් මෙන් කරණු ලද්දේය. යම් හෙයකින් හෙතෙමේ සුත පරියාප්තිය ඉගෙන ගණද ඊට සුදුසු අනුලෝම ප්‍රතිපදාව නො පිළිපදීද ඔහුට එය ආයුධය නොවෙයි. යමෙක් පිළිපදීද ඔහුටම වෙයි. ඒ නිසා මේ පිණිස අනු බදින්නට සුදුසු නොවෙයයි දක්වන්නේ 'න ඛො ආනන්දය' කියේය දැන් යමක් පිණිස ලුහුබැඳිය යුතුද එය දැක්වීමට 'යාව ඛො' ආදිය කියේය.

මෙසේ මේ සූත්‍රයෙහි තුන් තැනක කථා වස්තු දශයක් ආවාහුය.

'ඉතිඵච රූපිං කමථස්සාමි' - සැප අසැප වශයෙන් ආවාහුය.

'යදිදං' සුත්තං හෙය්‍යං' මෙහි සෘතු පයතීප්ති වශයෙන් ආහ මෙතැන සම්පූර්ණ වශයෙන් ආහ. හෙයින් මේ මේ සූත්‍රයෙහි දස කථා වස්තු කියන්නාහු විසින් මෙතන සිට ඒ කිය යුත්තාහුය. දැන් යම් හෙයකින් සමහරෙකුට එක එක වාසය යන තේරුමයි. නොයෙදේද එසේ හෙයින් ඒ සඳහා එක්වීමෙහි ආදීනවය දක්වන්නේ 'එවං සන්නෙ ඛො ආනන්ද' ආදිය ප්‍රකාශ කෙළේය.

එහි 'එවං සන්තෙ' මෙසේ එකට වසන බව ඇති කල්හි 'සත්ථා'- බැහරවූ තීර්ථ කරණ ශාස්තෘය.

'අන්වා වට්ටන්තිති'- අනුව එළඹෙත්.

'මුවිජන්ති කාමය මූර්ජන තණහාව පතයි පවත්වයි යන තේරුමයි.

'ආවරියුපද්ද වෙනා'- තමාගේ අභ්‍යන්තරයෙහි උපන් කෙලෙස් උවදුරින් ඇදුරුගේ උවදුරයි. සෙසු උවදුරුවලද මෙම ක්‍රමයයි.

'අවසිංසුනා'- ඔහු නැසුන මෙයින් ඔහුගේ ගුණස් මරණය කියන ලදී.

'විනිපාතාසා'- මනා කොට නැසීම පිණිස කුමක් හෙයින් බලසර උපද්‍රව දුක් විපාකයයිද කටුක විපාකයයිද විනිපාතය පිණිස පවතිය කියේද බැහැර ප්‍රවෘත්තීන් අල්ප ලාභයි. එහි මහත්වූ ඉපදිය යුතු ගුණයක් නැත. අශ්ට සමාපත්ති පංචාහික්ඤා මාත්‍රයක් වෙයි. මෙසේ යම් පරිදි කොටඑවාගේ පිටෙන් වැටුනහුට මහත්දුකක් නොවේද ශරීරයාගේ පස් නැවරුණා පමණක් වේද එසේ බාහිර සමයෙහි ලෝකික ගුණ මාත්‍රයෙන් පිරිහෙයි. එයින් පළමු උවදුරු දෙක මෙසේ නොකියනම ලද්ද සාසනයෙහි මහණකම මහත් ලාභ ඇත. එහි සතරග්ග සතරඵලයන්ද නිවණද මහත් පැමිණිය යුතු ගුණයෝය.

මෙසේ යම් ආකාරයෙන් දෙපාර්ශවයෙන් මොනොවට උපන් ක්ෂත්‍රිය කුමාරයෙක් උතුම් ඇතු පිටට නැග නුවර හැසිරෙන්නේ ඇතු පිටින් වැටුනේ මහත් දුකට පැමිණේද එසේම සසුනෙන් පිරිහෙන්නේ නවලෝකෝත්තර ගුණ වලින් පිරිහෙයි. එහෙයින් මේ බ්‍රහ්මචාරී උපද්වය මෙසේ කියන ලදී.

'තස්මා'- යම් හෙයකින් සෙසු උවදුරුවලින් බලසර උවදුර අතිශයින් දුක් විපාකද යම් පරිදි සතුරු ප්‍රතිපත්තිය බොහෝ කලක් අහිත පිණිස දුක් පිණිස පවතීද මෙමු ප්‍රතිපත්තිය හිත පිණිස වේද 'තස්ම' මෙසේ මත්තෙහිවූද යටින්වූද අර්ථය හා යෙදිය යුතුයි.

‘මෙත්තවතායා’ මෙමිත්ති පිළිවෙතින්.

‘සපත්තවතායා’ වෙර ප්‍රතිපත්තිය.

‘වොක්කම්ම ච සත්ථසාසනා’- දුෂ්කෘත දුර්භාසිත මාත්‍රයක්ද දැන දැන ඉක්මවන්නේ වොක්කම්ම පැවැත්ම නම්. එයම නොයික්මවන්නේ නවොක්කම්ම වර්ථ නම්.

නබ්බො අභං ආනන්ද තථාපරක්ක මිස්සාමි’- මම නොපි කෙරෙහි එසේ පිළිනොපදින්නෙමි.

‘ආමකෙ’- නොපැසුනු.

‘අනකෙමත්තෙ’- අමුටු නොවේලුනභාජනයෙහි කුඹල් තෙම අම බඳුන දෙඅතින් නොබිඳවයි වහා ගනියි. කුඹල් තෙම යම්සේ එහි පිළිපදීද මම නොප කෙරෙහි එසේ පිළිනොපදිමි.

‘නිග්ගස්ස නිග්ගස්සා’- වරක් අවවාදකොට තුෂ්ණිමිභූත නොවෙමි නිග්‍රහ කොට කොට නැවත නැවත අවවාද කරන්නෙමි අනුශාසනා කරන්නෙමි.

‘පවස්ස පවස්සා’- දොස් උල්පච උල්පචා යම්සේ පැසුණු භාජනවල කුඹල් තෙමේ සිඳුනු බිඳුනු තැන් උල්පචා එකට පැසුණු ඒවා මෙන් කොට කොට ගනීද එසේම මමද ප්‍රවාහ කොට කොට නැවත නැවත අවවාද කරන්නෙමි අනුශාසනා කරන්නෙමි යමක් සාදරය හෝ සිටින්නේය. මෙසේ නොපට මා විසින් අවවාද කරමින් සිටියදී යමක් මහත් ඵලසාරය නැවත ලෝකික ගුණයෝද මෙහි සාරයයි කැමති වන ලදී. සෙස්ස සියළු තැන ප්‍රසිද්ධය.

(මහා සූත්‍යාතා සූත්‍රය දෙවනියි)

3. අච්ඡරිය අබ්භූත සූත්‍ර වර්ණනාව.

‘එවං මෙ සුතං’- ආශ්වය්‍යී ධර්ම සූත්‍රයයි.

එහි ‘යත්‍රහනාමාණි’- ආශ්වය්‍යීාර්ථයෙහි නිපාතයයි. යම් තථාගතයෙක් යන තේරුමයි.

‘ඡින්නප්පංවෙ’- මෙහි ප්‍රපංච නම් තෘෂ්ණාව මාන දිට්ඨි යන මේ කෙලෙස් තුනයි.

'ජින්නවට්ඨමේ' - මෙහි වට්ඨම නම් කුසලාකුසල කම් වැටයි කියනු ලැබේ.

'පරියාදින්න වට්ඨමේ' - එයටම පරියාය වචනයයි.

'සබ්බදුක්ඛ විනිවත්තේ' - සියළු විපාක ව්‍රතයයි කියන ලද දුක ඉක්මවූ.

'ජානිස්සති' - මෙය යනු යන නිපාත දෙකින් අනාගත වචනයයි. මෙහි තේරුම අතීත වශයෙන් දතයුතුයි. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ඒ බුදුන් සිහි කෙළේය. දැන් සිහි නොකරන්නේය.

'එවංජච්චා' - විපස්සි ආදිහු ක්ෂත්‍රිය ජාතියහ. කකුසද ආදිහු බ්‍රාහ්මණ ජාතීහුය.

'එවංගොත්තා' - විපස්සි ආදිහු කොණ්ඩඤ්ඤ ගොත්‍රිකයෝය. කකුසද ආදිහු කාශ්‍යප ගෝත්‍රිකයෝය.

'එවං සීලා' - ලොකික ලෝකෝත්තර ශීලයෙන් මෙසේ ශීලයයි.

'එවං ධම්මා' - එහි සමාධි විපක්ෂවූ ධර්මයෝ කැමති වන ලදී. ලොකික ලෝකෝත්තර සමාධියෙන් මෙසේ සමාධි ඇති යන තේරුමයි.

'එවංපඤ්ඤා' - ලොකික ලෝකෝත්තර ප්‍රඥාවෙන් මෙසේ නුවණ ඇති.

'එවං විහාරී' - මෙහි වනාහි යට බෝධි පාක්ෂික ධර්මයන් ගේ ගන්නා ලද හෙයින් විහරණය ගන්නා ලද්දේමය නැවත කුමක් නිසා ගන්නා ලද දෙය ගණිද යත්. මෙය නොගන්නා ලදී. මෙය වනාහි නිරෝධ සමාපත්තිය ප්‍රකාශ කිරීම පිණිස ඒ නිසා මෙසේ නිරෝධ සමාපත්ති විහාරීය යන මේ අර්ථයි.

'එවංවිමුත්තා' - මෙහි විස්කම්භන විමුත්ති, තදංග විමුත්ති, සමුවිෂේද විමුත්ති, පටිප්පස්සද්ධි විමුත්ති, නිස්සරණ විමුත්තියයි පස් ආකාරයි. එහි අෂ්ට සමාපත්ති තෙමේ විෂ්කම්භිත නිවරණයන්ගෙන් මිදුන් හෙයින් විෂ්කම්භන විමුත්තියයි. සංඛ්‍යාවට පැමිණෙති.

'අනිච්චානුපස්සනාව ආදි සප්ත අනුපස්සනාවෝ තුමු එය එයට පවිච්ඡික අංග වශයෙන් හරින ලද නිත්‍ය සංඥාදියෙන් මිදුනු හෙයින් තදංග විමුක්තියයි සංඛ්‍යාවට පැමිණෙති.

සතර ආරිය මාර්ගයෝ තුමු සිදින ලද කෙලේශයගෙන් මිදුනු හෙයින් සමුච්ඡෙද විමුක්තියයි සංඛ්‍යාවට පැමිණෙති.

සතර ශ්‍රාමාණ්‍ය ඵලයෝ මාර්ගානුභාවයෙන් කෙලෙසුන්ගේ ප්‍රතිප්‍රස්සද්ධියෙන් උපන් හෙයින් පටිප්පස්සද්ධි විමුක්තියයි සංඛ්‍යාවට පැමිණෙති.

නිවණ සියළු කෙලෙසුන්ගෙන් පහවූ හෙයින් දුරසිටි හෙයින් නිස්සරණවිමුක්තිය යන ගණයට ගියේය. මෙසේ පංච විමුක්තින්ගේ වශයෙන් මෙසේ මිදුනායයි මෙහි අර්ථය දතයුතු.

'තස්මාතිහා' - යම්හෙයකින් එය බුදුවරු ආශ්වයථිසි කියතිද එහෙයින් එය බොහෝසෙයින් වැටහෙත්වා බුදුන්ගේ ආශ්වයථි අද්භූත ධර්මයි.

සතොසම්පජානෝ - සම්පජඤ්ඤ දෙකකි. මිනිස් ලොවද දෙවිලොවද යන දෙකයි.

එහි වෙස්සන්තර ජාතකයෙහි බමුණාට දරුවන් දෙන්නා දී දෙවන දිනෙහි ශක්‍රයාට ශක්‍රයා විසින් ප්‍රසන්නව දෙන ලද වර අට ගත්තේ මෙසේ තුසිත භවනයෙහි මගේ ප්‍රතිසන්ධිය වේවයි වරය ගත්තේය. එතැන්පටන් තුසිත දිව්‍යලෝකයෙහි උපදිමිසි දැනිය. මේ මිනිස් ලොව සම්පජඤ්ඤයයි. වෙසතුරු අත් බැවින් චුතව තුසිත භවනයෙහි ඉපිද උපන්නෙමිසි දැන ගත්තේය. මෙය දෙවිලොව සම්පජඤ්ඤයයි. කිමෙක් සෙසු දෙවියෝ දැනිතද නොදැනිතද ඒ දෙවියෝ උයන් විමන් කප් රුක් බලා දිව්‍යනාටක තුයී ශබ්දයෙන් ප්‍රබෝධවී "නිදුකානෙනි, මේ දිව්‍යලෝකයයි. තෙපි මෙහි උපන්නාහුයයි" සිහි කරණ ලදුව දැනිති බෝසත් තෙමේ පළමු ජවන වරෙහි නොදැනිය දෙවන ජවනයෙහි පටන් දැනිය. මෙසේ උන්වහන්සේගේ දැනීම අන්‍යයන්ට සාධාරණ නොවේ

'අට්ඨාසි' - මෙහි ඉදින් අනිත් දෙවියෝ එහි සිට සිටියාහු යයි දැනිතද ඔව්හු ඡටි ආරයන්හි බලවත් ඉෂ්ටාරම්මණයෙන් මඩින ලද්දාහු සිහිය අත්හැර තමාගේ කාපු බීපු බවද නොදන්නාහු ආහාර සිද ගැණීමෙන් කාලක්‍රියා කරති. බෝසතානන්ට කිමෙක්ද එබඳු අරමුණ ඇතිද නැතිද උන්වහන්සේ සෙසු දෙවියන් කරණු දසයකින් මැඩ පවත්වයි.

අරමුණෙන් තමා මඩින්ට නොදෙයි. ඒ අරමුණ මැඩගෙණ සිටියි. එසේ හෙයින් කියන ලදී. 'යනො සම්පජානො ආනන්ද බෝධි සත්තො තුසිතෙකායෙ අට්ඨාසිති'

'යාවතා සුකන්ති'- කුමක් හෙයින්ද ආයුෂ ඇතිතාක් නොසිටීද එසේය, නොසිටියි. දීර්ඝායුෂ ඇති දිව්‍ය ලෝකයෙහි උපන්නේ එහි පාරමී ධර්ම පිරිය නොහැක- ඇස් පියාගෙණ අධිමුක්ති කාලක්‍රියාව කොට මිනිස් ලොව උපදියි. මේ කාලක්‍රියාව අන්‍යයන්ට නැත. ඒ කාලයෙහි භොරකමක් නම් නැත නොරක්තා ලද සිලයක් නම් නැත. සියළු පාරමී ධර්මයන්ගේ පුරුණ ලද බැවින් ආයුෂ ඇතිතාක් සිටියේය.

'යනොසම්පජානො තුසිතා කායා මචින්වා මාතු කුච්ඡං ඔක්කමන්ති'- මෙසේ ප්‍රථමයෙන් සියළු පාරමීන් පුරා බෝසතානෝ ආයුෂ ඇතිතාක් සිටියේය. දෙවියන්ට වනාහි මනුෂ්‍යයන්ගේ ගණන් වශයෙන් දැන් සත් දවසකින් චුතිය වන්නේයයි පූර්ව නිමිති පහක් උපදිත්. මල් මලානික වෙයි. වස්ත්‍ර කිලිටි වෙත්. කිසිලිවලින් ඩහදිය නික්මෙත්. ශරීරය දුර්වර්ණ වෙයි. දෙව් තෙම දෙව් ආසනයෙහි නො සිටියි. එහි මාලානම් පිළිසිඳ ගන්නා දවසෙහි පළමු දින මල්ය. ඒවා හැට හත්දාහක් අධික කොට ඇති පණස් හත් කෝටියක් අවුරුදු මලානික නොවී එකල පරවෙත්. වස්ත්‍රද මෙම ක්‍රමයයි. මෙපමණ කලක් දෙවියන්ට සිත්තයක්ද උණුසුමක් නොවෙයි. ඒ කාලයෙහි ශරීරයෙන් බිත්දු වශයෙන් ඩහදිය නික්මෙති. මෙතෙක් කාලයෙහි ඔවුන්ගේ ශරීරයෙහි කැඩුන පැසුණ ආදී වශයෙන් පැහැය නරක්වීමක් නො පෙනෙයි. දෙවගනෝ දහසය වයසට පැමිණියවුන් මෙන්ද දිව්‍ය පුත්‍රයෝ විසිවයස් ගියවුන් මෙන්ද වැටහෙයි. මැරෙණ කාලයෙහි ඔවුන්ගේ ශරීරය ක්ලාන්ත ස්වභාවය වෙයි. මෙතෙක් කල් ඔවුන්ගේ දෙවිලොව කලකිරුණා නම් වෙයි. මැරෙණ කාලයෙහි ස්වකීය ආසනයෙහි නො ඇලෙත් මේවා පූර්ව නිමිති වේ.

යම්සේ ලෝකයෙහි මහා පින් ඇති රාජ රාජ අමාත්‍යාදීන්ට උල්කාපාත භූමිකම්පා වන්දුග්‍රහණාදී නිමිති පෙනෙත්ද සියල්ලන්ට නොපෙනෙති. ඒ පරිද්දෙන්ම මහේශාකා

දෙවියන්ටම පෙනෙත්. සියළු දෙවියන්ට නොපෙනෙත්. යම්සේ මනුෂ්‍යයන් අතරෙහි පූර්වනිමිති නැකත් කියන්නෝම දනින්ද සියළු දෙනාම නොදනිති. එසේම ඒවාද සියළු දෙවියෝ නොදකිත්, පණ්ඩිතයෝම දනිත්, එහි යම් දිවා පුත්‍රයෙකුමද කුසල කර්මයෙන් උපන්නාවූද ඔවුහු එහි උපන් කල්හි දැන් කවරෙක් දනිද කොහි උපදින්නෙමිදැයි භයවෙති. යම් කෙනෙක් මහත් පින් ඇත්තාහුද ඔවුහු අප විසින් දන් දෙන ලදී සිල්ලකින ලදී. භාවනා වඩන ලදී. මතු දෙව්ලොව සැප අනුභව කරන්නෙමිසි භය නොවෙති.

බෝසත් තෙමේද ඒ පූර්ව නිමිති දැක දැන් අනතුරු ආත්ම භාවයෙහි බුදුවන්නෙමිසි භය නොවීය. එකල උන්වහන්සේට ඒ නිමිති පහළවූ කල්හි දසදහසක් සක්වල දෙවියෝ රැස්ව "නිදුකාණනි, තෙපි දස පෙරුම් පුරන්නහු විසින් ශක්‍ර සම්පත්තිය මාර සැප බ්‍රහ්ම සැප චක්‍රවර්ති සැප නිසා පාරමී ධර්මයන් පුරණ ලදහ. ලෝකයා එතර කරණ පිණිසම බුදුබව පැතීමෙන් පුරණ ලදහ. උත්තමයාණනි, ඔබ වහන්සේට දැන්ය කාලය බුදුවීමට නිදුකානනි, බුදුවීමට සමයයයි" යාඥා කරති.

එකල මහාසත්ව තෙමේ දෙවියන්ට සමු නොදී කාලය දීපය දෙශ කුල මව ආයුෂ පිරිසිඳීමි වශයෙන් පස්මහ බැඵම් බැලුයේය.

එහි කාලයද නොකාලය දැයි පළමුවෙන් කාලය බැලුයේය. එහි අවුරුදු ලක්ෂයකින් මතු වැඩෙන ආයුෂ කාලය කාලය නම් නොවෙයි. කුමක් එහෙයින්ද ඒ කාලයෙහි සත්වයන්ගේ ජාති ජරා මරණයෝ නොපෙනෙත්. බුදුවරුන්ගේ ධර්ම දෙශනාව නම් තිලකුණින් මිදීමක් නම් නැත. ඔවුන්ට අනිත්‍යය, දුක්ඛය, අනාත්මයයි කියනාතර මේ මොනවා කියත් දැයි ඇසීමට ඇදහීමට නොසිතත් එබැවින් ඔවුන්ට අවබෝධයක් නොවෙයි. එය නැති කල්හි ශාසනය අනිර්වානික වෙයි. ඒ නිසා එය අකාලයයි. අවුරුදු සියයන් අවු කාලයද කාලය නොවෙයි. කුමක් හෙයින්ද එකල සත්වයෝ උස් කෙලෙස් ඇත්තාහු වෙති. කෙලෙස් උස්වූ අයට දෙන ලද අවවාදය නිසි නැත නොසිටියි. දිය ඇදි ඉර මෙන් වහා පහ වෙයි. ඒ නිසා එයද කාලය

නොවෙයි. ලක්ෂයෙහි පටන් යට සියේ පටන් උඩ ආයුෂ කාලය කාලය නම් වෙයි. එකල්හිද අවුරුදු සියේ කාලය වෙයි. එකල මහාසත්වතෙම ඉදිය යුතු කාල යයි දැක්කේය.

2. නැවත දීපය බලන්නේ පිරිවර සහිත සතර දීපයන් බලා දීප තුනක බුදුවරු නූපදිති. දඹදිවෙහිම උපදිතියි දීපය දැක්කේය. එයින්ද දඹදිව නම් මහත්ය යොදුන් දසදහසක් ප්‍රමාණය.

3 කවර ප්‍රදේශයක බුදුවරයෝ උපදිත් දැයි දේශය බලන්නේ මැදුම් පෙදෙස දැක්කේය. මජ්ඣිම ප්‍රදේශය නම් පුරන්ටීම දිශාවෙහි කජංගල නම් නියම් ගමය ආදී ක්‍රමයෙන් විනයෙහි කියන ලද්දේය. එය දිගින් තුන්සියක් යොදුන්ය, පළලින් එකහමාරකි. වටින් නවසියක් යොදුන්ය, එක පෙදෙසක බුදුවරු පසේ බුදුවරු අග්‍රග්‍රාවක අසූ මහ සච්ඡි සක්විති රජවරුද අනිත් මහෙශාකාස ක්ෂත්‍රිය බ්‍රාහ්මණ ගෘහපති මහාසාලයෝ උපදිති. මෙහි මෙය කිඹුල්වත් නම් නුවරය. එහි මා විසින් ඉපදිය යුතුයයි නිමාවට ගියේය.

4. නැවත කුලය බලන්නේ බුදුවරු නම් ලෝකසම්මත කුලයෙහි උපදිති. දැන් ක්ෂත්‍රිය කුලය ලෝක සම්මතයි. එහි උපදින්නෙමි.

5. සුදොවුන් රජ මාහට පිය වන්නේයයි කුලය දැක්කේය. නැවත මව බලන්නේ බුදු වේනම් ලොල්සුරාධුර්ත නොවෙයි. කල්ප ලක්ෂයක් පුරණ ලද පාරමී ඇත්තිය. ජාතියේ පටන් නොකඩ පන්සිල් ඇත්තිය. මේ මහාමායාව එබඳුය. මේ තෙමේ මාහට මව් වන්නේය. ඇයට ආයුෂ කෙනෙක්ද මාස දසයකගේ මත්තෙහි සත් දවසක් දැක්කේය.

මෙසේ මේ පස් බැලුම් බලා 'නිදුකාණෙනි, මට බුදුවීම පිණිස කාලයයි' දෙවියන්ට සංග්‍රහ කරන්නේ ප්‍රතිඥා දී තෙපි යවියයි දෙවියන් යවා තුසිත දෙවියන් විසින් පිරිවරණ ලද්දේ තුසි පුරයෙහි නන්දන වනයට පිවිසියේය. සියළු දිව්‍ය ලෝකවල නන්දන වනය ඇත. එහි දෙවියෝ ඔහුට මෙයින් සැට සුගතියට යවයි' පෙර කරණ ලද කුසල කර්මයට ඕකාසය සිහි කරවමින් හැසිරෙත්. හෙතෙම මෙසේ දෙවියන් විසින් කුසලය සිහි

කරවමින් පිරිවරා එහි හැසිරෙන්නේම වුනවිය. මෙසේ වුන වන්නේම වුන වෙමියි දනියි. වුනි සිත නොදනියි පිළිසිඳ ගෙන ප්‍රතිසන්ධි සිතම නොදනියි. 'මේ ස්ථානයෙහි මාගේ ප්‍රති සන්ධිය ගන්නා ලද්දියයි' මෙසේ දනියි.

සමහර තෙර කෙනෙක් ආවර්ජන පරියාය නම් ලබන්ට වටියි දුතිය සිත් වාරයෙන්ම දන්නේයයි කියත් ත්‍රිපිටක මහා සිව ස්ථවිර මෙසේ කිය. 'මහා සත්වයන්ගේ ප්‍රතිසන්ධිය අත් සතූන්ගේ ප්‍රතිසන්ධිය හා සමාන නැත. ඔවුන්ගේ සතිසම්පජ්ඣාය කෙළවරට පැමිණියේය. යම් හෙයකින් ඒ සිතින්ම ඒ සිත දැන දැනගන්ට නොහැකිද ඒ නිසා වුනි සිත නොදනියි. වුනවන ක්ෂණයෙහි වුන වෙමියි දනියි. පිළිසිඳගෙන ප්‍රතිසන්ධි සිත නොදනියි. අසවල් තැන පිළිසිඳ ගන්නියයි දනියි. ඒ කාලයේ දසසහස්සි ලෝක ධාතුව කම්පාවේයයි මෙසේ මව් කුසට පැමිණෙන්නේ එකක් අඩු වියි ප්‍රතිසන්ධි සිත්වල මෙමුනි පෙරටු සොම්නස් සහගත ඤාණ සම්ප්‍රයුක්ත අසංස්කාර කුසල් සිත සමාන මහ විපාක සිතින් පිළිසිඳ ගත්තේය.

මහසිව ස්ථවිරතෙම උපෙක්ෂා සහගත සිතින්යයි කියේය. පිළිසිඳ ගන්නේ ඇසළ පුන්පොහෝ දවස උතුරුසල නැකතින් ගත්තේය. ඒ කාලයෙහි මහාමායා දේවි පෝයට කලින් සතියක් පටන් සුරාපානයෙන් වෙන්ව මල්ගඳ විලවුන් ගෙන් සම්පූර්ණව නැකත් කෙළිය අනුභව කරන්නී සත්වෙහි දින උදෙන්ම නැගිට සුවඳ පැනින් ස්නානය කොට සර්වාභරණයෙන් සැරසී උතුම් ආහාර වළඳා පෙහෙවස් ඉටා ශ්‍රී යහනට වැද ඉන්නී නිදීමට පැමිණියා, මේ සීතය දැක්කේය. සිව් වරම් මහ රජවරු ඇය යහන පිටින් ඔසවා අනවතජ්න විලට ගෙන ගොස් එකත්පසෙක සිටියාහුය. එකල දෙවියෝ ඇවිත් මිනිස් මළ හැරීම පිණිස නහවා දිව්‍ය වස්ත්‍ර අඳවා සුවඳ ගල්වා දිව මල් පලඳවා එයට නුදුරෙහි රිදී පර්වතයෙක එය ඇතුලෙන් රන් විමාණයක් ඇත එහි නැගෙනහිරට ඉසකොට සයනය කරවූහ. එකල බෝසත් තෙම සුදු ඇතෙක්වී එයට නුදුරෙහි එක් රන් පර්වතයෙක හැසිර බැස රිදී පර්වතයට නැග උතුරුදිගින් ඇවිත් රන් විමනට ප්‍රවිෂ්ටව මව පැදකුණු

කොට දකුණු පාර්ශ්වය පලාඹට ගියාක් මෙන් වූයේය. එකල පිබ්බියාවූ බිසව ඒ සිහිනය රජුට සැල කෙළේය. රජ තෙම එලිය වැටුන කල සැට සතරක් පමණ ප්‍රධාන බමුණන් ගෙන්වා සිරියල් ගා විලද ඉස සරසන ලද බිම මාහැඟි ආසන පනවා එහි උන්නාවූ බ්‍රාහ්මණයන්ට ගිතෙල් මී සකුරුවලින් කරණ ලද කිරිබතින් රන්තලි පුරවා එම රන්තලිවලින් වසා දුන්නේය අනායයන් විසින්ද ගොදාන වස්ත්‍ර දීමි ආදියෙන් ඔවුන් සන්තර්පනය කෙළේය.

එකල සියල්ලෙන් සතුටු කල ඔවුන්ට සීනය සැලකොට කුමක් වන්නේදැයි විචාළේය. බමුණෝ මෙසේ කීහ.

‘මහරජ අතිකක් නොසිතව ඔබ වහන්සේගේ බිසවගේ කුසෙහි දරු ගැබක් පිහිටියේය. එයද පුරිස ගැබකි. ස්ත්‍රී ගැබක් නොවේ ඔබ වහන්සේට පුතෙක් වන්නේය, ඒ තෙම ඉදින් ගිහිගෙයි විසුවොත් සක්විති රජ වන්නේය.

ඉදින් ගිහිගෙයින් නික්මී පැවිදි වෙතොත් බුදුවන්නේය, මෙසේ සිතියෙන් යුක්තව බෝසතාණෝ තුසිත දෙව් ලොවින් චුතව මව් කුසට පැමිණෙයි.

එහි සතොසම්පජානො’- මෙයින් සතරවැනි ගර්භාවක්‍රාන්තියට පැමිණෙයයි දක්වයි.

ගර්භාවක්‍රාන්තිහු සතරක් වෙන් ‘ස්වාමීනි මේ ලෝකයෙහි සමහරෙක්.

(1) සිහි නැතිවම මව් කුසට පැමිණෙයි. සිහි නැතිව මව්කුස සිටියි. සිහි නැතුව මව්කුසින් නික්මෙයි. මේ පළමුවන ගර්භාවක්‍රාන්තියයි.

(2) නැවතද ස්වාමීනි මේ ලොව ඇතැම් පුද්ගලයෙක් තෙම සිතියෙන් යුතුවම මව්කුස පිළිසිඳ ගනියි. සිහි ඇතිව මව්කුස සිටියි සිහි නැතුව මව් කුසින් නික්මෙයි. මේ දෙවන ගර්භාවක්‍රාන්තියයි,

(3) නැවතද, ස්වාමීනි, මේ ලෝකයෙහි ඇතැම් සත්වයෙක් තෙම සිහි ඇතිව මව් කුස උපදියි, සිහි ඇතිව මව්කුස සිටියි, සිහි නැතුව මව් කුසින් නික්මෙයි. මේ තෙවන ගර්භාවක්‍රාන්තියයි.

(4) 'නැවතද ස්වාමීනි, අනිකෙක් තෙම සිහියෙන් යුක්තවම මව් කුස පිළිසිඳ ගනියි සිහි ඇතුළු මව් කුස සිටියි, සිහියෙන්ම මව් කුසින් නික්මෙයි. මේ සතරවන ගර්භාවක්ෂාන්තියයි.

'මොවුන් අතුරෙන් පළමුවන එක ලොකික මනුෂ්‍යයින්ටයි. දෙවැන්න අසුමන සව්වන්ටයි, තුන්වැන්න දෙඅගසව්වන්ට සහ පව්වේක බෝධිසත්වයන්ටයි. මොහු වනාහි කර්මප් වාතයෙන් පාද උඩුකුරුව හිසයට කොට නොයෙක් සිය ගණන් පුරිසයන් හෙලන ප්‍රපාතයක මෙන් යෝනිමුඛයෙහි වැටුනාහු යතුරු කඩොල්ලෙකින් ඇතෙක් අදින්නාක් මෙන් බොහෝ සම්බාධයන්ගෙන් යෝනි මුඛයෙන් නික්මෙන්නාහු නොයෙක් දුකට පැමිණෙති, එබැවින් ඔවුන්ට අපි නික්මෙමුයි සිහියක් නොවෙයි. සතර සර්වඥ බෝධිසත්වයන්ට ඔහු මව් කුස පිළිසිඳ ගැනීම දනිති. එහි වෙසෙන බව දනිති නික්මෙන කාලයෙහිද කර්මප් වාතයෝ පාද උඩුකුරුවත් හිස යටිකුරුවත් කොට හෙලන්ට නොහැකි වෙති- අත් දෙක දිගු කොට ඇස් දළවා උන්නේම නික්මෙති.

'මාතුකුච්ඡං ඔක්කමති'- මෙහි මව් කුසින් නික්මෙන්නේ වෙයි යන අර්ථයි.

'අප්පමාණො'- මහත්ය යන තේරුමයි.

'උළාරො'- එයටම පරියාය වචනයයි.

'දෙවානං දෙවානුභාවනා'- මෙහි දෙවියන්ගේ මේ ආනුභාවයයි. අදින ලද වස්ත්‍රයාගේ ප්‍රභාව දොළොස් යොදුනක් පැතිරෙයි. ශරීරයාගේද අලංකාරයාගේද විමානයාගේද ප්‍රභාව එසේම දොළොස් යොදුනක් තැන් පැතිරෙයි. එය ඉක්මවා යන තේරුමයි.

'ලොකන්තරිකා'- තුන් තුන් සක්වල අතර එක ලෝකන්තරිකයෙකි. කරන්න තුනක් අතරට පැමිණියවුන්ගේ ඔවුනොවුන් මැඩ සිටිය මැද අවකාශයක් මෙනි. ඒ ලෝකන්තරික නරකය ප්‍රමාණයෙන් යොදුන් අටදාහකි.

'අඤා'- නිතර විවෘතයි.

'අයංමුතා,- යටටද නොපිහිටයි.

'අන්ධකාරා'- අදුරු වූවාහුය.

'අන්ධකාරනිමිසා'- වක්ෂුර්විඥානයාගේ ඉපදීම වලකන හෙයින් අඳුරු බව කරුණ කළුවරින් යුක්තවූහ. එහි වනාහි වක්ෂුර්විඥානය නො උපදියි.

'එවං මහිද්ධිකා'- හඳු ඉරු එක පහරින්ම දිවයින් තුණක පෙණෙති, මෙසේ මහත් සෘද්ධි ඇත. එක එක දිසාවෙහි යොදුන් නව නව ලක්ෂයක් අඳුර නසා එලිය පෙන්නුම් කරති.

'එවං මහානුභාවා ආභායනානු භොන්ති'- තමාගේ ප්‍රභායෙන් නොසැහෙති. ඔහු වනාහි සක්වල පර්නයට මධ්‍යයෙන් හැසිරෙති. සක්වල පර්වතය ඉක්මවා ලොකන්තරික නරකයයි. එහෙයින් ඔව්හු එහි එලියෙන් නොසැහෙත්.

'සෙපිතත්ථ සත්තා'- යම් සත්ව කෙනෙක් ලෝකාන්තරික නරකයෙහි උපන්නාහුද කිනම් කර්මයක් කොට ඒ සත්වයෝ එහි උපදිත්ද භයානකවූද දරුණුවූ අපරාධ මව් පියන්ට සහ මහණ බමුණන්ට කොටද දවස් පතා ප්‍රාණ වධ ආදී අන්‍ය දරුණු කර්ම කොට උපදියි. තාමුපණ්ණී දිවයින අභය චොර නාග චොර ආදීහු මෙහි. ඔවුන්ගේ ආත්මභාව තුන් ගව් පමණය. වවුලන්ගේ මෙන් දිග නියපොතූය. ඔහු ගස්වල වවුලෝ මෙන් නියවලින් සක්වල පාදෙහි එල්ලෙත්. යම් කාලෙක හැසිරෙන්නෝ ඔවුනොවුන් අත් පසට පැමිණියාහුද එකල අපට අහරක් ලැබුණායයි සිතමින් එහි දුවන්නාහු පෙරලී ලොක සංචාරක ජලයෙහි වැටෙත්. වැටෙන්නාහුම ඉතා ක්ෂාර ජලයෙහි පිහි ගුලියක් වියලෙති.

'අඤ්ඤපිකිර භොසන්ති සත්තාති'- පින්වත්ති යම්සේ අපි මහ දුක් අනුභව කරමුද එසේම අන්‍ය සත්වයෝද මේ දුක් අනුභව කිරීම පිණිස මෙහි උපන්නාහුද ඒ දවසක් පෙනෙත්ද මේ එලිය එක කැඳක් බොන පමණක්ද නොසිටියි. යම්තාක් නිදා අවදිවූයේ අරමුණක් වඩාද එපමණ කාලය වෙයි. දීඝභාණකයෝ වනාහි අසුරුසනක් ගසන පමණය විදුලියක් මෙන් නික්මී මේ කුමක්දැයි කියන අතරම නැති වේ යයි කියත්.

'සංකමපති'- හාත්පසින් කම්පාවෙයි. නැවත 'අප්පමාණොවා'- යනාදිය නිගමනය පිණිස කියන ලදී.

'චන්තාරො නං දෙව පුත්තා චතුර්දිසං ආරක්ඛාය ගච්ඡන්ති' - මෙහි චන්තාරො නම් සතර මහ රජුන්ගේ වශයෙන් කියන ලදී. දසදහසක් සක්වළ වනාහි සතර සතර කොට හතළිස් දස සහශ්‍රයක් වෙති. ඔවුන් අතුරෙන් මේ සක්වළෙහි මහ රජවරු කඩු ගත් අත් ඇතිව පැමිණ බෝසතුන්ගේ ආරක්ෂාව පිණිස එළඹ සිරියහන් ගෙයට පිවිසියහ. අනික් අය ගැබ් දොර පටන් විරුද්ධ පංසු පිසාව ආදි යක්ෂ සමූහයා ඉවත් කොට සක්වළ දක්වා ආරක්ෂාව ගත්තාහුය. කුමක් නිසා ආරක්ෂාවට ආවාහුද?

ප්‍රතිසන්ධි කෙනෙහි කලල අවස්ථාවෙ පටන් ඉදින් කෙළ සියක් මාරයෝ කෙළ ලක්ෂයක් මහමෙර ඔසවා බෝසතාණන්ට හෝ බෝසත් මව්ට හෝ අනතුරු කිරීමට ආවාහු නමුත් සියළු අනතුරු වළකන්නාහු නොවේද, රුහි රුප්පාද වස්තුවෙහි බුදුන් විසින් මෙය කියන ලද්දේය. මහණෙනි, මෙය හේතු රහිතය, අනුන්ගේ උපක්‍රමයකින් බුදුන්ගේ ජීවිතය වලකන්නේය. මහණෙනි, උපක්‍රමයකින් සර්වඥයන් වහන්සේ පිරිනිවන් යන්නේය. මහණෙනි, තෙපි යථි, මහණෙනි, බුදුවරයෝ රැකිය නොහැක, මෙසේ ඔවුන්ගේ පරුපක්‍රමයකින් ජීවිතත්තරායක් නැත. විරූපවු දැකිය නොහැකි අමනුෂ්‍යයෝ ඇත. භය ශබ්ද ඇති පක්ෂිහු ඇත. යම් කෙනෙකුන්ගේ රූප දැක හෝ ශබ්දය අසා හෝ බෝසත් මව්ට භයක් හෝ තැනිගැණීමක් හෝ උපදින්නේද ඔවුන්ගේ ආරක්ෂාව පිණිස ආරක්ෂාව ගත්තාහුය, එතකුදු වුවත් බෝසතුන්ගේ පින් තේජසින් හටගත් ගෞරව ඇත්තාහු මෙසේ කළාහුය. කීමෙක්ද? ඔවුහු ගේ ඇතුළට වැද සිටියාවූ සතර මහ රජහු බෝසත් මව් තමන් දක්වන්ද? නැත. සැරසෙන වැළඳීමාදී ශරීරකෘත්‍ය කරණ කාලයෙහි නොදක්වති. ශ්‍රී යහනට ගොස් උතුම් සයනෙහි උන් කාලයෙහි දක්වති. එහි ඉදිනුදු අමනුෂ්‍යයන්ගේ දර්ශනය නම් මනුෂ්‍යයන්ට භය උපදවනසුළු නොවේද බෝසත් මව් තමන්ගේද පුතාගේද පුණ්‍යබලයෙන් ඔවුන් දැක භය නොවෙති, ප්‍රකෘති අන්තඃපුර ආරක්ෂකයන් මෙන් ඔවුන් කෙරෙහි සිත උපදියි.

'පකතියා සීලවති' - ස්වභාවෙන්ම සීලයෙන් යුතුවූ බුදුන් නූපන් කල්හිද මනුෂ්‍යයෝ තාපස පරිව්‍රාජකයන්ගේ ලග වැද

උත්කුටිකයෙන් ඉඳ සිල් ගණිති. බෝසත් මවද කාලදේවල සෘෂිතගේ ලග ගණියි. බෝසතුන් කුක්ෂිගත කල්හි අනිකෙකුගේ පාමුල ඉන්ට නොහැක. සමාන ආසනයෙහි ඉඳගත් සීලයද නින්දාවට කාරණා පමණක් වෙයි, එබැවින් 'සයමෙව සීලංගහෙසී' යයි කියන ලද වෙයි.

'පුරිසෙසු' - බෝසත් පියා ආදිකොට 'කිසි මනුෂ්‍යයෙක් කෙරෙහි පුරිසයන් වෙත ඇලීම් සිතක් නොඋපදියි. එය බෝසතුන් කෙරෙහි ගෞරවයක් නොවෙයි. කෙලෙස් හීන බැවින්, බෝසත් මවගේ රූපය දක්ෂ කම්කරුවෝ පොත් කර්මාදියෙහිද කරන්ට නොහැකිය, එය දැක පුරිෂයන්ට රාගය උපදින්නේ නැතැයි කියන්ට නොහැක. ඉදින් ඇය කෙරෙහි ඇළුනු සිතින් එලඹෙනු කැමති වේද, පාද නොඋසුලත්, දිව්‍ය මංචුවලින් බැඳෙති, එබැවින් 'අනතික්කම' යයි යනාදිය කියන ලදී.

'පඤ්චන්තං කාම ගුණානන්' - පෙර කාමගුණයෙන් යුතුව සි පුරිස අධිප්පාය වශයෙන් වස්තු ප්‍රතික්ෂෙපය කියන ලදී. මෙහි අරමුණු ප්‍රතිලාභය දක්වන ලදී. එකල්හි දේවියට මෙබඳු පුතෙක් කුසේ උපන්නේයයි අසා භාත්පසින් රජදරුවෝ මාහැඟි ආභරණ තුය්‍යාදි වශයෙන් පංචවාරයට අරමුණු වූ පඬුරු එවති. බෝසතුන්ටද බෝසත් මවටද කරණ ලද කර්මයාගේ උත්සන්න බැවින් ලාභසත්කාරයාගේ ප්‍රමාණයක් නැත.

'අකිලන්තකායා' - යම්සේ ස්ත්‍රීහු ගර්භයාගේ බරින් ක්ලාන්ත වෙත්ද, අත් පා ඉදිමිමාදියට පැමිණෙත්ද එබඳු කිසිම ක්ලාන්ත ගතියක් ඇයට නොවීය.

'තිරොකුච්ඡිගතන්ති' - ඇතුල් කුක්ෂියට ගියේ කලල අවස්ථාදිය නොයික්මවා හටගත් අංග ප්‍රත්‍යංග අඩු නොවූ ඉන්ද්‍රිය බවට පැමිණියේම දකියි. කුමක් පිණිස දකිද සැපසේ වාසය කිරීම පිණිසය, යම්සේ මව් තොමෝ පුතා සමග උන්නේ හෝ හොත්තේ හෝ අත හෝ පය හෝ එල්බෙන්නහු ඔසවා තබන්නෙමියි සැපසේ විසීම පිණිස පුතා බලාද එසේම බෝසත් මවද යම් ඒ මවගේ නැගිටීම යාම පෙරලීම හිදිම් ආදියෙහිද උණුසුම සිතල එනුරස තික්ත කටුක ආහාර අනුභව කරණ

කල්හිද ගැබට දුක් උපදියි, 'මගේ පුතාට එය සුවය පිණිස ඇත්දැයි බලන්නී පයඨංකයක් බැඳ උන් බෝසතුන් බලයි. යම්සේ අත්‍යයෝ බඩ ඇතුළට පැමිණියාහු පක්වාසය ආමාගය ඔසවා උදර පටලෙහි පෘෂ්ටය කොට පිටකටුව නිසා උක්කටිකව දෙමිටෙහි හනුව තබා වැසිවසිනා කල ගස් සිදුරෙහි වදුරෙක් මෙන් හිදිත්ද, බෝසත් තෙම එසේ නැත, බෝ සත් තෙම පිටකටුව පිටට කොට ධර්මාසනයෙහි ධර්මකටිකයෙක් මෙන් පයඨංකය බැඳ පෙරදිගට අභිමුඛව ඉදියි, පෙර කරණ ලද කර්මය ඔහුගේ වස්තුව පිරිසිදු කරයි, වස්තුව සුද්ධවූ කල සියුම් සිව් ලකුණු උපදියි. එකල කුක්ෂියට පැමිණි එය සම වසන්ට නොහැකි වෙයි බලන කල පිටත සිටියාක් මෙන් පෙනෙයි. ඒ කාරණය උපමාවකින් පෙන්නුම් කරන්නේ 'සෙය්‍යථාපී' යනාදිය කීයේය.

බෝසත්තෙම වනාහි ඇතුල් කුක්ෂියට ගියේ මව නො දකියි. ඇතුල් කුක්ෂියෙහිදී චක්ෂුර් විඤ්ඤාණය නො උපදියි, කථරිය කෙරේනුයි, ප්‍රසූත බැව් හේතුවෙන් නොවෙයි, ආයුක්ෂය විමෙනි, බෝසතුන් විසින් වසන ලද ස්ථානය සැ ගෙයක් සමාන වෙයි. අත්‍යයන්ට පරිභොග රහිතයි, බෝසත් මව අහක්කොට අනිකෙක් අගමෙහෙසි තනතුරෙහි තබන්ට නොහැකිය, බෝසත් මවට ආයුෂ ඵපමණම වෙයි, ඒ නිසා එකල කථරිය කරයි, කෙතෙක් වයසේදී කාලක්‍රියා කෙරේද මධ්‍යම වයසෙහිය, පළමුවයෙහි සත්වයන්ට ආත්මය කෙරෙහි ඡන්දරාගය බලවත් වෙයි. එබැවින් එකල හටගත් ගැබ් ඇති ස්ත්‍රීහු ඒ ගර්භය රක්ෂාකරන්ට නොහැකි වෙයි, ගර්භය බොහෝ බාධා ඇති වෙයි, මැද වයස ඇත්තියගේ දෙකොටසක් ඉක්මවා තෙවන කොටසෙහි වස්තුව පිරිසිදු වෙයි. වස්තුව පිරිසිදුවූ කල ඉපදුන දරුවා නිරෝගි වෙයි, එබැවින් බෝසත් මව පළමු වයසෙහි සම්පත් අනුභව කොට මැද වයසගේ තෙවන කොටසෙහි ප්‍රසූත කොට කාලක්‍රියා කෙරෙයි.

'නවවා දසවා' - මෙහි වා ශබ්දය විකල්ප වශයෙන් අට හෝ සත හෝ එකොලහ හෝ දොළස හෝ යනාදී වශයෙන් සංග්‍රහය දත යුතුයි. ඔවුන් අතුරෙන් සත්මයින් උපන්නෝ ජීවත්

වෙනි, සීත උෂ්ණය නොවෙයි, අටමසින් උපන්නෝ ජීවත් නොවෙයි, සෙසු අය ජීවත් වෙත්.

'ධීතාවා'- සිටියේම මහාමායා දේවිය ප්‍රසූත කරන්නී නැ කුලගෙට යන්නෙමිසි රජහට සැළකෙළේය, රජතෙම කිඹුල්වත් හා දෙවිදහ නගර මාර්ගය සරසවා බිසව රන්සිව් ගෙයක හිඳවූයේය, නුවර වාසිනු ඇය පිරිවරා සුවඳ මල් ආදියෙන් පුදන්නාහු දේවිය ගෙණගියාහුය. රජගහ නුවරට නුදුරෙහි ලුම්බිනි සාලවනොද්‍යානය දැක උයනෙහි හැසිරීම පිණිස සීත ඉපදී රජුට සංඥාදුන්නේය. රජතෙම උයන පිරිසිදු කරවා ආරක්ෂාව යෙදවීය- දේවියට උයනට පිවිසි කල්හිම ගර්භය දුර්වල විය. එකල්හි ඇයට මගුල් සල් ගස සමීපයෙහි සයනයක් පනවා තිරයෙන් වටකළාහුය. ඇය තිරයෙන් ඇතුළට වැද සල් අත්තක් අතින් ගෙණ සිටියාය. එකල ඇයගේ එකතෙහි ගැබගේ නැගීම විය.

'දෙවා පයමං පටිගණ්හන්ති'- රහත්වූ සුද්ධාවාස බ්‍රහ්මයෝ පිළිගත්හ. කෙසේද සූතිවේසය ගෙණ යයි සමහරු කියත්. එය අත්හැර මෙය කියන ලදී. එකල්හි බෝසත් මව රණින් කරණ ලද වස්ත්‍රයක් හැඳ මසුන්ගේ ඇස් හා සමාන අකුල වස්ත්‍රයක් පාදයන් දක්වා පොරවා සිටියාය, එකල්හි ඇයට සැහැලු ගර්භා උට්ඨානය වූයේය. පෙරහන් කඩින් වතුර නික්මෙන්නාක් මෙනි එකල්හි ඔව්හු ප්‍රකෘති බ්‍රහ්ම වේශයෙන්ම එළඹ ප්‍රථම කොට, රන් දැලින් පිළිගන්නාහුය ඔවුන්ගේ අතින් මනුෂ්‍යයෝ සියුම් රෙදි දරණුවෙන් පිළිගන්නාහුය. එයින් කියන ලදී.

'දෙවා පයමං පටිගණ්හන්ති පච්ඡා මනුස්සාති වත්තාරො නං දෙව පුත්තාති'- සතර මහ රජ දරුවෝය.

'පටිග්ගසත්වාති'- අඳුන් දිවි සමිත් කළ ඇතිරියෙන් පිළිගෙන.

'මහෙසක්කො'- මහත් තේජස් මහා යසස් ඇති ලක්ෂණ සම්පූර්ණ යන අර්ථයි.

'විසදොව තික්ඛමති'- යම්සේ අන්‍යා සත්වයෝ යෝනි මාර්ගයෙහි ඇලෙන්නාහු විශේෂයෙන් බිඳුනාහු නික්මෙත්ද එසේ නොනික්මෙයි. ඇලීමක් නැතිව නික්මේය යන තේරුමයි

‘උද්දේනා’- ජලයෙන්

‘කෙනවි අසුවිනා,- යම්සේ අන්‍ය සත්වයෝ කර්මප් වාතයෙන් පා උඩුකුරුව සිරස යටකොට යෝනි මාර්ගයෙහි බහා ලන ලද්දාහු සියක්පුරුෂයන් වැටෙන නරාවලෙක වැටෙන්නාක් මෙන්ද කෙස් සිදුරකින් නික්මෙන ඇතෙකු මෙන් මහත් දුක් අනුභව කරන්නාහු නොයෙක් අපවිත්‍ර තැවරුනාහු නික්මෙත්ද බෝසත් තෙම එසේ නැත. බෝසතුන් කර්මප් වාතය පා උඩටත් හිස යටටත් කරන්ට නොහැක. මෙසේ හෙතෙම බණ ආසනයෙන් බසින ධර්ම කථිකයෙකු මෙන්ද හිණිමගින් බසින පුරිෂයෙකු මෙන්ද දෙඅත් දෙපා විහිදවා සිටියේම මව් කුසින් භටගත් කිසි අසුවියක් හා අමිශ්‍රව නික්මෙයි.

‘උදකස්සධාරා’- වතුර ගුලි බදුන් අතුරෙන් සිහිල්වුවා රන් කටාහයෙහිද වැටෙයි. උෂ්ණවුවා රිදී කටාහයෙහිද වැටෙයි. මෙයද පාරිච්චිතලයෙහි කිසි අසුවියක් හා අසම් මිශ්‍රයි. ඔවුන්ගේ පරිභෝග කරන ජලයද අන්‍යයන් හා සාධාරණ නැත. ක්‍රීඩා කරණ ජලයද දක්වන්ට කියන ලදී. අන්‍යයන්ගේ වනාහි රන් රිදී කළවලින් ගෙණෙන ජලයාගේද භංසවට්ටකාදි පොකුණුවලට පැමිණ ජලයාගේද පිරිසිදීමක් නැත.

‘සම්පති ජාතො’- උපන් ඇසිල්ලේම පෙළෙහි මව් කුසින් නික්මුණු මාත්‍රය මෙතියි පෙන්වන ලදී. එසේ නොදත යුතුයි. නික්මුණු ඇසිල්ලේම ඔහු පළමුවෙන් බ්‍රහ්මයෝ රන් දැලින් පිළිගත්තාහුය, ඔවුන්ගේ අතින් සිව්වරම් රජහුද මගුල්යයි සම්මතවූ සැප ස්පර්ශ ඇති අඳුන් දිවි සමිත්ද ඔවුන්ගේ අතින් මනුෂ්‍යයෝ සියුම් වස්ත්‍ර දරණුවෙන්ද පිළිගත්තාහ, මනුෂ්‍යයන්ගේ අතින් මිදි පොළොවෙහි පිහිටියේය.

‘සෙතම්හි ජත්තෙ අනුභිරමානෙ’- දිව සේසත් ධරණ කල්හි මෙහිද සේසතට පිරිවරවූ කඩුව ආදී පංචකකුඨ භාණ්ඩ ආවාහුය. පෙළෙහි වනාහි රජුගේ ගමනෙහි රජු මෙන් කුඩයම කියන ලදී. ඔවුන් කෙරෙහි කුඩයම පෙනෙයි කුඩ ගත්තෝ නොපෙනෙති. එසේම කඩුව තල්වැට මෝර හත්ථක වල්විදුනාව නලල්පට යන මොහුම පෙනෙති. ඔවුන් ගේ ගත් අය නොපෙනෙති. ඒ සියල්ලම වනාහි නොපෙනී සිටින දෙවියෝ

ගත්තාහුය, මෙය කියන ලදී ආකාශයෙහි දෙවියෝ කුඩ දැරූහ. සෙමර රන්දඬු ඇතිව වැටෙත්. සෙමර සේසත් ගත්තෝ නොපෙනෙත්.

‘සබ්බාව දිසා’- මෙය සත් පියවරින් සිටියහුගේ මත්තෙහි මෙන් සියලු දිසාවන්හි බැලීම් කියන ලදී. මෙය නො දත යුතුයි. මහා සත්ව තෙම මනුෂ්‍යයින්ගේ අතින් මිදී පෙර දිග බැලුයේය. නොයෙක් ලක්ෂ ගණන් සක්වළ එක මිදුලක් මෙන් වූහ. එහි දිව්‍ය මනුෂ්‍යයෝ සුවද මල් ආදියෙන් පූජා කරන්නාහු මහා පූර්වයාණෙනි, මෙළොව නුඹ වහන්සේ සමාන කෙතෙක් නැත. උතුම් කෙතෙක් කොයින්දැයි කීවාහුය. සිවුදිශාවද එසේය. සතරඅනුදිසාවන්ද යටද ඉහළද දස දිගුන් බලා තමාට සමාන කෙතෙක් නොදැක උතුරුදිසාව මෙයයි සත්පියවරකින් ගියේය මෙහි මෙසේ අර්ථය දතයුතු.

‘ආසනි’- උතුම්.

‘අග්ගො’- ගුණවලින් සියල්ලන්ට පළමුවෙනිය, ‘අනික් පද දෙක මෙයටම පරියාය වචනයයි.

‘අයමන්තිමා ජාති තත්ථිදානි පුනබ්බවොති’- මෙය පද දෙකෙන් මේ ආත්මයෙහිදී පැමිණිය යුතු රහත් බව ප්‍රකාශ කෙළේය. මෙහිද සම පාදවලින් පොලොවෙ පිහිටීම සතර ඉර්ධිපාදයාගේ ලැබීමට පෙර නිමිත්තය. උතුරට අභිමුඛ බව මහා ජනයා මැඩ පවත්වා යාමට පෙර නිමිත්තය. සත් පියවරක් ගමන් කිරීම සජ්‍ය බොජ්ඣංගයන්ගේ ලැබීමට පෙර නිමිත්තය. දිව්‍ය සේසත් දැරීම විමුක්ති ඡත්‍ර ප්‍රතිලාභයට පූර්ව නිමිත්තය. පංචරාජ කකුධ භාණ්ඩයෝ පංච විමුක්තින්ගේ ලැබීමට පෙර නිමිතිය. දිගුන් බැලීම අනාවරණ ඥානය ලැබීමේ පූර්ව නිමිත්තය. භය රහිත වචනය කීම නොපැවැත්විය හැකි දම්සක පැවැත්වීමේ පූර්ව නිමිත්තය.

‘අයමන්ති මාජාති’- සිංහ නාදය නිරූපදිසේස නිර්වාණ ධාතුවෙන් පිරිනිවීමට පෙර නිමිත්තයයි දත යුතුයි. මේ වාරයෝ පෙළෙහි ආවාහුය. සම්බහුල වාරය නොආයේය. ගෙණහැර දැක්විය යුතුයි. මහ පුරිසයන්ගේ උපන් දවසෙහි දසසහශ්‍රි ලෝක ධාතුව කම්පා විය. දස දහසක් ලෝක ධාතුවේ දෙවියෝ එක

සක්වලෙක රැස්වූහ, ප්‍රථමයෙන් දෙවියෝ පිළිගත්හ. පසුව මනුෂ්‍යයෝ පිළිගත්හ. ඒ අනුවද බෙර කිසිවෙක් විසින් වාදනය නොකරම තුමුම වාදනය වූහ.

මනුෂ්‍යයන්ගේ යදම්වලින් බැඳුම් ආදිය කඩ කඩවී සිදුනාහ. ගොයම්වල රෝග ඇඹුලෙන් සේදූ තඹවල මලකඩ මෙන් පහවූහ. ජාත්‍යන්ධයෝ රූප දැක්කෝය. උපතින්ම බිහිරො ශබ්ද ඇසූහ. පිළහු දිවීමෙන් සම්පූර්ණ වූහ. උත්පත්තියෙන් කෙල තොල්ලන්ටද සිහිය ඇතිවිය.

පිටරට ගිය නැව් හොඳ තොටට පැමිණියහ. අහසේද බිමද ඇති ස්වකීය පැහැය බැබළුනහ. විරුද්ධ කාරයෝ මෙම ක්‍රී සිත ඇති වූහ. අවිච්ඡේ ගින්නේ නිවුනාය, ලෝකාන්තර නරකයෙහි එළිය අතිවිය, ගංගාවන්හි ජලය නොපවතින් මහමුඳේ ජලය මිහිරි විය, සුළඟ නොහැමූහ, අහසෙහි සහ ගස් පර්වතවලට ශිය පක්ෂීහු සන්තෝෂව පොළොවට පැමිණියාහුය. සඳු ඉතා බැබළුනි, ඉරු උසහ නැතිවූවාය, සිහිල් නොවිය, නිර්මල සෘතුවෙන් යුතු විය.

දෙවියෝ තම තමන්ගේ විමන්වල සිට අත් පොළසන් දීම පිලිසිස වටකර කැවීමාදියෙන් මහත් ක්‍රීඩා පැවැත්වූහ, සතර දිගින් වර්ෂාව පැවතියේය. මහජනයා බඩගිනි පිපාස දෙකින් නොපෙළුනේය, දොරකවුළු තුමුම ඇරුනාහ, ගෙඩි හා මල් හටගන්නා ගස් මල් ගෙඩිවලින් බරවූහ.

'දසදහස්සී ලෝක ධාතු එක ධජමාලා අහොසි'- එහිද දසසහශ්‍රී ලෝක ධාතුව කම්පාවීම සර්වඥතාඥානය ලැබීමට පෙර නිමිත්තය.

දෙවියන්ගේ එක සක්වල රැස්වීම දම්සුක් සූත්‍රය පවත් වන කාලයෙහි එකපහරින්ම රැස්වී ධර්මය පිළිගැනීමට පෙර නිමිත්තය.

පළමුව දෙවියන්ගේ පිළිගැනීම සතර රූපාවචර ධ්‍යානයන්ගේ ලැබීමට පෙර නිමිත්තය.

පසුව මනුෂ්‍යයින්ගේ පිළිගැනීම සතර අරූප ධ්‍යානයන්ගේ ලැබීමට පූර්වනිමිත්තය.

එහි බඳනා ලද විණාවන්ගේ තෙමීම වාදනය අනුපූර්ව විහාර ප්‍රතිලාභයට පෙර නිමිත්තය.

සමින් බඳනා ලද බෙරවල වාදනය මහත්වූ ධර්ම හෙරි නමැති අනුශාසනයාගේ පෙර නිමිත්තය.

අන්ද්‍ර බන්ධනයන්ගේ සිදීම අස්මිමානය සිදීමට පෙර නිමිති.

සියළු රෝගයන්ගේ පහවීම සියළු කෙලෙසුන්ගේ පහ වීමට පෙර නිමිත්තය.

ජාත්‍යන්ධයන්ගේ රූපදැකීම දිවැස් ලැබීමේ පෙරනිමිත්තය
ජාති බිහිරන්ගේ ශබ්ද ඇසීම දිව්‍ය සොතා ධාතු ලැබීමේ පෙර නිමිත්තය.

පිළන්ගේ දිවීම සතර ඉර්ධි පාදය අවබෝධ කිරීමේ පෙර නිමිත්තය.

කෙලතොළන්ගේ සිහිය ඇතිවීම සතර සතිපට්ඨානය ලැබීමේ පෙර නිමිත්තය.

විදෙශයට ගිය නැව් යහපත් පටුනට එම සිව්පිළිසිඹියා ලැබීමේ පෙර නිමිත්තය.

මැණික්වල ස්වකීය බැබළීම ලෝකයාම යම් ධර්ම නැමැති එළියක් පෙන්වන්නේද එයට පෙර ලකුණක.

විරුද්ධ කාරයන්ගේ මෙහිත්‍රී සිත ඇතිවීම සතර බ්‍රහ්ම විහරණය ලැබීමේ පෙර ලකුණය.

අවිච්චි නරකයෙහි ගිනි නිවීම එකොළොස් ගිනි නිවීමේ පෙර ලකුණය.

ලෝකාන්තයෙහි එළිය ඇතිවීම අවිද්‍යා අන්ධකාරය නසා ඤාණාලෝකයාගේ දැක්වීමේ පෙර නිමිත්තය.

මහ සයුරේ මිහිරි බව නිවන් නිරයෙන් එක රසයාගේ පෙර නිමිත්තය.

වාතය නොහැමීම දෙසැට දෘෂ්ටි බිඳීමේ පෙර ලකුණකි.

පක්ෂීන්ගේ පොළොවෙ ගමන මහාජනයාගේ අවවාදය අසා දිව්‍ය තෙක් සරණයාමේ පෙර ලකුණයි.

සඳ ඉතා බැබළීම බොහෝ දෙනා කැමතිවීමේ පෙර නිමිත්තය.

ඉරුගේ සම ගිත බව කායික චෛත්සික සැපයාගේ ඉපදීමේ පෙර නිමිත්තය.

දෙවියන්ගේ විමාන ද්වාරයන්හි අත්පොළසන් දෙමින් සෙල්ලම් කිරීම බුදුබවට පැමිණ උදන් ඇණිමේ පෙර නිමිත්තය.

සතරදිග වැසි වැසීම මහත් ධර්ම වර්ෂාව වැස්වීමේ පෙර නිමිත්තය,

බඩගින්නෙන් පෙළුනවුන්ගේ නොවීම කාය ගතාසති අමෘත ලාභයාගේ පෙර නිමිත්තය.

පිපාසාවෙන් පීඩිතයන්ගේ නොවීම විමුක්ති සුවයෙන් සුවපත්වීමේ ලකුණය.

දොර කවුළු ඉබේ ඇරීම අෂ්ඨාංගික නමැති දොර ඇරීමේ පෙර ලකුණය.

ගස්වල ගෙඩි මල් හටගැනීම විමුක්ති මල්වලින් පිපී යන බවටද සාමාන්‍ය ඵල භාරයෙන් බර බවගේ පෙර නිමිත්තය.

දසසහශ්‍රී ලෝක ධාතුව එකම කොඩි මල්වලින් ගැවසීම ආයඝී ධජ මල්වලින් ගැවසීමට පෙර නිමිත්තයයි දත යුතුයි. මෙය සම්බුදුල වාරය නම්.

මෙහි ප්‍රශ්න අසන්න. යම් කලෙක මහසත් තෙම පොළොවෙහි සිටගෙන උතුරුදිගට අභිමුඛව ගොස් භය නැති වචනය කියේද, එකල්හි කීමක. පොළොවෙන් ගියේද නොහොත් අහසින් ගියේද? පෙනෙමින් ගියේ? නොපෙනී ගියේද නන්නව ගියේද නොහොත් වස්ත්‍ර සහිතව ගියේද? ළඳරුව ගියේද නොහොත් මහළුව ගියේද? පස්සෙ එසේම වූයේද නොහොත් බාල දරුවෙක්දැයි?

මේ ප්‍රශ්නය යට ලෝවාමහා ප්‍රාසාදයෙහි සංඝයාගේ රැස් වීමෙහිදි ත්‍රිපිටක වූළාභය ස්ථවිරයන් විසින් විසඳන ලදී. ස්ථවිර තෙමේ මෙහි නියම පෙර කරුණ ලද කර්ම ඊශ්වර මැවීම් වාද වශයෙන් බොහොම කියා අත්තිමේදී ප්‍රකාශ කෙළේය. 'මහා පුරිස තෙමේ පොළොවෙන් ගියේය, මහ ජනයාට අහසින් යන්නාක් මෙන් වූයේය, පෙනෙමින් ගියේය, මහජනයාට නොපෙනෙන්නාක් මෙන් විය. වස්ත්‍ර නැතිව ගියේය. සැරසුනු වස්ත්‍රයෙන් ගියාක් මෙන් මහජනයාට පෙනුනේය. ළඳරුව

ගියේය දහසය හැවිරිදි කෙනෙකු මෙන් පෙනුණේය පස්සේ බාල දරුවෙක්ම වූයේය.

මෙසේ කී කල්හි පිරිස, 'පින්වත්නි, බුදුන් වහන්සේ තෙරුන් විසින් ප්‍රශ්නය කියන ලදැයි සතුටු විය. ලෝකන්තරික වාරය කියන ලද ක්‍රමයටයි.

'විදිතා'- ප්‍රසිද්ධව යම්සේ ශ්‍රාවකයෝ ස්නානය කිරීම මුව දෙවීම කන බොන කාලයෙහි අවකාශ නැති කල ඉකුත් සංස්කාරයන් නිපුදේශයෙන් සිහි කරන්ට නොහැකි වෙති, ඉඩයක් ලැබුණ කල්ම සිහි කරති බුදුවරු එසේ නැත. බුදුවරු සතියක් ඇතුළත නියම සංස්කාරයන් මුලපටන් සිහි කොට තිලකුණු නගා විසඳති. ඔවුන්ට නොබලන ලද ධර්මයක් නම් නැත. ඒ නිසා දන්නා ලද්දුයයි කියේය. සෙස්ස සියළු තන්හි ප්‍රකටමැයි.

(තුන්වෙනි අවිජරිය අද්දාන සූත්‍රය නිමි.)

4. බක්කුල සූත්‍ර වර්ණනාව.

'එවං මෙ සුතං'- බක්කුල සූත්‍රයයි.

එහි 'බක්කුලො' යම්සේ විසි දෙකය විසි තුනයයි ආදියෙහි කිවමනා කල බාවිසති බත්තිංසතියයි කියනු ලැබෙත්ද එසේම ද්වික්කුල ද්වකුලයයි කියයුතු තැන බක්කුලයයි කියන ලදී. ඒ ස්ථවිරයන්ට කුල දෙකක් වූහ. හෙතෙම වනාහි දෙව් ලොවින් වුනව කොසඹෑ නුවර සිටු කුලයක උපන්නේය. ඔහු පස්වෙනි දවස ඉස්නානය කොට දිය ක්‍රීඩාව කළාහුය. කිරි මව දරුවා ජලයේ කිදවමින් සෙල්ලම් කරවන්නී එකමත්සායෙක් දරුවා දැක ගොදුරක්යයි කට දල්වා පැමිණියේය. කිරි මව දරුවා දමා පැනගියාය. මාළුවා ඔහු ගිල්ලේය. පිණැති සත්වයා දුකකට නොපැමිණියේය. නිදන කාමරයකට ගොස් උන්නාක් මෙන් විය. මාළුවා දරුවාගේ තේජසින් රත්වූ තලයක් ගිලදමන්නාක් මෙන්වි. වේගයෙන් තිස්සොදුන් මාර්ගය ගොස් බරණැස් නුවර වැසි මස් බඳින්නෙකුගේ දැලට වැදුනේය. මහ මාළුවෝ නම්

දැලෙහි බැඳුනෝ මරණු ලබන්නාහු මැරෙති. මොහු වනාහි දරුවාගේ තේජසින් දැලෙන් ගත් පමණකින් මළේය. මස් මරන්නෝද මහත් මහත් මසුන් ලැබ පලා විකුණති. ඔහු දරුවාගේ අනුසයින් නොපලා කදින් ගෙණ ගොස් දහසකින් දෙමුයයි කියමින් නුවර හැසුරුනාහ. කිසිවෙක් නොගණයි.

ඒ නුවර දරුවන් නැති අසු කෝටියක් සම්පත් ඇති සිටු කුලයක් ඇත. එය ගේ දොර සම්පයට පැමිණ කුමක් ගෙණ දෙව්දැයි කී කල කහවනුවකටයයි කීහ. ඔවුන් විසින් කහවණුවක් දී ගන්නා ලදී. සිටු භාය්‍යාව වෙත දවස්වල මසුන් නොපලවයි. එදා මාළුවා පුවරුවේ තබා තමේම පැලෑයේය. මසුන් නම් බඩින් පලත්, ඕ තොමෝ වනාහි පිට පැත්තෙන් පලන්නී මත්ස්‍යයාගේ බඩෙහි රන්වන් දරුවා දැක මත්ස්‍යයාගේ බඩෙන් දරුවෙක් ලැබුණේයයි නාදකොට දරුවා ගෙණ ස්වාමියාගේ ළඟට ගියේය.

සිටානෝ එකණෙහි බෙර හසුරුවා දරුව ගෙණ රජ ලඟට ගොස්, 'දෙවයන් වහන්ස, මා විසින් මත්ස්‍යයෙකුගේ බඩින් දරුවෙක් ලද්දේය, කුමක් කෙරෙමිදැයි' කියේය.

"මේ තෙම පින් ඇත්තෙක. යමෙක් නිරෝගිව වාසය කෙලේද ඔහු පෝෂ්‍යය කරව"?

අනික් කුලය ඇසුයේය.

බරණැස් නුවර එක සිටු කුලයක් මසෙකුගේ බඩෙන් දරුවෙක් ලැබීයයි. ඔව්හු එහි ගියහ. එකල ඔහුගේ මව දරුවා සරසා ක්‍රීඩා කරන්නාහු දැක හොඳයයි දරුවා ගෙණ ප්‍රවාහනිය කියේය.

අනික් තැනැත්තී 'මගේ පුතායයි' කීවාය.

"තා විසින් කවර තැනකින් ලබන ලද්දේද?"

"මාළුවෙකුගේ බඩෙන්යයි"

"නිගේ පුතෙක් නොවෙයි මගේ පුතායයි"

"තා විසින් කොතනින් ලබන ලද්දේද?"

මා විසින් දස මසක් කුසෙහි දරණ ලද්දේය. එකල ගංගාවෙහි සෙල්ලම් කරවන කල මාළුවෙක් ගිල්ලේය.

“තිගේ පුතා වෙන මාළුවෙක් විසින් ගිලින ලද්දේය. මේ දරුවා මා විසින් මාළුවගේ බඩින් ලබන ලදී.”

දෙපක්ෂයම රාජ කුලයට ගියාහ. රජතෙම මෙසේ කීය. “මේ තෙම දසමසක් බඩේ දැරූ හෙයින් මව නොකරන්ට නොහැක. මත්ස්‍යයා ගන්නේ මිළදීමාදිය බැහැර කොට ගැනීමක් නම් නැතියයි මත්ස්‍යයාගේ කුසයෙන් ලත් හෙයින් මෝ කොමෝද මව නොකරන්ට බැරිය. දරුවා කුල දෙකටම දායාද වෙයි. දෙගොල්ලම ඔහු පොෂ්‍ය කරවියයි” දෙකුලයම පොෂ්‍ය කළහ

නුවණැති බවට පැමිණි ඔහුට නගර දෙකේම ප්‍රාසාද දෙකක් කරවා නාට්‍යංගනාවන් එලවූහ. එක එක නුවර සාර මාසය බැගින් වාසය කරයි. එක නුවරක සාර මාසයක් වාසය කරණ ලදහුට එකම බඳනා ලද නැවෙහි මඩුවක් කොට එහි ඔහු සමග නාටක ස්ත්‍රීන් නංවති. එතෙම සම්පත් අනුභව කරන්නේ අනික් නුවරට යයි.

එනුවර වාසිහු නළුවන් හා අඩමගට ගියාහුය. ඔව්හු පෙර ගමන් කොට ඔහු පිරිවරා තමාගේ ප්‍රාසාදයට පමුණුවති. අනිත් නළුවන් නැවතී තමාගේ නුවරට යති. එහි සාරමසක් නැවතී ඒ කුමයෙන් නැවත අනිත් නුවරට යයි. මෙසේ සම්පත් අනුභව කරණ ඔහුට අසුවර්ෂයක් සම්පූර්ණ විය.

එකල භාග්‍යවතුන් වහන්සේ චාරිකාවෙහි හැසිරෙන්නේ බරණැසට පැමිණියේක. හෙතෙම බුදුන් ළඟ බණ අසා සැදැහැ ඇත්තේ මහණ විය. මහණව සතියක්ම පෘථ්වීජන වූයේය. අටවන දින සිව්පිළිසිඹියා සහිත රහත් බවට පැමිණියේය. මෙසේ ඔහුට කුල දෙකක් වූහ. එබැවින් බක්කුලයයි සංඛ්‍යාවට ගියේය.

‘පුරාණ ගිහිසභායෝ’- පෙර ගිහි කාලයෙහි යහළුවු මේ තෙමේද දීර්ඝායුෂ ඇත්තේම මහණවූ තෙරුන් බලන්ට යන්නේ අසුවෙනි වර්ෂයෙහි ගියේය

‘මෙටුනො ධම්මෝ’- බාලවූ නග්න සුමණ තෙමේ ලාමක විචාරීම අසයි, ශාසනාවචර නොවෙයි දැන් තෙරුන් දෙන ලද කුමයෙහි සිටියේ.

‘ඉමෙහි පනතෙ’- විවාළේය.

‘යංහියස්මා’- ආදී පද සියළු වාරයෙහි ධර්ම සංගායක තෙරුන් විසින් නියම කොට තබන ලදහ. එහි සංඥාව උපන් ඇසිල්ලේම විතර්කය කර්මපථ හේදකය ස්ථවිර තෙම කීයේය. කුමක් හෙයින් තවත් කරයිද? මේ දෙකම කර්ම පථ හේදකය.

‘ගහපති විවරනං’- වස්වාසික සිවුරය.

‘සත්ථෙනා’- කතුරෙන්

‘සුවියා’- ඉඳිකටුව ගෙණ මහන ලද බව සිහි නොකරම යන අර්ථයි.

‘කට්ඨිනෙ විවරනං’- කට්ඨින සිවුරයි. කට්ඨින සිවුරුද වස්වාසික ස්වභාවයමය. එබැවින් එහි මැහීම නොම දනිමි කීයේය. මෙපමණ කලක් ගහපතියන්ගේ සිවුරු නොඉවසන ඔහුට කොතනින් සිවුරු ලැබුනේද? නුවර දෙකෙනි. ස්ථවිර තෙම මහත් යසස් ඇත්තේය. ඔහුගේ දූ දරුවෝ මුනුබුරෝ සියුම් සළුවළින් සිවුරුකොට පඬු පොවා කරඬුවල දමා යවති. තෙරුන් නාන කාලයෙහි නාන කොටුවෙහි තබත්. තෙරුන් වහන්සේ ඒවා අඳිති. පෙරවති. පරණ සිවුරු පැමිණ මහණුන්ට දෙනුලබති. ස්ථවිර තෙම ඒවා ඇද පොරවා අළුත් වැඩක් නොකරයි. කිසියම් රැස්කරන වැඩක්ද නැත. පලසමවතට පැමිණ ඉඳියි. සාරමාසය පැමිණි කල්හි ලොම් කිලිටි වෙති. එකල්හි ඔහුට එම ක්‍රමයෙන් යවා දෙත්. අඩ මසක් අඩමසක් පෙරළායයිද කියත්මය. කල්ප ලක්ෂයක් පුරණ ලද පාරමිතා ඇති මහත් පින් ඇති තෙරුන්ගේ මෙය ආශ්වයඝී නොවෙයි.

අශොක ධර්ම රජුගේ කුළුපග නිග්‍රොධ ස්ථවිරතෙමේ දවසට තුන් වරක් සිවුරු මාරුකළේය. ඔහුගේ තුන් සිවුර ඇත්තදෙහි තබා පන්සියක් සුවඳ අමුණුවලින්ද පන්සියක් මල් කරඬුවලින්ද සමග උදේම ගෙනාහ. දවල්ද සවසද එසේමය. රජ තෙමේ දවසට තුන්වරක් සළු මාරු කරන්නේ තෙරුන් වහන්සේට සිවුරු ගෙණ යන ලද්දේදැයි විචාරා එසේය ගෙන ගියේයයි අසාම මාරු කරයි. ස්ථවිර තෙමේද පොදි බැඳ නොතැබුයේය. පැමිණ සබ්බසරුන්ට දුන්නේය.

එකල දඹදිව හික්ෂු සංඝයාට බොහෝ සෙයින් නිග්‍රොධ ස්ථවිරයන්ගේ සතු සිවුරු වූයේය. ආශ්වයඝීමය. කිසිවෙක් මට

ආමන්ත්‍රණය කරන්නේය කීමෙක්ද? සිතගේ නොඉපදීම දුෂ්කරද? ඉපදීමගේ ප්‍රභාණය අමාරුද සිත නම් වහාම පෙරලෙන සුළුය. ඒ නිසා නොඉපදීම දුෂ්කරය, උපන් සිත ප්‍රභාණය කිරීමත් අමාරුය.

‘අන්තර් සරෙති’- මහා සක්‍රාන්තිය සූත්‍රයෙන් ඉන්ද්‍රියලයෙහි පටන් ඇතුළු ගෙය නම් මෙහි නිම්බෝදක වැටෙන තැන සිට යයි කැමතිවන ලදී. කොතනින් හික්මාව උපදීද? ස්ථවිර තෙමේ දෙනුවරෙහි දැනීමෙන් ගෙදරට පැමිණියහුගේ පාත්‍රය ගෙණ නොයෙක් රස ආහාර වලින් පුරවා දෙති. හෙතෙම ලබන ලද තැනින් නවතියි. බත්කිය කරන තැනට නිරන්තරයාම විය.

‘අනුච්ඡාදානසො’- ස්ථවිරයන් විසින් රූපයෙහි නිමිත්ත ගෙන ස්ත්‍රියක් නොලබන ලද විරූය. ‘මාතුගාමස්ස ධම්මන්ති’ ස්ත්‍රියෙකුට වචන සයකින් පහකින් බණ කියනට වටියි. ප්‍රශ්න කළොත් ගාථා දහසක් වුවත් කීමට සැහෙයි. ස්ථවිර තෙම මෙය කැපයයි නොකළේය. බොහෝ සෙයින් කුළුපග තෙරුන්ටම මෙය කටයුත්ත වෙයි.

‘හික්ඛුනුපස්සයනං’- හික්ෂුණින්ගේ ආරාමයයි. එයට ගිලන් පාවිෂ්කයා විසින් යනට වටියි. ස්ථවිරයන් වහන්සේ කැපයයි නොකෙළේය. සියළු තැන්හි මෙම ක්‍රමයයි.

‘චුණ්ණෙනා’- කොසඹවුරුණ ආදියෙන්.

‘ගත්තපරිකම්මෙ’- ශරීරය පිරිමැදීම් කර්මයෙහි.

‘ව්‍යාපජ්ජිතා’- යොදවන ලද.

‘ගද්දුහනමත්තනං’- දෙනගේ තනය ගෙන එක කිරි බින්දුවක් දොවන ප්‍රමාණ කාලයයි. කවර කාරණයකින් ස්ථවිර තෙම ලෙඩ නැති වූයේද? විස මතුරා බුදුන් ලක්ෂයක් හික්ෂුන් පිරිවරා වාරිකාවෙ හැසිරෙණ කාලයෙහි හිමාලයෙහි විස ගස්වල මල් පිපුනාහ. ලක්ෂයක් හික්ෂුන්ට තිණ පුෂ්පික ලෙඩ ඇති විය. තෙරුන් වහන්සේ ඒ කාලයේ සෘද්ධි ඇති තවුසෙක් විය. හෙතෙම අහසින් යන්නේ හික්ෂු සමූහයා දැක බැස ලෙඩ අසා හිමාලයෙන් බෙහෙත් ගෙණ දුන්නේය. සිඹින ලද මාත්‍රයකින් ලෙඩ සංසිදුනේය.

කාශ්‍යප බුදුන්ගේ කාලයෙහිද පළමු වස් මගුල් දවසහි වස්මගුල තබා හික්ෂු සංඝයාගේ පරිභෝගයට ගිනිහල් සාලාවක්ද වැසිකිළියක්ද කරවා හික්ෂු සංඝයාට බෙහෙත් වැටක් තැබූයේය. මේ පුණ්‍ය කර්මයෙන් නිරෝගි වූයේය. මේ තෙමේ උත්කෘෂ්ට නෙසජ්ජිකය. උත්කෘෂ්ට ආරණ්‍යකය එහෙයින් නොදනිමි. 'අපස්සෙනකං අපස්සෙනා' යයි යනාදිය කීයේය.

'සරණො' - කෙලෙස් සහිතය.

'අඤ්ඤා උද්පාදි' - අනුපසම්පන්නයාට අනිකක් ප්‍රකාශ කරනට නොවිසි තෙරුන් වහන්සේ කුමක් හෙයින් ප්‍රකාශ කෙළේද? තෙරුන් වහන්සේ මම රහත් යයි නොකීයේය. අනිකක් පහළවියයි කීයේය. එහෙත් ස්ථවිර තෙම රහත්යයි ප්‍රසිද්ධය කුමක් නිසා මෙසේ කීයේද,

'පබ්බජ්ජනං' - තෙරුන් වහන්සේ තෙමේ පැවිදි නොවෙයි උපසම්පදා නොකරයි. අනුන් විසින් මෙසේ කර වූයේය.

'අපාපුණං ආදායා' - යතුර ගෙන.

'නිසින්නකො පරිණිබ්බායි' - මම ඉන්න කාලේද අනික් හික්ෂුවකට භාර නොවූයේය. පිරිනිවීමගේ ශරීරයද හික්ෂු සංඝයාට කරදර නොවේවායයි තේජෝ ධාතුවට සමවැද පිරිනිවීයේය. ශරීරයෙන් දැල්ල නැංගේය' සිව්මස් ලේ ගිතෙල් මෙන් දැවී ක්ෂයවූයේය. සමන් කැකුළු සමාන ධාතු ඉතිරිවූහ. සෙස්ස සියළු තැන්හි ප්‍රසිද්ධය. මේ සූත්‍රය දෙවන සංග්‍රහයෙහි සංග්‍රහ කරණ ලදී.

(බක්කුල සූත්‍රය නිමි.)

5. දන්තභූමි සූත්‍ර වර්ණනාව.

'එවං මෙ සුතං' - දන්ත භූමි සූත්‍රයයි.

එහි 'අරඤ්ඤකුටිකායනං' - ඒ වේළුවනයට එක් හිස් තැනෙක ප්‍රධාන කර්ම කරණ හික්ෂුන් උදෙසා කරන ලද සෙනස්නෙහි.

'රාජ කුමාරොති' බිම්බිසාරගේ පුත්‍රය.

‘ඵ්ඵෙසයා’- ලබන්නේය.

‘එකග්ගතනං’- මෙසේ පිළිපත්තේ සමචන නම් ලබයි. ධ්‍යානය නම් ලබායයි මෙය මා විසින් අසන ලදැයි කියයි.

‘කිලමථො’ ගරීරයාගේ ක්ලාන්තයයි. විභේසාවද ඒ ක්ලාන්තයම කියන ලදී.

‘යථාසකෙ තිට්ඨෙය්‍යා’- තමාගේ නොදන්නා කොටසෙහිම සිටින්නේය.

‘දෙසෙති’- සිතේ එකඟ බව නම් මෙසේ ලබයි. සමචන මෙසේ උපදවායයි අර්ථනා උපචාරයට පමුණුවා එක කසිණ පරිකර්මයක් කියේය.

‘පචෙදෙන්වා’- ප්‍රකාශ කොට.

‘නෙක්ඛම්මෙන ඤාතබ්බනංති’- කැමති පරිද්දෙන් හරිණ ලද ගුණයෙන් දත යුතුයි. කැමැත්තෙන් හරිණ ලද ගුණෙහි සිටි පුද්ගලයා විසින් එකඟ බව නම් දතයුතුයි. අදහසින් මෙය කියන ලදී. සෙස්ස එයටම පරියාය වචනයි.

‘කාමෙපරිභංජන්තො’- දෙවැදැරුම් කාමයන් අනුභව කරන්නේ ඇත්තු දමනය හෝ අසුන් දමනය හෝ ගවයන් දැමීම හෝ මෙහි දමනය නොවූ ඇතුන් දමනය කිරීමාදිය මෙන් සිත එකඟ නැති පුද්ගලයෝ දත යුතුයි. හික්මුණු ඇතුන් දමනය මෙන් සිත එකඟ බැවින් සම්පූර්ණවූ යම්සේ නොදැමුණු හස්ති දම්ම ආදීහු කුළු ගෙයක් නොකොට ධූරය නොදමා දැමුනු ගමනට හෝ යන්ට දැමුනවුන් විසින් පැමිණිය යුතු බිමට පැමිණෙන්නට නොහැකි වෙතිද, එසේම සිත එකඟ කමින් තොර සිත එකඟ බව ඇතියවුන් විසින් උපද වන ලද ගුණයක් හෝ උපදවන්ට පැමිණිය යුතු තැනකට හෝ පැමිණෙන්නට නොහැකි වෙත්.

‘හත්ථවිලංගකෙනාති’- අතින් අත ගෙන.

‘දට්ඨෙසානං’- දැකිය යුතු.

‘ආවාචොති’- අවුරණ ලදී.

‘නිවුචොති’- වලකන ලදී.

‘ඔවුචො’- නැමුන.

‘නාභවනිකනං’- හස්තිපදොපමයෙනි නාභවනයෙනි හැසිරෙන පුරිසයා නාභවනිකයා යයි කියන ලදී. මෙහි ඇතුන් හික්මීමෙහි දක්ෂයා ඇතුන් ගන්ට සමර්ථයි.

‘දනිපස්සිත්වා’- දැක.

‘එතගෙධා’- මෙහි පැවති.

‘සරසංකප්පානං’- වාක් සංකල්පයන්ගේ.

‘මනුස්සකන්තෙසු සීලෙසු සමාදප්පායාති’- මෙහි යම්සේ නාගය ස්ත්‍රිය පුරුෂය යන මොවුන් විසින් කුමාර කුමාරිකාවන් විසින් සොඬ ආදියෙන් ගෙණ ක්‍රීඩා කරන්නේ විකාරයක් නොකරාද සැපසේ වේද එකල මෙම ක්‍රමයෙන් මනුෂ්‍යයන්ට කැමති සීලයන් සමාදාන නාම වෙති.

‘පෙමනීයාති’- පියාණෙනි රජ්ජුරුවෝ තෙම පැහැදුනේය. මගුල් ඇතු තනතුරෙහි තබන්නේය. රජුන්ට සුදුසු ආහාර ලබන්නේය. මෙබඳු නාගයින් විසින් ප්‍රිය විය යුතු කථාව.

‘සුස්සුසතිති’- ඒ ප්‍රේම ඵලවන කථාව අසනු කැමති වෙයි.

‘තිණසායොදකන්ති’- තණ කැමමද ජලයද.

‘පණවො’- බෙර විගෙෂයකි.

‘සබ්බවංකදොස නිහිත නින්තිත කසාවො’- හරණ ලද සියළු වංකදොසද හරිණ ලද කසට වස්ත්‍ර ඇත්තේද.

‘අංගන්තවෙව සංඛං ගච්ඡති’- ශරීරය සමාන වෙයි.

‘ගෙහසිති සීලානං’- පස්කම් සැප නිශ්‍රිත ස්වභාව.

‘ඤායස්ස’- ආයථී අෂ්ටාංග මාර්ගයට.

‘අදන්ත මරණං මහල්ලකො රඤ්ඤො නාගෙ කාලකතො- රජ මහඵය හස්තියා නොදැමී මැරුනේය. මෙය අදන්ත මරණ කාලක්‍රියාව යන තේරුමය. සෙස්ස ප්‍රසිද්ධය.

(දන්තභූමි සූත්‍රය නිමි.)

6. භූමිප් සූත්‍ර වර්ණනාව.

‘එවං මෙ සුතං’- භූමිප් සූත්‍රයයි.

එහි ‘භූමිපො’- යනු මේ තෙරුන් වහන්සේ ජයසේන රාජ කුමාරයාගේ මාමාය.

'ආසාද්ව අනාසාද්වා' - කලකින් ආසාවද කලකින් ආසා නැතිවද.

'සකෙන ථාලිපාකෙනා' - ප්‍රකෘතියෙන් පැවති භික්ෂාවද, පැවති භික්ෂාවද තමාගේ නිමවන ලද බිතින්ද වැළඳුයේය. සෙස්ස සියළු තැන්හි ප්‍රකටමය.

(භූමිප සූත්‍රය නිමි.)

7. අනුරුද්ධ සූත්‍ර වර්ණනාව.

'එවං මෙ සුතං' - අනුරුද්ධ සූත්‍රයයි.

එහි 'එවමාහංසු' - ඒ උපාසකයාගේ අපාසු කාලය වූයේය. එකල්හි එළඹ මෙසේ කීහ.

'අපණ්ණකං' - විරුද්ධ නොවූ.

'එකට්ඨා' - බොහෝවූ මහඟු බැව් හෝ ධ්‍යානයම සිත එකඟ බවමය.

'එවංවුච්චති' - මේ සඳහා මෙසේ කීයේය.

'යාවතා එකං රුක්ඛමූලං මහග්ගතන්ති එරිත්වා අධිමුච්චිත්වා විහරති' - එක ගසක් මූල ප්‍රමාණස්ථාන කසිත නිමිත්තෙන් පැතිර ඒක සිත නිමිත්තෙහි මහද්ගත ධ්‍යානය පැතිර මිදී වාසය කරයි. මහද්ගතයාගේ ආභොගයක් නැත. හුදෙක් මහද්ගත ධ්‍යානයෙන් පැවතීමේ වශයෙන් මෙය කියන ලදී. සියළු තැන මෙම ක්‍රමයයි.

'ඉමිනා ඛො එතං ගහපති පරියායෙනාති' - මේ කාරණයෙන් මෙහි අප්‍රමානයයි කියන ලද බ්‍රහ්ම විහරණයන්ගේ නිමිත්ත නොවැඩෙයි. ඇරිම නූපදියි. ඒ ධ්‍යාන අභිඥානයාගේ නිරෝධයට පාදක නොවෙත්. විදර්ශනා පාදකයෝද වුත පාදකයෝද භවයාගේ ආක්‍රමයට පැමිණෙත්. මහද්ගතයයි කියන ලද කසිණ ධ්‍යානයන්ගේ නිමිත්ත වැඩෙයි. උග්ඝානය හටගනියි. සමතික්කමය වෙයි. අභිඥා පාදකත් නිරෝධ පාදකත් වුත පාදකත් භවොක්කමය වෙත්.

'එවං මෙ ධම්මා නානට්ඨා අප්පමාණා මහත්ගතා' - මෙසේ නොයෙක් ව්‍යං විනයහ. දැන් මහද්ගත සමාපත්තියෙන් ගෙන හැර භවයාගේ ඉපදීමට කාරණය දක්වන්නේ 'වතස්සො ඛො ඉමාති' ආදිය කියේය.

'පරිත්තාභාති' - පැතිර දන්නා තැනැත්තාට මේ ආභොගය ඇත. පරිත්ත සුභ දෙවියන් කෙරෙහි උපදින කාරණය ධ්‍යානය වඩන්නේ මෙසේ කියන ලදී. සියළු තැන මෙම ක්‍රමයයි. පරිත්තාභයෝ කිලිටු එළිය ඇත්තෝද පිරිසිදු එළිය ඇත්තෝද වෙති. අප්පමාණ දෙවියෝ කිලිටු විද පිරිසිදු වූද එළිය ඇත්තෝ වෙති. කෙසේද කුල්ලක් ප්‍රමාණ නූද නැබිළියක් පමණවූද කසිණයෙහි පරිකර්ම කොට සමවත උපදවා පස් ආකාරයකින් ආචීර්ණ වසිභාව පව්වනික ධර්මයන්ගේ මනාකොට පිරිසිදු නොකරණ ලද බැවින් දුර්වලවූ සමවත වළඳා ප්‍රගුණ නොවූ ධ්‍යානයෙහි සිට කථරිය කොට පරිත්තාභයෙහි උපදියි. ඔහුගේ පැහැයද ස්වල්පය කිලිට්ද වෙයි. ආකාර පසින් ආචීර්ණයෙහි වසී බව පංචනික ධර්මයන්ගේ මොනවට සුද්ධ කරණ ලද හෙයින් ඉතා පිරිසිදු සමවත වළඳා ප්‍රගුණ ධ්‍යානයෙහි සිට කාලක්‍රියා කොට පරිත්තාභයෙහි උපදියි. ඔහුගේ පැහැය ස්වල්පවූයේද පිරිසිදුයයි වැටහෙයි. මෙසේ එළිය ස්වල්ප උනන් පිරිසිදුය. කසිණයෙහි මහත් කර්මය කොට සමවත උපදවා ආකාර පසකින් ආචීර්ණයාගේ වසී බවයි. සියල්ල පළමු පරිද්දෙන් දත යුතුයි. එසේම අප්පමාන බ්‍රහ්මයෝ කිලිටු එළියද පිරිසිදු එළියද ඇති වෙති.

'වණ්ණානානත්තන්ති' - ශරීර වර්ණයාගේ නොයෙක් බවයි.

'නොච ආභානානත්තන්ති' - එළියෙහි නොයෙක් බව නොපෙනෙයි.

'අච්චිතානත්තනං' - දිග කොට සියුම් ගත වශයෙන් දැල්ලේ වෙනස් ආකාරයයි.

'යත්ථ යත්ථා' - උයන් විමන් කප්පුක් ගං ඉවුරු පොකුණු යන මොවුන්ගේ ඉවුරු වලින් යම් යම් තැන.

'අධිවසන්ති' - වාසය කරති.

‘අභිරමන්ති’- ඇලෙන් කල නොකිරෙන්.

‘කාපේනාති’- කැඳ බත් තෙල් පැති සේ මාංස යන මොවුන් අතුරෙන් යම්කිසි කදකින්.

‘පිටකෙනාති’- පැසෙන්.

‘තත්ථ තත්ථෙචා’- ගිතෙල් මී පැණි ආදීන්ගේ සුලභස්ථානයකින් එනු මස් ආදීන්ගේ උත්සන්න ස්ථානයයි. එය ඉස්සරු අපේ වසන තැන ලේසිය. එහි වසමු මෙහි එණු සුළඟ බාධා කරයි. කුණු මාළු සුවඳ හිසේ ලෙඩ උපදවායයි මෙසේ සිත නුපදවා එහි එහිම ඇලෙති.

‘ආභා’- එලියෙන් යුත්තවු.

‘තදංගෙනා’- ඒ භවයාගේ උප්පත්තියට කාරණා හෙයින් භව උප්පන්නා කාරණාය යන තේරුමයි. දැන් ඒ කාරණය අසන්නේ ‘කානුබො භන්නෙ’ යනාදිය කියේය.

‘කායදුට්ඨල්ලන්ති’- ශරීරයාගේ අලස බවයි.

‘ක්කායතො’- දිලියෙමින්.

‘දීඝරත්තංබොමෙ’- තෙරුන් වහන්සේ පාරමි පුරන්නේ සෘෂි ප්‍රවෘජ්ජාවෙන් මහණව සමචන් උපදවා නිතර ආත්ම භාව තුන්සියක් බඹලොව ලැබීයේය. සෙසු සියල්ල ප්‍රකටමය.

(අනුරුද්ධ සූත්‍රය නිමි.)

8. උපක්කිලෙස සූත්‍ර වර්ණනාව.

‘එවං මෙ සූතං’- උපක්කිලෙස සූත්‍රයයි.

එහි ‘එතදවොච’- හේද අදහසකින් නොවෙයි. එය කැමත්තකින් නොවෙයි. එසේ උනත් ඔහුට මෙබඳු අදහසක් වූයේය. මේ හික්ෂුහු මගේ වචනය ගෙන යටත් වෙත්යයි බුදුවරයෝ නම් හිත කැමැත්තෝය. ඒකාන්තයෙන් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මේ කාරණය කියන්නෝයයි එය අසා මොහු යටත් වන්නාහුයයි. එහෙයින් ඔවුන්ට සැප විහරණය වන්නේයයි. එසේ හෙයින් මෙය ‘ඉධ භන්නෙ’ යනාදිය කියේය.

'මාහණ්ඩනං'- යනාදියෙහි අකන්ථ යන පාඨ සේසය ගෙන දබර නොකරවී යන තේරුම දත යුතු.

'අඤ්ඤතරො'- ඒ භික්ෂුව වනාහි බුදුන්ට වැඩ කැමැත්තේය. මේ ඔහුගේ අදහසයි. මේ භික්ෂුහු ක්‍රෝධයෙන් මඬනා ලදහු බුදුන්ගේ වචනය නොගනිත්. බුදුරජාණන් වහන්සේ මොවුන්ට අවවාද කරන්නේ වෙහෙස නොවේයයි එසේ හෙයින් මෙසේ කියේය.

'පිණ්ඩාය පාවිසි'- හුදෙක් පිටිසියේ නොවෙයි. යම් ජනයෙක් විසින් නොදක්නා ලදද හෙතෙමේ මා දකිමිනි අධිෂ්ඨාන කෙළේය. මක් නිසා අධිෂ්ඨාන කෙළේද, ඒ භික්ෂුන්ගේ දැමීම පිණිසයි. සර්වඥයන් වහන්සේ එකලද පිණ්ඩපාතයන්ගේ පුටුසද්දොණ සම ජනෝ යන ආදී ගාථා කියා කොසඹූ නුවරන් බාලක ලොණකාර ගමට ගියේය. එයින් පාවින වංසදායට ගියේ එයින් පාරිලෙය්‍යක වන ලැහැබට ගොස් පාරිලෙය්‍යක ඇතා විසින් උපස්ථාන කරනු ලබන්නේ තුන් මාසයක් විසූයේය. නුවර වැස්සෝද බුදු රජාණන් වහන්සේ වෙහෙරට වැඩියේය. බණ අහන්ට යමුයයි සුවද මල්ගත් අත් ඇතිව වෙහෙරට ගොස් "ස්වාමීනි බුදුන් කොයිදැයි" විචාළාහුය.

"තෙපි කොහිදී බුදුන් දැක්කහුද බුදු රජාණන් වහන්සේ මේ භික්ෂුන් සමගි කරන්නෙමිසි පැමිණියේය. සමගි කරන්ට නොහැකි වූයේ නික්ම ගියේයයි."

"අපි සියකද, දහසකද දී බුදුන් ගෙනෙන්ට නොහැක්කෙමු හෙතෙම යාඥා නොකරණ ලදුව තෙමේම ආයේය, අපි මේ භික්ෂුන් නිසා, බුදුන්ගේ හමුවෙන් බණ කථාවක් අසන්ට නොලැබුයෙමු. මොහු බුදුන් උදෙසා මහණ වූහ. ඔවුන් සමගි කරන්නවුන් සමගි නොවූහ. අන් කවරෙකුගේ වචනයක් කරන්ද, මේ භික්ෂුන්ට දානය දීම සුදුසු නැතැයි, සියළු නගරයෙහි දඬුවම් තැබූහ.

ඔහු දෙවන දින සියළු නගරයේ පිඬු පිණිස හැසිර සැන්දක් පමණද අහරක් නොලැබ වෙහෙරට ගියහ. උපාසකයෝ ඔවුන්ට නැවත මෙසේ කීහ.

යම්තාක් බුදුන් ක්ෂමානොකර ගනීද එතෙක් නුඹවහන්සේලාට මේ දඩුවමයි."

ඔව්හු බුදුන් ක්ෂමාකර ගත්තෙමිසි, බුදුන් සැවැත් නුවරට පැමිණි කල එහි ගියෝය. බුදුරජාණන් වහන්සේ ඔවුන්ට අෂ්ඨාරස හෙද වස්තුන් දෙසුයේයයි මේ මෙහි පාලිමුත්තක කථාවයි. දැන් 'පුටුසද්දො' යන ආදී ගාථාවන්හි මහා ශබ්දය මොහුගේහුය. පුටුශබ්ද නම්.

'සමජනො'- සමානවූ එක සමාන ජනයා මේ සියළු කොලාහල කරණ ජනයාය. හාත්පසින් ශබ්දය පැතිරීමෙන් පුටු ශබ්දයද සමානයයිද කියන ලද්දේ වෙයි.

'නත්වාලොකොවිමඤ්ඤථා,- එහි කිසිවෙක් එකද බාලයෙක්යයි නොසිතන්නේයයි සියල්ලෝම පණ්ඩිතමානිහුමය.

'නාඤ්ඤංභියෙවා අමඤ්ඤරුතාති,- කිසිවෙක් මම බාල යයි නොසිතන්නේයයි බොහෝ සෙයින් සංඝයා බිඳෙන කල්හි අන්‍යවූද එකෙක් මගේ කාරණයෙන් සඟුන් බිඳේය යන මේ කාරණය නොසිතුවේය යන තේරුමයි.

'පරිමුට්ඨාති'- මුළු සිහි ඇත්තාහුය.

'වාචාගොචර භාණිනො'- රකාරයටරකාරාදේශය කරණ ලදී. වචනයම ගෝචරය. සතිපට්ඨානය ගෝචර නොවෙයි. භාණිනො යනු කෙසේ කියන්නෝ යම්තාක් කැමති වෙත්ද, මුඛය ප්‍රසාරණය කරන්ට යම්තාක් කැමති වෙත්ද, ඒතාක් දිගුකොට කියන්නාහු. එකෙකුදු සංඝ ගෞරවයෙන් මුඛය හැකිලීමක් නොකෙරේ යන අර්ථයි

'සෙතනීතා'- යම් කලහයකින් මේ නිර්ලජ්ජ භාවයට පමුණුවන ලද්දීද.

'නතංවිදු, එය නොදනිත්ද මෙසේ මේ තෙම ආදීනව සහිතයයි.

'යෙතං උපපය්හන්ති'- ඔහුට ආක්‍රොශ කෙළේය. මේ තෙමේ මට බැන්නේය යනාදී ආකාර යමෙක් වෙට් බිඳිත්ද,

'සනත්තනො, පුරාණය.

'පරෙ, පණ්ඩිතයන් හැර එයින් අන්‍ය කෝලාහලකාරයෝ අන්‍යයෝ නම්. ඔව්හු මෙහි සංඝයා මැද ඩබර කරන්නාහුය. අපි නැසෙන්නෙමු. නිතර මරනුගේ සම්පයට යමුයයි නොදනිති.

‘සෙබ්බත්ථ විජානනං’- යම් පණ්ඩිත කෙනෙක් අපි මරහුගේ සම්පයට යමුයයි දනිත්ද.

‘තතො සම්මන්ති මෙධගා’- මෙය දන්නෝ යොනිසො මනසිකාරය උපදවා කෝලහලයන්ගේ සංසිද්ධි පිණිස පිළිපදිත්.

‘අට්ඨිච්ඡදා’- මේ ගාථාව ජාතකයෙහි ආවාය. බ්‍රහ්මදත්තයාද දීඝාවු කුමාරයාද සඳහා කියන ලදී. මෙහි මේ අර්ථයයි. ඔවුන්ගේද එසේ පැවති වෛරයන්ගේ එක්වීම වෙයි. කුමක් හෙයින් තොපගේ නොවේද, යම්බඳුවූ තොපගේ මව් පියන්ගේ ඇට නොසිඳින ලද්දාහුය. ප්‍රාණය නොහරින ලදහ. හවයෝද වස්තුවද පැහැර නොගන්නා ලදහ.

‘සචෙලහෙථා’- යනාදී ගාථා පණ්ඩිත යහළුවාගේද බාල යහළුවාගේද ගුණා ගුණ ප්‍රකාශ කිරීම පිණිස කියන ලදී.

‘අභිභුය්‍යසබ්බාති පරිස්සයානි’- ප්‍රසිද්ධ විපතද වැසුන විපතද මැඩපවත්වා, ඔහු සමග සතුටු වූයේ සිහි ඇතුළු හැසිරෙන්නේය.

‘රාජාවරට්ඨං විජ්ජානනං’- යම්සේ තමාගේ රට හැර මහා ජනක රජද අරින්ද මහරජද හුදකලාව හැසුරුනාහුද එසේ හැසිරෙන්නේය යන අර්ථයයි.

‘මාතංගරඤ්ඤෙව නාගො’- වනයෙහි හස්තිරජෙකුමෙනි. මාතංග නම් ඇතායයි කියනු ලැබේ.

‘නාගො, නාග නම් මහත් අයට කියන නමකි. යම්සේ මාතිපොසක මාතංග තෙම කැලේ තනියම හැසුරුනේද පව් නොකළේද යම්සේ පාරිලෙය්‍යකයා තනියම හැසුරුණේද පව් නොකෙළේයයි කියන ලදී.

‘බාලකලොණකාරගාමො’- උපාලි ගෘහපතියාගේ හෝග ග්‍රාමයයි.

‘තෙනුපසංකම්’- කුමක් හෙයින් එළඹුණේද සමූහයා කෙරෙහි ඔහුගේ දොසය දැක තනිව වාසය කරණ හික්ෂුට් දකිනු කැමැත්ත පහළ විය. ඒ නිසා ශිතාදියෙන් පෙළුනේ උනුසුම් ආදිය පතන්නාක් මෙන් පැමිණියේය.

‘ධම්මියාකථායා’- එකී භාවයෙහි අනුසයින් යුතු

'යෙන පාවිනවංසදායො' - එහි කුමක් හෙයින් පැමිණියේද කෝලාහල කිරීමෙහි දක්නා ලද වරදින් සමගිව වසන හික්ෂුන් දකිනු කැමති බව පහළ වූයේය.

'ආයස්මාව අනුරුද්ධො' - ආදිය කියන ලද කුමයටයි.

'අත්ථි පනවො' - පශ්චිම විචාරීමෙන් ලෝකෝත්තර ධර්මය විචාරන්නේය. එය වනාහි තෙරවරුවන්ට නැත. ඒ නිසා එය ඇසීමට යුතු නැතැයි පරිකර්ම ඕභාසය අසයි.

'ඔභාසංවෙව සංජානාමා' - පරිකර්මොභාසය හඳුනමු.

'තංවනිමිත්තං නපටිවිජ්ඣමානි' - ඒ කාරණයද නොදනිමු, යම් හෙයකින් අපගේ ඵලියද රූප දැකීමද අතුරුදහන් වේද එය අපගේ අනුකූලයෙන් නිමිත්ත ප්‍රතිවේධ කටයුතුයයි අප විසින් ඒ කාරණය දත යුතුයි.

'අහම්පි සුදං' - තෙපි අනුකූලවොහුය. කීමෙක්ද කළහින්නාහුද මමද මේ එකොළොස් ක්ලෙශයන්ගෙන් කළහින ලද විරූයයි දක්වන්ට මේ දේශනාව පටන් ගත්තේය.

'විචිකිච්ඡා බොමෙ' - යනාදියෙහි මහසතාගේ ඵලිය වර්ධනය කොට දිව ඇසින් නොයෙක් ආකාර රූප දැක මේ කුමක්දැයි සැකය පහළ විය.

'සමාධි වචිති' - පරිකර්ම සමාධිය චූත විය.

'ඔභාසො' - පරිකර්ම ඕභාසය අතුරුදහන් විය. දිවැසින්ද රූපය නොදැක්කේය.

'අමනසිකාරො' - රූපයන් බලන්නහුට සැකය උපදියි. දැන් කිසිවක් සිහි නොකරන්නෙමියි අමනසිකාරය පහළ විය.

'ථිතමිද්ධ' - කිසිවක් සිහි නොකරන්නාහට ථිතමිද්ධය පහළ වූයේය.

'ඡම්හිතත්තාමි' - හිමාලයට අභිමුඛව ඵලියේ වසන රකුසා පිඹුරු ආදීන් දැක්කේය. එකල ඔහුට තැතිගැනීමක් පහළ විය.

'උබ්බිල්ල' - මා විසින් දක්නා ලද හය ප්‍රකෘතියෙන් බැලීමක් නම් නැත. නොදක්නා ලද කල්හි කිනම් හයක් දැයි සිතන්නාහට තැතිගැනීම් බව පහළ විය.

'සකිදෙවා'- එක ප්‍රයෝගයෙන්ම නදන් සැලි පසක් බලන්නේය.

'දුට්ඨල්ල'- මා විසින් වියඹි දැඩි කොට ගන්නා ලදී එහෙයින් මට තැනි ගැනීම උපන්නේයයි වියඹි ලිහිල් කළේය එහෙයින් ගරිරයෙහි අලස බව පහළ වූයේය.

'අච්චාරද්ධ වීරියං'- මගේ උත්සාහය ලිහිල් කරමින් සිටියදී නොමනාව උපන්නේයයි නැවත වියඹි ගනිමින් සිටියදී වියඹි පහළ වූයේය.

'පනමෙය්‍යා'- මැරෙන්නේය.

'අතිලිත වීරියං'- මගේ උත්සාහය ඉගෙන ගනිමින් සිටියදී මෙසේ හටගන්නේයයි නැවත වියඹි ලිහිල් කරමින් සිටියදී ඉතා සැගවුන වියඹි පහළ විය.

'අභිජ්ජපා'- දිව්‍ය ලෝකයට අභිමුඛව ඵලිය වඩා දිව්‍ය සමූහයා බලා සිටියදී තෘෂ්ණාව පහළ වූයේය.

'නානත්ත සඤ්ඤා'- මගේ එකජාතිකවූ රූපය මෙතෙහි කරමින් සිටියදී කථාව උපන්නීය. නොයෙක් ආකාර රූප සිහිකරන්නෙමිසි කලකින් දිව්‍ය ලෝකයට අභිමුඛවද කලකින් මිනිස් ලොවට අභිමුඛවද වර්ධනය කොට නොයෙක් ආකාර රූප මෙතෙහි කරන්නාහට නානත්ත සංඥාව පහළ වූයේය.

'අභිනිජ්ඣායිතත්තන්ති'- නොයෙක් ප්‍රකාර රූප මෙතෙහි කරණමාහට නානත්ත සංඥාව පහළ විය. ඉෂ්ටවූද අනිෂ්ටවූද එක ස්වභාවික රූපය මෙතෙහි කරන්නෙමිසි එසේ සිහි කරන්නාහට අභිනිජ්ඣායිත රූපය පහළ විය.

'ඔභාසි නිමිත්තං මනසිකරොමි'- පරිකර්ම ඕභාසයම මෙතෙහි කරමිසි

'නවරූපානි පස්සාමි'- දිව අැසින් රූප නොබලන්නෙමි.

'රූපානිමිත්තං මනසි කරොමි'- දිව අැසින් විෂය රූපයම සිහි කරමි.

'පරිත්තංවෙව ඕභාසනං'- පරිත්ත කමටහතෙහි ඵලිය.

'පරිත්තානිව රූපානි'- පරිත්ත කමටහතෙහි රූප විපයභාසයෙන් දෙවනවාරය දකුණුයි.

පරිත්තො සමාධි' - ස්වල්පවූ පරිකර්ම ඵලයයි ඕහාස පරිත්ත බව සඳහා මෙහි පරිකර්ම සමාධි පරිත්තයයි කියන ලදී.

'පරිත්තං තස්මිං සමයෙ' - ඒ කාලයෙහි දිවැසද ස්වල්ප වෙයි. අප්‍රමාණ වාරයෙහිද මෙම ක්‍රමයයි.

'අවිතක්කම්පි විචාරමත්තං' - පංචකතයෙහි දුතිය ධ්‍යාන සමාධිය.

'අවිතක්කම්පි අවිචාරං' - චතුක්කතයෙහිද පංච කතයෙහිද ධ්‍යානත්‍රය සමාධියයි.

'සප්පිතිකං' - දෙවන තුන්වන සමාධියයි.

'නිප්පිතිකං' - තිකචතුක්කධ්‍යානය සමාධියයි.

'සාතසහගතං' - ත්‍රික චතුක්කධ්‍යාන සමාධිය.

'උපෙක්ඛා සහගතං' - චතුෂ්කතයෙහි චතුර්ථ ධ්‍යාන සමාධිය පංචකතයෙහි පංචකධ්‍යාන සමාධිය කවරකලක භාග්‍යචතුත් වහන්සේ මේ ත්‍රිවිධ සමාධිය වැඩුයේද මහ බෝමුල උන්නේ පශ්චිම යාමෙහිය. බුදුන්ට ප්‍රථම මාර්ගය ප්‍රථම ධ්‍යාන වූයේය. දෙවන ආදිය දුතිය තෘතීය චතුර්ථ ධ්‍යාන වූහ. පංචකතයෙහි පංචමධ්‍යානයට මාර්ගය නැත.

'සොලොකිසො අහොසි' - ලෝකික ලෝකෝත්තර මිශ්‍රය සඳහා මෙය කියන ලදී. සෙස්ස සියළු තත්ති ප්‍රසිද්ධය.

(උපක්කිලෙස සූත්‍රය නිමි.)

9 බාල පණ්ඩිත සූත්‍ර වර්ණනාව.

'ඵචම්මෙසුතං' - බාල පණ්ඩිත සූත්‍රයයි.

'ඵහි බාල ලක්ඛණානි' - මේ තෙමේ බාලයායයි මෙයින් දන්නා ලැබෙනුයි බාල ලක්ෂණ නම් වෙත්. ඒ ලකුණුද ඔහුගේ හැදිනීමට කාරණයෝනුයි.

බාල නිමිත්තානි' - බාල නිමිති නම් වෙති. බාලයාගේ චරිතයෝ.

'බාලාපදානානි' - බාලාපදා නම් වෙති.

‘ද්විවිත්තික වින්ති’- සිතන්නේ අභිධ්‍යා ව්‍යාපාද බොරු දැකීම් වශයෙන් නපුරු සිතීමක්ම සිතයි.

‘ද්විභාසිතභාසි’- කියන්නේද බොරු කීමාදි හෙද ඇති නපුරු වචනයක්ම කියයි.

‘දුක්කත කම්මකාරි’- කරන්නේද සතුන් මැරීමාදි වශයෙන් නරක කටයුත්තක්ම කරයි.

‘තත්‍රබො’- යම් තැනක උන්නේ එය පිරිසෙහි.

තජ්ජං තස්සාරුප්පා’- එයට සුදුසු වූ ඒ ජාතියෙහි පංච චෛරයන්ගේ මෙලොව පරලොව සම්බන්ධ දොස්වලින් යුතුය යන අදහසයි. තත්‍ර යනු ඒ කථාවෙන් කියන කල්හි

‘බාලන්ති’- මේ ආදිය ඡෂටි අර්ථ ද්‍රව්‍යා විභක්තියයි.

‘ඔලම්බන්ති’- වැටහෙත්, සෙසු පද දෙක එයටම පරියාය වචනයයි. එල්බෙන ආකාරයෙන් එය වැටහෙත්. එබැවින් මෙසේ කියන ලදී.

‘පය්චියා ඔලම්බං’- පොළොවෙහි පැතිරෙති. සෙසු පද දෙක එයටම පරියායයි. මෙය පැතිරෙණ ආකාරයයි.

‘තත්‍ර භික්ඛවෙ බාලස්සා’- එය උපස්ථාන කරණ ආකාරයෙන් ඇසට හමුවූ කාලයෙහි බාලයාට මෙබඳු සිතක් වෙයි.

‘එතදවොවා’- අනුසන්ධියෙහි දක්ෂ භික්ෂුව නරකයට සමාන කරන්ට නොහැකි වෙයි. සර්වඥයන් වහන්සේ නො කියයි. ලෙහෙසි නොවේයයි කියයි. ලෙහෙසි නැත කරන්ට හැකිය. එබැවින් මම සර්වඥයන් උපමා කරවමිසි සිතා මෙය සක්කාපන හන්නෙ’ යන වචනය කියේය.

‘හතෙය්‍යං,- විනිවිද යාම් වශයෙන් යම්සේ එක තැන පහර දෙකක් වැටෙත්ද එසේ නසන්නාහුය. එහෙයින් ඔහුට වණ මුඛ දෙසියක් වෙති. මෙයින් මතුද මෙම ක්‍රමයයි.

‘පාණිමත්තං’- මීට ඇතුළෙහි තබන පමණයි.

සංඛම්පිත උපෙති’- ගණන් මාත්‍රයටද නොපැමිණෙයි

කලභාගමිසි’- කලා සියකට හෝ කලා දහසකට හෝ කලා ලක්ෂයකට හෝ පැමිණේයයි කිය යුතු බවට නො පැමිණෙයි.

'උපනිධිමිපි' - අත් හැරීම් පමණකටද නොපැමිණෙයි. බලන අයට බැලීම් මාත්‍රයක්ද නැත.

තත්තං අයොධිලං - තුන් ගව් ආත්ම භාවය දිලිසෙන කල්හි ලෝභ පෘථුවියෙහි උඩුකුරුව හොවවා දකුණු අතෙහි තල් කඳක් ප්‍රමාණ යකඩ හුලක් ගසත්. වම් අත් ආදියෙහිද එසේම ගසති. යම්සේ උඩුකුරුව හොවවා එසේ බඩෙන්ද වම් පාර්ශවයෙන්ද දකුණු පසින්ද හොවවා ඒ කටයුත්ත කරත්මය.

'සංවෙසිකා' - දිලිහෙන ලෝභ පොළොවෙහි තුන්ගව් ආත්මය හොවවා.

'කුට්ඨාරීති' - ගෘහයකගේ එක් පැත්තක පියස්සක් පමණ මහත් කෙටේරිවලින් තලත්. ලෙය ගඟක්ව ගලායයි. ලෝභ පොළොවින් ගිනිදැල් නැග තලන ලද ස්ථානය ගනීයි. මහත් දුකක් උපදියි. තලන්නෝ වනාහි සූත්‍රයෙහි ආ පරිදි කොට හෙවත් ලියක මෙන් තුල් ගසා අටකටද සියකටද කරති.

'වාසිති' - මහත් කුළු පමණ වැවලින් ඒවායින් සසින්නාහු සමේ සිට ඇට දක්වා වහා සසිත්. සසින සසින ලද්ද නැවත ප්‍රකෘති වෙයි.

'රටේ යොජෙත්වා' - යුග යොත් මැදිරිය රෝද බෝමුලිය දැක්වීම යනමේවා සමග හැම ආකාරයෙන් දිලිහෙන රථයෙහි යොදා

'මහත්තං, - මහකුළු ගෙවල් පමණ

'ආරොපෙන්නි' - දිලිහෙන යකඩ මුගුරුවලින් තලමින් නංවති.

'සකිමිපි උද්ධං' - මනාකොට පැසුනු සැලියෙහි දමන ලද සහල් මෙන් උඩට යටට සරසටද යයි.

'භාගසාමිතො' - කොටස් තබ තබා බෙදන ලද්දේය.

'පරියන්තො' - හාත්පස වඩකරන ලද්දේ.

'අස්සා' - මතු යකඩයෙන් වසන ලද්දේ

'සමන්තා යොජනසතං ඵරිත්වාතිට්ඨති' - මෙසේ කොට සිටියි. යම්සේ හාත්පස යොදුන් සියක් තැන බලන්නහුගේ ඇස් බෝල දෙකක් මෙන් නික්මෙත්ද,

'න සුකරං අක්ඛානෙන පාපුණාතුං' - නිරය නම් මෙසේද දුකයයි අවුරුදු සියක් දහසක් කියන්නේද අවසානයක් කොට කීමට ලෙහෙසි නැත යන අර්ථයි.

'දන්තුල්ලෙහකං' - දන්වලින් සිඳ

'රසාදො' - තෘෂ්ණාවෙන් අනුභව කරණ ලද රස ඇති,

'අඤ්ඤමඤ්ඤ ඛාදකා' - ඔවුනොවුන් අනුභව කිරීමයි,

'දුබ්බණ්ණො' - නපුරු පැහැය ඇති,

'දුද්දසිකො' - දරුවන්ගේ භය කිරීම පිණිස කරණ ලද යකෙක් මෙන් භයවූ

'ඔකොට්ඨකො' - මිටිවූ බෙල්ල කොටවූ මහ බඩක් ඇති.

'කාණො' - එක ඇසක් හෝ ඇස් දෙකම හෝ කණවූ.

'කුණිවා' - එක අතක් හෝ දෙඅතක් හෝ කුණුවූ.

'පක්ඛතො' - පැත්තක් නැසුනු.

'සොකායෙනා' - මෙය ඔහුගේ දුක් ප්‍රබන්ධයාගේ දැක්වීම පිණිස පටන් ගන්නා ලදී.

'කලිගඟහෙනා' - පැරදීමෙන්.

'අනුබන්ධං නිභවිජෙය්‍යා' - යම් හෙයකින් බොහෝ කොට දිනන ලද ඔහුගේ සම්පත්තියද නොසැහෙයි. එබැවින් තමාද බැඳීමට පැමිණෙන්නේය.

කෙවලපාරිපූරා බාලභූමි' - අසත් පුරුෂය ක්‍රිවිධ දුශ්චරිත සම්පූර්ණ කොට නරකයෙහි උපදියි. එහි පැසීමගේ ඉතිරි වීමෙන් මනුෂ්‍යත්වයට ආයේ පහත් කුල පසක ඉපිද නැවත ක්‍රිවිධ දුශ්චරිත පුරා නරකයෙහි උපදිය යන මේ සියල්ල බාල භූමියෙහි සම්පූර්ණය.

'පණ්ඩිත ලක්ඛණානි' - මේ ආදිය කියන ලද අනුසාරයෙන් දතයුතුයි.

'සුවිත්තික චිත්ති' - යනාදිය මෙහි මනො සුවර්තාදීන් ගේ වශයෙන් යෙදිය යුත්තාහුය.

'සීසංනභා තස්සා' - හිස සමග සුවද පැනින් ස්නානය කළහුගේ

'උපොසථිකස්සා' - සමාදන්වන ලද උපොසථයාගේ.

'උපරිපාසාද වරගතස්සා' - උතුම් ප්‍රාසාදවරයාගේ මතු වට හියනුට යහපත් බොජුන් වළඳා උතුම් ප්‍රාසාදයාගේ මතුයෙහි මහ තලයෙහි ශ්‍රියහනට ප්‍රවිෂ්ටව සිල් ආවර්ජනා කරන්නාහට එකල රජතෙම පාන්දරම ලක්ෂයක් වියදම්කොට මහත් දන් දී සුවඳ පැන් දහසය කලයකින් හිස සෝදා කරණ ලද උදේ බත් කිය ඇත්තේ පිරිසුදු උතුරු සඵව එකාංස කොට මතු මහල් පහයෙහි සිරියහනෙහි ආසනයක් බැඳ උන්නේ තමා ගේ දානමය පින්කම් සිතමින් ඉඳියි. සියළු සක්විති රජුන්ගේ මේ ධර්මතාවයි. මේ කල්පනාකරණ ඔවුන්ට කියන ලද ප්‍රකාර පුණ්‍ය කර්මප්‍රත්‍යය සෘතුවෙන් හටගත් නිල් මැණික් සමූහයක් සමාන නැගෙන ඉර ජල තලය සිඳින්නාක් මෙන් අහස අලංකාර කරන්නාක් මෙන් දිව්‍ය චක්‍රරත්නය පහළ වෙයි. ඒ මෙය දිව්‍ය ආනුභාවයෙන් යුතු බැවින් 'දිබ්බං' යයි කියන ලදී.

දහසක් මොහුගේ ගරාදි හෙයින් 'සහස්සාර නමි. නිම් වළල්ලක් සහිත නාභියක් ඇතිහෙයින් සනෙමිකං සනාභිකං' නමි. සියළු ආකාරයෙන් සම්පූර්ණනුයි 'සබ්බකාර පරිපූරං' නමි. එහි චක්‍රයද එයයි ඇල්ම කරණ අර්ථයෙන් රතනයද එයනුයි. චක්‍ර රතන නමි.

'සුතං බොපන මෙන' - මේ ආදි සිතීම සිතයි. එහෙයින් කියන ලදී. දිස්වානරඤ්ඤාඛන්තියස්ස -පෙ- එහි 'සොහොති රාජාවක්කවත්ති' කොපමණ කාරණයකින් සක්විති වේද අඟල් එකක් දෙකක් ප්‍රමාණ තැන චක්‍ර රත්නය අහසට පැන නැග පැවති කල්හි දැන් එයගේ පැවැත්වීම පිණිස යමක් කටයුතුද එය පෙන්වන්නේ 'අථබො භික්ඛවො' යනාදිය කියේය. එහි 'උට්ඨායාසනාති' හුන් ආසනයෙන් නැගිට චක්‍ර රත්නය ළඟට අවුත්.

'භිංකාරං ගහෙන්වා' - ඇත් සොඩක් ප්‍රමාණ ප්‍රණාලිය ඇති රන් කෙණ්ඩිය ඔසවා වම් අතින් ජලය ගෙන පින්වත් චක්‍ර රත්නය පවතිවා පිංවත් චක්‍ර රත්නය ජය ගනිවා.'

'දෙවරාජා චක්කවත්ති සද්ධිං චතුරංගි සෙනාය' - සියළු සක්විති රජුන්ගේ ජලයෙන් විසුරුවා 'පිංවත් චක්‍රරත්නය ජය

ගනීවායි' වචනයට අනතුරුව අහසට පැන නැගී චක්‍ර රත්නය පවතියි. යමෙකුගේ පැවතීමට සමකාලයම සක්විතිරජ වෙයි. චක්‍ර රත්නය පැවති කල්හිම එය අනු බදින්නේම සක්විති රජ තෙමේ උතුම් යානාවට නැගී අහසට පැන නගියි. එකල ඔහුට සේසත් සෙමෙර ආදිය ගත් අත් ඇති පිරිවර ජනයාද ඇතුල් පුර ජනයාද නැවත නොයෙක් ආකාර සන්නාහ සන්නද්ධ යුද්ධ සැට්ට ආදියෙන් සැරසුන නොයෙක් ආභරණයෙන් දිලිහෙන ඔසවන ලද ධජ පතාකයෙන් සැදුම් ගත් තම තමන්ගේ බල සෙනග සමග යුව රජ සේනාපති ආදී කොට ඇත්තෝ අහසට පැන නැගී රජුම පිරිවරා ගනිති. රාජකාරියෙහි යෙදුනෝ ජන සංග්‍රහය පිණිස නුවරවිට්චල බෙරහසුරුවති. 'දරුවෙනි, අපේ රජ්ජුරුවන්ට චක්‍ර රත්නයක් උපන්නේය තම තමන්ට පොහොසත් හැටියෙන් සැරසිලි ඇතිව රැස්වෙවියයි මහජන තෙම ප්‍රකෘතියෙන් චක්‍ර රත්නයාගේ ශබ්දයෙන්ම සියළු වැඩහැර සුවද මල් ආදිය ගෙණ රැස්වුනේම ඒ සියළු දෙනාම අහසට නැග රජුම පිරිවරා ගනියි. යම් යම් කෙනෙකුට රජු සමග යාමට කැමති වේද ඒ ඒ තෙමේ අහසින් ගියේ වෙයි.

මෙසේ දිගින් හා පළලින් දොළොස් යොදුන් පිරිස වෙයි. ඔවුන් අතුරෙන් එක් කෙනෙක්වත් සුන් බුන් ගරීර ඇත්තේ හෝ කිලිටි වස්ත්‍ර ඇත්තේ හෝ නොවෙයි. සක්විති රජ තෙමේ පිරිසිදු පිරිවර ඇත්තේය. සක්විති රජුගේ පිරිස නම් විද්‍යාධර පිරිසගේ අහසින් යන්නාහු ඉන්ද්‍රනිල මැණික් තලයක විසුරුවන ලද මැණික් සමානවෙයි. එහෙයින් කියන ලදී.

සක්විති රජ සිවුරග සෙනග සමග අනුව යාම වෙයි. ඒ චක්‍ර රත්නයද ගස්වල මුදුනෙහි ඉතා උස් නොවී අහසේ පවතියි. යම්සේ වෘක්ෂයන්ගේ මල් ගෙඩි දළ කැමතිවුවාහුද ඒවා සැපසේ ගන්ට හැකිවෙති. බිම සිටියාහු රජ මේය, සෙනෙවියා මේයයි සලකන්ට හැකි වෙති. සිටිම් ආදී ඉදිරියව අතුරෙන් යමෙක් යමකින් කැමතිද හෙතෙමේ එයින් යයි චිත්‍ර කර්ම ආදී සිල්පවල යෙදුනාහු තම තමන්ගේ කටයුතු කරන්නාහුම යති. බිම යම්සේද එසේම ඔවුන්ගේ සියළු වැඩ අහසෙහි සමෘද්ධ වෙති.

මෙසේ සක්විති පිරිස ගෙන ඒ චක්‍ර රත්නය වම් පැත්තෙන් මහමෙර හැර මුහුදට මතුභාගයෙන් අටදාහක් යොදුන් ප්‍රමාණ පූර්ව විදේහයට යයි. එහි යමෙක් උසින් දොළොස් යොදුන්වූද වටින් තිස් හයක් යොදුන්වූ පිරිසෙහි විසීම යහපත්ය. ආහාර උපකරණ සුලභය සෙවණින් හා චතුරෙන් සම්පූර්ණය පිරිසිදු සමනලාය භූමිභාගය සිත්කළය. එය මතු කොටසෙහි ඒ චක්‍ර රත්නය අලවංගුවක ගැසුවාක් මෙන් සිටියි.

එකල්හි ඒ සංඥාවෙන් ඒ මහජනයා බැස කැමති පරිද්දෙන් නෑම අනුභව කිරීමාදී සියළු කෘත්‍ය කරන්නේ විසීම කරයි. එයින් කියන ලදී. 'මහණෙනි, යම්පෙදෙසක චක්‍ර රත්නය පිහිටාද එහි සක්විති රජ වාසය කෙරෙයි, සිවුරග සෙනග සමග.

මෙසේ සක්විති රජ වාසය කරණ කල්හි එහි යම් රජ කෙනෙක් ඇද්ද ඔව්හු අන්‍ය චක්‍රයක් ආයේයයි අසාද බල සෙනග රැස් කොට යුද්ධයට නොසැරසෙති. චක්‍ර රත්නයාගේ ඉපදීමට අනතුරුවම ඒ සත්වයෙක් නැත. යමෙක් සතුරු කල්පනාවෙන් රජුන් අරභයා ආයුධයක් ඔසවන්ට ඉවසන්නේද චක්‍ර රත්නයාගේ මේ ආනුභාවයයි.

ඒ රජුගේ චක්‍රයාගේ ආනුභාවයෙන් සියළුම සතුරෝ දමනයට පැමිණෙත්. එහෙයින්ම චක්‍රයයි කියනු ලැබේ. එහෙයින් ඒ සියළු රජවරු තමාගේ රාජ්‍යශ්‍රීයට අනුව පඩුරු ගෙන ඒ රජ කරා පැමිණ තමාගේ ඔටුනුවල මැණික් කාන්තියෙන් අභිෂේක කිරීම නමැති පා පූජාව කරන්නේ එව මහතාණෙනි. එහෙයින් කියන ලදී. 'යෙබොපන භික්ඛවෙ පුරත්ථිති මාය දිසාය -පෙ- අනුසාස මහාරාජාති'

එහි ස්වාභ්‍යන්ති යහපත් පැමිණීමයි. සමහරු ආකල්හි ශෝක කරත්. ගිය කල්හි සතුටු වෙත්. ඇතමෙක් ආ කල සතුටු වෙති. ගිය කල ශෝක කෙරෙති. එබඳුවූ ඔබතුමාගේ ඒම සතුටක. යාම ශෝකයක, ඒ නිසා ඔබගේ ඒම යහපත් ගමනක්යයි කියන ලදී. මෙසේ කී කල සක්විති රජ විසින්ද 'මට සුදුසු පූජාව මෙපමණ ඵලවතියයි' කියයි, අනිකෙකුගේ සම්පතක් නොසිදම අනිකෙකුට දෙයි. තමාගේ ධර්ම රාජ භාවයට සුදුසු නුවණින්

ප්‍රාණසාතාදිය පරික්ෂා කොට ප්‍රේමයෙන් මිහිරි හඬින් 'දරුවෙනි, බලවි. මේ ප්‍රාණසාතය නම් සෙවුනා ලද්දේ වඩන ලද්දේ තරකයට යාමට හේතුවේ' යනාදී ක්‍රමයෙන් බණ දෙසා ප්‍රාණය නොනැසිය යුතුයයි අවවාදය දෙයි. එයින් කියන ලදී. 'රාජා චක්කවත්ති එවමාහ පාණො නහන්තබ්බො -පෙ- යථා භුත්තං ච භුඤ්ජිථාති' - කීමෙක්ද සියල්ලෝම රජුගේ මේ අවවාදය ගණිතදැයි බුදුන්ගේද ඒ තාක් සියල්ලෝම නොගණිති, රජුගේ අවවාදය කුමක් හෙයින් ගන්නාහුද එසේ හෙයින් යම් පණ්ඩිත කෙනෙක් වෙතද ඔව්හු ගණිති. සියල්ලෝම අනුව පැවැත්නාහු වෙති.

එහෙයින් යෙ බොපන භික්ඛවෙ' යනාදිය කිය.

එකල්හි ඒ චක්‍රරත්නය පූර්ව විදේහ වැසියන්ට අවවාදය දුන් කල කරණ ලද උදේ බත්කිය ඇත්තේ සක්විති රජ බලයෙන් අහසට පැන නැග පුරස්තිම මුහුද අලලයි. යම්සේ එය අලලාද එසේ එසේ බෙහෙත් සුවඳ ආභ්‍රාණය කොට හකුලන ලද පෙනය ඇති නාග රාජයෙක් මෙන් හකුලන ලද රළ ඇතිව බසින මහත් මුහුද වතුර යොදනක් පමණ මැඩගෙණ මුහුදු ඇතුළු වෛරොධි භිත්තියක් මෙන් සිටියි. එකෙනෙහිම ඒ රජුගේ පින් ක්‍රියා දකිනු කැමත්තාක් මෙන් මහ මුහුදේ විසුරුණු නොයෙක් මැණික් ඒ ඒ ස්ථානයෙන් අවුත් ඒ පෙදෙස පිරෙත්, එකල ඒ රාජ පිරිස නොයෙක් රුවනින් පිරුණු මහ මුහුදු තලය දැක කැමති පරිද්දෙන් ඇලපත් ආදියෙන් ගන්නා ලැබෙයි. කැමති පරිදි ගන්නාලද රත්නයන් ඇති පිරිසෙහි ඒ චක්‍රරත්නය නවතියි. එය නවතින කල්හි පිරිස ඉදිරියේ වෙයි. රජ තෙම මැදය වක්‍ර රත්නය කෙළවරෙහිය. එයද සාගර වතුර ප්‍රලෝභය කරන්නාක් මෙන් සක්රුවණගේ ශෝභාව නොඉවසන්නාක් මෙන් එයින් වෙන්වූ තෙමීමංඩල අවාසනය පීඩා කර නිතරම යයි.

මෙසේ සක්විති රජ පුරස්තිම මුහුදු කෙළවර ඇති පූර්ව විදේහය ජය ගෙණ දකුණු මුහුදු කෙළවර ඇති දඹදිව දිනනු කැමැත්තේ වක්‍ර රත්නයාගේ කීමෙන් දකුණු මුහුදට අභිමුඛ වූයේයයි එයින් කියන ලදී. 'අථංබො තං භික්ඛවෙ චක්ක

රතනං පුරත්ථිමං සමුද්දං අප්පේකොගහෙත්වා පච්චුත්තරිත්වා දක්ඛිණාදිසං පචත්තති- මෙසේ පචත්චනු ලබන ඔහුගේ පචත්චන විධානය සේනාවගේ සන්නිවාසය ප්‍රතිරාජ ගමන ඔවුන්ගේ අනුශාසන නිෂ්පාදනය දකුණු සාගරය අප්පේකො ගාහණය රත්තදානය යන සියල්ල පළමු පරිදි දතයුතුයි.

ඒ දස දාහක් යොදුන් ප්‍රමාණ දඹදිව දකුණු මුහුදින්ද එතරව හත්දාහක් යොදුන් ප්‍රමාණ අපරගොයානය ජය ගැනීමට පෙර කියනලද ක්‍රමයෙන් ගොස් එය මුහුද කෙළවරද එසේම ජයගෙන පසු මුහුදින්ද එතරව යොදුන් අටදාහක් ප්‍රමාණ උතුරු දිවයින ජයගත් එසේම ගොස් මුහුද කෙළවර කොට ඇති එයද එසේම ජයගෙන උතුරු මුහුදින්ද එතර වෙයි.

මෙපමණකින් සක්විති රජ විසින් කෙළවර සතරක් ඇති පෘථිවියෙහි අධිපති බවට පැමිණෙන ලද්දේ වෙයි. හෙතෙම මෙසේ දිනන ලද විජයශ්‍රී ඇත්තේ තමාගේ රජ සිරි සැපත දැකීම පිණිස පිරිස් සහිතව උඩ අහසට පැන නැගී මනාකොට පිපුන පියුම් රත් නෙළුම් වනයෙන් විසිතුරු විල් සතරක් මෙන් පන්සිය පන්සිය කුඩා දිවයින් පිරිවර කොට ඇති සතරමහදීප බලා වක්‍රය කියන ලද මගින් පිළිවෙළින් තමාගේ රාජධානියටම පසු එයි.

එකල ඒ වක්‍ර රත්නය ඇතුළු නුවරද්වාරය වෙන්ව සිටියි. ඒ වක්‍ර රත්නය මෙසේ සිටිකල රජුගේ ඇතුළු නුවර උල්කාවලින් හෝ පහන්වලින් කිසිකටයුත්තක් නොවෙයි. වක්‍ර රත්නයාගේ ආලෝකයෙන්ම කළුවර නසයි. යමෙකුට කළුවර ඕනද ඔවුන්ට කළුවරවෙයි එයින් කියන ලදී, 'දක්ඛිණ සමුද්දං අප්පේකො ගහෙත්වා -පෙ- එවරූපං චක්ක රතනං පාතු හවති'- මෙසේ පහළවූ වක්‍ර රත්නය ඇති සක්විති රජුගේ ඇමතියෝ ප්‍රකෘති මගුල් ඇතුගේ ස්ථානය පිරිසිදු භූමි භාගයක් කරවා සඳුන් ආදී දිව්‍ය සුවදින් ආලේප කොට යට විසිතුරු පැහැය ඇති දිව මලින් යුක්තව මත්තෙහි රත්තාරකාවන්ගේ අතරතුර ඔසවන ලද යහපත් මලින් සැරසුන වියන් වලින් දෙවි විමනක් මෙන් සකස් කොට දේවයෙහි මෙබඳු හස්තිරත්නයකගේ පැමිණීම සිතවියයිකියති. හෙතෙම පෙර කියන ලද ක්‍රමයෙන් මහා දනක්

දී සිලයන් සමාදන්ව ඒ පුණ්‍ය සැපත කල්පනා කරන්නේ ඉදිසි. එකල ඔහුගේ පින් තේජසින් වොදනා කරණ ලද්දේ ඡද්දන්ත කුලයෙන් හෝ උපොසථ කුලයෙන් හෝ ඒ සත්කාර විශේෂය අනුභව කරණු කැමති තරුණ සුය්‍ය මණ්ඩලය මෙන් රතු පාශ්‍රිව මුඛය යන මෙයින් සැදුම් ලද පිරිසිදුව විශේෂයෙන් සැදු ශරීර ඇති සතකින් පිහිටි මනාකොට පිහිටි අංගප්‍රත්‍යංගයන්ට වාසස්ථානවූ පිපුනු රන් පියුම් ඇති ඉර්ධිමත් තවුසෙක් මෙන් අහසින් යාමට සමර්ථවූ හිරියල් කුඩු කෙළවර ගැවාක් මෙන් රිදී පර්වතයක්වූ ශ්‍රේෂ්ඨ ඇතා ඒ පෙදෙස පිහිටයි.

ඒ ඇතා ඡද්දන්ත කුලයෙන් එන්නේ සියල්ලන්ට බාලයාද එයි. උපොසථ කුලයෙන් සියල්ලන්ටම ප්‍රධානියාද එයි. පෙළෙහි වනාහි උපොසථ හස්ති රාජයාම ඒයි ඒ මේ තෙම පුරණලද වක්‍රවර්ති වුන ඇති වක්‍රවර්තීන්ගේ සූත්‍රයෙහි කියන ලද ක්‍රමයෙන් සිතන්නවුන්ට එයි. අත්‍යයන්ට නැත තෙමේම ප්‍රකෘති ඇතාගේ ස්ථානයට පැමිණ මගුලැතු පහ කොට එහි සිටියි. එයින් කියන ලදී. පුනවපරං හික්ඛ වෙ -පෙ- නාගරාජා' මෙසේ පහළ ඒ හස්ති රත්නය දැක ඇත් එඬේර ආදිහු කුටු පහටුව වහා ගොස් රජුට කියති. රජ තෙම වහ වහා අවුත් එය දැක සතුටු සිත් ඇත්තේ 'පින්වත්නි, ඇත් යානය සොදය. ඉදින් සංසිද්ධිමට පමුණුවන්නේයයි සිතන්නා හට අත දිගු කරයි. එකල්හි හෙතෙම ගෙදර දෙනගේ වස්සෙකු මෙන් කන් එල්ලා මනාව ඇළුනු බව දක්වන්නේ රජ වෙත පැමිණෙයි. රජ තෙම ඔහුට නගිනු කැමති බව වෙයි. එකල ඔහුගේ පරිජනයා අදහස දැනගෙන ඒ හස්ති රත්නය රන් ධජය රන් අලංකාරය රන් දැල්වලින් වැසීම කොට පමුණුවයි. රජ එය නොහිඳම සත්රුවනින් කරණ ලද හිනිමගෙන් නැග අහසින් යාමට නැමුනු සිත ඇති වෙයි. ඔහුගේ සිත අදහස සමගම ඒ හස්තිරාජයා රාජ හංසයෙක් වගේ ඉඳුනිල් මැණික් ජාලයෙන් නිල්වූ අහසට පැන නගියි.

නැවත වක්‍ර වාරිකාවෙහි කියන ලද ක්‍රමයෙන් පිරිස් සමග රජ තෙම ඇතුල් උදේ ආහාරයෙහි සියළු පොළොව අනුව

ගමන් කොට රාජධානියට නැවත එයි. මෙසේ මහත් සෘද්ධි ඇති සක්විති රජුගේ හස්ති රත්නය වෙයි. එයින් කියන ලදී. 'දිස්වාන -පෙ- පසිද්ධි'

මෙසේ පහළවූ හස්ති රත්නය ඇති සක්විති රජුගේ පිරිස ප්‍රකෘති මගුල් අශ්වයාගේ ස්ථානය පිරිසුදුව සමතලා කොට පළමු සැරසීම කොට පරිදීම රජහට ඔහුගේ ඒමට සිතීම පිණිස උත්සාහය.. උපදවති. හෙතෙම පළමු ක්‍රමයෙන්ම කරණලද දානසත්කාර ඇත්තේ සමාදන්වූ සිල් ඇත්තේම ප්‍රාසාදස්ථලයෙහි උන්නේ පුණ්‍ය සම්පත්තිය සිහි කරති. එකල ඔහුගේ පින් ආනුභාවයෙන් වෝදනා කරණ ලදුව සෙයන්ධව කුලයෙන් විදුලියෙන් නසන ලද සරත් කාලයෙහි සුදු වලාකුලින් සශ්‍රීකවූ රත්පාද ඇති රත් තුඩ ඇති වන්ද්‍රප්‍රභාපුංජයක් සමාන අතිශයින් සිනිඳු පවිත්‍ර ශරීරයක් ඇති කවුඩගේ බෙල්ල ඇති ඉඳුනිල් මැණික් වගේද කළු පැහැති හිසින් යුක්ත හෙයින් කවුඩු හිසක් ඇති මනාකොට සිතා තබන ලද මුං සමාන සියුම්ව වටවූ කෙලින් ගමන් ඇති කෙස්වලින් යුතු බැවින් මුංජකෙස් ඇති අහසින් යන 'වලාහක' නම් අශ්වරාජයා අවුත් එතන සිටියි. සෙසු සියල්ල හසින්රත්නයෙහි කියන ලද නයින් දැනගතයුතු. මෙබඳු අශ්වරත්නය සඳහා බුදුරජාණන් වහන්සේ 'පුතවපරං යනාදිය කියේය.

මෙසේ පහළවූ අශ්වරත්නයාගේ වනාහි සක්විති රජුගේ අතින් සතර රියනක් දිග ගැල් නාභිය සම පමණ ඇති දෙකෙළවර කර්ණිකා කෙළවරින් නික්මුණු ඉතා පිරිසිදු මුතු කලාප ඇති රත්පියුම් දෙකකින් සරසන ලද අසුසාර දහසක් මැණික් පිරිවර කොට ඇති තාරකා සමූහයා විසින් පිරිවරණ ලද පූර්ණ වන්ද්‍රයාගේ ශෝභාවට පැතිරෙන්නාක් මෙන් වේපුල්ල පර්වතයෙන් මැණික් රත්නය එයි. මෙසේ පැමිණි එයගේ මුතු දැලක තබා උණ ගස් පරම්පරාවෙන් සැටරියන් පමණ අහසට නැගෙමින් සිටියදී රාත්‍රි කාලයෙහි භාත්පස යොදනක් පමණ තැන් එලිය පැතිරෙයි යමකින් සියළු එලිය අරුණ නැගෙන වෙලාව මෙන් හටගන්නී ලෝකය වෙයිද, එහෙයින් ගොවියෝ

ක්ෂේත්‍ර වැඩද වෙළෙන්දෝ සල් පිල් ඇරිමද ඒ ඒ ශිල්පීහු ඒ ඒ කර්මාන්තයෙහි ව්‍යාවෘත වෙත්. දවල්යයි සිතමිනි. එයින් කියන ලදී. 'පුනවපරං භික්ඛවෙ -පෙ- මණිරතනං පාතුහවති' -

පහළවූ මණිරත්නයාගේ වනාහි සක්විති රජුගේ විසය සැපයට විශේෂ කාරණවූ ස්ත්‍රිරත්නය පහළ වෙයි. ඔහුට මද්දිරාජ කුලයෙන් හෝ අග මෙහෙසියක් ගෙන එති. උතුරු කුරුදිවයින් හෝ පින් ආනුභාවයෙන් තෙමේ පැමිණෙයි. ඇයගේ ඉතිරි සම්පත්තියයි. 'පුනවපරං භික්ඛවෙ රක්ඛො චක්කවත්තිස්ස ඉත්ථිරතනං පාතුහවති අභිරූපා දස්සනියා' - 'මේ ආදී ක්‍රමයෙන් පෙළෙහි ආවාය. එහි පිහිටීම සම්පූර්ණ හෙයින් අධික රූපය මැයටනුයි' 'අභිරූපා' නම්. දකින්නිද ඇස් පිණවයි. එසේ හෙයින් අතික් වැඩ හැර දැකිය යුත්තිනුයි' 'දස්සනියා' නම්. දකිනු ලබන කල්හිද සතුට වශයෙන් සිත පැහැදෙන්නුයි' 'පාසාදිකා' නම්.

'පරමායා' - මේ ප්‍රසාදය එළවානුයි උත්තම නම්.

'වණ්ණ පොක්ඛරතායා' - පැහැයෙන් යහපත්ය.

'සමන්තාගතා' - යුක්තවූ යම් හෙයකින් ඉතා උස නැතිද ඉතා මිටි නැතිද දැකුම්කළය යම්සේ ඉතා මහත් නැතිද ඉතා කෙටිවූ නැතිද 'පාසාදිකා' නම්. යම් හෙයකින් ඉතා කළු නොවේද ඉතා සුදු නොවේද උතුම් වර්ණ සෞන්දර්යයෙන් යුක්තවූවා නම් වේ. යම්සේ මිනිස් පැහැය ඉක්මවා දිව්‍ය පැහැයට නොපැමිණියාද මනුෂ්‍යයන්ගේ පැහැයේ ආලෝකය පිටට නොනික්මෙයි. දෙවියන්ගේ පැහැය ඉතා දුරට නික්මෙයි ඇගේ දොළොස් රියන් පමණ ප්‍රදේශය ශරීරයේ පැහැය බබළයි. නාතිදිසාදි යනාදින්හි ඇයගේ ආරොහ සම්පත්තියද දෙවෙනි යුගලයෙන් පරිනාහ සම්පත්තියද තෙවෙනි යුගලයෙන් වර්ණ සම්පත්තියද කියන ලදී. මේ සයෙන්ද ශරීර විපත්තියගේ නොවීමයි. අතික්කන්තා මානුසං වණ්ණං' - මෙයින් ශරීර සම්පත්තිය කියන ලදී.

'තුලපිචුනොවා කප්පාස පිචුනොවා' - ගිතෙලෙහි බහා සියවරක් පොලොන ලද ඉඹුල් පුළුන් හෝ කපු පුළුන් බඳු හෝ කායස්පර්ශය වේ.

‘සීතේ’- රජහට ශීත කාලයෙහි

‘උණ්භේ’ රජහට උෂ්ණ කාලයෙහි.

‘චන්දන ගන්ධො’- නිතරම මොනොවට පිසිනලද අළුතෙන් සිව් දැ ගඳින් යොදන යහපත් සඳුන් සුවද ශරීරයෙන් වහනය වෙයි.

‘උප්පල ගන්ධො’- සිතාසෙන කථා කරණ කාලයෙහි එකෙණෙහි පිපුනු මහනෙල් මල්වලින් නික්මෙන සුවද වහනය වෙයි. මෙබඳු ස්පර්ශ ඇති සුවදසම්පන්නියෙන් යුක්තවූ ඇයගේ ශරීර සම්පන්නියෙහි සුදුසුවූ ආචාරය දක්වනට ‘තං ඛොපනා’- ආදිය කියන ලදී. එහි රජ දැක හුන් ආසනයෙන් ගින්නෙන් දන ලද්දාක් මෙන් පළමුවෙන් නැගිටිනුයි’ පුබ්බුට්ඨාසිති’ නම්. ඔහු වැඩසිටි කලිහි තල් වැටෙන් පවත් සැලීම් කටයුතු කොට පසුව වැටෙයි. ඉදිනුයි ‘පච්ඡනිපාතිනි’ නම්.

‘ස්වාමීනි, කුමක් කරම්දැයි’ වචනයෙන් කීකරු බව අස්වානුයි.

‘කිංකාර පටිස්සාවිනි’- නම් රජහට මනාපවූ දෙයෙහි හැසිරෙනුයි කෙරෙනුයි මනාපවාරිණී නම් වේ. යමක් රජට ප්‍රියද එයද කියානුයි. ‘පියවාදිනි’ නම්. දැන් ඇයගේ ඒ ආචාරයතෙම ස්වභාව සුද්ධියෙන්මය. කපටි බවක් නොවේයයි දක්වනට ‘තංඛොපනා’ දිය කියේය.

‘තත්ථ නො අතිවරති’- ඉක්මවා නොහැසිරෙයි. රජ හැර අන් පුරුෂයෙක් සිතිනුදු නොපතායයි කියන ලදී. එහි ඇයගේ මුළුදී අතිරූප ආදී ගුණද අවසානයෙහි පුබ්බුට්ඨාසිති ආදී ගුණයෝ කියන ලද්දාහුද ඒවා ප්‍රකෘති ගුණයෝය.

මිනිස් පැහැය ඉක්මවා යනාදිය සක්විති රජුගේ පින් නිසා සක්විති රත්නය පහළවීමේ පටන් පළමු කර්මානුභාවයෙන් උපදිත්තයයි දන යුත්තානුය.

මෙසේ ස්ත්‍රීරත්නය පහළවූ සක්විති රජහට ධන කටයුත්ත සිත් පරිද්දෙන් කරනට ගෘහපති රත්නයක් පහළ වෙයි. හෙතෙම ප්‍රකෘතියෙන්ම මහත් භෝග ඇත්තේය. මහා භෝග කුලයෙහි උපන්නේය. රජහට ධනරාසිවට්ඨක සිටු තෙම ගෘහපති වෙයි.

චක්‍ර රත්නය ආනුභාව සහිත ඔහුට කර්ම විපාකයෙන්වූ දිවැස පහළ වෙයි. යමකින් පොළොව යට යොදනක් අභ්‍යන්තරයෙහි නිධානයක් දකිද හෙතෙම ඒ සම්පත්තිය දැක සතුටු සිත් ඇත්තේ ගොස් රජුට ධනයෙන් පවරා සියළු ධනය ගැන කටයුතු සම්පාදනය කරයි. එයින් කියනලදී, 'පුනවපරං භික්ඛවෙ -පෙ- එවරූපං ගහපති රතනං පාතුභවතී.'

මෙසේ පහළවූ ගහපතිරත්නය ඇති සක්විති රජුට සියළු කටයුතු සම්පාදනයෙහි සමර්ථවූ පරිණායක රත්නයක් පහළ වෙයි. හෙතෙම රජහුගේ ප්‍රධාන පුතා වෙයි ප්‍රකෘතියෙන්ම පණ්ඩිතය ව්‍යක්තය. නුවන ඇත්තේය රජගේ පිංමහිමයන් සහ තමාගේ කර්මානුභාවයෙන් පරසින් දන්නා නුවන උපදියි. යමකින් දොළොස් යොදුන් රජ පිරිසෙහි සිත් ආකාරය දැන රජුට හිතයන්ද අභිතයන්ද නිශ්චය කිරීමට සමර්ථ වෙයි හෙතෙමේද තමාගේ ඒ ආනුභාව දැක සතුටු සිත් ඇත්තේ රජුහු සියළු කටයුතුවලට අනුශාසනා කිරීමෙන් පවරයි. එයින් කියන ලදී, පුනවපරං -පෙ- පරිණාය ක රතනං පාතුභවතීති තත්ථ ධ්වපෙතඛිබං ධ්වකපතුන්නි' - ඒ ඒ ධානාන්තරයෙහි තබන්ට තැබිය යුතුයි. 'සමවෙ පාකනියා' - ආදිය යට කියන ලද්දේමය.

'කටග්ගහෙතා' - ජය ගැනීමෙන් 'මහන්නං භොගක්ඛන්ධ එකපහරිත්ම දෙලක්ෂයක් තුන් ලක්ෂයක් හෝ කෙවලාපරිපූරා පණ්ඩිත භූමිති- පණ්ඩිත තෙම ත්‍රිවිධ සුවරිතයන් සම්පූර්ණ කොට ස්වර්ගයෙහි උපදියි. එයින් මිනිස් ලොවට එන්නේ කුලය රූපය භොග යන සැපතෙහි උපදියි. එහි සිටියේ ත්‍රිවිධ සුවරිතයන් පුරා ස්වර්ගයෙහි උපදියයි සියල්ලෙන් සම්පූර්ණ මේ පණ්ඩිත භූමියයි. සෙස්ස සියළු තැන ප්‍රසිද්ධයි.

(බාල පණ්ඩිත සූත්‍රය නිමි.)

10. දෙවදුන සූත්‍ර වර්ණනාව.

'එවං මෙ සූතං'- දෙවදුන සූත්‍රයයි.

'එහි දේව අගාරා,- මේ ආදිය අස්සපුර සූත්‍රයෙහි විස්තර කරණ ලදී.

'නිරයං උප්පන්නා'- භාග්‍යවතුන් වහන්සේ කිසි තැනක නරකයේ පටන් දෙශනාව දෙවිලොවින් අවසාන කරයි. කිසි තැනක දිව්‍යලෝකයේ පටන් නිරයෙන් අවසාන කරයි. ඉදින් ස්වර්ග සම්පත්තිය විස්තර කොට කියනු කැමති වේද නරක දුක එක දේශයකින් කියයි. තිරිසන් යෝනි දුක පෙත්ති විසය දුක මනුෂ්‍යලෝක සැපත එක දේශයකින් කියයි. ස්වර්ග සැපතම විස්තර කරයි. ඉදින් නරක දුක විස්තර කොට කියනු කැමති වේද දිව්‍යලෝක මනුෂ්‍ය ලෝකයන්හි සැපතද තිරිසන් යෝනි ප්‍රේත විසයන්හි දුකද එක දේශයකින් කියයි. නරක දුකම විස්තර කරයි. හෙතෙම මේ සූත්‍රයෙහි නරක දුක විස්තර කරනු කැමැත්තේ ඒ නිසා දිව්‍යලෝකයේ පටන් දේශනාව නරකයෙන් අවසාන කරයි. දිව්‍යලෝක මනුෂ්‍ය ලෝකයන්හි සැපද ප්‍රේතලෝකයේ දුකද ඒක දේශයකින් කියා නිරය දුකම විස්තරයෙන් කියනට 'තමෙනං භික්ඛවෙ නිරය පාලා'- ආදිය කියේය.

එහි සමහර ස්ථවිරවරු නිරය පාලයෝ නැත යන්නු රූපම කර්මයම කාරණය කරවායයි කියති, එය නරකයෙහි නිරයපාලයෝ ඇත. ආමන්ත්‍රණය කරණ කටයුතු කරන්නෝ ඇත යනාදී ක්‍රමයෙන් අභිධර්මයෙහි වළකන ලදී. යම්සේ මනුෂ්‍ය ලෝකයෙහි කර්ම කරන ඇත්තෝ සිටිත්ද, එසේම, නරකයෙහි නිරය පාලයෝ ඇත.

'සමස්සරඤ්ඤා'- යමරජ නම් වේමානික ප්‍රේතරාජයාය. එක් කලෙක දිව්‍යවිමාන දිව්‍ය කප්පරුක් දිව්‍ය උයන් දිව්‍ය නාට්‍යංගනාදි සැප අනුභව කරයි. එක් කලෙක කර්ම විපාකය සැප අනුභව කරයි. මේ තෙම එක් ධාර්මික රජෙක් නොවෙයි. සතර දොරටුවෙ ජනයෝ සතර දෙනෙකි.

'නාද්දස'- තමතමා සම්පයෙහි යවන ලද කිසි දේවදූතයෙකුගේ අභාවය සඳහා මෙසේ කියයි. එකල යමරජ කියන ලද අර්ථය නොසැලකේයයි දැන හඟවනු කැමැත්තේ 'අම්හො' මේ ආදිය කියේය.

'ජාතිධම්මො'- ඉපදීම ස්වභාව වූයේය. ඉපදීමෙන් නො මිදුනෙමි ඉපදීම නම් මගේ ඇතුළත පවතියි, අතික් ජරා. ධම්මො යනාදියෙහිද මෙම ක්‍රමයයි.

'පඨමං දෙව දූතං සමනු සුංජත්වා'- මෙහි ළදරු කුමාරයා අර්ථ වශයෙන් මෙසේ කියයි. 'පින්වත්නි, බලවි, මගේද තොපගේ වගේ අත් පා ඇත, ස්වකීය මළ මුත්‍රයෙහි ගැළුනෙමි. තමාගේ ශක්තියෙන් නැගිට නානට නොහැක්කෙමි. මම කිලිටු වෙමි. මා නාවන්ටයයි කියන්ටද නොහැක්කෙමි. ඉපදීමෙන් නොමිදුනු හෙයින් මෙසේ වීම්. මා පමණක් නොව තොපිද ඉපදීමෙන්, නොමිදුනානුය. මට යම්සේද තොපටද ඉපදීම එන්නේය. ඒ නිසා ජාතිය එන්ට පෙර කුසල් කරව් යයි' ඒ නිසා මේ දේවදූතයා නම් වේ. වචනයෙහි අර්ථය මධ්‍යදෙව සූත්‍රයෙහි කියන ලද්දේය.

'දුතියං දෙවදූත'- මෙහිද මහඵ සත්වයා අර්ථ වශයෙන් මෙසේ කියයි. 'පින්වත්නි, බලවි, මමද තොපි වගේ තරුණ වූයෙමි. කලවා, අත්, බාහු, ජව සම්පූර්ණ වෙමි, ඒ මගේ ශක්තිය අතුරුදහන් විය. අත් පා තිබුනත් වැඩ නොකරති, ජරාවෙන් නොමිදුනු නිසා මෙසේ වීම්. මටම පමණක් මෙය නොවෙයි, තොපිටද මේ ජරාව එන්නේය. එය එන්ට කලින් කුසල් කරවියයි' 'ඒ නිසා මෙය දෙවදූත වූයේය.

'තතියං දෙවදූත'- මෙහිද ලෙඩ ඇති සත්වයා යන තේරුමෙන් මෙසේ කියයි. 'පින්වතුනි, බලවි, මමද තොප සේ නිරෝගි වූයෙමි. ඒ මම දැන් ලෙඩින් මඩනා ලදුව සිය මළමුත්‍රයෙහි ඇළුනේ නැගිටින්ටද නොහැක්කෙමි. අත් පා තිබුනට වැඩ කරන්ට බැරිය. ලෙඩින් නොමිදුනු හෙයින් මෙසේ වීම්. මට පමණක් මෙසේ නොවෙයි. තොපිටත් ව්‍යාධියෙන් මිදීමක් නැත. ඒ නිසා රෝග එන්ට මත්තෙන් කුසල් කරවියයි' එහෙයින් මේ තෙමේ දේවදූත නම් වූයේය.

‘චතුත්ථං දෙවදූතං’- මෙහි කර්ම කිරීම හෝ දෙවදූතයයි කළයුත්තිය. කර්ම කරවන්නේ හෝ වෙයි. එහි කර්ම කරණ පක්ෂයෙහි තිස් දෙකක් ඒතාත් කර්ම කාරණ නම් වෙති. අර්ථ වශයෙන් කියති. ‘අපි උපන්නාහු ගසක හෝ ගලක හෝ නූපන්නෙමු. තොපි වැනි අයගේ ශරීරයෙහි උපන්නෙමු මෙසේ අපේ ඉපදීමට පෙරදී කුසල් කරවියයි’ ඒ නිසා මොහු දෙවදූතයෝ නම් වූහ.

කර්ම කරන්නාහුද මෙසේ කියති. ‘අපි තිස් දෙකක් කම්කටොළු කරන්නෝ ගස් ආදියෙහි නොකරමු තොපි වැනි සතුන් අතුරෙහිම කරමු. එනිසා අපේ කර්ම කිරීමට පළමුව තොපි කුසල් කරවී’ එහෙයින් ඔව්හුද දෙවදූත නම්.

‘පංචමං දෙවදූතං’- මෙහි මළ සත්වයා තේරුම් වශයෙන් මෙසේ කියයි. ‘පින්වත්නි, මා බලවු, අමු සොහොනෙහි දැමීමට ඉදිමුම් අදියට පැමිණියාහු, මරණින් නොමිදුනු හෙයින් මෙබඳු වූයෙමි. මා පමණක් මෙසේ නොවෙයි, තොපිද මරණයෙන් නොමිදුනාහුය. මම යම්සේද නොපටත් එසේ මරණය පැමිණෙන්නේය. ඒ මරණය එන්ට කලින් කුසල් කරවී යයි’ මේ දෙවනානුයෝගය කවරෙක් ලබාද කවරෙක් නො ලබාද යමෙක් විසින් බොහෝ පාපය කරණ ලද්ද හෙතෙම ගොස් නරකයෙහි උපදීමය.

යමෙක් විසින් වනාහි ටික පාපය කරණ ලද්ද හෙතෙම ලබයි. යම්සේ බඩු සහිත සොරාගෙණ කළයුත්තම කරන්ද විනිශ්චය නොකරන්ද අනුවේධ නොකොට ගන්නා ලදහු විනිශ්චය ස්ථානයට පමුණුවන්ද හෙතෙම විනිශ්චය ලබාද එසේ මේ උපමාවයි. විපාක කර්මය තමාගේ ස්වභාවයෙන්ම සිහි කරති. සිහිකරවන්නාහුද සිහි කරති.

එහි දීඝ ජයන්ත දමිළ තෙමේ නම් තමාගේ ස්වභාවයෙන්ම සිහි කෙළේය, ඒ දමිළ තෙම වනාහි සුමනගිරි වෙහෙර අහසෙහි වෛතාය රතු වස්ත්‍රයක් පිදුයේය, එකල නරකයෙහි උස්ස්ඳයට සමීපයෙහි උපන්නේ ගිනි දැල්වල ශබ්දය අසාම තමාගේ පුදන ලද වස්ත්‍රය සිහි කෙළේය. හෙතෙම ගොස් ස්වර්ගයෙහි උපන්නේය.

අනික් තැනැත්තෙක් හික්ෂුවකට බලිවස්ත්‍රයක් දෙන්නේ පාමුල තැබුයේය. තබන කාලයෙහිම නිමිත්ත ගත්තේය ඒ තෙමේද උස්සද සමීපයෙහි උපන්නේ ජාල ගබ්දයෙන් ඒ සඵව සිහිකොට ස්වර්ගයෙහි උපන්නේය. තමාගේ ස්වභාවයෙන් සිහි නොවන කල්හි දේවදූත පස්දෙනා විවාරයි. ඔවුනතුරෙන් කිසිවෙක් පළමු දේවදූතයාගෙන් සිහිකරයි. කිසිවෙක් දෙවන දේවදූතයා ආදීන්ගෙන් සිහි කරයි.

යමෙක් පස්දෙනාගෙනුත් සිහිනොකරේද එය යමරාජයා තෙමේ සිහි කරවයි.

එක් ඇමතියෙක් සමන් මල් සැලියකින් මහසෑය පුදා යමරජුට පිං දුන්නේය, අකුසල කර්මයකින් නරකයෙහි උපන්න ඔහු යමරජුගේ සමීපයට පැමිණ වූහ. ඔහු දේවදූත පස්දෙනාගෙනුත් කුසලකර්මයක් සිහි නොකරණ කල්හි යම රජතෙම තෙමේ බලන්නේ නුඹ මහ සෑයට සමන් මල් සැලියකින් පූජාකොට මට පිං දුන්නෙහි නොවේදැයි සිහි කරවූයේය හෙතෙම ඒ කාලයෙහි සිහිකොට දෙව් ලොවට ගියේය. යම රජතෙම තෙමේ බලා නොදක්නේ මේ සත්ව තෙම මහා දුක් විඳින්නේයයි තුෂ්ණිමිභූත වෙයි.

'මහානිරයෙ' - අවිච්ඡි මහ නරකයෙහි ඔහුගේ ඇතුළු ප්‍රමාණය කෙතෙක්ද දිගින්ද පළලින්ද යොදුන් සීයකි. ලෝභ පොළවය ලෝභ පියසිය, එක එක හිත්ති නව නව යොදුන්ය. නැගෙනඳුර හිත්තියෙන් නැගි ගිනි දැල්ල බස්නාහිර හිත්තිය ගෙණ එය විදගෙණ ඇතින් යොදුන් සීයක්යයි සෙසු දිසාවන්හිද මෙම ක්‍රමයයි. මෙසේ ගිනි ජාලාවන්ගේ අවසාන වශයෙන් දිගට පැතිරීමෙන් දහඅට යොදුන් අධික කොට ඇති තුන්සීයක් යොදුනෙක වටින් යොදුන් නව සීයක්ද පණස්සතර යොදුනක්ද වෙති. හාත්පස උස්සද සමග යොදුන් දසදාහක් වෙයි.

'උබ්භතං තාදිසමෙව හොති' - මෙහි පාගන ලද පාදය ඇට දක්වා දන ලද්දේ උගුලන්ට නොහැක. මෙහි මේ අර්ථයයි යට පටන් දැයි මත්තෙහි පටන් දැඩි මෙසේ පාගන කාලයෙහි දනු ලබන්නේ පෙණෙයි. උගුලන ලද කාලයෙහිද එසේමය, එහෙයින් මෙසේ කියන ලදී.

‘බහුසම්පත්තෝ’ - බොහෝය, අවුරුදු ලක්ෂයක්ය. කුමක් හෙයින් මේ නරකය අවිච්ඡයයි සංඛ්‍යාවට ගියේද, විචි නම් අතරයයි කියනු ලැබේ. එහි ගිනිදැල්වල හෝ සතුන්ගේ හෝ දුකෙහි හෝ අතරක් නැත. ඒනිසා එය අවිච්ඡයයි සංඛ්‍යාවට ගියේය. එයගේ නැගෙන ඉර බිත්තිහු ගිනිදැල් නැග මසන්නාක් මෙන් යොදන සියක් ගොස් පළමු හිත්තිය විද එතරින් යොදන සියක්යයි, සෙසු දිසාවන්හිද මෙම ක්‍රමයයි.

මේ සයක් ගිනි ජාලාවන්ගේ මැද උපන් දෙවදත්තයා ඔහුගේ යොදන සියක් පමණ ආත්මභාවයයි. පාද දෙක වළඳුකර යම්තාක්ද එතෙක් ලෝභ පොළොවෙහි පිවිසියේය. අත් දෙක මැණික්කටුව යම්තාක්ද ඒතාක් ලෝභ පොළොවෙහි පිවිසියේය. හිස ඇස් බමය දක්වා ලෝභ පියස්සෙහි පිවිසියේය. අධොමාර්ගයෙන් එක උලක් පිවිස ශරීරය විනිවිද ගොස් පියස්සෙහි වැදුනේය, නැගෙනහිර බිත්තියෙන් නික්මුණු උල හෘදය විනිවිදගොස් බස්නාහිර බිත්තියේ වැදුණේය. උතුරු බිත්තියෙන් වැදුණු උල ඉලඳැට විනිවිද දකුණු බිත්තියේ වැදුනේය.

නිශ්චලවූ බුදුන් කෙරෙහි කිපුණු බැවින් නිශ්චලව පැසෙවයි කර්මයට සමාන බැවින් මෙබඳු වූයේය. මෙසේ ජාලාවන්ගේ නිතර පැවති හෙයින් අවිචි නම්. ඔහුගේ ඇතුළු වනාහි යොදන සියක් තැන නැලියෙහි කොටා පුරවන ලද රියම් පිටි මෙනි, සත්වයෝ අතරක් නැත, මෙතන සතෙක් ඇත මෙතන නැතැයි නොකිය යුතුයි. යන සිටින ඉදින ශයනය කරන පැසෙන යන මොවුන්ගේ කෙළවරක් නැත, යනකල්හිද සිටිනකල්හිද උන් කල්හිද සයනය කරණකල්හිද ඔවුනොවුන් බාධා නොකරති. මෙසේ සතුන්ගේ නිරන්තර බැවින් අවිචි නම්.

කායද්වාරයෙහි වනාහි උපෙක්ෂා සහගත සිත්සය උපදිති. එකක් දුක් සහගතය, මෙසේ ඇති කල්හිද යම්සේ දිව අග මීපැණි බින්දු තබා එක තඹ ලෝභ බින්දුවක් තැබූ කල්හි දැවීමේ බලවත් හෙයින් එයම පෙනෙයි, අනිත්වා ගණන්

නොගත යුතු වෙත්. මෙසේ දැවීමගේ බලවත් බැවින් මෙහි දුකම නිරතුරුය අනිත්වා ගණන් නොගත යුතුයයි මෙසේ දුකගේ නිරන්තර බැවින් අවිච්ඡි නම්.

'මහත්තෝ'- යොදුන් සියක, හෙතෙම එහි වැටෙනුයි එක කකුලක් මහා නරකයෙහිය. එකක් ගුප්ත නරකයෙහි වැටෙයි.

'සුවිමුඛා'- ඉදිකටු සමාන මුඛය, ඔව්හු ඇතුන්ගේ බෙල්ල පමණය, එක දෝණයක නැවක් පමණ හෝ වෙත්.

'කුක්කුල නිරයෙ'- යොදුන් සියක් පමණය. ඇතුළු කුළු ගෙවල් පමණ අගුරුය දිරුණ ගිනි ගෙණ දිලිහෙන අළු නරකයයි. යම් තැනෙක වැටුන වැටුන සත්වයෝ කුරක්කන් ගොඩක් මතුයෙහි දමන ලද වෑ තල බිහිය ගල් ආදියමෙන් යට කොටසම ගනිති

'ආරොපෙත්ති'- යකඩ පොළවළින් ගසන්නාහු නංවති ඔවුන්ගේ නසන කාලයෙහි ඒ කටු යටිකුරු වෙති. බසින කල උඩුකුරු වෙති.

'වාරිතානි'- කථ්මමය සුළඟින් සෙලවෙති.

'හත්ථම්පිලන්දන්ති'- එල කයෙහි (ලෑල්ලෙහි) මස් මෙන් කොටම්න්ම සිඳිති. ඉදින් නැගිට පැන යාද කට පවුරෙ හැපී වැටෙයි. යට දැලිපිහියා පිහිටයි.

'ධාරොදිකා නදි'- වේතරණී නම් තඹ ලෝහ ගංගාවයි. එහි යකඩින් කරණ ලද අළු වැල්වලින් යුතු පියුම් කොලය යට පිහියා සමූහය. ඉවුරු දෙකෙ වේවැල්ද කුසතණද වේ.

'සොතත්ථ දුක්ඛානිප්පා'- හෙතෙම එහි උඩටද යටටද ඉල්පෙන්නේ පියුම් පත්‍රයන්හි ඇලෙයි. කතිරයක් සටහන් ඇති අළු වැල්වූ කටුවලින් විඳියි. දැලි පිහියා සමූහයෙන් පැලෙයි. දෙපැත්තේ ඉවුරුවල කුසතණවලින් ඉරෙයි. වේවැල්වලින් අදියි. තියුණු ආයුධවලින් එලයි.

'තත්තෙන අයොසංකුතා'- එහෙයින් බඩගිනියයි කී කල මහත් ලෝහ පැසක් ලෝ ගුලිවලින් පුරවා පමුණුවති. හෙතෙම ලෝහ ගුලි බව දැනගණ දත් තද කරයි. එවිට රත්වූ යකඩ අඩුවෙන් කට අරවත්. තඹ ලෝහ ධාරාවන්ගෙන් මහත්වූ ලෝහ කටාහයෙන් තඹලෝහ එලවා මෙපරිදි කරත්

‘පුනම්භා නිරයෙ’- මෙසේ පස් ප්‍රකාර බන්ධනයෙන් පටන් තඹලෝහ පානය යම්තාක්ද තඹලෝහ පානය පටන් නැව පංචප්‍රකාර බන්ධනාදිය කරවා මහා නරකයෙහි බහාලති. ඔවුනතුරෙන් සමහරෙක් පංචවිධ බන්ධනයෙන් මිදෙයි. ඇතමෙක් දෙවන එකෙන්ද ඇතමෙක් තෙවැනි එකෙන්ද - පෙ- සමහරෙක් තඹ ලෝහ පානයෙන් මිදෙයි. කර්ම නොගෙවුන කල නැවත මහා නරකයෙහි බහාලති.

මේ සූත්‍රය ගන්නේ එක භික්ෂුවක් ස්වාමීනි, මෙතෙක් දුක් අනුභව කරණ ලද සත්වයා නැවත මහනරකයෙහි බහා ලත්දැයි කීය.

‘ඇවත, එසේය. කර්මය ක්ෂය නොවූ කල නැවත නැවත මෙසේ කරන්නයි.’

‘ස්වාමීනි, උද්දේශය සිටිවා. මට කමටහණක් දෙවියයි කමටහන කියවා සෝවාන්ව පැමිණ උද්දේශය ගත්තේය.

මේ පෙදෙසෙහි උද්දේශය තබා රහත්වූ අන්‍යයන්ගේ ගණනක් නැත. සියළු බුදුවරයන්ගේ මේ සූත්‍රය නොහරින ලදී.

‘භිනකායුපගා’- භින වූ කයට පැමිණ.

‘උපාදානෙ’- තෘෂ්ණා දිෂ්ටි ගැණීමෙහි

‘ජාති මරණ සම්භවෙ’- ඉපදීමටද මැරීමටද කාරණවූ.

‘අනුපාදා’- සතර උපාදානයන් ගෙන් අල්වා නොගෙන,

‘ජාති මරණ සංඛයෙ’- ජාති මරණ නම් නිවණෙහි මිදෙති.

‘දිට්ඨධම්මාහි නිබ්බූතා’ මේ ආත්ම භාවයෙහි සියළු කෙලෙස් නිවීමෙන් නිවුනාහ.

‘සබ්බදුක්ඛංඋපච්චගුං’- සියළු දුක් නැතිකළාහු නම්වෙත්.

(දේවදූත සූත්‍රය නිමි)

4. විභංග වර්ගය.

1. හද්දෙකරන්න සූත්‍ර වර්ණනාව.

‘එවං මෙ සුතං’- හද්දෙකරන්න සූත්‍රයයි.

එහි ‘හද්දෙකරන්නස්සා’- විදර්ශනා භාවනාවෙහි යුක්ත හෙයින් යහපත්වූ ඇළුනක්වේ.

‘උද්දෙසනං’- මාතෘකාවයි.

‘විභංගං’- විස්තර බෙදිය යුතු.

‘අනිතං’- පසුගිය ස්කන්ධ පසෙහි.

‘නාත්වාගමෙය්‍යා’ - තෘෂ්ණා දිෂ්ටිවලින් අනුව නොයන්නේය.

‘නපටිකංබෙ’ - තෘෂ්ණා දෘෂ්ටියෙන් ප්‍රාර්ථනා නොකරන්නේය.

‘යදතිතං’- මෙහි මේ කාරණා වචනයයි. යම් හෙයකින් යමක් පසුගියේද එය ප්‍රතිනය. එබැවින් එය අනුව නොයන්නේය. යම් හෙයකින් යමක් නොපැමිණියේද, එසේ හෙයින් එය නොපැමිණියේය. නුදුරේය. එබැවින් එයද නොපතන්නේය.

‘තත්ථ තත්ථා’- වර්තමානවූ ධර්මයක් යම් යම් තැනක උපදීද එහි එහිම එය අනිත්‍යානුපස්සනාදීවූ සප්ත අනුපස්සනා වන්ගෙන් යමෙක් විදර්ශනා කෙරේද ආරණ්‍යාදියෙහි හෝ ඒ ඒ තැන විදර්ශනා කරයි.

‘අසංහිර අසංකුප්පං’- මෙය විදර්ශනාව දැක්වීම පිණිස කියන ලදී. විදර්ශනා වනාහි රාගාදීන්ගෙන් වෙනස් නොවේ නුයි අසංහිර අසංකුප්ප නම් වේ. එය වර්ධනය කරන්නේයයි කියන ලදී. නොහොත් නිවණරාගාදීන්ගෙන් වෙනස් නොවේ නුයි අසංහිර අසංකුප්ප නම් වේ. එය දැන පණ්ඩිත මහණ තෙම තැවත තැවත ඒ අරමුණ එල සමාපත්තියට පමුණු වමින් වඩන්නේය යන අර්ථයි. එය වඩන්නහුගේ අර්ථය පිණිස ‘අප්පෙවකිච්චං ආතප්පං’ කෙළෙසුන්ගේ තැවීමෙන් ආතප්පයයි ලබන ලද නම වියා අදම කට යුතුයි.

'කොප්ඤ්ඤා මරණංසුවෙ'- හෙට මැරීම හෝ ජීවත්වීම කවරෙක් දනිද, අද ඥානය හෝ දෙමි සිලය නොකරන්නෙමි වෙනත් හෝ කුශලයක් කරන්නෙමියි' අද ප්‍රමාදයක් ඇත. හෙට හෝ වෙන දවසක දැනගන්නෙමියි සිත නුපදවා අද අදම කරන්නෙමියි මෙසේ වියඹ් කළයුතුයයි දක්වයි.

'මහාසේනෙනා'- ගිනි විය ආයුධ ආදී නොයෙක් මරණයට හේතුවූ එයගේ සේනාවයි. ඒ මහත් සේනාවගේ වශයෙන් මහාසේන නම්. මෙබඳු මාරයා සමග කීප දවසක් බලාපොරොත්තු වෙව. යම්තාක් මම බුද්ධ පූජා ආදීවූ තමාට අවශ්‍ය කර්ම කරමි. මෙසේ මිත්‍රයෙකු ආකාරයයි කියන ලද හෝ මේ සියය හෝ දසය ගෙණ කීප දවසක් බලාපොරොත්තු වෙවයි මෙසේ අලලස් දීමකින් හෝ මේ සෙනගෙන් ප්‍රතිබාහනය කරමියි හෝ මෙසේ බල සමූහයයි කියන ලද යුද්ධයක් හෝ නැත.

'අනන්දිතං'- අනලස්ව. මෙසේ පිළිපත්ත බැවින් යහපත් එකරතිය මොහුගේනුයි 'හද්දෙකරත්ත' නම්.

මෙසේ පිළිපැද්ද ඒ පුද්ගලයා හද්දෙකරත්තයා මේ තෙමේනුය. රාගාදියෙන් සංසිදුනු හෙයින් ශාන්තවූ බුදු මුනි තෙම කියයි.

'එවං රූපො'- යනාදියෙහි කාලයට සමාන ඉන්ද්‍රනීල මැණික් පැහැය වූයෙමියි මෙසේ මනොඥ රූප වශයෙන් මෙබඳු වූයෙමියි. කුසල් සැප සොම්නස් වශයෙන්ම මෙසේ වේදනා නම්. එය යුක්ත සංඥාදීන්ගේ වශයෙන් මෙසේ සංඥා ඇතිවේ. සංඛාරයද විඤ්ඤාණයද මෙසේය. අතීත කාලය වූයෙමියි.

එහි 'නන්දිං සමත්වනෙති'- ඒ රූපාදීන්හි තෘෂ්ණාව අනුව පවත්වයි. හීන රූපාදීන්ගේ වශයෙන් මෙබඳු වූයෙමියි. -පෙ- මෙසේ විඤ්ඤාණය වූයෙමියි නොසිතයි.

නන්දිං සමත්වනෙති'- තෘෂ්ණාව හෝ තෘෂ්ණාවෙන් යුක්ත දිෂ්ටිය හෝ නොපවතියි.

'එවං රූපො සියං'- ආදියෙහි ප්‍රණීත මනොඥ රූපාදි වශයෙන් තෘෂ්ණා දෘෂ්ටි පැවතීම් සංඛ්‍යාත නන්දිය සමත්වා නසනයි දත යුත්තිය.

‘කථංච හික්ඛවෙ පච්චුප්පන්නෙසු ධම්මෙසු සංහිරති’- උද්දෙශයාගේ නිද්දෙශය පිණිස කියන ලදී. ඉතුරු හරිය සියළු තන්හි ප්‍රසිද්ධයි.

(හද්දෙකරන්න සූත්‍රය නිමි.)

2. ආනන්ද හද්දෙකරන්න සූත්‍ර වර්ණනාව.

‘එවං මෙ සුතං’- ආනන්ද හද්දෙකරන්න සූත්‍රයයි.

එහි ‘පටිසල්ලානාවුට්ඨිතො’- පලයමවතින් නැගිටින ලද්දේ.

‘කොනුබො හික්ඛවෙ’- දන්නේම කථා සමුට්ඨානය පිණිස විචාළේය.

‘සාධු සාධු’- තෙරුන්ට සාධුකාර දුන්නේය.

‘සාධු බො ත්ථං’- පරිමංඛලවූ පදබ්‍යංජනයන්ගෙන් පිරිසිදුව කියන ලද හෙයින් දෙශනාවට ස්තුති කරන්නේ කියේය. සෙස්ස සියළු තන්හි ප්‍රසිද්ධයි.

(ආනන්ද හද්දෙකරන්න සූත්‍රය නිමි.)

3. මහාකච්චාන හද්දෙකරන්න සූත්‍ර වර්ණනාව.

‘එවං මෙ සුතං’- මහාකච්චාන හද්දෙකරන්න සූත්‍රයයි.

එහි ‘තපොදාරාමෙ’- රත්වූ ජලයාගේ වශයෙන් මෙසේ ලබන ලද නම් ඇති ආරාමයෙහි වේහාර පර්වතයාගේ යට හුමාස්ථානයෙන්ගේ පන්සියක් යොදුන්වූ නාග භවනය දිව්‍යලෝකය සමානයි. මැණික් වලින් කරනලද තලයෙන්ද ආරාම උද්‍යාන වලින්ද යුක්තයි. එහි නාගයන්ගේ ක්‍රීඩා කරන ස්ථානයෙහි මහත් ජල විලකි. එයින් තපොදා ගංගාව ගලා බසීයි. කර්කශය උණු වතුරය. කුමක් හෙයින් මෙසේ වූවාද? රජගහ නුවර පිරිවරා මහත් ප්‍රේත ලෝකයයි. එහි මහ ලොහොකුඹු නරක දෙකකගේ අතරින් මේ තපොදා ගංගාව එයි. එහෙයින් ඕ නොමෝ කර්කශව ගලා බසීයි. මෙය කියන

ලදී. "මහණෙනි, යම් ස්ථානයකින් තපොදාව ගලාබසීද ඒ විල පිරිසිදු වතුර ඇත්තේද සිහිල් ජලය ඇත්තේද සිත්කළුද මනාව පිහිටියේද බොහෝ මස් කැසුප් ඇත්තේද පියුම් පිපෙන්නද, එතකුළු වුවත් මේ තපොදාව මහා නිරය දෙකකගේ අතරින් එයි. එහෙයින් මේ තපොදාව කර්කශව ගලා බසීයයි. මේ ආරාමයට ඉදිරියෙහි මහත් ජලයක් වූයේය. එයගේ වශයෙන් මේ විහාරය තපොදාරාමයයි කියනු ලැබේ.

'සම්ද්ධි' - ඒ තෙරුන්ගේ ආත්මභාවය සමාධය, අභි රූපය ප්‍රසාද එලවන්නේය. ඒ නිසා සම්ද්ධියයි සංඛ්‍යාවට පැමිණියේය.

'ආදි බ්‍රහ්මචරියකො' - මාර්ග බ්‍රහ්මචරියාවට පූර්වභාග ප්‍රති පත්ති වූයේය.

ඉදං වත්වා සුගතො උට්ඨායාසනා' - මේ ආදිය මධු පිණ්ඩික සූත්‍රයෙහි කියන ලද ක්‍රමයෙන් විස්තර කළ යුතුයි.

'ඉතිමෙ වක්ඛු' - මේ සූත්‍රයෙහි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ දොළොස් ආයතනයන්ගේ වශයෙන් මාතෘකාව තැබූයේය. ස්ථවිර තෙමේද බුදුන් විසින් යට විසූ උපරි වතුන්ටෙ ව යන මේ සූත්‍ර තුනෙහි පංචක්ඛන්ධ වශයෙන් මාතෘකාවද විභංගයද කරණ ලදී. මෙහි වනාහි දොළොස් ආයතනයන්ගේ වශයෙන් බෙදීම පිණිස මාතෘකාව තබන ලද්දියයි නය ලබා මෙසේ කීයේය.

මේ ක්‍රමය ලබන්නාවූ තෙරුන් විසින් බැරැරුමක් කරණ ලදී. පාදයක් නැති තැන පාදයක් දක්වන ලදී. අහසේ පසක් කරණ ලදී. එහෙයින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ඔහු මෙම සූත්‍රයම සදහා එතග්‍රපාළියෙහි තැබූයේය.

මෙහි 'වක්ඛු' - වක්ෂු ප්‍රාසාදයයි.

'රූපා' - චතුසමට්ඨානික රූපයෝය. මේ ක්‍රමයෙන් සෙසු ආයතනයෝද දත යුත්තාහුය.

'විඤ්ඤාණං' - බලවත් විඤ්ඤාණයයි.

'තදහිනන්දී' - ඒ ඇසද රූපයද තෘෂ්ණා දෘෂ්ටි වශයෙන් සතුවූ වෙයි.

'අන්වාගමෙති' - තෘෂ්ණාදිෂ්ටිය අනුවයයි

‘ඉති මෙ මනො අහෙසි ඉති ධම්මා’- මෙහි වනාහි සිත නම් භවාංග සිතයි. ධර්ම නම් භ්‍රෙහුමික ධර්මයෝය.

‘පණ්ඩුහති’- ප්‍රාර්ථනාව තැබූයේය.

‘පණ්ඩාන පච්චයා’- ප්‍රාර්ථනාව තබන කාරණයයි සෙස්ස සියළු තන්හි ප්‍රසිද්ධයි.

(මහා කච්චාන හද්දෙකරන්න සූත්‍රය නිමි.)

4. ලොමසකංගිය හද්දෙකරන්න සූත්‍ර වර්ණනාව.

‘එවං මෙ සූතං’- ලොමසකංගිය හද්දෙකරන්න සූත්‍රයයි,

එහි ‘ලොමසකංගියො’- මේ ස්ථවිරතෙමේ නම් ශරීරයාගේ වනාහි ටිකක් ලෝම සහිත ආකාරයෙන් ලෝමසකංගියයි ප්‍රසිද්ධවූයේය.

‘චන්දන දෙවපුත්තො’- මේ තෙම කාශ්‍යප බුදුන්ගේ කාලයෙහි චන්දන නම් උපාසකයෙක් විය. මහත් ධනය ඇත්තෙක. තෙරුවන්ට සිව් පසයෙන් පූජාකොට දෙව්ලොව උපන්නේය. පළමු නමින් චන්දන දිව්‍යපුත්‍රයායයි සංඛ්‍යාවට ගියේය.

‘පණ්ඩුකම්බලසීලායං’- රතුකම්බලියකගේද දැසමන් මල් සමූහයකගේද පැහැයයි එබැවින් පණ්ඩුකම්බලසීලාසයි කියනු ලැබෙයි.

එකල්හි වනාහි එහි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වාසය කෙළේනුයි බුදුවීමෙන් සත්වන වර්ෂයෙහි සැවැත් නුවර අසළ පොහොයේදී දොළොස් යොදුන් පිරිස් මැද යමාමහ පෙළහර කොට බැසගත් ධබ්බ මුල පණවන ලද බුද්ධාසනයෙහි වැඩිහිඳ දහම් දෙසීමෙන් මහජනයා මහත් දුකින් උදුරා බුදුහු නම් යම්හෙයකින් පෙළහර කොට මිනිස් පථයෙහි නොවසන්ද ඒනිසා ඒ ජනයා බලා සිටියදීම වික්‍රමය කොට තව්නිසා භවනයෙහි පරසතු ගසමුල පඬුපුල් ගලෙහි වස් එළඹුනේය. ඒ කාලයෙහි විසූයේය.

‘තනුහගවා,- බුදුරජාණන් වහන්සේ එහි වසන්නේ බොහෝ සෙයින් දසදහසක් සක්වලින් රැස්වූ දෙවියන් විසින් පිරිවරණ ලද්දේ මව කාය සාක්ෂිකොට අභිධර්ම පිටකය කියන්නේ ගැඹුරුව සිසුම්වූ ත්‍රිලක්ෂණ සහිතවූ රූප අරූප පිරිසිදින කථාව ප්‍රතිවේධ කරන්ට නොහැකිවූ දෙයට සංවේග ඉපදීම පිණිස අතරතුර හද්දෙකරත්තයාගේ උද්දෙසයද විභංගයද කියේය.

එහි මේ දේවපුත්‍ර තෙම ඉගෙනගන්නේ මේ ගාථා විභංගය සමග ඉගෙන ගත්තේය. දිව්‍ය පුත්‍රයාගේ වනාහි ප්‍රමාද අධිෂ්ඨාන හෙයින් දිව්‍ය අරමුණු වලින් මඩිනු ලබන්නේ පිළිවෙළින් සූත්‍රය මුළාවූයේ ගාථා පමණක් දැරූයේය. එයින් කිය “එවං බො අහං භික්ඛු ධාරෙමි හද්දෙකරත්තියො ගාථාති උග්ගණ්හාහිත්වානති” ආදියෙහි තුස්ණීම්භූතව ඉද්දෙගණ අසමින් ඉගෙන ගනියි. වචනයෙන් සප්තකායනා කරන්නේ ඉගෙන ගත්තේ නම්. අනුන්ට කිය වන්නේ දරයි නෙමි. ආනන්දයෙනි, සෙස්ස හද්දෙකරත්තය හා සමානයි.

(ලොමසකංගිය හද්දෙකරත්ත සූත්‍රය නිමි.)

5. සුභ සූත්‍ර වර්ණනාව.

‘එවං මෙ සුභං’- සුභ සූත්‍රයයි.

එහි ‘සුභො’ හෙතෙම ප්‍රසාද ඵලවන දැකුම් කටයුතු වූයේය. එහෙයින් ඔහුට ශරීරාවයවයන් හොඳ බැවින් සුභයයි නමක් තැබූහ.

‘මාණවො’- යයි ඔහු තරුණ කාලයෙහි ව්‍යවහාර කළහ. ඔහු මහඵ කාලයෙහිද ඒ ව්‍යවහාරයෙන්ම ව්‍යවහාර කරණු ලබයි.

‘නොදෙය්‍ය පුත්තො’- නොදෙය්‍ය නම් පසේනදි රජුගේ පොරොහිත බමුණුගේ පුත්‍රයා, හෙතෙම සැවැත් නුවරට නුදුරෙහි තුදිගමක් ඇත. එහි අධිපති හෙයින් නොදෙය්‍යයයි සංඛ්‍යාවට ගියේය. මහත් වස්ත්‍ර ඇත. අසු හත් කෙළක් වස්තුවය. ඉතා

ලොහොබිය, දෙන ලද්දහුගේ වස්තුව ක්ෂය නොවීමක් නම් නැතැයි සිතා කිසිවෙකුට කිසිත් නොදෙයි. මෙය කියන ලදී.

අද්දන් අඩුවීමත් වේයන්ගේ රැස්කිරීමත් මිමැස්සන්ගේ එක්කාසු කිරීමත් බලා ඤාණවත්තයා ගිහිගෙයි වසන්නේය. මෙසේ නොදීමම ඉගැන්වූයේය. ළඟ වෙහෙර වැඩවසන බුදුරජාණන් වහන්සේට කැඳ ටිකක්වත් දන් ටිකක්වත් නොදීමට වස්තු ආශාවෙන් මැරී එමගෙයි බල්ලෙක්ව උපන්නේය. සුභතෙම ඔහුට ඉතාම ප්‍රිය කරයි. තමාකන අහරම කවයි. හොඳ ශයනවල සතප්පවයි. එකල්හි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ එක් දවසක් උදෑසනම ලෝකය බලන්නේ ඒ බල්ලා දැක තොදෙය්‍ය බමුණා වස්තු ලෝභයෙන් තමාගේ ගෙයි බලුව ඉපිදුනේය. අද මා සුභයාගේ ගෙදර ගිය කල්හි මා දැක සුභබයා බුරන්නේය. එකල මම සුභබයාට එක වචනයක් කියන්නේය. හෙතෙම මා සුමන ගෞතමයායයි දැනගනියි. ගොස් ලිපෙහි ලගින්නේය. ඒ කාරණයෙන් සුභයාට මා සමග එක් කථාවක් වන්නේය. හෙතෙම බණ අසා සරණයන්හි පිහිටන්නේය සුභබයා මැරී නරකයෙහි උපදින්නේය. මානවකයාගේ සරණයන්හි පිහිටන බව දැන සර්වඥයන් වහන්සේ එදවස සිරුර පිළිදැගුම් කොට හුදකලාවම ගමට ගොස් මාණවකයා නික්මුණු කල්හි ඒ ගෙට පිටු පිණිස ගියේය.

‘සුභබයා බුදුන් දැක බුරමින් බුදුන් ළඟට ගියේය. නැවත භාග්‍යවතුන්වහන්සේ ඔහුට මෙසේ කීයේය. තෝදෙය්‍යය, තෝ පෙරද මට හෝ හෝයයි පරිභව කොට සුභබයෙක් වූයෙහිය. දැනුත් බුරා අවිචියට යන්නෙහියයි’

‘සුභබයා එය අසා මහණ ගොයුමා මා දනියයි විපිළිසරව බෙල්ල නමාගන ලිපෙ අළු අතරෙ හොත්තේය. මිනිස්සු ඔසවා සයනයෙහි සයනය කරවන්ට නො හැකිවූහ.

‘සුභතෙම ඇවිත්’ කවරෙක් මේ සුභබයා සයනයෙන් නංවන ලද දැයි කීයේය.

‘මිනිස්සු කිසිවෙක් විසින් නොවේයයි’ ඒ ප්‍රචාත්තිය කිහි.

‘මානවක තෙම අසා’ මගේ පියා බඹලොව උපන්නේය. තෝදෙය්‍ය නම් සුභබයෙක් නැත. ශ්‍රමණ ගෞතම තෙම පියා

සුභබයෙක් කරයි. මේ තෙමේ කට්ට ආ යම් කිසිවක් කියායයි' කෝපව භාගාවතුන් වහන්සේ බොරුවෙන් ගරහනු කැමැත්තේ විභාරයට ගොස් ඒ ප්‍රවෘත්තිය විචාළේය.

'බුදුරජ තෙම ඔහුට එසේම කියා වාද නොකිරීම පිණිස මෙසේ කීයේය. 'මානවකය' තගේ පියා විසින් නොකියන ලද ධනය ඇත්තේද?

ස්වාමීනි, හවත් ගෞතමයෙනි, ඇත. ලක්ෂයක් අගනා රන් මාලය, ලක්ෂයක් වටිනා රන් මිරිවැඩිසඟල්ය, ලක්ෂයක් වටිනා රත්තලිය, ලක්ෂයක් කහවනුය.

'යව ඒ සුභබයා දිය නැති කිරිබත් කවා සයනයෙහි නංවා ටිකක් නිදිගත කළහි විචාරව. සියල්ල තට කියන්නේය.'

'එකල්හි' මේතෙම මගේ පියායයි දැනගන්නෙහිය. මාණවකයා ඉදින් සැබෑ නම් ධනය ලබමි. නොවේ නම් ශ්‍රමණයන් වහන්සේ බොරුවෙන් නින්දා කරන්නෙමි. කාරණා දෙකින් සතුටු වූයේ ගොස් එසේ කළේය.

'සුභබයා මොහු විසින් දන්තා ලද්දෙමිසි, දැනගෙන හුංහුංයයි කරන්නේ වස්තුව නිදන් කරපු තැනට ගොස් පයින් පොළොව භාරා සංඥාව දුන්නේය. මාණවකයා ධනය ගෙන හවයෙන් වැසුනු මෙබඳු සියුම් කාරණය සුමණ ගෞතමයාට ප්‍රකටය, මේ තෙමේ ඒකාන්තයෙන් සර්වඥයයි බුදුන් කෙරෙහි පැහැදුනු සිත් ඇත්තේ ප්‍රශ්න දහහතරක් සංස්කරණය කෙළේය. මේතෙම වනාහි අංග විජ්ජා පාඨකයෙකි. එහෙයින් ඔහුට මෙබඳු සිතක් විය.

'මේ දහම් පඬුර ගෙන බුදුන් ප්‍රශ්න විචාරන්නෙමිසි, දෙවන ගමනින් 'යෙන භගවා තෙනුපසංඛමීති' ඔහු විසින් විචාරණ ලද ප්‍රශ්න සර්වඥයන් වහන්සේ එක පහරින්ම පළමු කොට විසඳන්නේ "කම්මස්සකා" යනාදිය කීයේය.

එහි 'කර්මය' මොවුන්ට ස්වකීයය, තමාගේ භාණ්ඩයනුයි 'කම්මස්සකා' නම්.

කර්මය දායාදනුයි 'කම්මදායාදනම්' කර්මය මොවුන්ට දායාදය භාණ්ඩය යන අර්ථයි.

කර්මය මොවුන්ට කාරණා යනුයි "කම්මයොති" නම්.

කර්මය මොවුන්ට නෑයොනුයි "කම්මබන්ධු" නම්.

කර්මය මොවුන්ට පිහිටනුයි "කම්ම පටිසරණා" නම්

'යදිදං භිනප්පණිකතායා' - යම් මේ නුඹ භිනය ප්‍රණිතය නුඹ ආයුෂ අඩුවෙහිය. නුඹ දීර්ඝායුෂ වෙව -පෙ- නුඹ නුවණ නැත්තෙහිය. නුඹ නුවණ ඇත්තෙහියයි මෙසේ භින ප්‍රණිකතායෙන් බෙදීම අන් කිසිවෙක් නොකරයි. කර්මයම මෙසේ සතුන් බෙදයි යන අර්ථයි.

මාණවකයා කියන ලද්දගේ අර්ථය දැන නොගන්නේය. සන රෙදිපටකින් ඔහුගේ මුඛය බැඳ මිහිරි දෙයක් ඉදිරියේ තබන ලද්දාක් මෙන් වූයේය. මේ තෙම මාන්තය ඇසුරු කෙළේය. පණ්ඩිතමානිය, තමා බලයි. එකල ඔහුට ශ්‍රමණ තෙමේ කුමක් කියයිද "මම යමක් දනිමිද එයම කියේයයි. මේතෙම මාන්තය ඇති නොවේවයි, මාතය බිදීම පිණිස භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මුල සිට අවබෝධයට අමාරු කොට කියන්නෙමි. එහෙයින් භවත් ගෞතමයෙනි, 'මම නොදනිමි. විස්තර කොට මට ප්‍රකට කොට කියවියයි මා යාඥා කරන්නේය මා යාඥා කරණ ලද කල්හි කියන්නෙමියි' මෙසේ ඔහුට සාර්ථකවන්නේයයි ප්‍රතිවේධ කොට කියේයයි. දැන් හෙතෙම තමාට නොදැනුන බව ප්‍රකාශ කරන්නේ "නබ්බා අභං" යනාදිය කියේය.

'සමත්තෙනා' - සම්පූර්ණවූ 'සමාදිණ්ණෙන' ගන්නා ලද.

"අප්පාසුක සංවත්තනිකා එසා මාණව පටිපදා" - යම් මේ සතුන් මැරීමක් වේද යම් මේ සතුන් මරණ කර්මයක් වේද මෝතොමෝ අප්පාසුක සංවත්තනිකා පටිපදාවයි. කෙසේ මෝතොමෝ මද ආයුෂ ඇති කෙරේද, කර්ම සතරකි. උපපිළක, උපච්ඡෙදක ජනක උපත්ථම්භක කියායි බලවත් කර්මයකින් ඉපදුනු උපපිළක කර්මය අවුත් අර්ථ වශයෙන් මෙසේ කියයි ඉදින් මම පළමුවෙන් දන්නව නම් මෙහි උපදින්නට නොදෙන්නෙමි. සතර අපායයන්හි ම තා උපදවන්නෙමි. එසේ වේවා. තෝ යම් කිසි තැනක උපදිහිද මම උපපිළක කර්මය

නම් නා පෙළා ඕජස රහිත කසටයක් කරන්නෙමියි' එතැන් පටන් නා එබන්දෙක් කරමි. කුමක් කරයිද? දුක් පමුණුවයි. වස්තුව විනාශ කරයි. එහි දරුවගේ මවුකුස උපන් කාලයෙහි පටන්ම මටම ආශ්වාසය හෝ සැප නැත. මවුපියන්ට පීඩාවක්ම උපදියි. ගෙයි වස්තුව වතුරට පැමිණ එණු මෙන් රජවරුන් ආදීන් ගෙන් නැසෙත්' කලයක් කිරී දොවන දෙන්නු කිරී නොදෙති. දැමුණු ගොන්නු දරුණු වෙත්. කණ වෙන් කුණු වෙති, පට්ටිවලට ලෙඩ හැදෙයි. මෙහෙකරුවෝ කිකරා නොවෙත්' වජුරණ ලද ගොයමී පැල නොවෙයි. ගෙයි තිබුන දේ ගෙයිද කැලේ දෙය කැලේද විනාශ වෙයි. පිළිවෙළින් කන ආහාරයද අමාරු වෙයි. ගැබ් පොෂාය නො වෙයි. ප්‍රසූත කාලයෙහි මවගේ කිරී සිඳෙයි. දරුවා පොෂාය නැතුව පීඩිතව ඕජස රහිතව කර්කශ වෙයි. මේ උපපිළක කර්මය නම්. දීර්ඝායුෂ කර්මයකින් උපන්නාහට උපච්ඡේදක කර්මය ඇවිත් ආයුෂ සිදියි.

යම්සේ පුරුෂයෙක් උසහ අටක් යාමට හැකි කොට ඊයක් දමන්නේද අනිකෙක් එය දුන්නෙන් බිඳුන ඇසිල්ලේම මුගුරකින් ගසා එහිම හෙලන්නේද එසේ දීර්ඝ කර්මයකින් ඉපදනහුගේ උපච්ඡේදක කර්මය ආයුෂ සිදියි. කුමක් කරයිද, සොරු සිටින කැලයට පිට කරවයි, වල් මසුන් සිටින වතුරට බස්වයි. අන්‍යවූ උවදුරු සහිත තැනකට පමුණුවයි. මෙය උපච්ඡේදක කර්මය නම්. උපසාතකයයිද මෙයටම නමකි.

ප්‍රතිසන්ධිය උපදවන කර්මය ජනක කර්මය නම්. සම්පත් නැති කුලාදීන්හි උපන්නහුට සම්පත් දීමාදිය කිරීමෙන් උපකාර වීම උපස්ථම්භකය නම්. මේ කර්ම සතර අතුරෙන් පළමු දෙක අකුසල්මය. ජනක කර්මය කුසල්ද අකුසල්ද වෙයි, උපස්ථම්භකය කුසල්මය. එහි ප්‍රාණඝාත කර්මය උපච්ඡේදක භාවයෙන් අප්පාසුස සංවත්තනික වෙයි

ප්‍රාණඝාතයෙන් හෝ කරුණ ලද කුසල කර්මය මහත් නොවෙයි. දීර්ඝායුෂ උපදවන්නට නොහැක. මෙසේ ප්‍රාණ ඝාතය අඩු ආයුෂ ගෙන දෙයි. ප්‍රතිසන්ධිය නියම කොට ආයුෂ අඩු

කරයි. යටහත් චේතනාවෙන් හෝ නරකයෙහි උපදියි. පූර්වාපර චේතනාවෙන් කියන ලද ක්‍රමයෙන් ආයුෂ අඩු කරයි.

‘දීඝායුක සංවත්තනිකා එසාමාණව පටිපදා’ - මෙහි ස්වල්ප කර්මයකින් උපන්නහු පැවති කල්හිම පාණාතිපාතයෙන් විරති කර්මය අවුත් අර්ථ වශයෙන් මෙසේ කියයි. ඉදින් මම ප්‍රථම කොට දන්නෙමි නම් තට මෙහි උපදිනට නොදෙන්නෙමි, නා දෙව්ලොව උපද වන්නෙමි.

‘එසේ වේවා’ තෝ යම්කිසි තැනක උපන්නෙහි මම උපස්ථම්භක කර්ම නම්. තට උපස්ථම්භය කරන්නෙමි, කුමක් කරයිද? උපද්‍රවය නසයි, භොගයත් උපදවයි. එහි දරුවාගේ මව් කුස උපන් කාලයෙහි පටන් මව්පියන්ට සැපයම වෙයි. මනුෂ්‍යයන්ට ප්‍රකෘතියෙන් යම් කරදරයක් ඇත්ද එය පහ කරත්, ළමයාගේ මව්කුස උපන් කාලයේ පටන් ගෙදර වස්තුව අප්‍රමාණ වෙයි. නිධාන ගෙයි දෙපැත්තෙන් පෙරළි එත්, මව්පියෝ අනුන්ට දුන් ධනය සම්බ වෙත්. දෙනුන්ගේ කිරි වැඩි වෙයි. ගොන්නු කීකරුව සැපසේ වසති. වැපුරු ගොයම් හොදින් පැසෙයි. තාවකාලිකව දෙන ලද ධනය කරදර නැතුව ඒ අයම ගෙණත් දෙති. දාසාදිහු කීකරු වෙත් කර්මාන්ත නොපිරිහෙයි. දරුවා ගැබේ පටන් පොෂ්‍යය ලබයි, ගෘහපති කුලයක උපන්නා නම් සිටු තනතුරුද ඇමැත් කුලාදියෙහි උපන්නා නම් සෙනෙවි තනතුරුද ලබයි. මෙසේ සම්පත් උපදවයි. හෙතෙම කරදර නැතිව සම්පත් සහිතව බොහෝ කල් ජීවත් වෙයි මෙසේ ප්‍රාණඝාත නොවන කර්මය දිගුකල් පැවතීම කරයි.

ප්‍රාණඝාත නොවන දෙයින් කරණ ලද අන්‍ය කුසලයද මහත් වෙයි. දීර්ඝායුක ප්‍රතිසන්ධිය දෙන්ට හැකි වෙයි. මෙසේ දීඝායුක සංවත්තනික වෙයි. පිළිසිඳීම හෝ නියම කොට දීර්ඝායුෂ කරයි, සනිටුහන් චේතනාවෙන් හෝ දිව්‍ය ලෝකයෙහි උපදවයි, පූර්වපර චේතනාවෙන් කියන ලද ක්‍රමයෙන් දීර්ඝායුෂ වෙයි.

මේ ක්‍රමයෙන් සියළු ප්‍රශ්නයන්හි අර්ථය දත යුතුයි. විභෙදන කර්මාදියද පැවති කල්හි අවුත් තේරුම් වශයෙන්

එසේම කියන්නාහු උපපිළක කර්මයෙන් භොග නැති බවට නොපමුනුවා ප්‍රතිස්තග්ගනය නොලබන්නහුට ලෙඩ ඉපදීමාදි වෙහෙස ආදියෙන් කරුණු ලද කුසලයාගේ මහත් නැති බැවින් මුලින්ම ප්‍රතිසන්ධිය නියමයෙන් කියන ලද ක්‍රමයෙන්ම හෝ පූර්වාපර වෙනතා වශයෙන් හෝ බොහෝ ලෙඩ රෝගාදිය කරති. අපාණාතිපාතය මෙන්ද වෙහෙස නොවන අනදියද රොග නොවන ආදිය දනුයි.

මෙහි වනාහි "ඉස්සාමනකෙ" ඊර්ෂ්‍යාවෙන් යුතු සිතයි 'උපදුස්සති' ඊර්ෂ්‍යා වශයෙන් ආක්‍රොශ කරමින් දූෂ්‍ය වෙයි. 'ඉස්සං බන්ධනි,- යව කරල් මිටියක් බදින්නාක් මෙන් යම්සේ නොනසීද එසේ බැඳුමෙන් තබයි.

'අප්පෙසක්ඛො'- ස්වල්ප පිරිවරය. -'ටිකාක්ෂය'- රාත්‍රියෙහි විදින ලද ඊයක් මෙන් නොපෙනෙයි, ඉඳුල් අතින් ඉන්දේදිද වතුර දෙන්නෙක්ද නොලබයි.

'නදාතාහොති'- මසුරු සිත් වශයෙන් නොදෙන ලද්දේ වෙයි.

'තෙනකම්මෙනා'- ඒ මසුරු ක්‍රමයෙන් 'අභිවාදෙනබ්බං' වැදිය යුතු බුදුන්ට හෝ පසේ බුදුන්ට හෝ අරිය ශ්‍රාවකයන්ට හෝ හුනස්තෙන් නැගිටීමාදියෙහිද මෙම ක්‍රමයයි. මේ ප්‍රශ්න විසදීමෙහි උපපිළක උපස්ථම්භක කර්මයෝ නොගත යුත්තාහුය.

'පරිපුච්ඡිතාහොති'- මෙහි නොවිචාරීමෙන් තරකයෙහි උපදියි නොවිචාරණ තැනැත්තේ මේ කළ යුත්තය, මේ නොකළ යුත්තයයි නොදනියි. නොදන්නා තැනැත්තේ කටයුත්ත නොකරයි. නොකටයුත්ත කරයි. එයින් තරකයේ උපදියි. අනික් තැනැත්තේ ස්වර්ගයෙහිය. මෙසේ මාණව් යදිදං හිතප්පණිකායා' යයි සර්වඥයන් වහන්සේ දෙශනාව අනුසන්ධිය පරිද්දට පැමිණ වූයේය. 'සෙසු' සියල්ල ප්‍රකටයි.

(සුභ සූත්‍රය නිමි.)

මුල්ලකම්ම විභංග සූත්‍රයයිද කියනු ලැබේ.

6. මහා කම්ම විහංග සූත්‍ර වර්ණනාව.

'එවං මෙ සූතං'- මහාකම්ම විහංග සූත්‍රයයි.

එහි 'මෙසං'- හිස්ය. එල රහිතයි.

'සච්චං'- එසේ වූයේය. මෙයද මොහු විසින් සම්මුඛයෙන් නොඅසන ලදී. උපාලි සූත්‍රයෙහි වනාහි මනා කර්මය මහා සාවද්‍යයයි පණවමි. පාප කර්මයාගේ ක්‍රියාවෙන් පාප කර්මයාගේ පැවැතීමෙන් කාය කර්මය එසේ නොවෙයි. වාක් කර්මය එසේ නොවෙයි. බුදුන් විසින් කියන ලද්ද ඇති. ඒ කථාව තීර්ථකයන් අතර ප්‍රකට විය. එය ගෙන මේ තෙම කියයි.

'අත්ථිවෙසා සමාපත්ති'- පින්වත, මෙය කෙසේ අභිඤ්ඤා නිරෝධය වේදැයි පොට්ඨපාද සූත්‍රයෙහි උපන් අභිඤ්ඤා නිරෝධ කථාව සඳහා කියයි.

'න කිඤ්චි වෙදියති'- එක වේදනාවක්ද නොවිඳියි.

'අත්ථිව ඛො'- ස්ථවිර තෙම නිරෝධ සමාපත්තිය සඳහා අනුදනයි.

'පරික්ඛිතඛිං'- නින්දාවෙන් මිදීමෙන් රැකිය යුතුයි මනා චේතනාව මොහුට ඇත්නුයි සංවේතනික නමි. දුක්ඛං හොති ස්ථවිර තෙම අකුසලයම සඳහා පරිබ්‍රාජකයා විචාරායයි කල්පනාවෙන් මෙසේ කියයි.

'දස්සනම්පිඛො අහං'- භාග්‍යවතුන් වහන්සේ සිව් අංගයකින් යුතු අඳුරෙහි භාත්පස යොදනක් තන්හි තල ඇටයකුළු මාංස ඇසින්ද දකියි. මේ පරිබ්‍රාජකයා දුරගව්චක් ඇතුළත වාසය නොකරයි. කුමක් හෙයින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මෙසේ කීයේද සමාගම දැක්වීම සඳහා මෙසේ කීයේය.

'උදායි,- ලාඨදායිය.

'තංදුක්ඛස්මිං'- ඒ සියල්ලම දුක්මය. මෙසේ මේ වට්ටු දුකය, තෙලෙස් දුකය, සංස්කාර දුක සඳහා ඉදින් කියන ලද්දේ වන්නේ නම් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විචාරයි.

'උම්මග්ගං'- ප්‍රඥාවයි.

‘උම්මුජ්ජමානො’- හිස ඔසවන්නේ අයොනිසො.

‘උම්මුජ්ජස්සති’- උපායකින් තොරව හිස ඔසවන්නේය. මෙය සර්වඥයන් වහන්සේ දැන ගත්තේ දිවැසින් නොවෙයි. වෙතොපරිය ඤාණයෙන් නොවෙයි. සර්වඥතාඥානයෙන් නොවෙයි. අදහසින්ම දැන ගත්තේය. කථා කරන්නහුගේ අදහස නම් මනාකොට වූයේය. කියනු කමැත්තේ බෙල්ල දැඩිකොට ගණියි. හුනු සොලවයි. ඔහුගේ මුඛය සෙලවෙයි. ඉදීමට බැරිවෙයි. බුදුන් ඔහුගේ ඒ ආකාර දැක මේ උදායී තෙම ඉන්ට නොහැකි වෙයි. යමක් නොවීද එයම කියන්නේ යයි බලාම දැනගත්තේය.

‘ආදිසොවා’- ආදියෙහිම.

තිස්සො වෙදනා’- කිමද? ඔහු විදීදැයි විචාරන්නාහු විසින් වේදනා තුන විචාරන්නෙමිසි මෙසේ නියම කොට වේදනා තුන අසන ලදී.

‘සුඛවේදනියං’- සුඛ වේදනාවට ප්‍රත්‍යවූ සෙසු තැන්හිද මෙම ක්‍රමයයි. මෙහිද කාමාවචර කුසලයෙන් සොම්නස් සහගත සිතින් යුක්ත සතර වේදනා යට ත්‍රිකධ්‍යාන චේතනා යයි මෙසේ ප්‍රතිසන්ධියෙන් පැවති සැප වේදනාවෙන් උපදින හෙයින් සුඛ වේදනිය කර්ම නම්.

මෙහි කාමාවචරයද ප්‍රතිසන්ධියෙහි ඒකාන්තයෙන් සැපය උපදවයි. පැවති ඉෂ්ට මධ්‍යස්ථ අරමුණෙහි අදුක්ඛම සුඛවූද අකුස චේතනා ප්‍රතිසන්ධියෙන් පැවති දුකගේම ඉපදීමෙන් දුක්ඛ වේදනිය කර්ම නම්. කායද්වාරය පැවති කල්හිම ඒකාන්තයෙන් මේ දුක උපදවයි, අනික් තන්හි අදුක්ඛම සුඛයයි, ඕ තොමෝ ඉෂ්ට අනිෂ්ට මධ්‍යස්ථ අරමුණුවල උපදින හෙයින් දුකය යන සංඛ්‍යාවට ගියාය.

කාමාවචර කුසලයෙන් උපෙක්ෂා සහගත සිතෙන් යුක්ත චේතනා සතර රූපාවචර කුසලයෙන් ධතූර්ථධ්‍යාන චේතනාව යයි මෙසේ ප්‍රතිසන්ධිය පැවති කල්හි තෙවෙනි වේදනාවගේ ඉපදීමෙන් අදුක්ඛම සුඛ වේදනිය කර්ම නම්.

‘මහාකම්ම විහංග’- මහා කර්මයෙන් බෙදන ලද කවර සතරක්ද ‘ආනන්ද මේ ලෝකයෙහි සමහර පුද්ගලයෙක්’ -පෙ-

නරකයෙහි උපදිසි යන මෙය මහා කර්ම ඥාන බෙදීම මහ කර්ම විභංග ඥාණය බෙදීම පිණිස නොතැබීමය. ආනන්ද මෙලොව ඇතැම් ශ්‍රමණයෙක් හෝ යන වෙනම අනුසන්ධියයි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මහණ බමුණෝ දිවැස් ඇත්තෝය. මෙය අරමුණු කොට මේ ප්‍රත්‍යය ලැබ මේ දර්ශනය නොගත් යයි ප්‍රකාශ කිරීම පිණිස පටන් ගත්තේය.

එහි 'ආතප්පනං' - ආදිවූ පස වියඪියටම නාමයෝය.

'වෙතො සමාධිං' - දිව්‍යවක්ෂු සමාධිය.

'පස්සති' - ඒ සත්වයා කොහි උපන්නේදැයි බලන්නේ දකියි.

'යෙ අඤ්ඤා' - යම් කෙනෙක් දශකුසල සමූහයන්ගේ පුරණ ලද හෙයින් නරකයෙහි උපදිසියි දැනිත්ද ඔවුන්ගේ ඥාණය මිත්ථ්‍යාවයයි කියති. මේ ක්‍රමයෙන් සියළු වාරයන්හි අර්ථය දතයුතුයි.

'විදිතං' - ප්‍රසිද්ධය.

ථාමසා' - දෘෂ්ටියගේ උත්සාහයෙන්.

පරාමස්සා' - දිෂ්ටි පරාමාසයෙන්.

'වොහරති' - අධිෂ්ඨාන කොට ව්‍යවහාර කරයි.

'තත්‍රානන්දා' - මෙයද මහා කර්ම විභංගඥාණයාගේ බෙදීම නොවෙයි. එතකුදුවත් එයගේ මාත්‍යකාවගේ තැබීමයි, මෙහි දිවැස් ඇති මොවුන්ගේ වචනයෙහි අනුඤ්ඤාතයෝ මෙපමණක අනුඤ්ඤාත මෙනෙකැයි මෙය දක්වන ලදී.

'එහි තත්‍රා' - ඒ සතර මහණබමුණන් කෙරෙයි.

'ඉදමස්සා' - ඔහුගේ මේ වචනයයි.

'අඤ්ඤා' - අන්‍ය ආකාරයකින් මෙසේ මේ සමණ බ්‍රාහ්මණයන්ගේ වාදයෙහි දෙනැතක දැනීම තුන් තැනෙක නොදැනීමයයි මෙසේ සියළු තන්හි අනුඤ්ඤාණනුඤ්ඤාව දත යුතුයි. මෙසේ දිවැස් ඇත්තවුන්ගේ වචනයෙහි අනුඤ්ඤාවද අනනුඤ්ඤාණයද දක්වා දැන් මහා කර්ම විභංග ඥාණය බෙදන්නේ 'තත්‍රානන්ද ස්වාසං පුග්ගලො' යනාදිය කියේය.

'පුබ්බංවාස්සතංකතං හොති' - මේ දිවැස් ඇත්තහු විසින් යම් කර්මයක් කරන්නේ දක්නා ලදද එයට පෙර කරණ ලදී.

පෙර කරුණුලද දෙයින්ද නරකයෙහි උපදියි. පසුව කරුණ ලද දෙයින්ද උපදියි. මැරෙණ කාලයෙහිද ස්කන්ධය ශ්‍රේෂ්ඨය ඊශ්වරයා ශ්‍රේෂ්ඨය, මහා බ්‍රහ්මයා ශ්‍රේෂ්ඨය යනාදී මිත්ථ්‍යා දර්ශනයෙන් උපදීමය.

'දිට්ඨෙවා ධම්මෙ'- එහි යම් දිෂ්ඨ ධර්ම වේදනියක් වේද එයගේ ඉහාත්මයෙහිය. යම් උපපජ්ජවේදනියක් වේද එයගේ ඉපදීමේන්ය, යම් අපරාපරියයක් වේද එයගේ අනික් ක්‍රමයෙක්හි විපාකය විදියි.

මෙසේ මේ ශ්‍රමණයා හෝ බමුණා හෝ එක කර්ම රාශියක්ද එක් විපාක රාශියක්ද දුටුයේය. සර්වඥයන් වහන්සේ මොහු විසින් නොදැක්ක ධර්ම රාශි තුනක්ද විපාක ගොඩවල් දෙකක්ද දුටුයේය. මොහු විසින් දැක්ක හෝ නොදැක්ක කර්ම රාශි සතරක්ද විපාක රාශි තුනක් ද දැක්කේය. මේ ස්ථාන සත දැන ගන්නා නුවණ බුදුන්ගේ මහා කම්ම විභංග ඥාණය නම් දෙවන වාරයෙහි දිවැස් ඇත්තා විසින් කිසිවක් නොදක්නා ලදී. බුදුන් විසින් කර්ම රාශි තුනද විපාක රාශි දෙකද දැක්කේයයි මෙයින් ස්ථාන පස දන්නා ඥාණය බුදුන්ගේ මහා කම්ම විභංගයෙහි ඥාණය නම්. සෙසු වාර දෙකෙහිද මෙම ක්‍රමයයි.

'අභබ්බං'- අකුසලයයි.

'අභබ්බාභාසං'- අකුසලය මැඩපවත්වති ප්‍රතිභාහනය යන තේරුමයි. බොහෝ අකුසල කර්ම රැස් කළ කල්හි බලවත් කර්මය දුබල කර්මයාගේ විපාකය ප්‍රතිභාහනය කොට තමාගේ විපාකයට අවකාශ කරයි. මේ අභබ්බය අභබ්බාභාස නම්.

අකුසලය රැස් කොට ආසන්නයෙහි කුසලයක් කරුණ ලදද එය අකුසලයාගේ විපාකය ප්‍රතිබාහනය කොට තමාගේ විපාකයට අවකාශ කරයි. මෙය අභබ්බයට භබ්බාභාසය නම්.

'බොහෝ කුසල් රැස් කළ කල්හිද බලවත් කර්මය දුර්වල කර්මයාගේ විපාකය ප්‍රතිබාහනය කොට තමාගේ විපාකයට අවකාශ කරයි. මේ භබ්බයද භබ්බාභාසයද වෙයි.

කුසල් රැස්කොට ආසන්නයෙහි අකුසලයක් කළේද එය අකුසලයාගේ විපාකයට බැහැර කොට තමාගේ විපාකයට

අවකාශ කරයි. මේ භබ්බසද අභබ්බාභාසයද වෙයි. එසේද වුවත් මෙහි උපස්ථානාකාරයෙන් අර්ථය දත යුතුයි. මෙය කියන ලදී. 'අභබ්බ වශයෙන් උපස්ථාන කෙරේනුයි අභබ්බාභාස නම්.'

එහි යම් මේ පුද්ගලයෙක් මෙලෙව්හි පාණාතිපාතියයි යනාදි ක්‍රමයෙන් පුද්ගලයෝ සතර දෙනෙක් කියන ලද්දාහුය. ඔවුනතුරෙන් ප්‍රථමයාගේ කර්මය අභබ්බස අභබ්බාභාසය, එය අකුසල් හෙයින්, අභබ්බස එයගේද නරකයෙහි උපදින හෙයින් එහි උපදින ආකාරවූ අකුසල්ව වැටහෙයි. දෙවැන්නාගේ කර්මය අභබ්බස, භබ්බාභාසය එය අකුසල හෙයින් අභබ්බස එයගේ ස්වර්ගයෙහි උපදවන හෙයින් අන්‍ය තීර්ථයන්ගේ ස්වර්ගයෙහි ඉපදීමට කරුණුවූ කුසලයක්ව වැටහෙයි අනික් කර්ම දෙකෙහිද මෙම ක්‍රමයයි. සෙස්ස සියළු ස්ථානයෙහි ප්‍රසිද්ධයි.

(මහා කම්ම විභංග සූත්‍රය නිමි.)

7. සළායතන විභංග සූත්‍ර වර්ණනාව.

'එවං මෙ සූතං'- සළායතන විභංග සූත්‍රයයි.

එහි 'වෙදිතබ්බනි' යනු විදර්ශනා මාර්ගය සමග දත යුත්තාහුය.

'මනොප විචාරා'- විතර්ක විචාරයෝය. මෙහි මන නම් විතර්ක උපදවන සිතයයි කැමති වන ලදී. සිතගේ උපචාරයෝයයි මනොප විචාර නම්. සත්ත පදයෝ වට්ට විවට්ට නිශ්‍රිත සත්වයන්ගේ පද නම්. මෙහි අට්ඨා රස වට්ට පදයෝ නම් දහඅටක් විවට්ට පද නම්. ඔහුද විදර්ශනා මාර්ගය සමගම දත යුත්තාහුය.

'යොග්ගාවරියානං'- හස්ති යොගාදී ආචාරය හික්මවන්නන්ගේ දමනය කළ යුතු දමකයන්ගේ යන අර්ථයි. සෙස්ස විභංගයෙහි ප්‍රකාශ වන්නේය.

'අසමුද්දෙසො'- මේ මාතෘකා තැබීම වක්ඛු ආයතනාදිය විසුද්ධි මාර්ගයෙහි විස්තර කරණ ලද්දාහුය.

‘වක්ඛු විඤ්ඤාණ’ - කුසලාකුසල විපාකයෙන් වක්ෂු විඤ්ඤාණ දෙකයි. සෙසු ප්‍රසාද විඤ්ඤාණයන්හිද මෙම ක්‍රමයයි. මේ දසය හැර මෙහි සෙස්ස මනෝ විඤ්ඤාණ නම්.

‘වක්ඛු සම්ඵස්සෝ’ - ඇසෙහි ස්පර්ශයයි. වක්ඛු විඤ්ඤාණයෙන් යුක්ත ස්පර්ශයට මෙය නමකි. සෙසු තන්හිද මෙම ක්‍රමයයි.

‘වක්ඛුතා රූපං දිස්වා’ - වක්ෂුර් විඤ්ඤාණයෙන් රූපය දැක සියළු තන්හි මෙම ක්‍රමයයි.

‘සොමනස්සට්ඨායනං’ - සොම්නසට අරමුණු වශයෙන් කාරණවූ.

‘උපවිචරති’ - එහි විචාර පැවතීමෙන් හැසිරෙයි. විතර්කය එය හා යුක්ත වූයේද යන මේ ක්‍රමයෙන් දහඅටක් විචාර විතර්කය නම් මනෝ විචාරයෝ දහ යුක්තාහුය.

‘ඡසොමනස්සුපවිචාරා’ - මෙහි සොම්නස සමග හැසිරෙන්නුයි සොමනස්සුපවිචාර නම්. සෙසු දෙකෙහිද මෙම ක්‍රමයයි.

ගෙහෙසිතානි’ - කාම ගුණ ඇසුරු කළ.

‘නෙක්ඛම්ම සිතානි’ - විදර්ශනාව ඇසුරු කළ.

‘ඉට්ඨාන’ - සොයන්නවුන්ගේ.

‘කන්තානං’ - කැමති වුන්ගේ.

‘මනෝරමානං’ - සිත මොවුන් කෙරෙහි ඇලේනුයි මනෝ රමානි නම් වෙති, ඒ සිත් ඇළුනවුන්ගේ.

‘ලොකාමිස පටිසංයුත්තානං’ - තෘෂ්ණාවෙන් යුක්තවුන්ගේ.

‘අතීතං’ - ලැබුවාවූද වර්තමානය අරභයා සතුව උපදිනට අතීතයෙහි කෙසේ උපදියයි අතීතයෙහිද යම්සේ මම ඉෂ්ට අරමුණ අනුභව කරමිද පෙරත් එසේම අනුභව කළෙමියයි සිහි කරන්නාහට බලවත් සතුවක් උපදියි.

‘අනිච්චතං’ - අනිත්‍යාකාරය.

‘විපරිනාම විරාග නිරොධං’ - ප්‍රකෘතිය හැරීමෙන් විපරි නාමයයි, පහවීමෙන් විරාගයයි නිරුද්ධයෙන් නිරොධයයි.

‘පඤ්ඤායා’- විදර්ශනා ප්‍රඥාවෙන්.

‘ඉදං වුච්චති තෙකධම්ම සිත සොමනස්සං’- මෙය රජුගේ මෙන් සිරිසම්පත්තිය බලමින් සිටියදී විදර්ශනාව ඵලවා උත්තනුගේ සංස්කාරයන්ගේ බිඳීම බලන්නනුට ‘මහණෙනි, පූර්වයෙහි සංස්කාර සත විදර්ශනා ඤාණය උසුලන කල්හි උපන් සතුට නෛෂ්ක්‍රමය සිත සතුටයයි’ කියනු ලැබේ. සූත්‍යාගාරයට පැමිණි ශාන්ත සිත ඇති මනාකොට ධර්මය බලන භික්ෂුවහට මනුෂ්‍ය නොවන ඇලීමක් හෝ වෙයි, යම් පරිද්දකින් ස්කන්ධයන්ගේ උදයව්‍යය සිහි කෙරේද? එය අමාත්‍ය දන්නවුන්ට ප්‍රීති ප්‍රමොදය ලබයි.

‘ඉමානි’- මේ ඡට්ඨවාරයන්හි ඉෂ්ටාරම්මණයන් ඇස් හමුවූ කල්හි අනිත්‍යාදි වශයෙන් විදර්ශනා වඩා උත්තනුට ඉපදුන නෛෂ්ක්‍රමය ඇසුරු කල සොමනස්සයයි.

‘අතීතං’ - වර්තමාන ඒතාක් ප්‍රාර්ථනා කොට නොලබන්නාහට නොසතුට උපදිවා අතීතයෙහි කෙසේ උපදිදැයි අතීතයෙහිද මම දැන් යම්සේද ඉෂ්ටාරම්මණය පතා නොලබමිද එසේ පෙරත් පතා නොලබති සිහි කරන්නාහට බලවත් දොම්නස උපදියි.

‘අනුත්තරෙසු විමොක්ඛෙසු’- උත්තම විමොක්ඛය නම් රහත්වීමට පැමිණි කල්හිය. පැතීම තබන්නනුගේ යන අර්ථයි.

‘ආයතනං’- අර්හත්වයට හේතුවූ.

පිතං උපට්ඨාපසතො’- පැතීම තබන්නාහට ඒ මේ පැතීම තබන්නාහට උපදියි මේ ප්‍රාර්ථනාව මුල් හෙයින් කැමති වන්නේ උචටැන් කිරීමෙන්.

‘ඉමානිෂ් තෙකධම්ම සිතානි දොමනස්සානි’- මොහු මෙසේ ඡට්ඨවාරයන්හි ඉටු අරමුණු ඇස් හමුවූ කල අර්හත්වයෙහි සතුටු වන්නේ ඵලවා එය අවබෝධය පිණිස අනිත්‍යාදි වශයෙන් විදර්ශනා ඵලවා මන්දොත්සාහි වීමට නොහැකිවන තැනැත්තාට මේ පක්ෂය මේ මාසය මේ වර්ෂය රහත් වීමට නොහැකි වීමයි. ශෝක කිරීමෙන් ග්‍රාමාන්ත පබ්භාරවාසී මහා සිව තෙරුන්ට මෙන් කදුළු ධාරා පැවැත්වීම් වශයෙන් උපන්

දොම්නස. ඔටි නෛෂ්ක්‍රමය සිත දොම්නස්සයි දත යුත්තාහුය. කථා වස්තුව සුමංගල විලාසිති දික්සඟි අටුවාවෙහි සක්කපඤ්ඤා වර්ණාවෙහි විස්තර කරණ ලදී. කැමැත්තහු විසින් එයින් ගත යුතුයි.

‘උප්පජ්ජති උපෙක්ඛා’- මෙහි උපෙක්ඛායෙන්ම අන්‍යයන් අනුව බැලීම.

‘අනොසිජ්ජන්සා’- ක්ලේශොධිස දිනා සිටි බැවින් රහතන් වහන්සේ ඔධිජ්ජන නම්. එහෙයින් රහත්තොවු වහුගේ යන අර්ථයි.

‘අවිපාක ජිනස්සා’- මෙහිද මතු විපාකය දිනා සිටි බැවින් රහතන් වහන්සේ විපාක ජින නම්. එහෙයින් රහත් තොවු අයගේ යන අර්ථයි.

‘අනාදිව ඔදස්සාවිතො’- විපාකය නොබලන්නාහුගේ,

‘ඉමාජ ගහෙසිතා උපෙක්ඛා’- මෙසේ අවිද්වාරයන්හි මේ ඉටු අරමුණු ඇස් හමුවට පැමිණි කල්හි සකුරුපිඩක සැඟවුන මැස්සන් මෙන් රූපාදීන් නොහික්මවා එහි ලැග උපන් උපෙක්ඛාව ඡහගෙසිත උපෙක්ඛාවයයි දත යුතුයි.

‘රූපංසා අතිවත්තති’- එහි නියම වශයෙන් සිටියි.

‘ඉමාජ නෙක්ඛම්මසිත උපෙක්ඛා’- මෙසේ අවිද්වාරයන්හි මේ ඉටු අරමුණු ඇසට හමු කල්හි ඉෂ්ටයෙහි නො ඇලෙන අනිෂ්ටයෙහි දූෂ්‍ය නොවන්නහුගේ නොබැලීමෙන් මුළු නොවන්නහුට උපන් විදර්ශනාවයි. නුවණින් යුතු ඔටි නෛෂ්ක්‍රමය සිත උපෙක්ඛාවයයි දත යුත්තාහුය.

‘තත්‍ර ඉදං නිස්සාය ඉදපජ්ජනං’- ඒ නිස් සයක් සන්තප්පයන්හි දහඅට නිසා දහඅට හරිවි යන අර්ථයි. එයින්ම ‘තත්‍ර භික්ඛවෙයානි ඡ නෙක්ඛම්ම සිතානි’- ආදිය කියේය.

නිස්සාය ආගම්මා’- පැවතීමේ වශයෙන් නිසාද හේතුද ‘එව මෙතෙසං සමතික්කමොහොති’ මෙසේ නෛෂ්ක්‍රමය සිතයන්ගේ පැවතීමෙන් ගේහසිතයන් ඉක්මුණාහු නම් වෙති. මෙසේ සරිකඳයෙන්ම සරිකක්කය හැර දැන් බලවතා විසින් දුර්වලයා හරින්නේ නැවත ‘තත්‍ර භික්ඛවෙ යානි ඡ නෙක්ඛම්ම සිතානි සොමනස්සානිති’- ආදිය කිය. මෙසේ නෛෂ්ක්‍රමය සිත

සොම්නසින් නෛෂ්ක්‍රමය සිත දොම්නස් නෛෂ්ක්‍රමය සිත උපෙක්ෂාවන්ගෙන් නෛෂ්ක්‍රමය සිත සොම්නස් හරිත බලවතා විසින් දුබල ප්‍රභාණය කියන ලදී. මෙහි සිට උපෙක්ෂා කථාව දතයුත්තිය. අටසමාපත්තීන්හි පළමු ආදී ධ්‍යාන තුන සුද්ධ සංස්කාරයන් පාදක කොට විදර්ශනාව පටන් ගන්නාලද සතර හික්ෂුන්ගේ පූර්ව භාග විදර්ශනාව සොම්නස් සහගත හෝ වේද උපෙක්ෂා සහගත හෝ වේද උට්ඨාන ගාමිනිය සොම්නස් සහගතමය. චතුර්ථධ්‍යානාදීන් පාදක කොට විදර්ශනාව පටන් ගන්නා ලද පස්දෙනාගේ පූර්වභාග විදර්ශනාවෝ පළමු පරිදිම උට්ඨාන ගාමිනිය උපෙක්ෂා සහගත වෙයි. මේ සදහා යම් නෛෂ්ක්‍රමය සිත උපෙක්ෂාවක් වේද ඔවුන් නිසා යම් ඡටි නෛෂ්ක්‍රමය සොම්නස් කෙනෙක් වේද ඔවුන් හරිවියයි කියන ලදී, හුදෙක් නොවෙයි. මෙසේ පිළිපත් හික්ෂුව මේ විදර්ශනාව වේදනා වශයෙන් විශෙසය වෙයි.

ආයච්ඡි මාර්ගයෙහි ධ්‍යානාංග බොධ්‍යංග මාර්ගාංගයන්ගේද විශෙෂය වෙයි. කවරෙක් මේ විශෙෂය නියම කෙරේද, සමහරෙක් පළමුකොට තේරුනු විදර්ශනා පාදකධ්‍යානය නියම කෙරේයයි කියත්. සමහරෙක් විදර්ශනාවෙන් අරමුණුවූ ස්කන්ධයෝ නියම කරන්නියයි කියති. සමහරෙක් පුද්ගල අදහස් නියම යයි කියති. ඔවුන්ගේ වාදයෙහි මෙයම පූර්වභාගයෙහි වූට්ඨාන ගාමිනී විදර්ශනාව නියමයයි දතයුත්තිය. මෙහි විනිශ්චය කථාව විසුද්ධි මාර්ගයෙහි සංස්කාර උපෙක්ෂා නිර්දේශයෙහි කියන ලද්දිය.

'නානත්තා'- නොයෙක් ප්‍රකාරය.

'නානත්ත සිතා'- නොයෙක් අරමුණු නිශ්‍රිත.

'එකත්තා'- එක.

'එකත්තසිතා'- එක අරමුණක් නිශ්‍රිතය,

'කතමාපනාසං උපෙක්ඛං'- යට පළමු කොට අඤ්ඤානුපෙක්ෂාව කියන ලදී. මතු ඡලංගුපෙක්ෂාව කියයි. මෙහි සමට උපෙක්ෂාව විපස්සනානුපෙක්ෂාව යන උපෙක්ෂා දෙක ගන්නා ලද්දාහුය. එහි යම් භෙයකින් රූපයෙහි අන්‍ය

උපෙක්ෂාවක්ද ශබ්ද ආදියෙහි අනිකක්ද නැත. රූපයෙහි යම් උපෙක්ෂාවක්ද එය සද්දාදියෙහි වෙයි, රූපයෙහි උපෙක්ෂාව රූපයම අරමුණු කොට වෙයි. සද්දාදිය අරමුණු නොකරයි. රූපයෙහි උපෙක්ෂාව මෙසේද අන්‍යවූද පට්ඨි කසිණය අරමුණු කොට උපදියි. ආපො කසිණාදිය අනික්වා අරමුණු කොට වෙයි. එසේ හෙයින් නානත්තත්තාව නානත්ත සිතයයි බෙදන්නේ 'අත්ථි භික්ඛවෙ උපෙඛා රූපෙසු' යනාදිය කීයේය. යම් හෙයකින් දෙකක් හෝ තුනක් ආකාසානංවායතනයෝ හෝ විඤ්ඤානංවායතනයෝ නැතද එසේ හෙයින් එකත්තං එකත්ත සිතය බෙදන්නේ 'අත්ථි භික්ඛවෙ උපෙඛා ආකාසානංවායතන නිස්සිතා' යනාදිය කීයේය.

'පජ්ඣා' - මෙහි අරූපාවචර සමාපත්ති උපෙක්ෂාවෙන් රූපාවචර සමාපත්ති උපෙක්ෂාව හරවයි. අරූපාවචර විපස්සනානුපෙක්ෂාවෙන් රූපාවචර විපස්සනානුපෙක්ෂාව හරවයි.

'අත්තම්මසනං' - මෙහි තම්මයන නම් තෘෂ්ණාවයි, එයගේ ගැණීමෙන් වුට්ඨානුගාමිනි විපස්සනාව අත්තම්මසනයයි කියනු ලැබේ.

'තංපජ්ඣා' - මෙසේ වුට්ඨාන ගාමිනි විදර්ශනාවෙන් අරූපාවචර සමාපත්ති උපෙක්ෂාවද විදර්ශනා පෙක්ෂාවද හරවයි.

'සදරියො' - යම් කෙනෙක් සතිපට්ඨානවෙහි ආයච්ඡද සම්බුද්ධ තෙම සේවනය කරයිද එහි තුන් ස්ථානයෙහි සිහිය තබන්නේ සතිපට්ඨානයන් සේවනය කෙරේයයි දත යුත්තේය.

'න සුස්සුසන්ති' - අදහා අසන්ට නොකැමති වෙත්.

'න අඤ්ඤා' - දැන ගැණීම පිණිස සිත නොඑළවති.

'වොක්කම්මා' - ඉක්මවා.

'සත්ථුසාසනං' - බුදුන්ගේ අවවාදය නොගත යුතුය, නොපිදිය යුතුයයි සිතත් යන තේරුමයි.

'න වෙව අත්තමනො' - ස්වකීය සිත නොවේ. මෙහිද ගේහ සිත දොම්නස වශයෙන් අප්පුති වේයයි මෙසේ අර්ථය

නොදන යුතුය, පිළිනොපදින්නවුන් කෙරෙහිද සතුටුවන බව කාරණයාගේ නොවීමෙන් මෙය කියන ලදී.

‘අනවස්සුතො’- ක්‍රොධයාගේ අනවසායෙන් අනවස්සුත නම්.

‘සතො සම්පජානො’- සිහියෙන්ද නුවණින්ද යුක්තවූ.

‘උපෙබ්බකො’- ඡඩංගුපෙක්ෂාවෙන් උපෙක්ෂකවූ

‘අත්තමනො’- මෙහිද ගේහසිත සොමනස්ස වශයෙන් බියගත්වයි යන අර්ථය මෙසේ නොදන යුතුයි. පිළිපන්නවුන් කෙරෙහි නොසතුටු බව කාරණයාගේ නොවීමෙන් මෙය කියන ලදී.

‘අනවස්සුතො’- රාගයාගේ අවස්සයෙන් අනවස්සුත නම්.

‘සාරිතො’- දැමුනාවූ.

‘එකං යෙව දිසං ධාවති’- නොයික්මවා දුවන්නේ එකම දිශාවකට දුවයි. නැවතී වෙන දිශාවකට දුවනට හැකි වෙයි.

‘අවියි දිශා විධාවති’- එක පයඝ්ංකයෙන් උන්නේ ශරීරයෙන් නොනැවතී හෝ විමොක්ෂ වශයෙන් එක පහරින්ම අට දිශාවන්ට දුවයි. නැගෙනහිරට අභිමුඛව හෝ දකුණුදිශාව ආදිය එක්තරා දිශාවකට අභිමුඛව හෝ ඉඳ අප්පි සමාපත්තීන්ට සමවැදීමය, යන අර්ථය. සෙස්ස සියළු තත්ති ප්‍රසිද්ධයි.

(සළායතන විභංග සූත්‍රය නිමි.)

8. උද්දේශ විභංග සූත්‍ර වර්ණනාව.

‘එවං මෙ සුතං’- උද්දේස විභංගසූත්‍රයයි.

එහි ‘උද්දේස විභංගං උද්දේසයද විභංගයද බෙදීමද යන අර්ථය.

උප්පරීක්ඛෙය්‍යා’- ප්‍රමාණ කරන්නේය. පිරිසිදින්නේය.

‘බහිද්ධා’- පිට අරමුණුවල.

‘අචික්ඛිත්තං අවිසං’- නිකන්ති වශයෙන් අරමුණෙහි පිහිටන වික්ඛිත්තය විසට නම් වෙයි. එය ප්‍රතිවේධ කරන්නේ මෙසේ කිය.

‘අප්ඤ්ඤානං අසංකප්පිතා’ - ගොවර අප්ඤ්ඤානසෙහි නියන්ති වශයෙන් නොසිටින ලද.

‘අනුපාදායන පරිතස්සයා’ - ඒ විඤ්ඤාණය නොගෙන පිඩිත නොවන්නේය. විඤ්ඤාණයවූ පරිදි පිටත නොහරින ලද නොසිටින ලද්ද නොතැනි ගන්නේය. මෙසේ හික්ෂුව පරික්ෂා කරන්නේයයි කියන ලදී.

‘ජාතිජරා මරණ දුක්ඛ සමුදය සම්භවො’ - ජාති ජරා මරණයාගේද අවශෙෂ දුක්ඛයාගේද ඉපදීම නොවේයයි යන අර්ථයි.

‘රාගනිමිත්තානුසාරී’ - රූප නිමිත්ත සිහි කරයි, අනුව දන්වානුයි රූප නිමිත්තානුසාරී නම්.

‘එවං ඛො ආවුසො අප්ඤ්ඤානං අසංකප්පිතං’ - නියන්ති වශයෙන් නොසිටින ලද්ද භානභාගිය නොවෙයි. විශෙෂ භාගිය වෙයි.

‘අනුපාදා පරිතස්සනා’ - බුදුන් විසින් බන්ධය වර්ගයෙහි මහණෙහි නොපට උපාදා පරිතස්සයද දෙශනා කරන්නෙමි. අනුපාදා පරිතස්සයද දෙසන්නෙමි. මෙසේ ගෙන පරිතස්සනාව නොගෙනම පරිතස්සනාව කියන ලදී. එය මහාස්ථවිර තෙම උපාදා පරිතස්සනයම අනුපාදා පරිතස්සනයයි කොට පෙන්වන්නේ මෙසේ කියේය. කෙසේ අනුපාදා පරිතස්සනාව වේදැයි. උපාදාතබ්බයාගේ නොවීමෙන් ඉදින් කිසි සංස්කාරයක් නිත්‍යය හෝ ධ්‍රැව හෝ ආත්මය හෝ අත්තනියහෝ දැයි ගත යුත්තක් නොවන්නේ නම් මේ පරිතස්සනා උපාදා පරිතස්සනාව වන්නේය. යම් හෙයකින් මේ උපාදා සංස්කාරයෙක් නම් නැත්තේද එසේ හෙයින් රූපය ආත්මයයි ආදි ක්‍රමයෙන් රූපාදිහු උපාදින්නද අනුපාදින්නද වෙති. මෙසේ මෝ තොමෝ දෘෂ්ටි වශයෙන් උපාදා පරිතස්සනය සමාන වූවාහු අර්ථ වශයෙන් උනුපාදාපරිතස්සන සමවේයයි දත යුත්තිය.

‘අඤ්ඤාපාහොති’ පෙරලෙයි ප්‍රකෘති හැරීමෙන් නැසෙයි.

‘රූපවිපරිණාමානු පරිවත්තති’ - මාගේ රූපය පෙරළනයි හෝ යමක් වූයේද එය මට ඒකාන්තයෙන් නැතැයි හෝ ආදී

ක්‍රමයෙන් කර්මයාගේ දැනීම රූපයාගේ හේදානුපරිචක්තය වෙයි. විපරිණාම පරිචක්තය ජාති විපරිණාමයාගේ අනුපරිවර්තනයෙන් විපරිණාමාරම්භණ සිතෙන් වූවාය.

'පරිතස්සනා ධම්ම සමුප්පාදා'- තෘෂ්ණා පරිතස්සනාව අකුශල ධම්මය මුප්පාදාවද වෙයි.

'චිත්තං පරියාදාසතිට්ඨන්ති'- කුශල් සිත ගෙන ගෙවා සිටිති.

'උත්තාසවා'- භය තැති ගැණීමෙන් සඋත්තාස නම්. තෘෂ්ණාත්‍රාසයෙන්ද සඋත්තාස නම්.

'විභාතවා'- දුක් සහිතය.

'අපෙක්ඛවා'- ආලය සහිතය.

'එවං බො ආවුසො අනුපාදා පරිතස්සනාහොති'- මෙසේ මැණික් කරඬු සංඥාවෙන් හිස් කරඬුවක් ගෙන එය නට කල්හි පසුව දුකට පැමිණෙන්නහුගේ මෙන් නොගෙන තැවීම වෙයි.

'න රූප විපරිනාමානුපරිචක්ති'- රහත්හුගේ කර්ම විඤ්ඤාණයම නැත. එසේ හෙයින් රූප හේදානුපරිචක්තිය නොවෙයි කියන්නට වටියි. සෙස්ස සියළු තන්හි ප්‍රකටමැයි.

(උද්දේස විභංග සූත්‍රය නිමි.)

9. අරණවිභංග සූත්‍ර වර්ණනාව.

'එවං මෙ සුතං'- අරණ විභංග සූත්‍රයයි.

එහි 'තෙවුස්සාදෙය්‍ය න අපසාදෙය්‍යා'- ගෙහසිත වශයෙන් කිසි පුද්ගලයෙක් නොහරින්නේය.

'ධම්ම මෙව දෙය්‍යා,- ස්වභාවයම කියන්නේය.

'සුඛ විනිච්ඡයං'- විනිශ්චය කරණ ලද සැපයයි.

'රහෝවාදං'- අසම්මුඛයෙහි නුගුණ කේළම් කියති යන අර්ථයි.

'සම්මුඛානඛිණං'- ඉදිරියෙහි කිලිටු වචන නො කියන්නේය'

‘නාභිනිවෙසෙය්‍යා’- අධිෂ්ඨාන කොට ගෙන ව්‍යවහාර නොකරන්නේය.

‘සමඤ්ඤං’- ලෝක පැනවීමයි. ‘නාතිධවෙය්‍යා’ නොයික්ම වන්නේය, කාමපටිසන්ධි සුඛිතො’- කාම ප්‍රතිසන්ධියෙන් කාමයෙන් යුතු සැපයෙන් සැපයට පැමිණියහුගේ.

‘සදුක්ඛා’- විපාක දුකෙන්ද දුක් සහිතය,

‘සඋපසාතො’- විපාකයෙන් නැසීමද ක්ලේශයාගේ නැසීමෙන්ද සඋපසාත නම්. සපරිලාභ යනුද එසේමයි.

‘මිච්ඡාපටිපදා’- අකුසල් ප්‍රතිපදාවයි.

‘ඉත්ථෙකෙ අපසාදෙති’- මෙසේ ගේහසිත වශයෙන් ඇතැම් පුද්ගලයන් අපසාදනය කරයි. උස්සාදනයෙහිද මෙම ක්‍රමයයි.

භවසංයෝජං- තෘෂ්ණාවට මෙය නමකි. සුභුති ස්ථවිර තෙම මේ චතුස්කය නිසා එතදග්‍රයෙහි සිටියේය. ධර්ම දෙසන බුදුන්ගේ පුද්ගලයන්ගේ උස්සාදන පසාදන පෙනෙති. සැරියුත් තෙරුන් ආදීන්ගේද එසේමය. සුභුති තෙරුන්ගේ බණ කීමෙහි මේ පුද්ගලයා නොපිළිපන්නෙක. සිත් නොගන්නෙකැයි හෝ මේ තෙම සිල් ඇත්තෙක, ගුණ ඇත්තෙක, ලජ්ජී කෙනෙක ආචාරසම්පන්නයෙකැයි හෝ නැත. ඔහුගේ ධර්මදෙශනාවෙන් මේ මිත්ථාප්‍රතිපදාවය මේ සමයේ ප්‍රතිපාදව යයි පෙනෙයි. ඒ නිසා සර්වඥයන් වහන්සේ එතදග්‍රහං හික්ඛවෙ මම සාවකානං හික්ඛුනං අරණ විහාරිනං යදිදං සුභුතිතියයි කියේය. *

‘කාලඤ්ඤා අස්සා’- කාලය නොපැමිණි කල්හිද නොකියා දැන් කියනු ලබන්න මහාජනයා ගන්නේයයි යුතු කාලය දැන ගෙනම අසම්මුඛයෙහි අගුණ කියන්නේය. බිණුවාදයෙහිද මෙම ක්‍රමයයි.

‘උපහඤ්ඤති’- නසනු ලබයි.

‘සරොපි හඤ්ඤති’- ශබ්දයද බිඳෙයි.

‘ආතුරිසති’- ගිලන් බවට පැමිණියේ.

‘තදෙවා’- එම භාජනයයි.

‘අභිනිවිස්සවොහරති’- හඳුනන දැනවිවකට ගොස් භාජනය ගෙනෙව් සෝදවියයි අසා අන්ධබාල ප්‍රථප්පනයා මේ පාත්‍රය

නොවෙයි, තලිය නොවෙයි. මෙසේ කියවයි, අභිනිවෙසයාට ව්‍යවහාර කරයි. මෙසේ සියළු පද හා යෙදිය යුතුයි.

‘අභිසාරො’- ඉතා දුවයි.

‘තථා තථා වොහරති අපරාමයං’- අපේ දැනවිවෙහි භාජනය තලියයි කියනු ලැබේ. මොහු වනාහි එය පාත්‍රයයි කියන්නේය එතැන් පටන් ජනපද ව්‍යවහාරය මුදා පාත්‍රය පාත්‍රයයි පරාමර්ථය නොකිරීමෙන් ව්‍යවහාර කරයි. සෙසු පදයන්හිද මෙම ක්‍රමයයි. දැන් මයභිදා භාජනිය කරන්නේ ‘තත්‍ර භික්ඛවෙති’ යනාදිය කියේය.

එහි ‘සරණොති’ කෙලෙස් සහිතය,

‘අරණො’- කෙලෙස් රහිතය.

සුභුතිව පනභික්ඛවෙ’- මේ ස්ථවිර තෙම දෙනුනක එතදග්‍රයට ආරුඪ විය. අරණ විහාරීන්ගෙන් යම් මේ සුභුති කෙනෙක්විද දක්ෂිණාර්ථයන්ගෙන් යම් මේ සුභුති කෙනෙක් විද, ධර්ම සේනාධිපති තෙම වස්තුව සුද්ධ කරයි, සුභුති තෙම දක්ෂිණාව පිරිසිදු කරයි. ඒ වචනය සැබව, ධර්මසේනාධිපති තෙම පිඬු පිණිස හැසිරෙන්නේ ගෙදොර සිටියේ යම්තාක් ආහාර ගෙණෙත්ද ඒතාක් පූර්වභාගයෙන් පිරිසිදු නිරෝධ සමාපත්තියට සමවදියි. නිරෝධයෙන් නැගිට දෙය්‍ය ධර්මය පිළිගනියි. සුභුති ස්ථවිර තෙම එසේම මෙමත්‍රිධ්‍යානයට සමවදියි. මෙමත්‍රි ධ්‍යානයෙන් නැගිට දෙය්‍ය ධර්මය පිළිගනියි. මෙසේ කරනට හැක්කේද එසේය හැකි වෙයි. මෙය පුද්ගලයක් නොවෙයි. යම්හෙයකින් මහාභිඤ්ඤාවන්ට පැමිණි ශ්‍රාවකයෝ මෙසේ කරන්නාහුද මේ ලංකා දිවයිනෙහි පුරාණ රජ කළ පිංගල බුද්ධරක්ඛිත ථෙර උත්තරගාම නිසා විසුයේය, එහි කුලසීයක් වෙත්. එකම කුලවාරයක් නම් නැත. යම් තැනක තෙරුන් වහන්සේ සමවතට නොපැමුණුණේද සෙස්ස සියළු තැන ප්‍රසිද්ධමය.

(අරණ විහංග සූත්‍රය නිමි.)

10 ධාතු විභංග සූත්‍ර වර්ණනාව.

‘එවං මෙසුතං’- ධාතු විභංග සූත්‍රයයි.

එහි ‘චාරිකන්ති’- සිසුව යන හැසිරීමයි.

‘සචෙතෙ අගරු’- ඉදින් තට බැරැරුම් අභාස කිසිවක් නැතිනම්.

‘සචෙසො අනුජානා’- හග්ගවයාට මෙබඳු සිතක් වූයේය. ප්‍රචාර්ජිතයෝ නම් නොයෙක් අදහස් ඇත්තෝය. හුදකලාව ගණයා වෙත ඇලෙයි. තනිව සිටීමේ ඇලෙයි. ඉදින් හෙතෙම හුදකලාවෙහි ඇළුනේ වන්නේද ඇවත නොවදුව මා විසින් සාලාවක් ලබන ලදයයි කියන්නේය. ඉදින් මේ තෙම හුදකලාවෙහි ඇළුනේ වන්නේද, ඇවත නික්මෙව මා විසින් ශාලාවක් ලබන ලදයයි කියන්නේය. එසේ ඇති කල්හි මම දෙදෙනාගේ විවාදය කරවන ලද්දේ වන්නෙමු. දුන් දෙය නම් දෙන ලද්දේම වටියි. කරණ ලද දෙය කරණ ලද්දේමය එහෙයින් මෙසේ කිය.

‘කුලපුත්තො’- ජාති කුල පුත්‍රයාද ආචාර කුල පුත්‍රයාද වෙයි.

‘වාසුපගතො’- විසීමට පැමිණියේ.

‘කුතො ආගන්ත්වා’- තක්සලා නුවරින් එහි මේ පිළිවෙළ කථාවයි. මජ්ඣිම දෙශයෙහි වනාහි රජගහ නුවර බිම්සර රජ රාජ්‍යය කරවන කල්හි ප්‍රත්‍යන්තයෙහි තස්කලා නුවර පුක්කුස නම් රජෙක් රාජ්‍යය කරවූයේය. එකල තක්සලා නුවරින් බඩු ගෙණ වෙළෙන්දෝ රජගහ නුවරට පැමිණියාහු පඩුරුගෙණ රජ දැක්කාහුය රජතෙම ඔවුන් වැද සිටි කල්හි.

‘තෙපි කොහි වසව්දැයි’ විචාළේය.

‘දෙවයනි, තක්සලා නුවර වාසීහුය.’

එකල රජතෙම ජනපදයාගේ නිරූපදුව සුභික්ෂ බැව් ආදියද නගරයාගේ ප්‍රචාත්තියද ඔවුන් විචාරා.

‘තොපගේ රජ කවුරුදැයි’ විචාළේය.

රජතුමනි, පුක්කුසයයි කීහ.

‘ධාර්මිකද’

‘එසේය දෙවයෙනි, සතර සංග්‍රහ වස්තුවෙන් ජනයා සංග්‍රහ කරයි. ලෝකයාගේ මවුපිය තනතුරෙහි සිටියේය. උකුලෙ ඉන්න දරුවා මෙන් ජනයා සතුටු කරයි.’

කොපමණ වයස් වේද?

‘එකල ඔහුට වයස කීහ. වයසින්ද බිම්බිසාරයා හා සමාන වයස්වූවය. එකල රජතෙම ඔවුන්ට මෙසේ කීය.

‘දරුවෙනි, තොපගේ රජ ධාර්මිකද වෙයි. වයසින්ද මගේ වයස් සමානය. තොපගේ රජ මා හා මිත්‍ර කරන්ට හැක්කුද?’

‘දෙවයෙනි, හැකිවන්නෙමු, දෙවයෙනියි.

රජ තෙම ඔවුන්ට අයබදු හැර ගෙයක් දෙවා ගොස් බඩු විකුණා යන කාලයෙහි මා දැක යවියයි’ කියේය. ඔහු එසේ කොට යන කාලයෙහි රජු දැක්කාහුය.

රජ තෙම ‘යථ තොපගේ රජ්ජුරුවන් මගේ වචනයෙන් නැවත නැවත නිරෝගිකම විචාරා ‘නුඹටවහන්සේ සමග මිතුරු බව කැමතියයි ‘කියවයි’ කියේය.

ඔහු ‘යහපතයයි’ උත්තර දී ගොස් බඩු තැන්පත් කොට තබා, උදේ බත් කළාහු රජ කරා එළඹ වැන්දාහුය.

‘රජ තෙම ‘සඟයෙනි, තෙපි මෙතෙක් දින කොහි ගියොහුදැයි ඇසීය.

ඔහු ඒ සියළු පුවත සැළ කළහ.

රජ තෙම, හොඳය. දරුවෙනි, තෙපි නිසා මා විසින් මධ්‍යම දෙශයෙහි රජ සහ මිත්‍ර බව ලද්දේයයි’ සතුටු විය.

මෑත කාලයෙහි රජගහ නුවර වැසි වෙළෙන්දෝ තක්සලාවට ගියාහුය. ඔහු පඬුරු ගෙණ පැමිණි අය පුක්කුස රජ තෙම ‘කවර තැනකින් පැමිණියාහුදැයි’ අසා, ‘රජගහ නුවරින්යයි’ අසා.

‘මගේ යහළුවාගේ නුවරින් තොපි ආවාහුද?

‘එසේය දෙවයෙනි.’

‘මගේ යහළුවාගේ නිරෝගිකම කෙසේදැයි’. ලෙඩ නැති බව අසා ‘අද පටන් මගේ යහළුවාගේ නුවරින් පයින් හෝ

කරත්තවලින් හෝ යම් වෙළඳ කෙනෙක් එතැන් ඒ සියල්ලන්ටම මගේ විසයට පැමිණි කාලයෙහි පටන් වසන තන්හි ගෙවල් රජුගේ කෝෂ්ටාගාරයෙන් කෑම දෙත්වා, අයබදු හරිවා, කිසි උවදුරක් නොකරත්වායි' බෙර හැසිර විය. බිම්බිසාර තෙමේද එසේම බෙර හැසිරවූයේය.

එකල්හි බිම්බිසාර රජතෙම පුක්කුස රජහට ලියුමක් යැවීය. 'ප්‍රත්‍යන්ත දේශයේ නම් මැණික් මුතු ආදී රත්නයෝ උපදිති. මගේ යහළුවාගේ රාජ්‍යයෙහි දැකුම්කළු හෝ ඇසිය යුතු හෝ යම් රත්නයක් උපදීද? එහි මට මසුරු නො වේවා'

පුක්කුස තෙමේද 'මජ්ඣිම දේශය නම් මහා ජනපදයෙකි. එහි මෙයාකාර රත්නයක් උපදීද. එහි මගේ යහළු තෙමේ මසුරු නොවේවායි' උත්තර ලියුමක් යැවීය.

මෙසේ කල් යන කල ඔවුනොවුන් නොදැකම දැඩි මිත්‍රයෝ වූහ. මෙසේ ඔවුන් කතිකා කොට වසමින් සිටියදී පළමු කොට පුක්කුසයාහට පඬුරක් උපන්නේය. රජතෙම පස් පැහැ ඇති වටිනා කම්බිලි අටක් ලැබුණේය.

හෙතෙම 'මේ කම්බිලි ඉතා යහපත්ය. මම ඒවා මගේ යහළුවාට යවන්නෙමි' ලාකඩ ගුලිමෙන් මට්ටමු අරවූ කරඬු අටක් ලියවා එහි ඒ කම්බිලි දමා ලාකඩවලින් වටකරවා සුදු වස්ත්‍ර ඔතා කරඬුවල බහා වස්ත්‍ර ඔතා රාජ මුද්‍රා ගස්වා 'මගේ යහළුවාට දෙවියයි' ඇමතියන් යැවීය. ලියුමක්ද දුන්නේය.

"මේ පඬුර නුවර මැද ඇමති ආදීන් විසින් පිරිවරණ ලදුව දත යුතුයයි ඔව්හු ගොස් බිම්බිසාර රජුට දුන්හ.

හෙතෙම හස්ත අසා 'ඇමති ආදීහු රැස්වෙත්වයි' බෙර හසුරුවා නුවර මැද ඇමති ආදීන් විසින් පිරිවරණ ලදුව සේසත ධරමින් සිටිද උතුම් ආසනයෙහි උන්නේ ලාංඡනය බිඳ වස්ත්‍රය පහ කොට කරඬුව ඇර ඇතුළත බඩු මුදා ලාකඩ ගුලි දැක 'මගේ යහළු පුක්කුසයයි, මගේ යහළුවා දූත මිත්‍රයයි' සිතමින් පඬුරු එවියයි සිතමියයි එක ගුලියක් ගෙන අතින් පෙරලා ප්‍රමාණ කරන්නේම ඇතුළෙ රෙදි පොදියක් ඇතැයි දැන ගත්තේය.

එකල එය අසුන් පසෙහි ගැසුයේය එකතෙහිම ලාකඩ වැටුනේය. හෙතෙම නියෙන් කරඬුව ඇර ඇතුළෙ පලස් රත්නය දැක අනිත්වද ඇරවීය. සියල්ලම පලස්වූහ. එකල එය දිග ඇරවූය. ඒවා පැහැයෙන් යුතුය. ස්පර්ශයෙන් යුතුය. දිගින් දහසය රියන්ය. සරස අටරියන් වූහ. මහජනයා දැක ආශ්චය්‍යය විය. අපගේ රජහට අදාෂ්ටය යහළු පුක්කුස තෙමේ මෙබඳු පඬුරු එවියයි' සතුටු වූයේය.

රජ තෙම එක කම්බිලියක් මිළ කරවූයේය. සියල්ල අතර්ඝ වූහ, ඒ සළු අතරෙන් සතරක් සර්වඥයන් වහන්සේට යවා සතරක් තමාගේ ගෙදර කෙළේය. නැවත මෙසේ සිතීය. පසුව යවන්නහු විසින් ප්‍රථමයෙන් එවන ලද පඬුරට වැඩියෙන් යවනට වටියි. යහළුවා විසින්ද මට වටිනා පඬුරු එවන ලදී. කුමක් යවමිදැයි, කිමද? රජගහ නුවර ඊට වඩා අධික රත්නයක් නැතද නැත්තේ නොවෙයි රජතෙම මහ පිනැත්තෙක එසේ වුවත් ඔහුට සෝවාන්වූ කල් පටන් ත්‍රිවිධ රත්නය හැර අනික් රත්නයක් සතුට උපදවනට සමර්ථ නම් නැත? හෙතෙම රත්න සොයනට පටන් ගත්තේය.

රත්නය නම් අවිඤ්ඤාණය සවිඤ්ඤාණයයි දෙයාකාරයි. ඔවුන් අතුරෙන් අවිඤ්ඤාණක නම් රන් රිදී ආදියයි. සවිඤ්ඤාණක නම් ඉන්ද්‍රිය ප්‍රතිබද්ධයි. අවිඤ්ඤාණ රත්න සවිඤ්ඤාණ සත්වයන්ට පරිභෝග පිණිස වෙයි. මේ රත්න දෙක අතුරෙන් සවිඤ්ඤාණක රත්නය ශ්‍රේෂ්ඨයි.

සවිඤ්ඤාණ රත්නයද තිරිසන්ගත රත්නය මනුෂ්‍ය රත්නයයි දෙයාකාරයි. එයින් තිරිසන් රත්නය නම් හස්ති රත්නය, අශ්ව රත්නයයි. එයද මනුෂ්‍යයන්ට පරිභෝගයටම උපදියි එසේ නිසා මේ දෙකෙහුත් මනුෂ්‍ය රත්නය ශ්‍රේෂ්ඨයි.

මනුෂ්‍ය රත්නයද ස්ත්‍රීරත්නය පුරිෂ රත්නයයි දෙයාකාරයි. සක්විති රජුට උපන් ස්ත්‍රී රත්නයද පුරිසයාටම උපභෝග වෙයි මේ දෙකෙහුත් පුරුෂ රත්නය ප්‍රධානයයි.

පුරුෂ රත්නයද අගාරික රත්නය අනගාරික රත්නයයි දෙයාකාරයි. එහි අගාරික රත්න අතුරෙන් සක්විති රජ තෙම

එදවස් මහණුන් සාමනේරයාට පසඟ පිහිටුවා වදියි. එබැවින් මේ රත්න දෙකෙන්ද අනගාරික රත්නය උතුම්.

අනගාරික රත්නයද සෙබරත්නය අසෙබ රත්නයයි දෙකක් වෙයි, ලක්ෂයක් සෙක්ෂයන්ගේද අසෙබයාගේ කොටසකටද නොපැමිණෙයි. මේ දෙකෙහුත් අසෙක්ෂ රත්නය උතුම්

එයද බුද්ධ රත්නය ශ්‍රාවක රත්නයයි දෙකකි. ලක්ෂයක් ශ්‍රාවක රත්න වුවද බුද්ධ රත්නයාගේ කොටසකටද නොපැමිණෙයි. මේ දෙකෙන්ද බුද්ධ රත්නයම උතුම්.

බුද්ධ රත්නයද පසේ බුද්ධ රත්නය සබ්බඤ්ඤ බුද්ධ රත්නයයි දෙයාකාරයි. එයින්ද ලක්ෂයක් පසේ බුදුවරු සර්වඥ බුද්ධ රත්නයාගේ පෙදෙසකට නොපැමිණෙයි. මේ දෙකෙන්ද සර්වඥ බුද්ධ රත්නයම ශ්‍රේෂ්ඨ වෙයි.

දෙවියන් සහිත ලෝකයෙහි බුද්ධ රත්නය සමාන රත්නයක් නම් නැත. ඒ නිසා අසමාන රත්නයක් මගේ යහළුවාට යවන්නෙමි යි සිතා තක්සලා නුවර වැසියන් විචාළේය.

‘දරුවනි, තොපගේ රටේ බුද්ධ ධර්ම සංඝ යන තුන් රත්න දකින්නැයි’

‘මහරජ හඬක්වත් නැත. දැකීමක් කොයින්ද’?

‘හොඳයි, දරුවනිය’ සතුටුව රජ තෙම මෙසේ සිතීය, ‘ජනයාගේ සංග්‍රහය පිණිස මගේ යාළුවාගේ වසන ස්ථානයට බුදුන් යවනට හැකි වන්නේය. බුදුවරු ප්‍රත්‍යන්ත ජනපදවල අරුණ නොගන්නි. එහෙයින් බුදුන් යනට නොහැක. සැරියුන් මුගලන් ආදී ශ්‍රාවකයන් යවනට හැකිවන්නේය. මා විසින් තෙරහු ප්‍රත්‍යන්තයෙහි වසන්නෙයි අසාද මිනිසුන් යවා ඔවුන් තමාගේ ළඟට ගෙන්වා උපස්ථාන කරනට යුතුය. ඒ නිසා තෙරුන් විසින්ද යනට නොහැක, යම් ආකාරයකින් හස්තක් යැවූ කල බුදුන්ද මහා ශ්‍රාවකයෝද ගියාහු වෙති. ඒ ආකාරයෙන් හස්තක් යවමි යි කල්පනා කොට සතර රියනක් දිග ඇති වියතක් පළල ඇති ඉතා තුනී නොවූ ඉතා සනනොවූ රන් පතක් කරවා එහි අද අකුරු ලියන්නෙමි යි’ උදේම ස්නානය කොට පෙහෙවස් ඉටා උදේ අනුභව කොට පහ කරණ ලද සුවද මල් ආභරණ

ඇත්තේ රන් කෙණ්ඩියෙන් රත්තිරියල් ගෙන යට පටන් දොරවල් වසමින් ප්‍රාසාදයට නැග නැගෙණුගුරට අභිමුඛව සීමැදුරු කවුළුව හැර අහස්තලයෙහි ඉඳ රන් පටෙහි අකුරු ලියන්නේ.

මේ ලෝකයෙහි තථාගතයන් වහන්සේ උපන්නේය. අර්භත්ය සමාක් සම්බුද්ධය, විද්‍යාවරණයෙන් සම්පූර්ණය, සුගතය, ලෝකවිද්‍ය, අනුත්තරය, පුරිසධම්ම සාරථිය. දෙවි මිනිසුන්ට ශාස්තෘය, බුදුගුණ පළමු කොට එක දේශයකින් ලිවිවේය.

නැවත මෙසේ දසපාරමීන් පුරා තුසිතලෝකයෙන් වුතව මව්කුස පිළිසිඳ ගත්තේය. මෙසේ ලෝක විවරණය වූයේය. මව් කුස වෙසෙන කල්හි මෙය නම් වූයේය. ගිහිගෙයි වසන කල මෙය නම්විය. මෙසේ මහාභිනිකෂ්ක්‍රමයට නික්මෙන්නේ මහත් වියඹ් කෙළේය.

දුෂ්කරක්‍රියා කොට බෝමැඩට පැමිණ පැරදීමක් නැති ආසනයෙහි උන්නේ බුද්ධඥාණය ප්‍රභවෙධ කළේය. බුද්ධඥානය අවබෝධ කරන්නහුට මෙසේ ලෝක විවරණය වූයේය.

දෙවියන් සහිත ලෝකයෙහි මෙබඳු අතික් රත්නයක් නම් නැත, මෙසේ එක දේශයකින් බුදු ගුණ ලියා දෙවන ධර්ම රත්නයට ස්තුති කරන්නේ 'ස්වාක්ඛාතො භගවතො ධම්මො' - පෙ- යනාදියද සතරසතිපට්ඨානයද ආයඹ් අෂ්ටාංගික මාර්ගය දැයි බුදුන් විසින් දෙසන ලද ධර්මය නම් මෙබඳුයයි සත්තිස් බෝධි පාක්ෂ ධර්මයන්ද එක දේශයකින් ලිඛිතවා මෙසේ එක දේශයකින් ධර්මයෙහි ගුණ ලියා නැවත තුන් වෙනි සංඝරත්නයට ස්තුති කරන්නේ සුපට්ඨන්තො භගවතො -පෙ- කුල පුත්‍රයෝ නම් මෙසේ බුදුන්ගේ බණ අසා නික්මී මහණ වෙති.

සමහරෙක් රජ කමද හැර මහණ වෙති. සමහරෙක් යුවරජකමද සමහරෙක් සෙනෙවි තනතුරු ආදියද හැර මහණ වෙති. මහණව මේ ප්‍රතිපත්ති පුරත්යයි කුඩා සිල් මධ්‍යස්ථ සිල් මහා සිල් ආදිය එකදේශයකින් ලියා සදොර සංවරයද

සතිසම්පජ්ඣාදියද සිව්පසයෙහි සන්නෝමය භාවනාවෙහි ඇලීම නව ආකාර සෙනස්න නිවරණ ප්‍රභාතය පරිකර්ම ධ්‍යානනිඥාව තිස් අටක් කමටහන් යන මොහු කෙලෙස් ක්ෂය කිරීම දක්වා එක දේශයකින් ලිවීය.

ආනාපාන සති කමටහණ විස්තර වශයෙන් ලියා සර්වඥයන් වහන්සේගේ ශ්‍රාවක සංඝයා මෙබඳු ගුණවලින් යුතුය. මෙසේ එකදේශයකින් සංඝයාගේ ගුණ ලියා බුදුන්ගේ ශාසනය මනාකොට දෙසන ලදී නෙයසානිකය ඉදින් මගේ මිත්‍රයා හැකිනම් නික්ම පැවිදි වේවායයි ලියන ලදී.

ලියා රන්පට අකුලා සියුම් කබිබිලියකින් වෙලා කරඬුවෙ බහා ඒ කරඬුව රන් කරඬුවෙහිද රන්මය එක රිදී එහෙකද රිදී එක මැණික් එහෙකද මැණික් එක ප්‍රවාල එහෙකද ප්‍රවාල එක ලෝහිතංකයෙහිද ලෝහිතංකය මසාරගල්ලයෙහිද මසාරගල්ල එක එලිතයෙහිද එතිල එක දන්තමය එහෙකද දන්තමය එක සබ්බ රතනමයෙහිද සබ්බ රතනමය එක කිලඤ්චයෙහිද කිලඤ්ඡමය කරඬුව සාර කරඬුවෙ තැබුයේය.

නැවත සාර කරඬුව රන් කරඬුවකැයි පළමු ක්‍රමයෙන් ගෙන ගොස් වස්ත්‍ර වෙලා රාජ මුද්‍රිකාව ගස්වා ඇමතියන්ට අණකළේය. මගේ අණපවතින ස්ථානයෙහි සරසවි, මගුලතා සරසවා ඔහුගේ මතුයෙහි ආසනයක් සදා සේසන ඔසවා නුවර විටී නොයෙක් ආකාරයෙන් සරසා තම තමාගේ අතින් පළාත්වල මෙසේ පූජා කරන්නාහුයයි, තෙමේ සර්වාලංකාරයෙන් සැරසී බලසෙනග පිරිවරා පඬුරු යවන්නෙමිසි තමාගේ විසය කෙළවරට ගොස් ඇමතියන් මුඛ හස්තක් දුන්නේය.

'දරුවෙනි, මගේ යහළු පුක්කුස තෙමේ මේ පඬුර වැසුනේ අන්තෘපුර ස්ත්‍රීන් මැද විවෘත නොකර පහයට ආරූඪව බාරගනිවායයි' හස්ත දී ප්‍රත්‍යන්ත දේශයට බුදුන් වඩියයි පසඟ පිහිටුවා වැඳ නැවතුනේය.

ඇතුළ ආරක්ෂකයෝ ඒ ක්‍රමයෙන් මාර්ගය පිළියෙළ කොට පඬුරු පැමිණවූහ. පුක්කුස තෙමේද තමාගේ රාජ්‍ය සීමාව පටන් ඒ ක්‍රමයෙන් මාර්ගය පිළියෙළ කොට නුවර සරසවා පඬුරුවලට

පෙරගමන් කළේය. පඬුර තක්සලාවට පැමිණෙන්නේ පොහො දවස පැමිණුනේය. පඬුර ගෙණ ගිය ඇමතියාද රජ කියන ලද අස්න කීයේය. රජ එය අසා පඬුරු සමග පැමිණී අයට කළයුතු වැඩ විචාරා පඬුර අරගණ ප්‍රාසාදයට ගොස් කිසිවෙක් මෙහි ප්‍රවිෂ්ට නොවේයයි' දොර රැකවල් කරවා සීමැදුර හැර පඬුර උස් ආසනයක තබා තෙමේ පහත් ආසනයක ඉඳ ලංඡනය බිඳ වස්ත්‍රය ඉවත් කොට කලාල පෙට්ටිය පටන් පිළිවෙළින් අරින්නේ අරටු වෙන් කළ කරඬුව දැක මෙසේ සිතිය,

මහා ආරක්ෂාවක මෙය වෙන රත්නයකට නොවන්නේය. ඒකාන්තයෙන් මධ්‍ය දේශයෙහි රත්නයක් උපන්නේයයි' ඇසිය යුත්තාහුය. එකල ඒ කරඬුව හැර රාජ ලාංඡනය බිඳ සියුම් කබිබිලිය දෙපැත්තෙන් ඉවත්කොට රන් පට දුටුවේය. හෙතෙම එස දිගුකොට අකුරු මනොඥය, සමහිස්ස, සමපෙළවල්ය හතරැස් අංශය මුල පටන් කියවන්නට පටන් ගත්තේය.

මෙහි බුදුන් ලොව උපන්නේයයි බුදුගුණ කියවන ඔහුට බලවත් සතුටක් උපන්නේය. අනුනව දහසක් ලෝමකුපයෝ උඩුකුරු වූහ. තමාගේ සිටි බව හෝ උන්බව නොදනියි. එකල ඔහුට කල්ප කෝටි ලක්ෂයකිනුත් දුර්ලභ හස්තක් මිත්‍රයා නිසා අසන්ට ලැබුනෙමිසි වැඩි බලවත් ප්‍රීතියක් ඇති විය, මතු කියවන්නට නොහැකිවන්නේ ප්‍රීති වේගය දක්වා ඉඳ ඇතින් 'ස්වක්ඛාතො භගවතා ධම්මො යයි' දහම් ගුණ පටන් ගත්තේය. එහිද ඔහුට එසේ විය. සංඝගුණයෙහිද එසේම විය.

එකල්හි සියළු ගුණ අවසානයෙහි ආනාපාන සති කමටහණ කියවා සතරවෙනි පස්වෙනි ධ්‍යාන ඉපදවිය. හෙතෙම ධ්‍යාන සැපයෙන් කල් යවයි.

රජට කිසිවෙක් දැකීමට නැත. එකම උපස්ථායකයෙක් පැමිණෙයි. මෙසේ පසළොස් දවසක්ද ඉක්මවිය. නුවර වැසියෝ රජමිදුලට රැස්ව ඔල්වර හඬ කළහ. පඬුර බාරගත් දින පටන් සේනාව දැකීමක් හෝ නාටක ස්ත්‍රීන් දැකීමක් හෝ නැත. නඩු ඇසීමක් නැත. රජතෙම යහළුවා එවනලද පඬුරු යමෙකුට කැමතිද ඔහුට දේවා. සමහර රජවරු පඬුරු දීමෙන් වංචා

කොට රාජ්‍යය තමාගේ කරන්ට උත්සාහ කරති. අපගේ රජ කුමක් කෙරේදැයි රජ ඔල්වර ගබ්දය අසා රාජ්‍ය දරමිද නොහොත් බුදුන්දැයි සිතුවේය.

නැවත ඔහුට මෙසේ අදහසක් විය. රජ කරපු ආත්ම ගණනක් නැත. ඇමතිකමිද ගණන් නැත. බුදුසසුන ධාරණය කරමිසි සයනෙහි තබන ලද කඩු ගෙණ කෙස් සිඳි සීමැදුර හැර මෙය ගෙණ රාජ්‍යය කරවියයි සිළුමිණ සමග කෙස් කළහි පිරිස් මැද හෙළියේය. මහාජනයා එය ඔසවා යහළුවගේ සමීපයෙන් ලැබූ පඬුරු නම් දෙවයන් වහන්ස රජවරු තොප සමාන වෙත්යයි එකපාරටම හැඬුවේය. රජගේ කෙස් රැවුල් දැගුල් පමණ විය. බෝසතුන්ගේ මහණකම සමාන විය.

නැවත සුළු උපස්ථායකයා යවා සල්පිලෙන් කසාවස්ත්‍ර දෙකක්ද මැටිපාත්‍රයක්ද ගෙන්වා 'ලොව යම් රහත් කෙනෙක් වෙත්ද මගේ මහණකම ඔවුන් උදෙසායයි' බුදුන් උදෙසා එක් සිවුරක් ඇඳ එකක් පොරවා පාත්‍රය වම් අංගයෙහි කොට 'මගේ මහණකම හොබිද නොහොබිදැයි' මහා තලයෙහි කීප වරක් එහාමෙහා සක්මන්කොට මගේ ප්‍රවෘජ්ජාව හොබනේ යයි දොර ඇර පහයෙන් බැස්සේය. බසින්නාවූ ඔහු අපේ රජට බණ කියන්ට පැමිණියේයයි සිතුවාහුය. මතු පහයෙහි බලා රජු නොදැක එකපාරට ඇඬුන. කුල පුත්‍රයා බිමට බැසි ඇසිල්ලේම සියළු තුවර වැස්සෙයිද බල සෙනඟද පිරිවරා මහ හඬින් හැඬුන.

ඇමතියොද මෙසේ කීහ. 'මහරජ' මධ්‍යදෙගයෙහි රජවැරූ බොහෝ මායම් දන්තෝය. හස්තක් යවා ලොව බුද්ධ රත්නය උපන් බව හෝ නැති බව දැන යව්. දෙවයන් වහන්ස නැවතුව මැනවයි.

'මම අදහමි. ඒ මගේ යහළුවාට මා සමග යුද්ධයක් නැත. තොපි සිටිව්. ඔව්හු අනුව යත්මය,

කුල පුත්‍රතෙම සැරයටියෙන් ඉරක් කොට 'මේ රජය කාටදැයි' ඇසීය.

'දෙවයන් වහන්ස, නුඹ වහන්සේටයි.'

යමෙක් මේ ඉරෙන් ඇතුල්වේද රජ අණ කළයුතුයයි' මහා ජනක ජාතකයෙහි බෝසතුන් කරණ ලද රේඛාව සිවලි

බිසව ඇතුළත් කරනට නොහැකිවන්නී වැටෙමින් ගියේය. ඇ ගිය මග මහජනයා ගියේය. ඒ ඉර ඇතුල් කරනට මහ ජනයා නොහැකි විය. රේඛාව ඉසෙහි කොට පෙරෙලෙමින් ඇඬූහ.

කුල පුත්‍ර තෙම මා ගිය තැන දැහැට්ටක් හෝ මුවදෝනා පැත්ත හෝ දෙන්නේයයි යටත්පිරිසෙන් පෙට්ටියක්වත් නොගෙන ගියේය. මගේ සර්වඥයන් වහන්සේ මහනිනිෂ්ක්‍රමණය කොට හුදකලාවම මහණ වූයේයයි තනියම ගියේය. බුදුන්ට ලජ්ජ වෙමිසි සර්වඥයන් වහන්සේ මහණව ශාසනයට නොනැංගේයයි යටත් පිරිසෙයින් එක තලියකටද වහන්සාගලකට නොනැංගේය. කුඩයක්ද නොදැරුවේය. මහජන තෙම ශස් ප්‍රාකාර අටළු ආදියට නැගූ අපේ මේ රජ තෙම මෙසේයයි බැළුවේය.

කුල පුත්‍ර තෙම දුර යා යුතුය හුදකලාව මග ගෙවනට නොහැක්කේයයි එක් වෙලෙන්දෙක් ලුහුබැන්දේය. සියුමැලි කුල පුත්‍රයා යද්දි පොළොවෙ කර්කශකමින් කකුල්වල බිබිලි නැග බිඳෙති. දුක් වේදනා උපදිත්. කරත්තකාරයා කඳවුරු බැඳ උන් කල කුල පුත්‍රයා මාර්ගයෙන් ඉවත්ව එක් ගසක් ළඟ ඉදිසි. උන් තැන පා පිරිකමක් හෝ පිට පරිකර්මයක් හෝ කරන්නෙක් නම් නැත. කුල පුත්‍රයා ආනාපාන චතුර්ථධ්‍යානයට සමවැද මාර්ගදාහය විෂ්කම්භනය කොට ධ්‍යානයෙහි ඇලීමෙන් ගත කරයි.

දෙවන දවස අරුණ නැගි කල්හි සිරුර පිළිදැඟුම් කොට නැවත සාර්ථවාහකයා ලුහුබදිසි. උදේ අනුභව කරණ වේලෙහි කුල පුත්‍රයාගේ පාත්‍රය ගෙන බාද්‍ය හෝජ්‍ය පාත්‍රයේ දමා දෙති. එය අමුහාල්ද බේරිවෙලාද ගල් ඇතිද එනු වැඩියක්ද කුල පුත්‍ර තෙම යන ස්ථානය ප්‍රත්‍යාවෙක්ෂා කොට අමෘතයක් මෙන් අනුභව කොට මේ ක්‍රමයෙන් අටක් අඩු දෙසියක් යොදුන් ගියේය.

ජේතවන දොර කොටුවට සමීපයෙන් යන්නේද සර්වඥයන් වහන්සේදැයි නොවිචාළේය. කුමක් හෙයින්ද බුදුන්ට ගෞරවයෙන්ද රජුට යවන හස්තගේ වශයෙන්ද රජ විසින්

බුදුන් මේ ලෝකයෙහි උපදියයි සර්වඥයන් රජගහ නුවර උපන්නාක් මෙන් කොට හස්ත යවන ලදී. ඒ නිසා නො විචාරාම පන්සාලිස් යොදුන් මග ගෙවා ඉක්මවන්නේ ඉර බසින වේලාවෙහි රජගහ නුවරට පැමිණ සර්වඥයන් වහන්සේ කොහි වෙසේදැයි විචාළේය.

‘ඔබ කොතනින් ආවෙහිද’?

‘මෙහි සිට උතුරෙන්යයි’

‘සර්වඥයන් වහන්සේ තා ආමගෙහි මෙයින් පන්සාලිස් යොදුනක් මන්තෙහි සැවත් නම් නුවරක් ඇත. එහි වෙසේයයි.

කුල පුත්‍රයා මෙසේ සිතීය. ‘දැන් නොකල්ය. යන්ට නො හැක. අද මෙහි වැස හෙට බුදුන් ලඟට යන්නෙමි’ නැවත ‘විකාලයේ පැමිණෙන පැවිද්දෝ කොහි වෙසෙත්දැයි’ විචාළේය.

‘ස්වාමීනි, මේ කුඹල් ශාලාවෙහිය.’

එකල්හි හෙතෙම භූමිභකාරයා යාඥා කොට එහි විසීමට පැමිණ උන්නේය. භාග්‍යවතුන් වහන්සේද එදවස උදෑසන කාලයෙහි ලෝකය බලන්නේ පුක්කුසාතියා දැක මෙසේ සිතුවේය. මේ කුල පුත්‍රයා යහළුවා යවන ලද හස්ත පමණක් කියවා අතිරේක යොදුන්සියක්වූ මහාරාජ්‍යය හැර මා උදෙසා මහණව අටක් අඩු යොදුන් දෙසියක් ඉක්මවා රජගහ නුවරට ආය. මා නොගිය කල්හි සාමාන්‍ය එල තුන ප්‍රතිවේධ නොකොට එක රැයක් විසීමෙන් අනාථ කාලක්‍රියාව කරන්නේය. මා ගිය කල්හි ත්‍රිවිධ ශ්‍රාමාන්‍ය එලයන් ප්‍රත්‍යක්ෂ කරන්නේය. ජන සංග්‍රහ පිණිස මා විසින් කල්ප ලක්ෂයක් අධික කොට ඇති සාරාසංඛ්‍යායක් පාරමි පුරණ ලදී. ඔහුට සංග්‍රහ කරන්නෙමි’ උදේම ශරීරය පිළිදැගුම්කොට හික්ෂු සංඝයා පිරිවරණ ලද්දේ සැවැත් නුවර පිටු පිණිස හැසිර බිත්ති පසුව ගෙකිළියට වැද මොහොතක් ක්ලාන්තය සංසිඳුවා ‘කුලපුත්‍රයා මා කෙරෙහි ගෞරවයෙන් දූෂ්කරයක් කෙළේය. අතිරේක යොදුන් සියක් රාජ්‍යය හැර යටත් පිරිසෙන් මුවදොවනා භාජනයක්ද නොගෙන හුදකලාව නික්මුණේයයි’ සැරියුත් මුගලන් ආදීන් අතුරෙන් කිසිවෙකුට නො අමතා තෙමීම පා සිවුරු ගෙණ තතියම

නික්මුණේ අහසින් නොගියේය. පොළො සංක්ෂේප නොකළේය. කුලපුත්‍රයාද මට ලැජ්ජාවෙන් ඇත් අස් ආදී එක යානාවකද නොහිඳ මොකුත් නොගෙන නික්මුණේය. මා විසින්ද පයින්ම යන්ට වටියයි සිතා පයින්ම ගියේය. සර්වඥයන් වහන්සේ අසූ අනුවක් බ්‍යංඤ්ජනයන්ද දෙතිස් මහා පුරිෂ ලක්ෂණයන්ද යන බුද්ධශ්‍රිය වසා වලාකුලින් වැසුණු පූර්ණ චන්ද්‍රයා මෙන් අන්‍යතර හික්ෂුවකගේ වේෂයෙන් යන්නේ එකපසුබිත්ත පන්සාලිය යොදනක් ඉක්මවා හිරු බසින වේලෙහි කුල පුත්‍රයා පිවිසි කල්හිම ඒ කුම්භකාර ශාලාවට පැමිණියේය.

ඒ සඳහා කියනලදී. 'තෙනබො පනසමයෙන පුක්කුසාති නාම කුල පුත්තො භගවත්තං උද්දිස්ස සද්ධා අගාරස්මා අනගාරියං පබ්බජිතො සො තස්මිං කුම්භකාරාති වෙසෙන පඨමං වාසුපගතො භොතිතා' - මෙසේ ගොස් සර්වඥයන් වහන්සේ මෙම සර්වඥ වෙමියි වහා කුඹල් හලට නොගොස් දොර සිටියේම පුල පුත්‍රයාට ඉඩය කරන්නේ 'සවෙනෙ හික්ඛු' ආදිය කියේය.

'ඌරුඤ්ඤං' - සම්බාධ නැති විහරතායස්මා යථාසුඛං යම් යම් ඉරියව්වකින් සැපය වේද ඒ ඒ ඉරියව්වෙන් සැපවූ පරිද්දෙන් ආයුෂ්මත් තෙම වෙසේවායි අවකාස කෙළේය. යොදුන් සියකින් අධික රාජ්‍යය හැර මහණවූ කුල පුත්‍රයා අනුන්ගේ හැර දමන ලද කුඹල්හල කුමක් නිසා අන්‍ය මහණුන්ට ලෝභ කරන්නේද ඇතැම් හිස් පුරුෂයෝ ශාසනයෙහි මහණව ආවාස මසුරුකම් ආදියෙන් මැඩුනාහු තමාගේ වෙසෙන තැන මගේ ගෙයය, මගේ පිරිවෙණයයි අනුන්ගේ නොවිසීමට උත්සාහ කරති.

'නිසීදති' - ඉතා සියුමැලිවූ ලොක ස්වාමීන් වහන්සේ දෙව් විමනක් සමාන ගදකිලිය හැර තැන් තැන්වල අළු වැටුනු බිඳුනු බිඳුන් ඇති නොයෙක් විදියේ අපිරිසිදු කුඹල් හලෙහි තණ ඇතිරියක් අතුරා පංසුකුල සිවුර පනවා දෙව් විමානයක් සමාන ගදකිලියෙහි වැඩ ඉන්නාක් මෙන් උන්නේය.

මෙසේ සර්වඥයන් වහන්සේද බිඳිමක් නැති මහා සම්මත වංසයෙහි උපන්නේය. කුල පුත්‍රයාද ක්ෂත්‍රිය ගැබෙහි වැඩුණේය.

බුදුන්ද හේතු සම්පන්නය. කුල පුත්‍රයා එසේය. බුදුනුත් රාජ්‍යහැර මහණවිය. කුලපුත්‍රයාද එසේමය. බුදුනුත් රන්වන් ශරීර ඇත්තෙක. කුල පුත්‍රයාද එසේය. මෙසේ දෙදෙනාම ක්ෂත්‍රියෝය. දෙදෙනාම අභිනිහාරයෙන් යුතුය. දෙදෙනාම රාජකීය පැවිද්දෝය, දෙදෙනාම රන්වන්ය. දෙදෙනාම සමවත් ලාභිහුය, කුඹිල් හලට පැමිණ හුන්නාහු යයි ඔවුන්ගෙන් කුඹිල් හල ඉතාම බැබළුණේය.

ඒ දේන්නා අතරෙන් සර්වඥයන් වහන්සේ සියුමැලිය, මම ඉතා සියුමැලිය. එක පසු බිතින් පන්සාලිස් යොදුනක් ආවෙමි. මොහොතක් පළමුකොට සිංහසොයාව කොට මාර්ග විධාව සංසිදුවමිසි සිතක්වත් නුපදවා උන්නේම පලසමවතට සමවැදුනේය. කුල පුත්‍රයාද යොදුන් එකසිය අනුදෙකක් ආවෙමිසි මොහොතක් ආවෙමිසි වැදහොව් මාර්ග විධාව දුරු කරමිසි සිතක් නුපදවා හුන්නේම ආනාපාන චතුර්ථධ්‍යානයට පැමුණුණේය. මේ සඳහා 'අථංඛො භගවා බහු දෙව රත්තිං' යනාදිය කියන ලදී.

භාග්‍යවතුන් වහන්සේ කුල පුත්‍රයාට බණ දෙසමිසි පැමිණියේ නොවේද? කුමක් නිසා දෙශනා නොකෙළේද? කුල පුත්‍රයාගේ මාර්ග විධාව සංනොසිඳුනේ ධර්මදේශනාව පිළිගන්ට නොහැකි වන්නේය. සර්වඥයන් වහන්සේ ඔහුගේ විධාව සංසිදේවාසි දේශනා නොකෙළේය.

.. 'බහු දෙව රත්තිං' - යාම එකහමාරක් ප්‍රමාණ.

'එතදහොසි' - සර්වඥයන් වහන්සේ සමවතින් නැගිට රන් විමානයෙහි මැණික් සි මැදුරක් හරින්නාක් මෙන් ප්‍රසාද පසකින් සැදුම් ලද ඇස් දල්වා බැළුණේය. එකල්හි ඔහුගේ අත්පා හිස් සෙලවීමෙන් විරහිතව නිශ්චලව රන් පිලිමයක් මෙන් උන් කුල පුත්‍රයා දැක 'එතං පාසාදිකං නුඛො' යනාදිය කීය.

එහි 'පාසාදිකං' - ප්‍රාසාද එල්වන ඉරියව් සතරින් තුනක් නොහොබිත්. යන්නාහුගේ අත් පා සෙලවෙත් හිසද සැලෙයි. සිටියහුගේ ශරීරය තදවෙයි වැදහොත්තහුගේ ඉරියව්ව මනාප නොවෙයි. *වැඩහුන්නාහුගේ ඉරියව්ව හොබනේය. මොහුද

පයච්ඡිකයක් බැඳ ආනාපාන සතරවන ධ්‍යානයට පැමිණ උන්නේය. ඔහුගේ ඉරියව්වෙන්ම පැහැදුනු සර්වඥයන් වහන්සේ පැහැදුනාහුදැයි කල්පනා කෙළේය.

‘යන්ත්‍රානාහං ප්‍රච්ඡෙය්‍යං’- කුමක් හෙයින් විචාරාද, කීමෙක්ද සර්වඥයන් වහන්සේ තමා උදෙසා මහණ උන බව නොදනිද, නොදන්නේ නොවෙයි. නොවිචාරණ ලද කල්හි කථාව නොපිහිටයි. කථාව නොපිහිටි කල්හි කථාව හට නොගනී යයි කථාව පිහිටීම පිණිස විචාළේය.

‘දිස්වාචාහං නජනෙය්‍යන්ති’- සර්වඥයා බුද්ධ ස්වභාවෙන් හැසිරෙන්නාහු මේ බුදුන්යයි සියල්ලෝ දනිත්. මෙය පුදුමයක් නොවෙයි බුදුගතිය වහගන එක්තරා පිණ්ඩපාතෙ යන කෙනෙකුගේ වෙසින් හැසිරෙන්නේ දැනුමට අමාරු වෙයි. මෙසේ ආයුෂ්මත් පුක්කුසයයි නොදන්නෙමිසි ස්වභාවයම කියයි. එසේම එන කුඹල් හලෙහි උන්නුහුද නොදනියි.

‘එතදහොසිති’- මාර්ග විධාවගේ සංසිදුනු බව දැනුනේය. එසේය ඇවතුනිසි කුල පුත්‍රයා යහළුවා විසින් එවනලද හසුන් පත්‍රය කියවා රජය හැර මහණඋනේ බුදුන්ගේ මිහිරි බණ අසන්ට ලබමිසි පැවිදි විය. මහණව මෙතෙක් මාර්ගයෙහි එන්නේ ‘ධම්මං තෙ හික්ඛු දෙසිස්සාමිති’ පදය පමණක් කියන්නෙක් නොලද්දේය.

‘ඡධාතුරො අසන්ති’- සර්වඥයන් වහන්සේ කුල පුත්‍රයාට පූර්වභාග ප්‍රතිපාදව නොකියා මුළු පටන් රහත්වීමට හේතුවූ ඒකාන්තයෙන් හිස්වූ විදර්ශනා ලක්ෂණයම කියන්ට පටන් ගත්තේය. යමකගේ පූර්වප්‍රාග ප්‍රතිපාදව අපිරිසිදුවේද එයගේ පළමුකොට සීල සංවරය ඉන්ද්‍රියන්හි වසන ලද දොර ඇති බව ආහාරයෙහි පමණ දැනීම නිදිමැරීමේ යෙදෙන බව සප්ත ධර්මයන් සතර ධ්‍යානයන්ද යන මේ පූර්ව භාග ප්‍රතිපාදව කියයි. යමකගේ මේ පිරිසිදු බව විදි ඔහුට ඒ කථාව නො කියා රහත්වීමට හේතු භාවනාවම කියයි. ධාතු සය මොහුගේනුයි.

‘ඡධාතුරො පුරිසො’- නාමය පමණකි සෙසු පදවලත් මෙම ක්‍රමයයි.

‘චතුරාධිට්ඨානතොති’- මෙහි අධිට්ඨාන නම් ප්‍රතිට්ඨාන යයි පිහිටීම සතරය යන අර්ථයි.

‘යස්සධිතන්ති’- යම් අධිෂ්ඨානයක පිහිටියේය.

‘මඤ්ඤස්සවා නප්පවත්තං’- මාතයාගේ නොපැවතීමයි.

මුනිසන්තොගි වුවුවත් ක්ෂිණාග්‍රව මුනි සාන්තයයි කියනු ලැබේ.

‘පඤ්ඤං නප්පමජ්ජෙය්‍යාති’- අර්හත්ඵලඥායනාගේ ප්‍රතිවේදය පිණිස සමාධි විදර්ශනා නුවණට ප්‍රමාද නො වන්නේය.

‘සච්ච මනුරක්කෙය්‍යාති’- නිවණ ප්‍රත්‍යක්ෂ කිරීම පිණිස මුලින් වාග් සත්‍යය රකින්නේය.

‘වාගමනු බ්‍රූහෙය්‍යාති’- රහත් මගින් සියළු කෙලෙස් හැරීමට මුලින්ම ක්ලේශයාගේ හැරීම වඩන්නේය.

‘සන්තිමෙව සො සික්කෙය්‍යාති’- රහත් මගින් සියළු කෙලෙස් සංසිදීම පිණිස මුලින්ම කෙලෙස් සංසිදීමට හික්මෙන්නේය. මෙසේ ප්‍රඥා අධිෂ්ඨානාදීන්ගේ අධිගමයට මේ සමථ විදර්ශනා ප්‍රඥාවෝ පූර්වභාග අධිෂ්ඨානයෝයයි කියන ලදහ.

‘ඵස්සායතනං’- ස්පර්ශයට උත්පත්ති ස්ථානය යන අර්ථයි.

‘පඤ්ඤාධිට්ඨානං’- යනාදිය පෙර කියන ලද අර්හත් ඵල ප්‍රඥාදීන්ගේ වශයෙන් දත යුත්තාහුය.

‘නප්ප මජ්ජෙය්‍යාති’- යනාදිය කීය. එහි කවරෙක් නුවණට ප්‍රමාද වේද කවරෙක් ප්‍රමාද නොවේද, යමෙක් මේ ශාසනයෙහි පැවිදිව වෙදකම් කිරීම් වශයෙන් එක්විසි වැදෑරුම් අන්වේසනයෙන් ජීවිකාව කෙරේද මේ තෙම ප්‍රමාද නම් වෙයි. යමෙක් සාසනයෙහි මහණව සිලෙහි ඉදගණ බණ ඉගෙනගත සැප ධූතාංගයක් සමාදන්ව සිතට කැමති කමටහනක් ගෙණ විවේක සෙනස්නක් ඇසුරුකොට කිසුණු පිරියම් කොට සමවතක් උපදවා අදම රහත් බවයයි විදර්ශනා වඩා හැසිරේද මේ තෙම ප්‍රමාද නොවේ නම්.

‘අථාපරං විඤ්ඤාණා යෙව අවසිස්සති’- මෙහි වෙන් වෙන් අනුසන්ධියයි.

‘අවසිස්ස’- කුමක් පිණිස ඉතිරිවූයේද, බුදුන්ගේ කීම පිණිසද කුල පුත්‍රයාගේ ප්‍රතිවේදය පිණිසද ඉතිරි වන්නේය.

‘පරිසුද්ධං’- උපක්ලේශ රහිතය.

‘පරියොදානන්ති’- බැබලීමයි.

‘සුඛන්තිපි විජානාතිති’- සැප වේදනාවෙන් විදිනු ලබන්නේ සැප වේදනාව විදිමිසි දැනිසි. සෙසු පදදෙකේද මෙම ක්‍රමයයි සුඛ වේදනාව සතිපට්ඨානයෙහි කියන ලද ක්‍රමයෙන් දත යුතුයි.

‘සුඛ වෙදනීයං’- මේ ආදි ප්‍රත්‍යය වශයෙන් උදයස්තමය දැක්වීම පිණිස කියන ලදී.

එහි ‘සුඛවෙදනීයන්ති’- සැප වේදනාවට ප්‍රත්‍යයවූ සෙසු පදයන්හිද මෙම ක්‍රමයයි.

උපෙක්ඛායෙව අවසිස්සති’- මෙපමණකින් යම්සේ දක්ෂ මැණික් කරණ ආචාර්යයෙක් වජ්‍රය ඉදිකටුවෙන් විද සම් කඩෙහි දම දමා දෙන මුතු ගෝලයා අරගණ නූලෙහි අමුනන්නේ මුතු එල්ලෙන මුතු දැල් ආදිය කෙරේද එසේම බුදුන් කිය කියා දෙන කමටහන මේ කුල පුත්‍රයා මෙනෙහි කරමින් ප්‍රගුණ කෙළේයයි.

‘උපෙක්ඛායෙව අවසිස්සති’- කුමක් පිණිස ඉතුරුවූයේද බුදුන්ට කීම පිණිසද කුල පුත්‍රයාට ප්‍රතිවෙධය පිණිසදැයි කියති. එය නොගත යුතුයි, කුල පුත්‍රයා විසින් යහඵවාගේ ලියුම කියවා ප්‍රාසාදයෙහි සිටියහු විසින් ආනාපාන චතුර්ථධ්‍යානය උපදවන ලදී. යම් හෙයකින් ඔහුගේ මෙනෙක් මාර්ගය එමින් සිටියදී යානකෘතිය සිදු කෙළේද එසේ හෙයින් බුදුන්ට කීම පිණිසම ඉතිරිවූයේය. මේ ස්ථානයෙහි සර්වඥයන් වහන්සේ කුල පුත්‍රයාට රූපාවචර ධ්‍යානයෙහි ගුණ කීයේය. මෙය කියන ලද වෙයි. ‘මහණ, තට මේ රූපාවචර සිව්වෙනි ධ්‍යානය ප්‍රගුණය පිරිසිදුයයි’ යනාදිය ඒ උපෙක්ෂාවගේ ගුණ කීමයි.

‘උක්කං බන්ධෙය්‍යා’- අඟුරු කබලක් හඳුන්වන්නේය.

‘ආලිම්පෙය්‍ය’- ඒ අඟුරෙහි බහා ගිනිදී පයිප්පයකින් පිඹින්නේ ගිනිගන්වන්නේය.

‘උක්කාමුබෙ පක්ඛිපෙය්‍ය’- අඟුරු එක්කර අඟුරු උඩ හෝ තබන්නේය. උණුසුමෙහි හෝ දමන්නේය.

‘නිනටං’- වරද හරින ලද.

‘නිහටකසාවන්ති’- පහ කරණ ලද කසට ඇති.

‘එවමෙව ධොති’- ඒ රත්තරං යම්සේ කැමති ආහරණ විකෘතිය පිණිස පවතිද එසේම මෙය ඒතාක් වතුර්ථධ්‍යානානුපෙක්ෂා විදර්ශනා අභිඥා නිරොධ භවොක්කන්තිය යන මොවුන් අතරෙන් යමක් කැමතිද ඒ පිණිස වේයයි ගුණ කියේය.

‘තදනුධම්මන්ති’- මෙහි අරූපාවචර ධ්‍යානය ධර්ම නම්. එය අනුව ගිය හෙයින් රූපාවචර ධ්‍යානය අනුධර්මයයි කියන ලදී.

‘තදුපාදානා’- ඒ ගැනීමෙන්.

‘විරංදීස මද්ධානං’- කල්ප විසි දාහක් විපාක වශයෙන් කියන ලදී මෙයින් මතුද මෙම ක්‍රමයයි. මෙසේ වාර සතරකින් අරූපාවචර ධ්‍යානයාගේ ගුණ කියා දැන් එයගේම දොෂය දක්වන්නේය.

‘සො එවං පජානා’- යනාදිය කියේය. එහි ‘සංඛත මෙ තන්ති’- ඉදින් මෙහි කල්ප විසි දාහක් ආයුෂ ඇත්තේද මෙය වනාහි සංඛතය පකප්පිතය, ආයු සහිතය කිරීමෙන් කරයි. එය අසා කුල පුත්‍ර තෙම රූපාවචර ධ්‍යානයෙහි නියන්තිය භාත්පසින් ගෙණ අරූපාවචර ධ්‍යානයෙහි ප්‍රාර්ථනාව තැබුයේය. බුදුන් එය දැන එය නොපැමිණි නොලද හික්ෂුවට මේ ආකාසානංවායතනාදියෙහි පැමිණීම නම් ඔවුන්ගේ පළමු බිඳ ලොව කල්ප විසිදාහක් ආයුෂයි. දෙකෙහි සතලිසයි, තුන් වැන්නෙහි හැටයි සතරෙහි කල්ප අසූසාර දහසකි. එය නිත්‍ය නැත. ඒකාන්ත නැත. තාවකාලිකයි, කීම වැටීම බිඳීම ස්වභාව කොට ඇත. ඉපදීම අනුව ගියේය. ජරාවෙන් පැතුරුනේය. පිහිටක් නැත. මරණයෙන් නසන ලදී. දුකෙහි පිහිටියේය රක්ෂණ ස්ථානයක් නැත. පිහිටක් නැත. මෙතෙක් කලක් එහි සැපවිද ප්‍රථග්ජන කාලක්‍රියා කොට නැවත නැවත සතර අපායෙහි වැටිය යුතුයයි මේ සියළු දෝෂය එක පදයෙන්ම සංඛත මෙතංයයි කියන ලදී. කුල පුත්‍ර තෙම එය අසා අරූපාවචර ධ්‍යානයෙහි ආශාව ගත්තේය.

‘සොනෙව අභිසංඛරොති’ ආදිය කිය.

යම්සේ එක මහා යෝධයෙක් එක රජෙක් සිත් ගෙන ලක්ෂයක් උපදින උතුම් ගමක් ලබන්නේද නැවත රජ තෙම ඔහුගේ ආනුභාව සිහිකොට යොධයා මහත් ආනුභාව ඇත්තේය. තා විසින් ලබන ලද්දේ ටිකයයි ‘දරුවා තා හට මේ ගම සුදුසු නැත. ලක්ෂ හතරක් උපදින වෙන ගමක් ගනුවයි දෙන්නේය”

හෙතෙම ‘යහපත’ දේවයෙහියි, එය හැර අනිත් ගමකට යන්නේය, රජතෙම නොපැමිණ ඔහු කැඳවා එයින් කිමිද? මෙහි අභිවාතක රෝගය උපදියි. අසවල් තැන මහත් නුවරක් ඇත. එහි සේසත නංවා රජ කරවයි යවන්නේය.

හෙතෙම එසේ කරන්නේය. එහි රජ මෙන් බුදුන් දත යුතුයි.

පුක්කුසාති කුලපුත්‍රයා ‘මහා යෝධයා මෙනි, පළමු ලැබූ ගමෙන් ආනාපාන චතුර්ථ ධ්‍යානය දතයුතුයි. එය හැර අනිත් ගම ගනුවයි කී කාලය මෙන් ආනාපාන ධ්‍යානයෙහි ආශාව ගැනීම කරවා “අරූප ධ්‍යානය කීම දැනගනු”

ඒ ගමට නොපැමිණියාවූ ඔහු කැඳවා තට එයින් කම් කිමිද? මෙහි අභිවාතකරෝගය උපදියි. අසවල් තැන නුවරක් ඇත. එහි සේසත නංවා රජ කරවයි කියන ලද කාලම මෙන් අරූපයෙහි මේ සංඛතයයි වරද කීමෙන් නොපැමිණ ඒ සමවත්ති පැතිම වළක්වා වතුර හත් කැටයෙන් දේශනාවගේ ගැනීම දත යුතුයි”

‘නෙව අභිසංඛරොතිතා’- රැස් නොකරයි.

‘නභිසංවෙතයති’- කැප නොවෙයි.

‘භාවායවා විභවායවාති’- වැඩීම පිණිස හෝ පිරිහීම පිණිස හෝ සාස්වත උප්පේද වශයෙන්ද යෙදිය යුතුයි.

‘නකිංචිලොකෙ උපාදියති’- ලෝකයෙහි රූපාදීන් අතුරෙන් කිසි එකද ධර්මයක් තෘෂ්ණාවෙන් නොගනියි නොඅල්ලයි.

‘නාපරං ඉත්ථත්තායාති’- සර්වඥයන් වහන්සේ තමාගේ බුදු විසයෙහි සිට අර්හත්වයෙහි මුදුන ගත්තේය. කුලපුත්‍රයා තමාගේ නිශ්‍රය පරිදි ත්‍රිවිධ ශ්‍රාමණ්‍ය ඵලයන් ප්‍රතිවේධය කළේය යම් පරිදි රාජතෙම රත්රන් භාජනයෙන් නොයෙක් රසවත්

ආහාර අනුභව කරන්නේ තමාගේ පමණට පිඩු වටකොට ඇකයෙහි උන් රාජකුමාරයා විසින් පිඩු ගැන ආශාව දැක්වූ කල්හි ඒ පිඩු පිරිනමන්නේය. කුමාරයා තමාගේ මුඛ පමණින් පිඩුකරන්නේය. සෙස්ස රජ හෝ අනුභව කරන්නේය. තලියෙහි හෝ බහාලන්නේය. එසේම ධර්මරාජයන්වූ තථාගතයන් වහන්සේ තම පමණින් රහත් මුදුන ගන්නේ දේශනාව දෙසූ සේක. කුලපුත්‍රයා තමාගේ උපනිශ්‍රය පරිදි තුන් ශ්‍රාමාණ්‍ය ඵලයන් ප්‍රතිවේධ කළේය.

‘අනප්ඤ්ඤාසිතාති’- හිලගන්ට නොහැකියයි දනියි.

‘විසංයුත්තො තං නවේදියති’- මිදුනේ නොවිඳියි.

‘කාය පරියන්තිකන්ති’- ශරීරය කෙළවරකොට ඇති.

‘අභිනන්දතාති’- සිහිල්වන්නාහුය.

‘ඵවං සමන්තාගතො’- මේ උතුම් රහත් ඵල ප්‍රඥා අධිෂ්ඨානයෙන් යුක්තවූ

‘තස්සා විමුත්ති සච්චෙධීතා අකුප්පා හොති’- මෙහි විමුත්ති නම් අරහත් ඵල විමුත්තියයි. සත්‍ය නම් නිර්වාණයයි.

‘මොසධම්මං’- නැසෙන ස්වභාවයයි.

‘තං සච්චන්ති’- එය අවිනටයි.

‘අමොස ධම්මං’- නොනැසෙන ස්වභාවයයි.

‘ඵවං සමන්තාගතො’ - මේ උතුම් පරමාර්ථය සත්‍යාධිෂ්ඨානයෙන් යුක්තවූ,

‘පුබ්බේ’- ප්‍රථමික කාලයෙහි,

‘උපධිභොන්ති’- ස්කන්ධඋපධි ක්ලෙශාපධි අභිසංඛා රූපධි පංචකාම ගුණොපධියයි යන මේ උපධිහු වෙති,

‘සමත්තා සමාදින්නාති’- සම්පූර්ණව ගන්නාහුය.

‘තස්මා’- එසේ හෙයින්

‘ඵවං සමන්තාගතො’- මේ උතුම් ත්‍යාගාධිෂ්ඨානයෙන් යුක්තවූ

‘ආසාතො’ - ක්‍රොධ කරුණ වශයෙන් ආසාත නම්.

‘රොගො’ - ආබාධාර්ථයෙන් රෝග නම්. ඇතුළත දෝෂාර්ථයෙන් ගණ්ඩ නම්. අනුපිච්ඡෙන අර්ථයෙන් සල්ල නම්.

‘මුනිසන්තොති වුවවති’ - කම්මොග්‍රවමුනි සාන්ත නිබ්බුතියයි කියනු ලැබෙයි.

‘යත්ථට්ඨිතං’ - යම් තැනක සිටි,

‘සංඛිත්තො’ - බුදුවරයන්ගේ සියළු දේශනා සංක්ෂේප දේශනාය. විස්තර දේශනාවක් නම් නැත. සමන්ත පටිඨාන කථාවද සංක්ෂේපය, මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ දේශනාව අනුසන්ධි පරිදි පැමිණ වූයේය. උග්ඝට්ඨක යනාදි පුද්ගලයන් සතර දෙනාගෙන් පුක්කුසාති කුලපුත්‍රයා විපච්ඡක්ඛුයයි සර්වඥයන් වහන්සේ මේ ධාතු විභංග සූත්‍රය කීයේය.

‘නබො මෙ භන්තෙ පරිපුණ්ණං පත්තච්චරන්ති’ - කුමක් හෙයින් කුලපුත්‍රයාට ඉර්ධිමය පාසිවුරු නොඋපන්නේද පෙර අටපිරිකර නොදෙන ලද හෙයින්. කුලපුත්‍රයා දෙන ලද දන් ඇත්තේය. කරණ ලද මූලාපාර්ථනා ඇත්තේය. නොදෙන ලද්දේයයි නොකිය යුතුයි ඉර්ධිමය පාත්‍ර සිවුරු පශ්චිම භූමිකයන්ටම උපදියි. මෙතෙම ප්‍රතිසන්ධි සහිතය. එබැවින් නො උපන්නේය, එකල සර්වඥයන් වහන්සේ තෙමේ සොයා කුමක් හෙයින් උපසම්පදා නො කළේද? අවකාශයක් නැති හෙයින්. කුලපුත්‍රයාගේ ආයුෂ ගෙවීය. සුද්ධාවාසයෙහි වෙසෙන අනාගාමී මහාබ්‍රහ්මයා කුඹල් හලට පැමිණ සිටින්නාක් මෙන් විය. එබැවින් නොසෙව්වේය.

‘පත්තච්චරං පරියෙසිතුං පක්කාමිති’ - එවේලෙහි සෙව්වේය. අරුණ නැගිකලය. බුදුන්ගේ බණ අවසානවීමද, අරුණ නැගීමද රශ්මි විස්සර්ජනයද එකෙණෙහිම වූයේය. බුදුරජ තෙම දේශනාව අවසාන කර ෂට්චර්ණ රශ්මි හැරියේය. සියළු කුම්භකාර ශාලාව එකට එළිය වූයේය. ෂට්චර්ණ රශ්මිහු දැල් දැල්ව ගලිගලිව දවන්නාහු සියළු දිශාවන් රන් පටින් විනිවිද්දාක් මෙන් නොයෙක් පැහැය ඇති මල්රත්න සමූහයෙන් බබලන්නාක් මෙන් විය. සර්වඥයන් වහන්සේ නුවර වැස්සෝ මා දකින්නායි ඉටුයේය.

‘නුවර වැස්සෝ බුදුන් ඇවිත් කුඹල්හලෙහි ඉදියයි ඔවුනොවුන්ට කියා රජහට කීහ. රජගොස් බුදුන් වැඳ කොයි වෙලාවෙ වැඩියාහුදැයි විචාළේය.

‘මහරජ ඊයේ ඉර බසින වෙලාවේයයි’

‘සර්වඥයන් වහන්ස කුමන කර්මයකින්ද?’

‘නොපගේ යහළු පුක්කුසාති රජ නොප විසින් යවන ලද හස්ත අසා නික්ම මහණ වූයේය. මා උදෙසා එන්නේ සැවැත් නුවර ඉක්මවා පන්සාළිය යොදනක් ඇවිත් මේ කුම්භකාර ශාලාවට පැමිණ උන්නේය. මම ඔහුට සංග්‍රහ පිණිස ඇවිත් බණ කීමි. මහරජ කුලපුත්‍ර තෙම තුන් එලයට පැමිණියේය.

‘ස්වාමීනි දැන් කොහිද? උපසම්පදාව ඉල්වා සම්පූර්ණ නොවූ පාත්‍ර සිවුරු ඇති හෙයින් පාසිවුරු සෙවීමට ගියේය මහරජයි

රජතෙම කුලපුත්‍රයාගේ ගිය දිසාවෙන් ගියේය. සර්වඥයන් වහන්සේද අහසින් අවුත් ජේතවන ගඳකිළියෙහිම පහළ වූයේය. කුලපුත්‍රයාද පාත්‍රා සිවුරු සොයන්නේ බිම්බිසාර රජුගේද තක්සිලා නුවරත් ලඟටද වාණිජයන්ගේ සම්පයටද නොගියේය.

‘ඔහුට මෙසේ සිතක් විය. කුකුළෙක් මෙන් එක එක තැන ඇවිද පාසිවුරු සෙවීම මට සුදුසු නැත. මහත් නුවර හැර ගංඉවුරු සොහොන් කසලගොඩ ඇතුල් වීටිවල සොයන්නෙමිසි, ඇතුල් වීටියෙ කසල ගොඩවල කඩරෙදි සොයන්නට පටන් ගත්තේය.

‘ජීවිතාවාරොපෙසීති’ - එක කසල ගොඩවල කඩරෙදි බලන්නහු තරුණ වස්සෙකු ඇති දෙනක් දුටු ඇවිත් අගෙන් ඇන හෙලීය. කුලපුත්‍රයා උඩදිම මරණයට පත්ව වැටුණේය. කුණු ගොඩේ මුව යටිකුරුව රන් පිළිමයක් මෙන් විය. කාලක්‍රියා කෙළේද අවිහ බඹලොව උපන්නේය. උපන් ඇසිල්ලේම රහත් විය.

අවිහ බඹලොව ඉපදුන හැටියේම හත්දෙනෙක් රහත් බවට පැමුණුනාහ. මෙය කියන ලදී. උපකය, පලගණ්ඩය, පුක්කුසාතිය, හද්දිය, කුණ්ඩදෙවය, බ්‍රාහ්මදත්තිය පිංගිය, යන සත්දෙනාය.

බිම්බිසාර තෙම මගේ යහළුවා මා එවන ලද ලියුම පමණක් කියවා තමා සතු රාජ්‍යය හැර මෙනෙක් දුර පැමිණියේය කුලපුත්‍රයා විසින් අමාරු දෙයක් කරණලදී, මහණුන්ට කරණ

සත්කාරයකින් සත්කාර කරන්නෙමිසි, මගේ යාච්චා සොයවියයි ඒ ඒ තැන යැවිය.

මනුෂ්‍යයෝ කසල ගොඩෙහි වැටුනහු දැක ඇවිත් රජුට කීහ. රජ ගොස් කුලපුත්‍රයා දැක 'යාච්චාට සංග්‍රහ කරන්ට නොලැබුනෙමු. මගේ මිත්‍රයා අනාථ වූයේයයි' හඬා ඔහු ඇඳකින් ගෙන්වා සුදුසු තැනක තබා අනුපසම්පන්නයාට සත්කාර කරන්ට නොදන්නා බැවින් නාවන කපු ආදීන් කැඳවා හිස් සෝදා සුදු ඇඳුම් අන්දවා රාජවේශයෙන් සරසවා රත්සිව්කාවට නංවා සියළු දෙයින් පූජා කරවා නුවරින් ගෙන ගොස් සුවඳ දරවලින් විතකයක් කරවා ශරීර කෘත්‍යය කොට ධාතුගෙණ වෛත්‍යයක් පිහිටව්වේය. සෙස්ස සියළු තන්හි ප්‍රසිද්ධයි.

(ධාතු විභංග සූත්‍රය නිමි.)

11. සච්චවිභංග සූත්‍ර වර්ණනාව.

'එවං මෙ සුතං'- සච්චවිභංග සූත්‍රයයි.

එහි 'ආචික්ඛනාති මේ දුක්ඛායථි සත්‍යය නමි. -පෙ- සෙසු පදවලත් මෙම ක්‍රමයයි. 'පඤ්ඤාපනා' දුක්ඛ සත්‍යයන්ගේ තැබීමයි. අසුතක් තබන්නේ අසුන් පැනවීමයයි කියනු ලැබේ.

'පට්ඨපනාති'- තැබීමයි.

'විචරණාති'- හැරීමයි විවෘත කිරීමයි.

'විහජනාති'- විභාග කිරීමයි.

'උත්තාති කම්මං'- ප්‍රසිද්ධ කිරීමයි.

'අනුග්ගාහකාති'- ආමිස සංග්‍රහයෙන් ධර්ම සංග්‍රහයෙන් යන දෙකින් අනුග්‍රහ කිරීමයි.

'ජනෙත්ති'- උපදෙවන ලද මවුය.

'ආපාදෙනා'- පොෂ්‍ය කරණ පොෂ්‍ය කරණලද මව මුගලන් තෙරුන් මෙන් ප්‍රකාශ කරයි. ජනික මව නව මාසයක් හෝ දසමාසයක් එනු ඇඹුල් ආදිය පරිහරණය කරමින් බඩෙහි දරුවා දරාගෙන කුසින් නික්මුණහු පොෂ්‍ය කරණ ලද මව කිරිමව

පිළිගනියි. ඕනෑමෝ කිරීමෝරු ආදිය පොවා වර්ධනය කරයි. හෙතෙම වැඩීමට පැමිණ සැපවූ පරිදි හැසිරෙයි.

එසේම සැරියුත් තෙරුන් වහන්සේ තමාගේ හෝ අනුන්ගේ ලඟ පැවිදි වූවන් සංග්‍රහ දෙකෙන් සංග්‍රහ කරන්නේ ලෙඩ වූවන් පිළිදැගුම් කරමින් කමටහනෙහි යොදවා සෝවාන් බව දැන අපාය බියෙන් නැගිටි කාලයෙහි පටන් දැන් පව්වත්ත පුරිසකාරයෙන් මතුමාර්ගයෙහි උපදවන්නාහු යයි ඔවුන් කෙරෙහි බලාපොරොත්තු නැතිව අළුත්වෙන අයට අවවාද කරයි.

මහමුගලන් තෙමේද තමාගේ හෝ අනුන්ගේ ලඟ මහණ වූවන් එසේම සංග්‍රහ කොට කමටහනෙහි යොදවා යට තුන් පලාදියට පැමිණි කල අපෙක්ෂා රහිත බවට නොපැමිණෙයි. කුමක් හෙයින්ද? බුදුන් විසින් මෙසේ වදාරණ ලදී. 'මහණෙනි' යම්සේ ස්වල්පවූ අසුවිද මුත්‍රද කෙලද සැරවද දුගඳ වේද එසේම මහණෙනි, ටිකකුදු භවය මම වර්ණනා නොකරමි, යටත් පිරිසෙන් අසුර ගසන පමණකුත්යයි එසේ හෙයින් අර්හත්වය දක්වා නොපැමිණ රහත්වූ කල්හිම පැමිණෙයි එයින් බුදුරජානම ප්‍රකාශ කෙළේය.

'සෙය්‍යථාපි හික්ඛවෙ ජානෙත්ති එවං සාට්ඨත්තො -පෙ-මොග්ගල්ලානො උත්තමයත්ථති පහොතිතා'- හැකි වෙයි

'දුක්ඛෙඤ්ඤානං'- ඇසීම විමසීම ප්‍රතිවේධ කරණ නුවනයි එසේම දුක්ඛ සමුදයෙහිද නිරෝධයෙහිද ශ්‍රවන ප්‍රතිවේධ ඤාණය වටීයි. සෙසු පදවලද මෙම ක්‍රමයයි. විස්තර සත්‍ය කථා විසුද්ධි මාර්ගයෙහි සම්මාදිට්ඨි සූත්‍රයෙහි කියන ලද්දීමය.

(සච්ච විභංග සූත්‍රය නිමි.)

12. දක්ෂිණා විභංග සූත්‍ර වර්ණනාව.

'එවං මෙ සුතං'- 'දක්ෂිණා විභංග සූත්‍රයයි.

එහි මහා පජාපති ගොතමී'- ගොමී නම් ගොත්‍රයයි ඇයට නම් තබන දිනයෙහි බ්‍රාහ්මණයෝ ලකුණු දැක ඉදින් ඕ නොමෝ

දුවක් ලබන්නේ නම් සක්විති රජෙකුට අගමෙහෙසියක් වන්නේය. ඉදින් පුතෙක් ලබන්නේ නම් සක්විති රජ වන්නේයයි දෙවිදියකින්ම ඇයට මහත් වූම ප්‍රජාවක් වන්නේනුයි' ප්‍රකාශ කළාහුය. ඒ නිසා ඇයට මහාපජාපතියයි නමක් කළහ. මෙහි වනාහි ගොත්‍රය සමග ගලපා මහා පජාපති ගොතමියයි කියන ලදී.

'නවනං' - අළුත්.

'සාමංවාසිතං' - සිය අතින්ම වියන ලද එක දවසක් වනාහි කිරීමවූ සමූහයා විසින් පිරිවරණ ලදුව ශිල්පීන්ගේ වියන ස්ථානයට අවුත් රෙදි වියන දඬු කෙළවර ගෙණ වියන ආකාරය කෙළේය. ඒ සඳහා මෙය කියන ලදී. කොයි කලෙක් ගොතමියට බුදුන්ට වස්ත්‍ර යුග්මයක් දෙන්නට සිතක් උපන්නේද බුද්ධත්වයට පැමිණ පළමු ගමනින් කිඹුල් වතට පැමිණි කාලයෙහිය. එකල පිණ්ඩපාතෙ වැඩිය බුදුන් ගෙන සුදොවුන් මහරජ සිය නිවෙසට පැමිණවූයේය.

එකල බුදුන්ගේ රූප ලක්ෂණ දැක ප්‍රජාපති ගොතමිය මෙසේ සිතීය. මගේ පුතාගේ ආත්මය හොබන්නේයයි ඇයට මහත් සතුටක් උපන. නැවත මෙසේ සිතීය. 'මගේ පුතාට එකුත්තිසක් අවුරුදු ගිහිගෙයි වාසය කරද්දී පුවක්ගෙඩියක් පමණකුළු නොදෙනලද්දේ වූයේය. දැන් ඔහුට සිවුරු පිණිස වස්ත්‍රයක් දෙන්නෙමිසි මේ රජගහ නුවර බොහෝ වටිනා වස්ත්‍ර ඇත. ඒවා මා සතුටු නොකරති. සිය අතින් කරණ ලද්දම මා සතුටු කරයි. සිය අතින් කොට දෙන්නෙමිසි, සිත ඉපදවූයේය.

නැවත කඩයෙන් කපු ගෙන්වා සිය අතින් නෙලා තලා සියුම් නූල්කැටීම කර ඇතුලෙහිම ශාලාවක් කරවා ශිල්පීන් කැඳවා ඔවුන්ට බාදනීය භෝජනීය දෙවා වියවූයේය. කලින් කල කිරීමවුන් පිරිවරා ගොස් දඬු කෙළවර ගත්තේය. නිමි කල ශිල්පීන්ට බොහෝ සත්කාර කොට වස්ත්‍ර යුගලය සුවඳ කරඬුවක දමා සුවඳගන්වා මගේ පුතාට සිවුරු පිණිස වස්ත්‍රයක් ගෙණ යන්නෙමිසි රජුට කීයේය. රජ මාර්ගය පිළියෙළ කරවූයේය. විටි අතුගාවා පුන්කලස් තබා කොඩි සේසත් ඔසවා රජගෙදර

දොරවුව පටන් නිග්‍රොධාරාමය දක්වා මාර්ගය පිළියෙළ කරවා මලින් ගැවසීම කළාහුය.

මහා පජාපති ගොතමිය සියළු අලංකාරයෙන් සැරසී කිරිමවුන් විසින් පිරිවරණ ලදුව කරඬුව ඉසේ තබා බුදුන් ලඟට ගොස් "ඉදම්මෙ භන්තෙ නවංදස්සයුගන්ති" යනාදිය කියේය.

'දුතියම්පිබොති'- ගොතමිය සංඝයාට දෙවයි කිකල්හි ස්වාමීනි, මම රෙදි කොටුවෙන් හික්ෂුන් සියකටද හික්ෂුන් දාහකටද ලක්ෂයකටද සිවුරු පිළි දෙන්නට පොහොසත් වෙමි. ස්වාමීනි, මෙය බුදුන් උදෙසාම මා විසින් වියන ලදී. මා විසින් කටින ලදී ස්වාමීනි, එය මා පිණිස පිළිගනිත්වා යයි කිවාය. මෙසේ තුන්වර දක්වා යාඥා කළේය. සර්වඥයන් වහන්සේද ප්‍රතික්ෂෙප කෙළේය.

කුමක් නිසා සර්වඥයන් වහන්සේ තමාට දෙනු ලබන්න හික්ෂු සංඝයාට දෙව වූයේද, මව කෙරෙහි අනුකම්පාවෙනි. උන්වහන්සේට මෙබඳු සිතක් ඇති විය. මැයට මා අරහයා පූර්ව චේතනාවය මුඛන චේතනාවය අපර චේතනාවයයි චේතනා තුනක් ඉපදුනාහුය. හික්ෂු සංඝයාටද මැයට එසේ උපදිත්වා මෙසේ මැයට චේතනා සය එක්ව බොහෝ කලක් හිත සුව පිණිස පවතින්නාහුයයි.

විතණ්ඩවාදියෝ මෙසේ කිය. 'කිමෙක්ද? බුදුන්ට දුන්නට වඩා සංඝයාට දීම මහත් ඵල වේදැයි' එසේය, ගොතමිය, සංඝයාට දෙව තා විසින් සංඝයාට දුන් කල මමද පුදන ලද්දේ වන්නෙමිසි, සූත්‍රයෙහිද මෙම තේරුමයි. ඉදින් එසේ නම් එසේ නම් ආනන්දය බඩගිනි වූවන්ට කැවුම් දෙවයිද, හකුරු දෙවයි වචනයෙන් බඩගිනි වූවන්ට දෙන ලද්ද මහත් ඵල වේද සර්වඥයන් වහන්සේ තමාට දෙනු ලබන්න දෙව වූයේයයි රාජ රාජ අමාත්‍යයෝද තමාට ගෙණෙන පඬුරු ඇත්ගොව් ආදීන්ට දෙවවත්. ඔහු රජවරු ආදීන්ට වඩා මහත් වන්නාහුද? ඒ නිසා එසේ නොකියව, බුදුන්ට වඩා ශ්‍රේෂ්ට දක්ෂිණාර්ථ කෙනෙක් නම් නැත. මෙසේ ඇයගේ චේතනා සය එක්ව බොහෝ කලක් හිත සැප පිණිස පවතිත්. කුමක් සඳහා තුන්වර දක්වා බැහැර

කොට සංඝයාට දෙව වූයේද? පශ්චිම ජනයාට සංඝයා කෙරෙහි ගෞරව ඉපදීම පිණිසයයි මෙසේ කියේය.

මෙසේද සිතක් විය. මම කලක් නොසිටිමි. මගේ ශාසනය සංඝයා කෙරෙහි පිහිටන්නේය. පශ්චිම ජනයා සංඝයා කෙරෙහි ගෞරව උපදවායයි, තුන් යලක් ප්‍රතිබාහනය කොට දෙව වූයේය. මෙසේ ඇති කල්හි සර්වඥයන් වහන්සේ තමාට දෙන ලද දෙය සංඝයාට දෙව වූයේය. සංඝ තෙම දක්ෂිණාර්ථයයි පශ්චිම ජනයා සංඝයා කෙරෙහි ගෞරව උපදවා සිව්පසය දිය යුතුයයි සිතන්නේය. සංඝයා සිව්පසයෙන් ක්ලාන්ත නොවී බණ ඉගෙන මහණ කම කරන්නේය. මෙසේ මගේ ශාසනය අවුරුදු පන්දාහක් සිටින්නේයයි. 'පතිගණ්භාතු භන්නෙ භගවාති' යන වචනයෙන්ද මෙය දත යුතුයි.

බුදුන්ට වඩා උත්තම දක්ෂිණාර්ථයෙක් නම් නැත. අනඳ තෙරුන්ට මහා ප්‍රජාපතිය කෙරෙහි ක්‍රෝධයක් හෝ වෛරයක් නැත. ස්ථවිර තෙමේ පණ්ඩිතය බහුග්‍රැතය. සෙබ පටිසම්භිදාවට පැමිණියේය. හෙතෙම බුදුන්ට දෙන ලද්දගේ මහත් ඵල බව බලන්නේ ස්වාමීනි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ පිළිගනිවායි ගැනීම පිණිස යාඥා කළේය.

නැවත විතණ්ඩවාදියා කියේය. තා විසින් සංඝයාට දෙන ලද කල්හිම මමද සංඝයාද පුදන ලද වෙමියි, කී හෙයින් සර්වඥයන් සංඝයාට ඇතුළත්ය. හෙතෙම කිය යුතුයි. සරණ කෙතෙක්ද ගුණ දැන පැහැදිලි කෙතෙක්දැයි දන්නේ තුනයයි කියයි. නැවත කිය යුතුයි. "තාගේ ලබ්ධියෙන් සර්වඥයන් වහන්සේ සංඝ පරියාපන්න හෙයින් දෙකක්ම වෙති. එසේ ඇති කල්හි මහණෙනි, සරණා ගමන තුනෙන් ප්‍රවාජාවද උපසම්පදාවද අනුදනිමියි මෙසේ අනුදන්නා ලද මහණකමද උපසම්පදාවද හටනොගනියි. එහෙයින් තෝ පැවිද්දෙක් නොවෙහිය ගිහියෙක්ද නොවෙහිය, බුදුන් ගදකිලියේ සිටි කල්හි හික්ෂුහු පොහොයද පවාරණයද සංඝ කර්මද කරති' ඒවා බුදුන් සංඝ පරියාපන්න බැවින් කෝප්‍ය වන්නාහු නොවෙත්. එසේ හෙයින් සර්වඥයන් වහන්සේ සංඝ පරියාපන්නයයි මෙය නොකිය යුතුය.

‘ආපාදිකා’- වඩන ලද්දුය. තොපගේ අත් පා හස්ත පාද කෘතිය සිදු නොකරණ කල්හි අත්ද පාද වඩා පොෂ්‍ය කළාහුය. යන අර්ථයි.

‘පොසිකා’- දවසට දෙතුන්වර නාවා කවා පොවා තොපි පොෂණය කළේය.

‘ථඤ්ඤං පායෙසි’- නන්ද කුමරු බෝසතුන්ට දවස් කීපයකින් බාලය, ඔහු ඉපදුන කල මහා ප්‍රජාපතිය තමාගේ පුතා කිරි මවුන්ට දී තෙමේ බෝසතුන්ට කිරිමවු වැඩය සිදුකරන්නී තමාගේ කිරි පෙව්වේය. ඒ නිසා තෙරුන් වහන්සේ මෙසේ කිය. මෙසේ මහා ප්‍රජාපතියගේ බොහෝ උපකාර බව කියා දැන් බුදුන්ගේ බොහෝ උපකාර බව දක්වන්නේ ‘භගවාපි භන්තෙති’ යනාදිය කියේය.

එහි ‘භගවන්තං භන්තෙ ආගම්මාති’- බුදුන් නිසාය. එකල්හි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ උපකාර දෙකෙන් ඉතා වැඩි එක අනුමෝදන් කරන්නේ ‘එව මෙතන්ති’ යනාදිය කියේය.

එහි ‘යංභානන්ද පුග්ගලො පුග්ගලං ආගම්මා’- යම් ආවායඝී පුග්ගලයා ගෝලයා අරභයා ‘ඉමස්සානන්ද පුග්ගලස්ස ඉමිනා පුග්ගලෙනා’ මේ ආවායඝී පුද්ගලයානට මේ අතවැසි පුද්ගලයා හා ‘න සුප්පතා කාරං වදාමිති’ ප්‍රත්‍යුපකාරය ලෙහෙසියයි නොකියම් වැදිම් ආදියෙහි ගුරුවරයා දැක වැදිම් කිරීම ‘අභිවාදන’ නම්. යම් දිසාවක ආචාරියා වෙසේද ඉරියව්ව හෝ කරන්නේ එයට අභිමුඛවම වැඳ යයි වැඳ සිටියි. වැඳ ඉදියි. ආවායඝීයා දුරින්ම දැක නැගිට පෙර ගමන් කිරීම ‘පච්චුට්ඨාන’ නම්. ගුරුන් දැක ඇදිලි බැඳ ඉසේ තබා වදියි යම් දිසාවක හෙතෙම වෙසේද ඊට අභිමුඛව එසේම නමස්කාර කරයි. යන්නේද, සිටින්නේද, ඉන්නේද ඇදිලි බැඳ නමස්කාර කරාමය, මෙය ‘අඤ්ජලි කම්ම’ නම්.

සුදුසු කර්මයාගේ කිරීම “සාමීචි කම්මං” නම්. සිවුරු අතරෙන් සිවුරක් දෙන්නේ යම් ඒ සිවුරක් නොදී මාහැඟි සියක් මිළ එකක්ද පත් සියක් වටිනා දහසක් වටිනා එකක්ම දේමය පිණිස පාතාදියෙහිද මෙම ක්‍රමයයි. බොහෝ කීමෙන් කීමද,

ප්‍රණීතවූ සිව්පසයෙන් සක්වල අතර පුරවා මහමෙරින් කුළුගන්වා දෙන්නේද ගුරුවරයාට සුදුසු ක්‍රියාවක් කරනට නොහැකිමය.

'වුද්දසබොපනිමාති'- කුමක් නිසා ඇරඹුයේද මේ සූත්‍රය පුද්ගලික දානය අරඹයා නැංගේය අනද තෙරද 'පටිගණ්හාතු භන්තෙ භගවාති' පුද්ගල දානයම සමාදන් කරවයි. දහහතර තැනක දෙන දානය පුද්ගලික දානයයි දක්වනට මේ දේශනාව ආරම්භ කෙළේය.

'අයං පඨමාති'- මේ දානය ගණන් වශයෙන් පළමුවෙනිය වැඩිමහථ වශයෙන්ද එසේය. මෙය පළමු වෙනිය. අග්‍රය ශ්‍රේෂ්ඨය. මේ දානයාගේ ප්‍රමාණයක් නම් නැත. දෙවන තුන්වන දානද උත්තම දානම නම් වේ. සෙස්සෝ උතුම් බවට නොපැමිණෙති.

'බාහිරකෙ කාමෙසු චිත්තරාගෙනා'- කර්මවාදී කිරිය වාදීන් කෙරෙහි ලොකික පංචාභිඥාවන් කෙරෙහි, "පුට්ඨජන සීල වන්නෙති' පුට්ඨජන සීල ඇත්තේ නම් ගොසීල ස්වභාව වෙයි. කෙරාටික නැත. මායා නැත. අනුන් නොපෙලා දැහැමින් සෙමෙන් සීමැමෙන් හෝ වෙළඳාමින් හෝ ජීවිකාව කරන අය

'පුට්ඨජන දුස්සීලෙති'- පුට්ඨජන දුස්සීලයෝ නම් කෙවුල් මසුන් බදින ආදිහු අනුන්ට පීඩා කොට දිවි රකින්නාහුය. දැන් පුද්ගලික දානයාගේ විපාකය දන්නාහුය. 'තත්‍රා නන්දති' යනාදිය කිය.

එහි 'තිරච්ඡානගතෙ' යම් හෙයකින් ගුණ වශයෙන් උපකාර වශයෙන් පොෂ්‍ය පිණිස දෙන ලද මෙය නොගන්නා ලදී. යම් පීඩක් පීඩුබාගයක් දෙන ලදද එයද නොගන්නා ලදී යම් හෙයකින් බලු උගුරු කුකුල් කවුඩු යනාදින් අතුරෙන් යම්කිසි පැමිණි සතෙකුට අනුසස් කැමැත්තෙන් යම් පමණ දෙන ලදද මෙය සඳහා කියන ලදී.

'තිරච්ඡාන ගතෙ දානං දත්වා සතගුණාති'- අනුසස් සීයකි.

'පාටිසංඛි තබ්බාති'- කැමතිවිය යුතුයි. මෙය කියන ලද වෙයි. මේ දක්ෂිණාව ආයුෂ සීයක්ද වර්ණ සීයක්ද සැප සීයක්ද බල සීයක්ද නුවන සීයක්දැයි පන්සීයක් ආනිසංස දෙයි. ආත්ම

සියක ආයුෂ දෙයි. වර්ණය සැපය බලය වැටහීම දෙයි. මේ ක්‍රමයෙන් සියළු තැන දත යුතුයි.

‘සොත්තාපත්ති ඵලසච්ඡිකිරියාය පරිපත්තෙති’- මෙහි යට කෙළවරින් නිසරණ ගිය උපාසකයාද සොවාන් ඵලය සිදුකිරීම පිණිස පිළිපදින්නේ නම්, ඔහුට දෙන ලද දානයද සංඛ්‍යාවක් නැත. අප්‍රමෙයාය පංචසීලයේ පිහිටියා හටද, ඉන් මතුයෙහි දසසීලයෙහි පිහිටියාහටද ඉන් මතුයෙහි එදවස් මහණවූ සාමණේරයාටද, ඉන් මතුයෙහි උපසම්පන්නයාහටද, ඉන් මතුයෙහි විදර්ශනා වඩන අයටද, ඉන් මතුවෙහි පටන් ගන්නා ලද විදර්ශනා ඇත්තාටද, උතුම් කෙළවරින් මාර්ගසමංගි සෝවාන් ඵලය ප්‍රත්‍යක්ෂ කිරීමට පිළිපදින්නේ නම් වෙයි.

මොහුට දුන් දත එයට වඩා මහත් ඵලය. කීමෙක්ද? මාර්ගයෙන් යුක්තයාට දන්දෙන්ට හැකිද? එසේය. හැක්කේය. පටන්ගන්නා ලද විදර්ශනා ඇත්තේ පා සිවුරු ගෙන පිඩු පිණිස හැසිරෙයි. ඔහු ගෙදොර සිටියදී අතින් පාත්‍රය ගෙන කෑ යුතු අනුභව කළයුතු දෙය බහන්ද එකෙකෙහි හික්ෂුවගේ මාර්ගයෙන් නැගිටීම වේද, මේ දානය මාර්ගයෙන් යුක්ත පුද්ගලයාට දෙන ලද නම් වෙයි. අතින් ක්‍රමයකින් මේ තෙම ආසන ශාලාවෙහි උන්නේ වේද, මනුෂ්‍යයෝ ගොස් පාත්‍රයෙහි බාද්‍ය භෝද්‍ය පිහිටුවන්ද එකතෙහි ඔහුගේ මාර්ගයෙන් නැගිටීම වේද මේ දනද මාර්ගයෙන් යුක්තයාට දුන්නේ නම් වෙයි.

වෙන ක්‍රමයකින් ඔහුගේ වෙහෙරෙහි හෝ ආසන සාලාවෙහි හෝ උන්නහුගේ උපාසකයෙකු පාත්‍රය ගෙන තමාගේ ගෙට ගොස් බාද්‍යභෝද්‍ය බහාලන්ද එකෙකෙහි ඔහුගේ මාර්ග චුට්ඨානය වේද, මේ දනද මාර්ගයෙන් යුක්තයාට දෙන ලද නම්. එහි දෙනියෙහි ජලයාගේ මෙන් සොවාන් ඵලය ප්‍රත්‍යක්ෂ කිරීම පිණිස පිළිපදින්නා කෙරෙහි දෙන ලද දානයාගේ අසංඛෙයා බව දත යුත්තිය. පොළොවේ බල මාත්‍රයක් ප්‍රදේශයෙහි පස් ආදිකොට පෘථුවියගේ යම් පමණ පස්ද එතෙක් අප්‍රමෙයා බව ප්‍රකාශ කොට දැක්විය යුතුය.

‘සත්තබ්බා පතිමා’- කුමක් හෙයින් ආරම්භ කෙළේද, ‘ගෞතමීය සංඝයාට දෙව, තා විසින් සංඝයාට දුන් කල්හි මමද

සංඝයාද පුදන ලද්දේ වෙමියි' කියන ලදී. එහි ස්ථාන සතක දෙන ලද දානය සංඝයාට දෙන ලද නමැයි දක්වන්නට මේ දෙශනාව පටන් ගත්තේය.

එහි 'බුද්ධපමුඛෙ උභතො සංඝෙති'- එක පැත්තකින් භික්ෂුසංඝයාද, එක පැත්තකින් භික්ෂුනී සංඝයාද සර්වඥයන් වහන්සේ මැද වැඩිඋන්නේ වේද, මේ 'බුද්ධපමුඛ උභතො සංඝ නමි'.

'අයං පඨමා'- මේ දක්ෂිණාවට සම ප්‍රමාණ දක්ෂිණාවක් නම් නැත. දෙවන දක්ෂිණාදීහු මෙයට වඩා උතුම් බවට නොපැමිණෙත් කීමෙක්ද බුදුන් පිරිනිව් කල්හි බුදුන් ප්‍රධාන උභතො සංඝයාට දන් දෙන්නට හැක්කේද හැක කෙසේද? උභතො සංඝයාගේ ඉදිරියෙහි ධාතු සහිත ප්‍රතිමාවක් ආසනයෙහි තබා මේසයක් උඩ තබා දක්ෂිණෝදය මුල් කොට සියල්ල ප්‍රථම බුදුන්ට දී උභතො සංඝයාට දිය යුතුයි මෙසේ බුදුන් ප්‍රමුඛ උභතො සංඝයාට දානය දෙන ලද නමි. එහි යමක් බුදුන්ට දුන්නේද එයට කුමක් කටයුතුද? යමෙක් වතින් සම්පූර්ණව බුදුන් පිළිදැඟුම් කරාද, ඒ මහණහට දිය යුතුයි පියා සතු දෙය ප්‍රතාට පැමිණෙයි. භික්ෂු සංඝයාට දෙන්නටද වටිනි. ගිතෙල් තෙල් ගෙන පහන් දැල්විය යුතුයි. වස්ත්‍ර ගෙන කොඩි නැංවිය යුතුයි.

'භික්ඛු සංඝෙ'- පිරිසිදීමක් නැති භික්ඛු සංඝයා.

'භික්ෂුනී සංඝෙපි'- මෙම ක්‍රමයයි.

'ගොත්‍රභුතො'- ගෝත්‍රය පමණක්ම අනුභව කරන නාමය මාත්‍රය ඇති ශ්‍රමණයෝය යන අර්ථයි.

'කාසාව කණ්ඨා'- එනම් ඇත්තෝය ඔහු වනාහි එක් සිවුරු කඩක් අතේ හෝ බෙල්ලේ බැඳ හැසිරෙත්. ඔවුන්ගේ ගෙදර පුත්‍ර භායථී සී සෑම් වෙළඳ කටයුතු ප්‍රකෘතිම වෙත්.

'තෙසුදුස්සීලෙසු සංඝං උද්දිස්ස දානං දස්සන්ති මෙහි දුස්සීල සංඝයායයි නොකියන ලදී. සංඝයා වනාහි දුස්සීලයෝ නොවෙති. දුස්සීලයෝ නම් උපාසකයෝය. ඒ දුස්සීලයන්ට භික්ෂු සංඝයා උදෙසා දෙමුයයි දන් දෙන්නට මෙසේ සර්වඥයන් විසින් බුදුන් ප්‍රධාන සංඝයාට දුන් දක්ෂිණාවද ගුණ සංඛ්‍යාවෙන් අසංඛ්‍යයයි කියන ලදී.

කාසාවකණ්ඨ සංඝයාට දුන් දක්ෂිණාවද ගුණ සංඛ්‍යාවෙන් අසංඛ්‍යෙයයි කියන ලදී සංඝගත දක්ෂිණාව සංඝයා කෙරෙහි ගෞරව කිරීමට හැකි අයම වෙයි. සංඝයා කෙරෙහි චිත්තිකාරය දුෂ්කරය.

යමෙක් 'සංඝගත දක්ෂිණාවක් දෙන්නෙමි' දෙයා ධර්මය පිළියෙල කොට වෙහෙරට ගොස් "ස්වාමීනි, සංඝයා උදෙසා එක් තෙරුන් කෙනෙක් දෙවියයි" කියාද එකල සංඝයා කෙරෙන් සාමණේරයෙක් ලැබ 'මා විසින් සමණේරයෙක් ලද්දෙයයි' අන්‍ය බවකට පැමිණේද ඔහුගේ දක්ෂිණාව සංඝගත නොවෙයි මහා ස්ථවිරයෙක් ලැබ මහා තෙර කෙනෙක් ලැබුණෙයයි සතුට උපදවන්නා හටද නොවේමය. යමෙක් සාමණේරයෙක් හෝ උපසම්පන්නයෙක් හෝ දහරයෙක් හෝ පණ්ඩිතයෙක් හෝ යම් කිසිවෙක් සංඝයාගෙන් ලැබ විමිතියක් නොවේ. සංඝයාට දෙමිසි සංඝයා කෙරෙහි ගරු කරනට හැක්කේද ඔහුගේ දක්ෂිණාව සංඝගත නම් වෙයි.

මුදෙන් එතෙර වාසීහු මෙසේ කරති. එහි එක් කෙළෙඹියෙක් සාංඝික දනක් දෙන්නෙමිසි සංඝයාගෙන් උදෙසා එක් හික්ෂුවක් දෙවියයි ඉල්ලිය. හෙතෙම එක් දුසිල් හික්ෂුවක් ලැබ හිඳින ස්ථානය පිරිසිදු කොට ආසනයක් පනවා උඩ වියන් බඳවා සුවඳ මල් පුදා පා සෝදා තෙල් ගා බුදුන්ට ආදරය කරන්නාක් මෙන් සංඝයා කෙරෙහි ආදරයෙන් දෙයා ධර්මය දුන්නේය. ඒ හික්ෂුව බිතින් පසුව වෙහෙර පිළිදැගුම් කිරීමට උදැල්ලක් දෙවයි ගෙදොරට පැමිණියේය. උපාසකයා උන්නේම උදැල්ල පයින් දමා 'ගණුවයි' දුන්නේය. ඔහුට මිනිස්සු මෙසේ කීහ. 'තොපි විසින් උදේ මොහුට කරන ලද සත්කාර කියනට නොහැක. දැන් උපචාර පමණක් නැත මෙය කිමෙක්ද?'

උපාසක තෙම 'පින්වතුනි, ඒ සත්කාර සංඝයාටය, මොහුට නොවේයයි කියේය.

කාසාව කණ්ඨ සංඝයාට දෙන දක්ෂිණාව කවරෙක් පිරිසිදු කෙරේද? සැරියුත් මුගලන් ආදී අසු මහ තෙරහු සුද්ධ කරති. වැලිදු තෙරහු පිරිණිවි කල් ගියහ. තෙරුන් ආදී කොට අද දක්වා වැඩ ඉන්න රහත්හු සුද්ධ කරති.

'නත්චේවාහං ආනන්ද කෙනවි පරියායෙන සංඝගතාය දක්ඛිණයාති.' - මෙහි බුදුන් ප්‍රධාන සංඝයා ඇත. දැන් සංඝයා ඇත. අනාගතයෙහි කාසාවකණ්ඨ සංඝයා ඇත. බුදුන් ප්‍රධාන සංඝයා දැන් සංඝයා හා උපමා නොකට යුතුයි දැන් සංඝයා මතු කාසාවකණ්ඨ සංඝයා හා සම නොකළ යුතුයි එයින් ඒ කාලය හා කිය යුතුයි. සංඝයා කෙරෙන් උදෙසා ගත් ප්‍රථමයන ශ්‍රමණ තෙමේ පුද්ගලිකය, සෝවාන්ය, සංඝයා කෙරෙහි ආදරය කරන්ට හැකි අයට ප්‍රථමයන ශ්‍රමණයා කෙරෙහි දුන්දෙය මහප්ඵලයයි උදොස ගත් සෝවාන් පාටි පුග්ගලික සකාදාගාමී ආදීන් කෙරෙහිද මෙම ක්‍රමයයි. සංඝයා කෙරෙහි ගෞරව කරන්ට හැකි අයට රහතන් වහන්සේට දුන් දතට වඩා උදෙසා ගත් දුස්සීලයාටද දුන් දෙය විශේෂ විපාකය ඇතිවෙයි.

යමක් වනාහි කියන ලද්ද 'මහරජ, සිල්වතාට දෙන ලද්ද මහත් ඵලය දුස්සීලයාට එසේ නැත. ඒ මේ ක්‍රමය හැර 'වතස්සො ඛො ඉමා ආනන්ද දක්ඛිණා විසුද්ධියොති' මේ වතුස්කයෙහි දත යුතුය.

'දායකතො විසුජ්ඣති' - මහත්ඵල භාවයෙන් පිරිසිදු වෙයි. මහත් විපාක වේය යන අර්ථයි.

'කල්‍යාණ ධම්මො' - පිරිසිදු ස්වභාවයි.

'පාපධම්මො' - ලාමක ධර්මයි.

'දායකතො විසුජ්ඣති' - වෙසතුරු මහරජ තෙම කිය යුතුය. හෙතෙම පූජක බමුණාට දරුවන් දී පොලොව සෙල වූයේය.

'පටිග්ගාහකතො විසුජ්ඣති' - මෙහි කැළණි ගංමුව වාසි කෙවුලා කිය යුතුය. හෙතෙම දීඝයොම්ම ස්ථවිරයන්ට තුන් වරක් පිණ්ඩ පාතය දී මරණ ඇදේ හොත්තේ 'දීඝයුම්ම තෙරුන්ට දුන් පිණ්ඩපාතය මා උදුරාය' යි කිය.

'තෙවදාසකතෙ' - මෙහි වඩ්ඩමාන වාසී වැදිතෙම කිය යුතුය. හෙතෙම ජේතයන්ට දක්ෂිණාව දෙන්නේ එක දුස්සීලයෙක්හට තුන්වරක් දුන්නේය. තෙවෙනි වාරයෙහි අමනුෂ්‍ය තෙමේ දුස්සීලයෙක් මා කම්පා කෙරේයයි හැඳුයේය. එක් සිල්වතෙකුට දී පිංපැමිණවූ කල ලැබුණේය.

‘දායකතොවෙව විසුජ්ඣතිති’- මෙහි අසදාශ දානය කිය යුතුයි.

‘සාදක්ඛණා දායකතො විසුජ්ඣතිති’- මෙහි යම්සේ නම් දක්ෂ ගොවියෙක් සාරනැති කුඹුරක් ලැබ කාලයෙහි සීසා පස් පහකොට සාරවූ ඇට පිහිටුවා රාත්‍රි දවල් රැකවල් කොට අනිත් සරු කුඹුරකට වඩා ධාන්‍ය ලබාද එසේම සිල් ඇති පුද්ගලයා දුස්සීලයාටද දී මහත් විපාකයට පැමිණෙයි. මේ උපායෙන් සියළු පදවල සුද්ධ විසුද්ධය දන යුතුයි.

‘විතරාගො විතරාගෙසු’- මෙහි විතරාගියා නම් අනාගාමියාය. රහතන් වහන්සේ ඒකාන්තයෙන් විතරාගිමය. එහෙයින් රහත්හු විසින් රහතන් වහන්සේට දුන් දානයම උතුම්. කුමක් නිසාද භවයාගේ පැතීමක් නැති හෙයිනි. රහතන් වහන්සේ දාන ඵලය අදහන්නේ නොවේද දාන ඵලය අදහන්නෝ රහතුන් සමාන වෙත්. රහතන් වහන්සේ විසින් කරන ලද කම්මය නිව්ඡන්දරාග බැවින් කුසල් හෝ අකුසල් හෝ නොවෙයි. ක්‍රියස්ථානයේ සිටියි. එහෙයින් ඔහුගේ දානය උතුම් වේයයි කියති

කිමෙක්ද? බුදුන් විසින් සැරියුත් භාමුදුරුවන්ට දුන් දෙය මහත් ඵලද නොහොත් සැරියුත් තෙරුන් විසින් බුදුන්ට දුන් දෙය මහත් විපාකද බුදුන් විසින් සැරියුත් තෙරුන්ට දුන් දෙය මහත් ඵලයයි කියති. කුමක් හෙයින්ද? බුදුන් හැර අනිකේක් දානයෙහි විපාකය දැන ගන්ට සමතෙක් නැත. දානය සතර සම්පත්තියෙන් දෙන්නට හැකි තැනැත්තාට ඒ ආත්ම භාවයෙහිම විපාකය ලබයි. මේ සම්පත්ය. දෙයා ධර්මයාගේ දැහැමෙන් සෙමින් අනුන් නොපෙලා උපන් බවය. පූර්ව චේතනාදී වශයෙන් මහත් බවය බුණාසව භාවයෙන් ගුණයාගේ වැඩි බවය. එදවස නිරෝධ සමාපත්තියෙන් නැගිටි භාවයෙන් වස්තුවෙන් යුතු බවය.

(දක්ඛණා විභංග සූත්‍රය නිමි.)

(සතරවන විභංග වර්ගය නිමිණය.)

සළායතන වර්ගය.

1. අනාථ පිණ්ඩිකොවාද සූත්‍ර වර්ණනාව.

'එවංමෙ සුතං'- අනාථ පිණ්ඩිකොවාද සූත්‍රයයි.

එහි 'බාළිහගිලානො'- ඉතා ගිලන්වූ මරණ සෙයභාවට පැමිණියේය.

'ආමන්තොසි'- ගෘහපතියාගේ යම්තාක් පාද ඉසිලුවාහුද ඒතාක් දවස්පතා වරක් හෝ දෙකක් තුනක් බුද්ධොපස්ථානය නොකඩවා කෙළේය. යම් පමණ බුදුන්ට උපස්ථානය වූයේද එපමණ මහ තෙරුන්ටද වූයේය. හෙතෙම අද ගමන සිදුකු හෙයින් නොනැගිටින සයනයට පැමිණියේය. හස්තක් යවනු කැමැත්තේ එක්තරා පුරුෂයෙකුට ඇමතූයේය.

'තෙනුපසංකමී'- බුදුන් විවාරා ඉර බසින වේලාවෙහි එළඹියේය.

'පටික්කම්මන්ති'- පසු බසිති.

'අභික්කම්මන්ති'- බලවත් වෙති.

'අභික්කමොසානං පඤ්ඤායති නො පටික්කමොති'- යම් කලෙක මාරණාන්තික වේදනාව උපදීද සුළං මතුවෙයි දල්වන ලද ගන්න මෙන් වේද උස්ම යම්තාක් නොගනීද ඒතාක් මහත් උපක්‍රමයෙන් සංසිදුවන්ට නොහැක. උස්ම භාත්පසින් ගත් කල සංසිදෙයි. එකල සැරියුත් තෙරුන් වහන්සේ මෙසේ සිතුවේය. 'මහසිටුගේ මේ වේදනාව මාරණාන්තිකය සංසිදුවන්ට නොහැක. සෙසු කථා වැඩක් නැතය. ඔහුට බණ කථාවක් කියන්නෙමි' එකල එය කියන්නේ 'තස්මාතිහා' ආදිය කීයේය.

එහි 'තස්මා'- යම් හෙයකින් ඇසයයි තුන් ගැණීමෙන් ගන්නේ ඉපදුන මරණාන්තික වේදනාව හරින්නට සමතෙක් නම් නැත. එහෙයිනි.

'න චක්ඛුං උපාධිසිස්සාමී'- ඇස තුන් ගැණීමෙන් නොගන්නෙමි.

'නවමෙ චක්ඛුනිස්සිත'- මගේ විඤ්ඤාණයද චක්ඛුනිශ්‍රිත නොවන්නේය.

‘න රූපන්ති’- යට ආයතන රූපය කියන ලදී. මේ ස්ථානයෙහි සියළුම කාමභව රූපය කියන්නේ මෙය කියේය.

‘න ඉධ ලොකන්ති’- වසන තැනක් හෝ කනු කැමති දෙයක් හෝ න උපදවන්නෙමි යන අර්ථයි. මෙය ප්‍රත්‍යයන්හි නොරැකීම පිණිස කියන ලදී.

‘න පරලොකන්ති’- මෙහි මිනිස් ලොව හැර සෙස්සෝ පරලෝක නම්. මොහු අසවල් දෙව් ලොව උපදවා අසවල් තැන වසන්නෙමි, මෙය නම් කරන්නෙමි, අනුභව කරන්නෙමි, වසන්නෙමි, පොරවන්නෙමි යි මෙබඳු පරිත්‍යස්සනාවගේ හැරීම පිණිස කියන ලදී. එයද නොඋපද වන්නෙමි.

‘නවමෙතං නිස්සිතං විඤ්ඤාණං භවිස්සති’- මෙසේ තුන් ගැණිම්වලින් මුදා ස්ථවිර තෙම දේශනාව අර්භත්වය කුච්ඟන්වීමෙන් නිම වූයේය.

‘ඔලිසසි’- තමාගේ සැපත දැක අරමුණුවල බැඳෙහිය මෙසේ ආයුෂ්මත් ආනන්ද තෙම මෙනම් ගෘහපතියා මෙසේ සුද්ධා ඇත්තේය, පැහැදුණේය මරණ භයට භයවෙයි. වෙන කවරෙක් භය නොවන්නේදැයි සිතමින් ඔහුට දැඩි කොට අවවාද දෙන්නේ මෙසේ කියේය.

‘නවි මෙ එවරුපි ධම්මි කථා සුතපුබ්බාති’- ‘මේ උපාසක තෙම බුදුන්ගේ සමීපයෙන්ද මෙබඳු බණ කථාවක් නොඅසන ලද විරූයයි’ කියයි. කිමෙන්ද? සර්වඥයන් වහන්සේ මෙබඳු සියුම් ගැඹුරු කථාවක් නොකියයිද? නොකියන්නේ නොවෙයි. මෙසේ ආධ්‍යාත්මික ආයතනයද බාහිර සයද විඤ්ඤාණ කයෙහි සයද ස්පර්ශ කයෙහි සයද වේදනා කයෙහි සයද ධාතු සයද අරූප සතරද මෙලොවද පරලොවද පෙන්වා දීටිඨ සුත මුත දැන ගන්නා ලද වශයෙන් අර්භත්වයෙහි බහා කියන ලද කථාවක් මොහු විසින් පෙර නොඅසන ලදය. එසේ හෙයින් මෙසේ කියයි.

‘එසේ උනත් උපාසකතෙම දීමෙහි ඇළුනේය. බුදුන්ගේ සමීපයට යන්නේ සිස් අතින් නොයන ලද විරූය. උපාසක තෙම බෝධි සත්ව ස්වභාව ඇත්තෙක ඒ නිසා සර්වඥයන්

වහන්සේ විසිහතර අවුරුද්දක් උපාසකයාට බොහෝසෙයින් දාන කථාවම කීයේය. උපාසකය මේ දානය නම් බෝසතුන්ගේ ගිය මාර්ගයයි. මගේ ගිය මාර්ගයයි. මා විසින් කල්ප ලක්ෂයක් අධික කොට ඇති සාරාසංඛෙය්‍යයක් දානය දෙන ලදී. තෝ මා විසින් යන ලද මාර්ගයම අනුව සහිතයි. ධර්ම සේනාපති ආදි ශ්‍රාවකයෝද තම තමාගේ සම්පයට ආ කාලයෙහි ඔහුට දාන කථාවම කියති. එයින් කීයේය. 'න බො ගහපති ගිහිනං ඔදාන වසනානං එවරුපි ධම්ම කථා පටිභාතිති' - 'මෙය කියන ලදී ග්‍රහපතිය, ගිහිනට නම් කෙත්වත් රත්රන් දැසිදස් අමුදරුවන් ආදියෙහි ආශාව තියුණුය මෙහි ආලය නොකළ යුතුයි.

යෙන භගවා තෙනුපසංකමීති' - කුමක් නිසා එළඹියේද ඔහු තුසිත භවනයෙහි උපන් ඇසිල්ලෙම තුන් ගවි පමණ රත්රන් කඳක් මෙන් බබලන ආත්මයද උයන් විමන් ආදි සම්පත් ද දැක මගේ මේ සම්පත් මහත්ය. මා විසින් මනුෂ්‍ය ලෝකයෙහි කිනම් කර්මයක් කරණ ලදදැයි' බලන්නේ තුණුරුවන්හි අධිකාරය දැක මෙසේ සිතිය. දෙවදත්තයා ප්‍රමාද උන තැන මෙයය. මගේ මේ සැපතෙහි සතුටුවන්නාහට සිහි මුළාව වන්නේය. මම ඒකාන්තයෙන් මගේ ජේතවනයටද සංඝයාගේද සර්වඥයන්ගේද ආයථි මාර්ගයාගේද සැරියුත් තෙරුන්ගේද ගුණ කියා නැවත අවුත් සැප අනුභව කරමිසි හෙතෙම එසේ කළේය. එය දක්වන්ට 'අථබො අනාථ පිණ්ඩිකො' යනාදිය කියන ලදී.

එහි 'ඉසිසංඝනිසෙවිතන්ත' - හික්ෂු සංඝයා විසින් සෙවුනා ලද මෙසේ පළමු ගාථාවෙන් ජේතවනයාගේ ගුණ කියා දැන් ආයථි මාර්ගයාගේ ගුණ කියන්නේ කම්මං 'විජ්ජා වාති' ආදිය කීයේය. එහි කම්මං නම් මාර්ග වේතනාවයි.

'විජ්ජා' - මාර්ග නුවණයි.

'ධම්මො' - සමාධි පාක්ෂික ධර්මයයි.

'සීලං ජිවිමත්තම' - සීලයෙහි පිහිටියාහුගේ ජීවිතය උතුම්යයි පෙන්වයි. නොහොත් 'විජ්ජා දිෂ්ටි සංකල්පයොය. 'ධම්මො' ව්‍යායාම ස්මෘති සමාධිහයි. 'සීලං වාචාකම්මන්ත ආජීවයෝය.

‘ජීවිතමුත්තමං’- මේ සීලයෙහි පිහිටියානුගේ ජීවිතය නම් උතුම්.

එ තෙන මව්වා සුජ්ඣං- මේ අශ්ටාංගික මාර්ගයෙන් සත්වයෝ පිරිසිදු වෙත්

‘තස්මා’- යම් හෙයකින් මාර්ගයෙන් පිරිසිදු වෙත්ද ගෝත්‍ර ධනවලින් පිරිසිදු නොවෙත්ද, එහෙයිනි.

‘යොනිසොවිචිතෙ ධම්මං’- උපායෙන් සමාවිඨ පාක්ෂික ධර්ම සොයන්නේය.

‘එවං තත්ථ විසුජ්ඣාති’- මෙසේ ඒ ආයුධ මාර්ගයෙහි පිරිසිදු වෙයි.

‘යොනිසො විචිතෙ ධම්මං’- උපායෙන් පංචස්කන්ධ ධර්ම සොයන්නේය.

‘එවං තත්ථ විසුජ්ඣාති’- මෙසේ ඒ සතර සත්‍යයන්හි පිරිසිදු වෙයි. දැන් සැරියුත් තෙරුන්ගේ ගුණ කියන්නේ ‘සාරිපුත්තොවා’ යනාදිය කීය.

එහි ‘සාරිපුත්තොවා’- අවධාරණ වචනයයි මේ ප්‍රඥාදිත් ගෙන් සැරියුත් තෙරුන්ම ශ්‍රේෂ්ඨයයි කියයි.

‘උපසමෙනා’- කෙලෙස් සංසිද වීමෙන්.

‘පාරගතො’- නිවණට ගියේය, නිවණට පැමිණි යම්කිසි භික්ෂුවක් වේද හෙතෙම ‘එතාව පරමොසියා’- තෙරුන් හා උත්තරීතරයෙක් ඇත්තේ නැතැයි කියයි සෙස්ස සියළු තැන්හි ප්‍රසිද්ධය.

(අනාථ පිණ්ඩකොවාද සූත්‍රය නිමි)

2. ඡන්තොවාද සූත්‍ර වර්ණනාව.

එවං මෙ සුතං- ඡන්තොවාද සූත්‍රයයි එහි ‘ඡන්තො’- මෙබඳු නමක් ඇති තෙරුන් වහන්සේය. මහණවීමට නික්මුණ තෙරුන් නොවෙයි.

‘පටිසල්ලාණා’- පලසමවතින්.

ගිලාන පුච්ඡකා’- ගිලන් උපස්ථානය නම් බුදුන් විසින් වර්ණනා කරන ලදී. එහෙයින් මෙසේ කියේය.

'සත්ථං' ප්‍රාණ හරින ආයුධයි.

'නාවකං ධාමී' - කැමති නොවෙමි.

'අනුපවජ්ජං' - ඉපදීම නැති.

'එතං මමන්ති' - ආදිය තෘෂ්ණා දෘෂ්ටි මාන්ත ගැණිම් වශයෙන් කියන ලද්දාහුය.

'නිරොධං දිස්වා' - ක්ෂයවය දැන.

'නෙතං මම නෙසොහමස්මි න මෙසො අත්තාති සමනු පස්සාමිති' - අනිත්‍ය දුක්ඛ අනාත්මයයි බලන්නෙමියි.

'තස්මා' - යම් හෙයකින් මාරණාන්තික වේදනාව ඉවසන්ට නොහැක්කේ ශාස්ත්‍රයක් ගෙනෙවයි කියයිද එසේ හෙයින් පුට්ඨජනය ආයුෂ්මතුන් වහන්සේ එයින් මෙයද සිහි කරවයි ප්‍රකාශ කරයි.

'නිච්ච කප්පන්ති' - නිතරම.

'නිස්සිතස්සා' - තෘෂ්ණා දෘෂ්ටින්ගෙන් යුක්තවූ.

'වලිතන්ති' - කම්පාවෙයි.

'පස්සසීති' - කාය චිත්ත පස්සද්ධියයි ක්ලේශ පස්සද්ධි නම් වේයයි තේරුමයි.

'නති' - තෘෂ්ණාවයි.

'තත්ථියා අසති' - භවය පිණිස ආශාවයි.

'ආගති ගතින භොති' - පිළිසිද ගැණිම් වශයෙන් ආගති නම් මැරීම් වශයෙන් ගමන නම් නොවෙයි.

'චුතූපපාතො' - වචන වශයෙන් චුතිය ඉපදීම් වශයෙන් උපපාත නම්

'නෙවිධ න හුරං න උභය මන්තරෙතා' - මෙලොව නොවෙයි පරලොව නොවෙයි දෙලොවෙහිම නොවෙයි.

'එසෙවෙන්තා දුක්ඛස්සා' - චුත දුක්ඛ ක්ලේශ දුක්ඛයා ගේ මෙම කෙළවර මෙම පිරිසිදීමය.

'සත්ථං ආභරෙසි' - ප්‍රාණය නසන ආයුධයක් ගෙනාවේය, ගෙළ නාලිය සිංදේය. එකල ඔහුට මරණ භය වූයේය. ගති නිමිත්ත එළඹුණේය. හෙතෙම තමාගේ පුට්ඨජන බව දැන කල කිරුණේ විදසුන් එලවැ සංස්කාරයන් ගන්නේ රහන්ව සමසිසිව පිරිණිවන් පෑයේය.

'සම්මුඛාසෙව අනුවජ්ජතා ව්‍යාකතා'- ඉදින් තෙරුන්ගේ ප්‍රථමජන කාලයෙහි මේ ප්‍රකාශය වෙයි. මේ මරණයෙන් ඔහුගේ අන්තර් පරිනිර්වානය වූයේය. එහෙයින් සර්වඥයන් වහන්සේ ඒ ප්‍රකාශය ගෙන කීයේය.

'උපවජ්ජකුලානි'- එළඹිය යුතු කුලයෝය මෙයින් ස්ථවිර තෙම 'ස්වාමීනි, මෙසේ උපස්ථායික උපස්ථායකයන් ඇති කල ඒ මහණ තෙම තොපගේ ශාසනයෙහි පිරිනිවන් පාන්නේයයි' විචාළේය. එකල භාග්‍යවතුන් වහන්සේ කුලයන්හි නොඇලීම ප්‍රකාශ කරන්නේ 'හොන්නි හෙනෙ සාරිපුත්තාති' ආදිය කීයේය. මේ ස්ථානයෙහි වනාහි තෙරුන්ට කුලයන්හි නොඇලෙන බව ප්‍රසිද්ධ වූයේය. සෙස්ස සියළු තැන ප්‍රකටයි.

(ජන්නොවාද සූත්‍රය නිමි.)

3. පුණ්ණොවාද සූත්‍ර වර්ණනාව.

'එවං මෙ සුතං'- පුණ්ණොවාද සූත්‍රයයි.

එහි 'පටිසල්ලානො'- හුදකලා බවයි.

'තඤ්ච'- ඒ ඇසද.

'නන්දි සමුදයා දුක්ඛ සමුදයො'- තෘෂ්ණාව හා එක්වීමෙන් පංචස්කන්ධ දුක්ඛයේ එක්වීම වෙයි. මෙසේ ෂට්චාරයන්හි දුක්ඛ සමුදය යන සත්‍ය දෙකගේ වශයෙන් චුත්‍ය මස්තක ප්‍රාප්ත කොට දැක්වූයේය දෙවන කයෙහි නිරෝධය මාර්ග යයි සත්‍ය දෙදෙනාගේ වශයෙන් විච්චිත මස්තකප්‍රාප්ත කොට දැක්වූයේය.

'ඉමිනා චත්ථං පුණ්ණා'- එකට ගැලපීමයි. මෙසේ ඒතාක් ච්චිට විච්චිට වශයෙන් දෙශනාව අර්භත්වයෙහි බහා දැන් පුණ්ණ තෙරුන් සත් තැනෙක්හි සිංහනාදය නාද කරවන්ට 'ඉමිනා චත්ථං'යනාදිය කිය.

'චණ්ඩා'- දුෂ්ටය.

'ඵරුෂා'- කර්කශ, අක්කො සිස්සන්ති'- දස ආක්‍රොශ වස්තුන්ගෙන් බණන්නාහුය.

‘පරිභාසිස්සන්ති’- කීමෙක හෝ ශ්‍රමණ නම් වෙතිද? තට මෙය කරන්නෙමිසි තර්ජනය කරන්නාහුය.

‘එව මෙන්වා’- මෙහි මට මෙසේ වන්නේය.

‘දණ්ඩෙනා’- සතර රියන් දණ්ඩෙන් හෝ මුගුරෙන් හෝ

‘සත්ථෙනා’- එකම දැරීමාදියෙන්.

‘සත්ථහාරකං පරිසෙන්ති’- ප්‍රාණය නසන ආයුධ සොයති, මෙය ස්ථවිර තෙම තුන්වන පාරාජිකා වස්තුවෙහි අශූභ කථාව අසා ආත්ම භාවයෙන් පිළිකුල් කරණ අයට ආයුධ ගෙණ ඒම සඳහා කියේය.

‘දමුපසමෙනා’- දමො යනු ඉන්ද්‍රිය සංවරාදීන්ට මේ නමකි.

‘සච්චෙන දන්තො දමසා උපෙනො’- මෙහි ඉන්ද්‍රිය සංවරය දමයි කියන ලදී.

‘සදිසච්චා දමාවාගා’- මෙහි ප්‍රඥාව දමයි කියන ලදී.

‘දානෙන දමෙන සංයමෙන සච්ච වචනෙන’- මෙහි උපොසථ කර්මය දමයි කියන ලදී. මේ සූත්‍රයෙහි ඉවසීම දමයි දතයුත්තිය.

‘උපසමො’- එයටම පරියාය වචනයයි.

අථබො ආයස්මා පුණ්ණො’- මේ පුණ්ණ තෙම කවරෙක්ද? කුමක් හෙයින් මෙහි යනු කැමති වූයේද? මේ තෙම සුණාපරන්ත වාසියෙකි. සැවත්නුවර සැප නොවන විහරණ සලකා එහි යනු කැමති වූයේය. එහි මේ පිළිවෙළ කථාවයි.

‘සුණාපරන්ත’- මෙහි වනාහි එක වෙළඳ ගමක මේ සහෝදරයෝ දෙදෙනෙක් වූහ. ඔවුන්ගෙන් වැඩිමහල්ලා කිසි කලෙක කරත්ත පන්සියක් ගෙණ ජනපදයට ගොස් බඩු ගෙණෙයි. සමහර කලක බාලයාද බඩු ගෙණෙයි මේ කාලයෙහි බාලයා ගෙදර තබා දෙටු සහෝදරයා ගැල් පන්සිය ගෙණ ජනපද වාරිකාවෙහි හැසිරෙන්නේ පිළිවෙළින් සැවැත්නුවරට පැමිණ ජේතවනයට නුදුරෙහි ගැල් නවත්වා අනුභව කරණ ලද උදේ බත්කිස ඇත්තේ පිරිවර ජනයා විසින් පිරිවරණ ලද්දේ පහසු තැනක උන්නේය.

එකල්හි සැවැත්නුවර වාසිනු අනුභව කරණ ලද උදේ බත් කිස ඇත්තානු පෙහෙවස් ඉටා සුදු උතුරැසළ ඇත්තෝ බුදුන්

යම් තැනකද ධර්මය යම් තැනකද සංඝයා යම් තැනකද එයට නැමුණේ දකුණු දොරටුවෙන් නික්මී ජේතවනයට යත්. හෙතෙම ඔවුන් දැක 'මොහු කොහි යෙත්දැයි' එක් මනුෂ්‍යයෙක් විචාළේය.

'කිමෙක්ද ආයථී තෝ නොදනිතිද? ලෝකයෙහි බුද්ධ ධර්ම සංඝ රත්නයන්ගේ උපන් බව, මෙසේ මේ මහජනයා බුදුන් සම්පයේ බණ අසන්නට යේයයි'

'ඔහුට 'බුද්ධෝ යන වචනය සම් ආදිය සිද අරුට මිදුළු පැතිර ගෙන ගියේය. එකල තමාගේ පිරිස විසින් පිරිවරණ ලද්දේ ඒ පිරිස සමග විහාරයට ගොස් මිහිරි ශබ්දයෙන් බණ දෙසන බුදුන්ගේ පිරිස කෙළවර සිටියේ බණ අසා ප්‍රවෘජ්ජාවට ඉපදවීය.

එකල බුදුන් විසින් කාලය දැන පිරිස යැවූ කල්හි බුදුන් කරා එළඹ වැද සෙට පිණිස ආරාධනා කොට දෙවන දවස මඩුවක් කරවා අසුන් පනවා බුදුන් ප්‍රධාන මහා සංඝයාට මහදන්දී උදේ වැළඳුයේ උපොසථ අංගයන් අධිෂ්ඨාන කොට භාණ්ඩාගාරිකයා කැඳවා 'මෙතෙක් බඩු වියදම් කරණ ලදී. මෙතෙක් නොහරිණ ලදැයි' සියල්ල කියා මේ සම්පත්තිය මගේ බාල සහෝදරයාට දෙවයි සියල්ල බාරදී බුදුන් ලඟ මහණුව කර්මස්ථානය පිළිසරණ වූයේය.

එකල්හි කමටහණ මෙතෙහි කරණ ඔහුට කමටහණ නො වැටහෙයි. නැවත මෙසේ සිතූයේය. 'මේ ජනපදය මට සැප නැත මම බුදුන් සම්පයෙහි කමටහන ගෙන සියරට්ටම යන්නෙමි නම් ඉතා යෙහෙකැයි' එකල්හි පෙරවරු කාලයෙහි පිඩු පිණිස හැසිර සවස විවේකයෙන් නැගිට බුදුන් වෙත එළඹ කමටහණ කියවා සිංහනාදයන් සතක් නාද කරවා ගියේය. එයින් කියන ලදී. 'අථබ්බො ආයස්මා පුණ්ණො -පෙ- විහරතිති'-

'කොහි විසියේද? සතර තැනක විසූයේය.

1. 'සුනාපරන්තරට්ට ගොස් අම්බනට්ඨ පර්වතයෙහි වැස වෙළඳ ගමට පිඩු පිණිස ගියේය. එකල ඔහු බාල සොහොයුරා ඇදින ආහර දී ස්වාමී වෙත තැනක නොගොස් මෙහි වසවියයි' ප්‍රතිඥාකරවා එහිම වාසය කරවූයේය.

2 'එයින් සමුද්දගිරි විහාරයට ගියේය. එහි අයස්කාන්ත ගලින් පිරිසිදු කරණ ලද සක්මණක් ඇත. එහි සක්මන් කරන්ට කිසි සමර්ථ නොවෙයි එහි මුදෙ රැල ඇවිත් අයස්කාන්ත ගල්වල හැපී මහ ශබ්ද කරති. ස්ථවිර තෙම කමටහන මෙනෙහි කරන්නන්ට සැප විහරණය වේවායි මුද නිශ්ශබ්ද කරන්ට ඉටුයේය.

3 'එයින් මා තුළ පර්වතයට ගියේය. එහි පක්ෂි සමූහයා උත්සන්නය. රාත්‍රි දවල් දෙකේම ශබ්දය එකට බැඳුනාක් මෙනි. තෙරුන් වහන්සේ මෙනත අපහසුයයි.

4 එතනින් මකුලකාරාම විහාරයට ගියේය. එය වෙළඳ ගමට දුරක් නැත සම්පත් නැත. යාම ඒම සම්පූර්ණය. නිශ්ශබ්දය, විවේකය, තෙරුන් වහන්සේ මෙනත සැප පහසු යයි එහි රාත්‍රිස්ථාන දිවාස්ථානයන්ද සක්මන ආදියද කරවා වස් එළඹියේය. මෙසේ සතර තැනක විසූයේය.

නැවත එක දවසක් ඒ වස් කාලයෙහිම පන්සියක් වෙළෙන්දෝ මුදෙන් එතෙර යමුයයි නැවෙහි බඩු පැටවූහ. නැවට නගින දවස තෙරුන්ගේ බාල සොහොයුරා තෙරුන් වළඳවා තෙරුන්ගේ සමීයෙන් සිල් පද ගෙන වැඳ යන්නේ' ස්වාමීනි, මහ මුහුද නම් නො ඇදහිය යුතුය. නොයෙක් අත්තරා ඇත්තේය. අප ආවර්ජනය කරව් යයි' කියා නැවට නැංගේය.

නැව උතුම් වේගයෙන් යන්නී එක්තරා දිවයිනකට පැමිණුනේය. මනුෂ්‍යයෝ උදේ බත්කිස කරන්නෙමුයි දිවයිනට බැස්සෝ ඒ දිවයිනෙහි අත් කිසිවක් නැත. සඳුන් වනයම වූයේය. එකල එකෙක් වෑයෙන් ගසක් කොට රත්සඳුන් බව දැන මෙසේ කීයේය. 'පින්වතුනි, අපි ලාභය පිණිස පරසමුද්‍රායට යමු මෙයින් මතු ලාභයක් නම් නැත. සතර අගල් ගුලියක් ලක්ෂයක් වටින්නේය. ඉසිලිය යුතු බඩු උසුලා සඳුන් පුරවමුයි' ඔහු එසේ කළාහුය.

සඳුන් වෙනෙහි අධිගෘහිත මනුෂ්‍යයෝ කෝපව, මොවුන් විසින් අපේ සඳුන් වනය නසන ලද්දේය ඔවුන් මරන්නෙමුයි'

සිතා මෙහිම සියළු කැලය එක කුණපයක් වන්නේය. මුහුද මැද ඔවුන්ගේ නැව ගිල්වන්නෙමුයි' කිහි.

එකල ඔවුන් නැවට නැග මොහොතක් ගිය කලම ඉපදීමක් නංවා ඒ අමනුෂ්‍යයෝ බිය එලවන රූප පෙන්වූහ. බියවූ මනුෂ්‍යයෝ තමන්ගේ දෙවියන් වදිත්. තෙරුගේ බාල වූල පුණ්ණ කෙළෙඹියා 'මගේ සහෝදරයා අවශ්‍යවේවායි' තෙරුන්ගේ නම සිහි කරමින් සිටියේය. ස්ථවිර තෙමේද එකෙනෙහි ආවර්ජනා කොට ඔවුන්ගේ කරදරය දැන අහසට නැගී ඉදිරියේ සිටියේය.

අමනුෂ්‍යයෝ තෙරුන් දැක 'ආයඬ වූ පුණ්ණ ස්ථවිර ඒයයි' පහවූහ. උප්පාදිකය සංසිදුනේය. ස්ථවිර තෙම 'භය නොවවියයි' ඔවුන් අස්වසා 'කොහියනු කැමතිදැයි' විචාළේය.

'ස්වාමීනි, අපෙ සිය ස්ථානයටම යමුයයි' කිහි. තෙරුන් වහන්සේ නැව තලය පාගා මොවුන්ගේ කැමති ස්ථානයට යේවායි අධිෂ්ඨාන කෙළේය. වෙළෙන්දෝ ස්වකීය ස්ථානයට ගොස් ඒ පුවන අඹු දරුවන්ට කියා එව් තෙරුන් සරණ යමුයි පන්සියම තමාගේ පන්සියක් ස්ත්‍රීන් සමග තුන් සරණෙ පිහිටා උපාසක බව දැන්වූහ.

නැවත නැවෙන් බඩු බා තෙරුන්ට එක කොටසක් කොට 'ස්වාමීනි, මේ ඔබගේ කොටසයයි' කිහි.

තෙරුන් වහන්සේ මට වෙනම කොටසක් ඕනෑ නැත. තොප විසින් බුදුන් දක්නාලදද?

නැත. ස්වාමීනි.

'එසේනම් මෙයින් බුදුන්ට මංඬල මාලයක් කරව් මෙසේ බුදුන් දකින්නහුයයි'

ඔහු 'ස්වාමීනි, හොඳයයි' ඒ කොටසින්ද තමාගේ කොටසින්ද මංඬලමාලය කරන්ට පටන්ගත්තාහුය. සර්වඥයන් වහන්සේද පටන්ගත් කාලයෙහි පටන් පරිභොග කෙළේය.

ආරක්ෂක මනුෂ්‍යයෝ රාත්‍රි එළිය දැක මහේශාකෂ දෙවියෙක් ඇතැයි සංඥා කළාහුය. උපාසකයෝ මංඬල මාලයද සංඝයාට සෙනසුන්ද නිමවා දානසම්භාරයද සදා 'ස්වාමීනි, අප විසින් තමාගේ කෘතෘය කරණ ලදී. බුදුන් කැඳවවියයි තෙරුන්ට සැල කලහ.

තෙරුන් වහන්සේ සවස් කාලයෙහි ඉරිධියෙන් සැවැත් නුවරට ගොස් 'ස්වාමීනි වෙළඳ ගම වැස්සෝ නුඹ වහන්සේ දකිනු කැමැත්තෝය. ඔවුන්ට අනුකම්පා කරවියයි' බුදුන්ට යාඥා කළාය. සර්වඥයන් වහන්සේ ඉවසුයේය.

තෙරුන් වහන්සේ බුදුන්ගේ ඉවසීම දැන ස්වකීය ස්ථානයටම නැවත ආයේය. සර්වඥයන් වහන්සේ අනඳ තෙරුන් ඇමතුයේය. 'ආනන්දය, හෙට සුනාපරන්තයෙහි වෙළඳ ගමේ පිඩු පිණිස හැසිරෙන්නෙ. තෝ එකක් අඩු පන්සියක් හික්ෂුන්ට සලාක දෙවයි.'

'තෙරුන් වහන්සේ 'ස්වාමීනි, හොඳයයි' සංඝයාට එම කාරණය සැලකොට අහසින් යන හික්ෂුහු සලාක ගණිත් වායයි කීයේය.

එදවස කුණ්ඩධාන ස්ථවිර තෙම පළමු සලාකය ගත්තේය. වෙළඳගම වාසිහුද හෙට සර්වඥයන් වහන්සේ වඩින්නේයයි ගම මැද මඩුවක් කොට දානය සැදූහ. සර්වඥයන් වහන්සේ උදේම ශරීරය ප්‍රතිෂ්ඨාගතයකොට ගඳකිළියට වැඩ පලසමවනට පැමිණ උන්නේය.

ශක්‍රයාගේ පඩිපුල් අස්න උනු වූයේය. හෙතෙම මේ කුමක්දැයි කල්පනා කොට බුදුන්ගේ සුණාපරන්ත ගමන දැක විශ්වකර්මයා ඇමතුයේය. 'දරුව, සර්වඥයන්වහන්සේ අද තුන්සියක් පමණ යොදුන් පිණිඩපාතේ යන්නේය. පන්සියක් කුටාගාර මවා ජේතවන ද්වාරකොටු මස්තකයෙහි ගමන සූදානම් කොට තබවයි' හෙතෙම එසේ කෙළේය.

බුදුන්ගේ කුටාගාරය මුඛ හතරක් වූයේය. දෙඅගසව්වන්ට මුඛ දෙකක්ද සෙස්ස එක මුඛයද විය. සර්වඥයන් වහන්සේ ගඳකිළියෙන් නික්ම පිළිවෙළින් තබන ලද කුළු ගෙවල් අතුරෙන් උතුම් කුටාගාරයට පිවිසියේය. දෙඅග සව්වන් ආදිකොට එකුන්සියක් හික්ෂුහුද කුළුගෙවලට ගියාහුය.

එක කුටාගාරයක් සිස්විය. කුළු ගෙවල් සියය අහසෙහි ඉල්පුනාහුය. සර්වඥයන් වහන්සේ සව්වබන්ධ නම් පර්වතයට පැමිණ කුටාගාරය අහසෙහි තබා ඒ පර්වතයෙහි සව්වබන්ධ නම් මිත්ථායාදාෂ්ටික තාපසතෙම මහාජනයාට මිත්ථායාදාෂ්ටිය

උගන්වන්නේ ලාභයෙන් හා කීර්තියෙන් අගතැන් පැමිණ වාසය කරයි. ඔහුගේ ඇතුළු සැලියේ ඇතුළත පහනක් මෙන් රහත් වීමට හේතුව බබලයි. එය දැක ඔහුට බණ කියන්නෙමියි' ගොස් බණ කියේය. තාපස තෙම දේශනාව ගේ කෙළවර රහත් වූයේය. ඔහුට මාර්ගයෙන්ම අභිඥාව පැමිණියාය. එහි භික්ෂුව ඉර්ධිමය පාත්‍ර සිවුරුධාරීව කුටාගාරයට ප්‍රවිෂ්ට විය.

'සර්වඥයන් වහන්සේ කුළු ගෙවලට පැමිණි පන්සියක් භික්ෂූන් සමග වෙළඳ ගමට ගොස් කුළුගෙවල් අදෘෂ්‍යමාන කොට වෙළඳ ගමට ගියේය. වෙළෙන්දෝ බුදුන් ප්‍රධාන භික්ෂූ සංඝයාට මහදන් දී සර්වඥයන් වහන්සේ මකුලකාරාමයට පැමිණවූහ. සර්වඥයන් වහන්සේ මංඩලමාලයට වැඩියේය. මහජනයා සර්වඥයන් වහන්සේ ශරීරයේ විඩාව යම්තාක් සංසිදුවායි උදේ බත්කිස කොට පෙහෙවස් සමාදන්ව බොහෝ මල්ද සුවඳද ගෙණ බණ ඇසීම පිණිස ආරාමයට නැවත ගියේය.

සර්වඥයන් වහන්සේ බණ කියේය. මහාජනයාට බන්ධනයෙන් මිදීම වූයේය, මහත් බුද්ධ කෝලාහලය වූයේය. සර්වඥයන් වහන්සේ මහාජනයාට සංග්‍රහ පිණිස කීප දවසක් එහි විසූයේය. අරුණ මහ ගඳකිලියෙහි නැංවූයේය. එහි දවස් කීපයක් වැස වාණිජ ගමේ පිණ්ඩපාතෙ ගොස් 'තෝ මෙහිම වසවයි' පුණ්ණ තෙරුන් නවත්වා අතරෙහි නර්මදා නම් ගඟක් ඇත එයගේ ඉවුරට ගියේය. නර්මදා නාගරාජයා බුදුන්ට පෙර ගමන් කොට නාග ලෝකයට පමුණුවා තුණුරුවන්ට සත්කාර කෙළේය. සර්වඥයන් වහන්සේ ඔහුට බණ කියා නාග භවනයෙන් නික්මුණේය.

හෙතෙම 'ස්වාමීනි, මට පිදිය යුත්තක් දෙවියයි ඉල්ලිය සර්වඥයන් වහන්සේ නර්මදා ගංඉවුරේ පා චෛත්‍යයක් පෙන්නුවේය. එය ධූල ආකල වැසෙයි ගිය කල්හි ඇරෙයි මහා සත්කාරයට පැමිණියේ වූයේය.

සර්වඥයන් වහන්සේ එයින් නික්ම සච්චබද්ධ පර්වතයට ගොස් සච්චබන්ධයාට මෙසේ කියේය. 'තා විසින් මහාජනයා අපාය මාර්ගයෙහි බස්වහිය. තෝ මෙහිම වාසය කොට මොවුන් ගේ ලබ්ධිය හැර නිවන්මගෙහි පිහිටුවවයි' හෙතෙමේද පිදිය

යුත්තක් ඉල්ලිය. සර්වඥයන් වහන්සේ සන ගල් පිටෙහි තෙත් මැටි පිඩෙක සලකුණක් මෙන් පාද චෛත්‍යය පෙන්නුවේය. එයින් ජේතවනයටම ගියේය. ඒ කාරණය සඳහා 'තෙතෙ වත්තරවස්සෙන' ආදිය කියන ලදී.

'පරිනිබ්බායි' - නිරූපධිශෛ නිර්වාණ ධාතුයෙන් පිරිණිවන් පෑයේය. මහජන තෙම තෙරුන්ට සත් දවසක් ශරීර පූජා කොට බොහෝ සුවද දර එක් කොට ශරීරය දවා ධාතු ගෙණ චෛත්‍යයක් කෙළේය.

'සම්බහුලං භික්ඛු' - තෙරුන්ගේ සොහොනෙහි සිටිය භික්ෂුහුය, සියළු තැන සෙස්ස ප්‍රසිද්ධයි.

(පුණ්ණොවාද සූත්‍රය නිමි)

4 නන්දකොවාද සූත්‍ර වර්ණනාව.

'එවං මෙසුතං' - නන්දකොවාදයයි.

එහි 'තෙනබොපන සමයෙන' - භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මහා ප්‍රජාපතිය විසින් යාඥා කරණ ලද්දේ භික්ෂුණි සංඝයා යවා භික්ෂු සංඝයා රැස්කරවා ස්ථවිර භික්ෂුහු වාරයෙන් භික්ෂුණීන්ට අවවාද කෙරෙත්වායි සංඝයාට භාර කළේය. ඒ සඳහා මෙය කියන ලදී.

එහි 'පරියායෙනා' - වාරයෙන්.

'න ඉච්ඡති' - තමාගේ වාරය පැමිණි කල්හි දුර ගමකට හෝ ගොස් ඉදිකටු කර්මාදිය හෝ ආරම්භ කොට 'මෙනම් අතන්තාහට ප්‍රමාදයයි කියවයි' මේ අවවාදය පරියායෙන් වනාහි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ නන්ද තෙරුන්ටම බාර කළේය.

කුමක් හෙයින්ද? මේ භික්ෂුණීන්ට තෙරුන් දැක සිත එකඟ වෙයි පැහැදෙයි, එහෙයින් ඒ භික්ෂුණීහු ඔහුගේ අවවාදය අසනු කැමැත්තහුය. ඒ නිසා සර්වඥයන් වහන්සේ නන්දක තෙම තමාගේ වාරය පැමිණි කල්හි අවවාදය දෙන්නේය. බණ කථාව කියන්නේයයි වාරයෙන් අවවාදය කෙළේය.

ස්ථවිර තෙම තමාගේ වාරය නොකරයි, එය කුමක් හෙයින්ද ඒ භික්ෂුණිහු පෙර දඹදිව රාජ්‍යය කරවන කල්හි තෙරුන්ගේ අන්තඃපුර ස්ත්‍රීහු වූහ. තෙරුන් වහන්සේ පූර්වෙනිවාසඥානයෙන් ඒ කාරණය දැන මෙසේ සිතුයේය. මේ භික්ෂුණි සමූහයා මැද උන්නාවූ මා උපමාද, කරුණුද, ගණහැර දක්වා බණ කියන්නහු දැක අනික් පෙර විසූ කදපිළිවෙල දන්නා නුවණ ඇති භික්ෂුවක් මේ කාරණය බලා ආයුෂ්මත් නන්දකයා අද දක්වාත් ඕරෝධයන් නොහරියි, ආයුෂ්මත් තෙම ස්ත්‍රීන් විසින් පිරිවරණ ලද්දේ හොඳියයි කියයුතුයයි සිතන්නේය.

මේ කාරණය බලන ස්ථවිරයන් වහන්සේ තමාගේ වාරය නොකරයි. මේ භික්ෂුණින්ට තෙරුන්ගේම දේශනාව සැපව තේයයි දැන එකල භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ආයුෂ්මත් නන්දයාට ආමන්ත්‍රණය කළේය.

පෙර ඒ භික්ෂුණින්ගේ ඔහුට ඒ රෝධ බව දැනගැනීමට මේ කථාවස්තුවයි. පෙර වනාහි බරණැස් නුවර පන්සියක් දාසයෝද පන්සියක් දාසිහුද යන ජංඝ දහසක් එකට කර්මාන්ත කොට එක තැනක විසූයේය. මේ නන්ද තෙරුන් වහන්සේ ඒ කාලයෙහි වැඩිමල් දාසයාය. ගොතමීය වැඩිමල් දාසිය, ඕ තොමෝ වැඩිමල් දාසයාට භාය්‍යාව විය. පණ්ඩිතය, දක්ෂය, දහසක් දෙනාම පිංකම් කරන්නේ එක්වම කරයි.

එකල වස්වසන කාලයෙහි පසේබුදුවරු පස්නමක් නන්ද මූලක පඬිභාරයෙන් ඉසිපතනයට බැස නුවර පිඩු පිණිස හැසිර ඉසිපතනයටම ගොස් වස්වැසීමට කුටියක් පිණිස හස්තකර්මය ඉල්ලමුයයි සිවුරු පොරවා සවස් කාලයෙහි නුවරට ගොස් සිටුගේ ගෙදොර සිටියාහුය. වැඩිමල් දාසිය කලය ගෙණ පැන් තොටට යන්නී නුවරට වඩින පසේ බුදුන් දැක්කාය. සිටු තෙම ඔවුන්ගේ පැමිණි කාලයෙහි කාරණය අසා 'අපට ඉඩ නැත යෙත්වායි' කීයේය.

එකල්හි නුවරින් නික්මෙන ඔවුන් කලය අරගන පිවිසෙන වැඩිමහල් දාසිය දැක කලය තබා නැමී වැද මුව වසාගත' ස්වාමීන් වහන්සේලා නුවරට පැමිණි හැටියේම නික්මෙන්නාහුය.

‘මොකක්දැයි’ විචාළාය.

වස් වැසීමට ගෙයක් පිණිස හස්ත කර්මයක් ඉල්ලීමට ආවෙමුය
‘ලැබුණද?’

‘ස්වාමීනි, නැත. උපාසිකාවයි.

‘කිමෙක්ද?’ ඒ ගෙය අධිපතියන් විසින්ම කළ යුත්තිද?
දුප්පතුන් විසිනුත් කළ හැකිද?’

යම්කිසි කෙනෙකුට කළ හැක.

‘හොඳයි, ස්වාමීනි, අපි කරන්නෙමු හෙට මගේ හික්ෂාව
ගණිවියයි’ ආරාධනා කොට චතුර ගෙණ ගොස් නැවත කලය
ගෙණ ඇවිත්, ‘තොට මාර්ගයේ සිට පැමිණි පැමිණි අවශේෂ
දාසිහු මෙහිම වව්වියයි’ කියා සියළුදෙනාගේ පැමිණි වේලෙහි
මෙසේ කීවාය.

‘දරුවෙනි, නිතරම අනුන්ට දාසකම් කරව්ද නොහොත්
දාස බැවින් මිඳෙන්ට කැමැත්තහුද?’

‘ආයඨාවෙනි, අදම මිඳෙන්ට කැමැත්තෙමුයි’

‘ඉදින් එසේ නම් මා විසින් පසේබුදුන් පස්තමක් හස්ත
කර්මය නොලැබ සෙට දනට ආරාධනා කරණ ලදී. තොපගේ
හිමියන් විසින් එක දවසක් හස්තකර්මය දෙවව්වියයි’

ඇලා යහපතැයි පිළිගෙන සවස කැලයෙන් ආ කැලයෙහි
හිමියන් කීවාහුය. ඔව්හු යහපතැයි වැඩිමහල් දාසයාගේ ගෙදරට
රැස්වූහ.

එකල වැඩිමහල් දාසිය ඔවුන්ට ‘දරුවනි, සෙට පසේ
බුදුවරයින්ට හස්තකර්මය දෙව්වියයි’ අනුසස් කියා යමෙක්
අකමැතිද, ඔවුන්ට දැඩිකොට අවවාදයෙන් සතුටු කර වූයේය.

ඇය දෙවන දිනයෙහි පසේබුදුවරුන්ට දන්දී සියළු දාස
පුත්‍රයන්ට සංඥා දුන්නේය. ඔහු එකණෙහිම කැලයට ගොස්
ද්‍රව්‍ය සම්භාරයන් එක්කොට සීය සීය වී එක එක ගෙය
සක්මන්මළ ආදිය සහිත කොට ඇඳ පුටුද පැන් බොන භාජන
ආදිය තබා පසේබුදුවරයින්ට තුන්මාසයක් මාසයට ආරාධනා
කොට වාර දානය ඵලවූහ.

යමෙකුට තමාගේ වාරයට නොහැකිද එය වැඩිමල්
දාසියගේ ගෙදරින් ගෙණ දෙයි. මෙසේ තුන්මාසයක් උපස්ථාන

කොට වැඩිමහල් දාසිය එක එක දාසයාට එක එක වස්ත්‍රය හැරවූයේය. මහත් වස්ත්‍ර පන්සියක් විය. එය සකස් කොට සිවුරු හරිගස්සා පසේබුදුවරයන්ට දුන්නේය. පසේබුදුවරු පහසු තැනකට වැඩියාහුය.

එය දහසක් දෙනාද එකට කුසල් කොට මරණින් මතු දිව්‍යලෝකයෙහි උපන්නේය. ඒ පන්සියක් ස්ත්‍රීහු කලින් කල ඒ පන්සියක් පුරිසයන්ගේ ගෙවල්වල උපන්නාහුය. සමහර කාලවල සියළුදෙනාම වැඩිමහල් දාසයාගේ ගෙය වෙති. නැවත එක කාලයක වැඩිමහල් දාසයා දෙව්ලොවින් වූනව රජකුලයෙහි උපන්නේය. ඒ පන්සියක් දිව්‍ය ස්ත්‍රීහුද මහත් සම්පත් ඇති කුලවල ඉපදී රාජ්‍යයෙහි සිටි ඔහුගේ ගෙට ගියාහුය.

මේ ක්‍රමයෙන් සැරිසරන්නීහු අපේ බුදුන්ගේ කාලයෙහි කෝලිය නුවරද දෙව්දහ නුවරද ක්ෂත්‍රිය කුලවල උපන්නාහ. නන්ද තෙරුන් වහන්සේ මහණුව රහත්විය. වැඩි මහල් දාසී දියණිය වයසට පැමිණ සුද්ධොදන මහරජගේ අග මෙහෙසි තනතුරෙහි සිටියාය. අනික් අයද ඒ ඒ රාජපුත්‍රයන්ගේම ගෙවලට ගියෝය. ඇලාගේ ස්වාමිවූ රාජකුමාරයෝ පන්සිය උදකවුම්බව ඩබරයෙහිදී බුදුන්ගේ බණ අසා මහණ වූහ. රාජ දියණියෝද ඔවුන්ගේ කලකිරුණු බවට අස්නක් යැවූහ, කලකිරුණු ඔවුන් කුණාලවිලට ගෙන ගොස් බුදුන් වහන්සේ සෝවාන් ඵලයෙහි පිහිටුවා මහා සමය සූත්‍රය දෙසූ දවසෙහි රහත්බවෙහි පිහිට වූයේය.

ඒ පන්සියක් රාජදියණියෝ නික්ම ගොස් මහා ප්‍රජාපතියගේ ලග මහණ වූහ. මේ නන්දක තෙමේ ඒ හික්ෂුණිහු ඇලාමයයි මෙසේ මේ කථාව දත යුතුයි.

රාජකාරාමෝ - පසේනදි රජ විසින් කරවන ලද නුවරට දකුණින් ථූපාරාමය සමාන තන්හි විහාරයයි

'සම්මප්පඤ්ඤාය සුදිට්ඨා' - කාරණයෙන් විදර්ශනා ප්‍රඥාවෙන් අවකාශවූ පරිදි දකින ලද.

'තජ්ජං තජ්ජන්ති' - ඒ ඒ ස්වභාවය, අර්ථ වශයෙන් ඒ ඒ ප්‍රත්‍යය නිසා ඒ ඒ වේදනාවෝ උපදිත්තයයි කියන ලද වෙයි.

‘පගෙවස්ස ඡායා’- මුල් ආදිය නිසා උපන් සෙවන පළමු කොට අනිත්‍යය.

‘අනුපතච්චා’- අනුව ගසා එහි මස් පිඩු පිඩු කොට හම අලලමින් මාංස ශරීරය නසයි නම්. සම වටකොට මස් අලලන්නේ හම කය නසති, මෙය නොකොට.

‘විලිමංස නහාරුබන්ධනං’- හමෙහි ලග්නවූ සියල්ල විලිමංස නම්.

‘අන්තර කිලෙස සංයොජන බන්ධනං’- සියල්ල අන්තර කිලේශය සඳහා කියන ලදී.

‘සත්තබොපතිමා’- කුමක් හෙයින් කියේද? යම් ප්‍රඥාවක් මේ කෙලෙස් සිද්ධිය කියන ලද්ද ඕ නොමෝ හුදකලාව තමාගේ ස්වභාවයෙන් සිදිනට නොහැකිය. කෙටේරියට හැක්කේ යම්සේද එමෙනි. කෙටේරිය තමාගේ ධර්මතාවෙන් සිද්ධ යුත්ත නොසිද්ද, පුරුෂයාගේ උත්සාහය නිසා සිද්ද, එසේම ෂට්ඛොප්පකංගයන් හැර නුවණ කෙලෙස් සිදිනට හැකි වෙයිද එසේම මෙසේ කිය.

‘තෙනහි’- යම් කාරණයකින් තා විසින් අධ්‍යාත්මක සය ආයතන සය බාහිර සය විඤ්ඤාණකයෙහි පහත් උපමාව වෘක්ෂ උපමාව ගාවුපමාවද පෙන්වා බොප්පකංග සතින් ආශ්‍රව ක්ෂයෙන් දේශනාව නිමවන ලදී ඒ කාරණයෙන් තෝ හෙටද ඒ භික්ෂුනීන්ට ඒ අවවාදයෙන්ම අවවාද කරවයි.

‘සාසොතාපන්නා’- යම් ඒ තැනැත්තියක් ගුණවලින් සියල්ලට පසු වූවාද ඕ සෝවාන් විය. සෙසු අය සකෘදාගමීද අනාගාමීද රහත්වූහ. ඉදින් එසේවී නම් කෙසේ අදහස සම්පූර්ණ වූවාද යම් භික්ෂුනියකට මෙබඳු සිතක් විය. කවර කලක මම ආයථීවූ ස්ථවිරයන්ගේ බණ අසන්නී ඒ ආසනයෙහිම සෝවාන්ඵලය ප්‍රත්‍යක්ෂ කරන්නෙමියයි’ ඕ සෝවාන් ඵලය ප්‍රත්‍යක්ෂ කෙළේය. යම් තැනැත්තියකට සකෘදාගාමී ඵලය රහත් ඵලය වූයේද ඕ නොමෝ අරහත්වය ප්‍රත්‍යක්ෂ කෙළේය. එයින් ස්ථවරයන් වහන්සේ වදාළේය. ‘අත්තමනාවෙව පරිපුණ්ණ සංකප්පාවාති’

(නන්දකොවාද සූත්‍රය නිමි.)

5. රාහුලොවාද සූත්‍ර වර්ණනාව.

‘එවං මෙ සූතං’- රාහුලොවාද සූත්‍රයයි.

එහි ‘විමුක්ති පරිපාවනියා’;- විමුක්තිය මෝරවානුයි විමුක්ති පරිපාවනිය නම්.

‘ධම්මා’- පසළොස් ධර්මය ඔහු සද්ධිනද්‍රියාදීන්ගේ පිරිසිදු වීමට කාරණා වශයෙන් දත යුතුයි. මෙය කියන ලදී’

සර්ධාව නැති පුද්ගලයා හරින්නාහට සර්ධාව ඇති පුද්ගලයා සේවනය කරන්නාහට ප්‍රසාදය ඇතිවිය යුතු සූත්‍රය සිහි කරන්නාහටය. යන මේ ආකාර තුනෙන් සද්ධිනද්‍රිය පිරිසිදු වෙයි.

2. කුසිත පුද්ගලයා දුරු කරණ වියථ්වත් පුද්ගලයා සේවනය කරන්නාහට සමාග් ප්‍රධානය සිහිකරන්නා හටය යන මේ තුන් ආකාරයෙන් විරියෙනද්‍රිය පිරිසිදු වෙයි.

3. මුලාසිහිය ඇති පුද්ගලයා දුරු කරන සිහිය ඇති පුද්ගලයා සේවනය කරන සතිපට්ඨානය සිහි කිරීමෙන් යන මේ කාරණා තුනෙන් සතිනද්‍රිය පිරිසිදු වෙයි.

4. නොසංසිදුනු පුද්ගලයා දුරු කිරීමෙන් සංසිදුනු පුද්ගලයා සේවනය කිරීමෙන් ධ්‍යාන විමොක්ෂයත් සිහි කිරීමෙන් යන මේ තුන් ආකාරයෙන් සමාධිනද්‍රිය පිරිසිදු වෙයි.

5. නුවණ නැති අය හැරීමෙන් නුවණ ඇත්තා සේවනය කිරීමෙන් ගැඹුරු නුවණ ඇති ආවායථියා ප්‍රත්‍යාවේක්ෂා කිරීමෙන් යන මේ තුන් ආකාරයෙන් පඤ්ඤානද්‍රිය පිරිසිදු වෙයි.

මෙසේ පංච පුද්ගලයන් හැරීමෙන් පුද්ගලයන් පස්දෙනා සේවනයෙන් සූත්‍රස්ථිත්ථ පස සිහි කිරීමෙන් යන මේ පසළොස් ආකාරයෙන් මේ පංචෙනද්‍රියෝ පිරිසිදු වෙති.

විමුක්තිය මුහුකර යන අනිකුළු පසළොස් ධර්ම කෙනෙක් වෙති. සර්ධා පස්වෙති මේ ඉන්ද්‍රියෝය.

1. අනිත්‍ය සංඥාවය.

2. අනිත්‍යයෙහි දුක් සංඥාවය.

3. දුකෙහි අනත්ත සංඥාවය.

4. පහාන සඤ්ඤාවය.

5. විරා සඤ්ඤා යන මේ පස නිබ්බේධීය සඤ්ඤාය. මෙසිය තෙරුන්ට කියන ලද කල්‍යාණමිත්ත ආදී පංච ධර්මයෝය.

කොයි වෙලාවක සර්වඥයන් වහන්සේට මේ සිත වූයේද උදේ ලෝකය බලමින් සිටියදීය.

‘අනෙකානි දෙවතා සහස්සානි’- ආයුෂ්මත් රාහුලයන් විසින් පියුමතුරා බුදුන්ගේ පාමුල පාලිත නාගරාජ කාලයෙහි ප්‍රාර්ථනාව තබන්නහු සමග ප්‍රාර්ථනාව තබන ලද දෙවතාවෝය. ඔවුන් අතරෙන් සමහරෙක් භූමාටු දෙවියෝය. සමහරෙක් ආකාශස්ථ දෙවියෝය. සමහරෙක් වාතූර්මභාරාජිකයෝය. ඇතමෙක් දිව්‍ය ලෝකයෙහිය. ඇතමෙක් බ්‍රහ්ම ලෝකයෙහි උපන්නාහ. මේ දවසෙහි සියල්ලෝම එකතැන අන්ධවනයෙහිම රැස්වූහ.

‘ධම්ම චක්ඛුනං’- උපාලි ඕවාද දීසනඬ සූත්‍රයන්හි ප්‍රථම මාර්ගය ධර්ම චක්ෂුසයි කියන ලදී.

බුන්මායු සූත්‍රයෙහි තුන් ඵලයෝය. මේ සූත්‍රයෙහි මාර්ග සතරද ඵල සතරද ධර්ම චක්ෂුසයි දත යුත්තාහුය. එහි කිසි දෙවියෙක් සෝවාන් වූහ. කිසිවෙක් සකෘදාගාමීද අනාගාමීද රහන්ද වූහ. ඔවුන්ගේ මෙපමණ කැසි ගණන් වශයෙන් පිරිසිදීමක් නැත. සෙස්ස සියළු තැන්හි ප්‍රසිද්ධමැයි.

(රාහුලොවාද සූත්‍රය නිමි)

6. ඡජක්ක සූත්‍ර වර්ණනාව.

‘එවං මෙ සූතං’- ඡජක්ක සූත්‍රයයි.

එහි ‘ආදි කල්‍යාණං’- මූල යහපත්ය, හොඳය, නිර්දෝෂ කොට දේශනා කරන්නෙමි. මැද කෙළවරයන්හිද මෙම ක්‍රම යයි. මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ අරියවංසය පද නවයකින්ද මහා සතිපට්ඨානය සතකින්ද මහා අස්සපුරය පද සතකින්ම ස්තුති කෙළේය. මේ සූත්‍රය පද නවයකින් ස්තුති කළේයයි දත යුත්තාහුය.

‘වෙදිතඛිබානි’- විදර්ශනා සහිත මාර්ගයෙන් යයි දත යුත්තාහුය. මනායතයෙන් ත්‍රිභූමක සිතම කියන ලදී. ධර්මායතනෙන් පිටත්‍රිභූමක ධර්මයෝද මනො විඤ්ඤාණයෙන් දෙකක් හැර පංච විඤ්ඤාණයන්ද සෙසු විසි දෙවැදෑරුම්

ලොකික විපාක සිතද ස්පර්ශ වේදනාව යථොක්ත විපාක විඤ්ඤාණය හා යුක්ත වන්නීය.

'තණ්හා' - විපාක වේදනා ප්‍රත්‍යයෝ ජවනක්ෂණයෙහි උපත් තෘෂ්ණාවයි

'චක්ඛුං අත්තා' - එක්වූ අනුසන්ධියයි. යට කියන ලද සත්‍ය දෙදෙනාගේ අනාත්ම භව දැක්වීම පිණිස මේ දේශනාව පටන්ගන්නා ලදී.

එහි 'ණ උප්පජ්ජති' - නොයෙදෙයි.

'චෙති' - පහවෙයි. නිරුද්ධ වෙයි.

'අයං ඛො පන භික්ඛවෙ' - මෙයද එක්වූ අනුසන්ධියයි. මේ දේශනාව තුන් ආකාර ග්‍රහණයන්ගේ වශයෙන් ව්‍යාප්තියයිදැකියත්, දුක්ඛ සමුදයෝයයි සත්‍ය දෙකගේ වශයෙන් ව්‍යාප්තිය දක්වන්නටයයිද කියති.

'එතං මම' - යනාදියෙහි තෘෂ්ණා මාන දෘෂ්ටිත්ගේ ගැණීමම දත යුත්තිය.

'සමනුපස්සති' - ගැණීම් වශයෙන් දකියි. මෙසේ ව්‍යාප්තිය දක්වා දැන් තුන් ගැණීමයන්ගේ හැරීම් වශයෙන් නිරෝධය මාර්ගයයි මේ සත්‍ය දෙදෙනාගේ වශයෙන් විචර්තය දක්වන්නට 'අයං ඛොපන' ආදිය කීයේය.

'නෙතං මම' - මේ ආදිය තෘෂ්ණාදීන්ගේ ප්‍රතිසෙධ වචනයෝය.

'සමනුපස්සති' - අනිත්‍යය දුක්ඛ අනාත්මයයි දකියි. මෙසේ විචට්ටව දක්වා දැන් තුන් අනුසයන්ගේ වශයෙන් නැවත චට්ටය දක්වන්නට 'චක්ඛුංච භික්ඛවෙ' - යනාදිය කීයේය.

එහි 'අර්හතන්දති' - ආදිය තෘෂ්ණා දෘෂ්ටි වශයෙන් කියන ලද්දාහුය.

'අනුසෙති' - ප්‍රහීන නොවූයේ වෙයි.

'දුක්ඛස්සා' - ව්‍යාප්ත දුක්ඛ කෙලෙස් දුක්ඛගේ මෙසේ තුන් අනුසයවන්ගේ වශයෙන් ව්‍යාප්ත කියා දැන් ඔවුන්ට විරුද්ධ වශයෙන් විචට්ටය දක්වන්නේ නැවත 'චක්ඛුංචා' ආදිය කීයේය.

'අවිජ්ජං පනායා' - ව්‍යාප්ත අවිද්‍යාව හැර.

'විජ්ජං' - රහත් මාර්ග විද්‍යාව උපදවා.

'යාන මෙතං විජ්ජති' - මෙතෙක් කථා මාර්ගයෙන් වට්ට විවට්ට වශයෙන් දේශනාව මස්තකයට පමුණුවා නැවත එයම පිටුකොට දක්වන්නේ 'එවං පස්සං භික්ඛවෙ' යනාදිය කියේය.

'සට්ඨි මත්තානං භික්ඛුනං' - මෙහි මෙය පුදුමයක් නොවෙයි. යම් කාලයක බුදුන් දේශනා කරණ කල්හි සැටක් භික්ෂුහු රහත්වූහ. මේ සූත්‍රය දම් සෙනෙවි තෙරුන් කී කල්හි සැටක් භික්ෂුහු රහත්වූහ. මහ මුගලන් තෙර කී කල්හිද අසූ මහ තෙරුන් කී කල්හිද පැමිණියාහුමය. මෙයද පුදුම නැත. ඒ ශ්‍රාවකයෝ මහාභිඥා ලාභිහුය.

මෑත කාලයෙහි ලංකාදීපයෙහි මලියදේව තෙරුන් වහන්සේ ලොවාමහාප්‍රාසාදයෙහි මේ සූත්‍රය කියේය.

එකලද සැටක් භික්ෂුහු රහත් වූහ. ලෝහප්‍රාසාදයෙහි යම් සේද එසේම මහා මණ්ඩපයෙහිද මේ සූත්‍රය තෙරුන් වහන්සේ කියේය. මහ වෙහෙරින් නික්ම වේතිය පර්වතයට ගියේය. එහිද කියේය. එයින් සාකිය වංස විහාරයෙහිද කුටාලි විහාරයෙහි ඇතුල් ගෙහිද මුතියංගණයෙහි වාතක පර්වතයෙහි නැගෙනහිර ගෙහිද දීඝවාපියෙහි ලොකන්දරයෙහි ගාමෙණ්ඩ වාලයෙහි කියේය ඒ ඒ ස්ථානයන්හි සැට සැට භික්ෂුහු රහත් වූහ. එයින් නික්මී ස්ථවිරයන් වහන්සේ සිතුල් පව්වට ගියේය.

එකල්හිද සිතුල්පව් විහාරයෙහි අතිරේක සැට වයස් ඇති මහා ස්ථවිර තෙම මහ පොකුණෙහි කුරුවක තීර්ථ නම් වැසුණු ස්ථානයක් ඇත. එහි ස්ථවිරයන් වහන්සේ නාන්තෙමියි බැස්සහු මලියදේව තෙරුන් වහන්සේ ඔහුගේ ළඟට ගොස් "ස්වාමීනි, නහවම්දැයි" කීය. ස්ථවිර තෙම කථාවෙන්ම 'මලියදේව නම් කෙනෙක් ඇත්තේයයි' කියති.

මේ ඒ තෙමේ වන්නේයයි දැන 'තෝ දේව දැයි' කියේය. "එසේය ස්වාමීනි"

'ඇවත මට සැට වර්ෂයක්ය. කිසිවෙක් ශරීරය අතින් ස්පර්ශ කරන්ට නොලැබුණේය. 'තෝ නාවවයි' ගොඩවී ඉවුරෙ උන්නේය.

ස්ථවිරතෙම සියළු අත් පා ආදී පරිකර්ම කොට මහ තෙරුන් නැහැවූයේය.

එදවස බණ අසන දිනයක් වෙයි. එකල්හි මහා ස්ථවිර තෙම 'දෙවය, අපට දම් දෙසීමට සුදුසුයයි' කීයේය.

ස්ථවිරතෙම 'යහපත. ස්වාමීනි' යි පිළිගත්තේය. ඉර බැසි කල ධර්මශ්‍රවනයට සොසා කළහ ඉක්මුණාවූ සැට වයස් ඇති සැටක් මහා තෙරවරු බණ ඇසීම ගියාහුය. දේව ස්ථවිර තෙම පද කීමගේ අවසානයෙහි මේ සූත්‍රය ඇරඹුයේය. සූත්‍රයාගේ කෙළවර සැටක් මහ තෙරහු රහත් වූහ.

එයින් තිස්සමහ විහාරයට ගොස් කීයේය. එහිද සැටක් තෙරහු, එයින් කැලණියට ගොස් නාගමහවෙහෙර කලකව්ෂ ගමෙහි කීයේය එහිදී සැටක් තෙරහු රහත් වූහ. එයින් එහි දහහතර වෙනි දින යට ප්‍රාසාදයෙහි කීයේය. එහිද සැටක් තෙරහු රහත්වූහ. පොහොය දවසෙහි මතුපහයෙහි කීයේය. එහිද සැට තෙරුන් රහත්වූහ.

මෙසේ දේව තෙරුන් මේ සූත්‍රය කියන කල්හි හැට තැනක හැට හැට දෙනා රහත් වූහ. අම්බිලහාර විහාරයෙහි ත්‍රිපිටක චූළනාග තෙරුන් මේ සූත්‍රය කියන කල්හි මිනිස් පිරිස ගව්වක් විය. දෙවි පිරිස යොදුනක් විය; සූත්‍රයාගේ කෙළවර දාහක් හික්මූහු රහත් වූහ. දෙවියන් අතුරෙහි එක කෙනෙක් ප්‍රථමයෙන් වූයේය.

(ජෂක්ක සූත්‍රය නිමි)

7 මහාසළායතනික සූත්‍ර වර්ණනාව.

'එවං මෙ සූතං'- සළායතනික සූත්‍රයයි.

එහි 'මහා සළායතනිකං'- මහත්වූ ඡටි ආයතනයන්ගේ ප්‍රකාශ කරණ ධර්ම පරියායයි

'අජානං'- විදර්ශනාව සමග මාර්ගයෙන් නොදන්නේ.

'උපවයං ගවිෂන්ති'- වැඩීමට පැමිණෙන වසඟයට පැමිණෙත් යන අර්ථයි.

'කායිකා'- පංච ද්වාරයෙහි දැවෙන බවයි,

'චෙතසිකං'- සිත පිළිබඳ දාහය

'වෙනො සුඛං' - මනොද්වාරික සැපය මෙහිද පංචද්වාරික ජවන සිතින් පැමිණීම හෝ නැගිටීම හෝ නැත. මේ මාර්ගයෙන් නැගිටින ලද්දහුට ප්‍රත්‍යයවූ බලවත් විදර්ශනාවයි. එය මනොද්වාරිකයෙන්ම වෙයි.

'යථාභූතස්සා' - කුසල සිත හා සම්පයුක්ත චිත්ත සැපයෙන් යුතු.

'පුබ්බඛව ඛො පනස්සා' - මේ භික්ෂුවගේ වාග් කර්මාන්තයට පූර්වයෙහි සුසිකය නම් මූල පටන් පිරිසිදුම වෙන් දෘෂ්ටි සංකල්ප වායාම සතිසමාධියයි, කියන ලද පංචාංග සියළු තත්හි කරවන අංග නම් වෙති. මෙසේ ලෝකෝත්තර මාර්ගය අංග අටකින් හෝ සතකින් වෙයි, විතණ්ඩ වාදිහු වනාහි 'යථා භූතස්ස දිට්ඨිං' මෙම සූත්‍ර ප්‍රදේශය ගෙන ලෝකෝත්තර මාර්ගය පංචාංගිකයයි කියයි.

එය 'එව මස්සායං අරියො අට්ඨංගිකො මග්ගො භාවනා පාරිසුරිං ගච්ඡතිති' - මේ අනතුරු වචනයෙන්ම වැලකිය යුතුය. මත්තෙහි මෙසේ හැඟවිය යුතුයි. ලෝකෝත්තර මාර්ගය පංචංගික නම් නැත. මේ පස සියළු තැන කාරාපකාංගයෝය. මාර්ගක්ඛණයන් ගෙන් වැළකේනුයි. මෙසේ කියන ලද විරති අතුරෙන් මිත්ථ්‍යා වචනය හරියි. සමයග් වචනය වඩයි. මෙසේ සමයග් වචනය වඩන පුද්ගලයාහට මේ පංචාංගයෝ තොර නොවී විරතිය සමගම සම්පූර්ණ වෙති, සමයග් කර්මාන්ත ආජීවයන්හිද මෙම ක්‍රමයයි. මෙසේ වාග් කර්මාදිය මූල පටන් පිරිසිදු වූවෝම වටින'

'මෙසේ මේ කාරාපංගයෝ පස විරති වශයෙන් සම්පූර්ණ වෙත්යයි, පංචාංගික මාර්ගය නම් නැතැයි සුභද්ද සූත්‍රයෙහිද මෙය කියන ලදී. 'සුභද්දයෙනි' යම් ධර්ම විනයෙක්හි ආරිය අෂ්ටාංගික මාර්ගයයි යනුයි වෙනත් සිය ගණන් නොයෙක් සූත්‍රවල අෂ්ටාංගික මාර්ගයම ආර්යය.

'චන්තාරොපි සතිපට්ඨානා' - සතර සතිපට්ඨානයෝ මාර්ගය සම්පයුත්තාහුමය. සමයග් ප්‍රධානාදියෙහිද මෙම ක්‍රමයයි.

'යුගතද්ධා' - ඒ ක්ෂණික යුගන්ධයෝය, මොවුන් ගෙන් අනික්ෂණයෙහි සමාපත්තිය අනිකක් කෙරෙහි විදර්ශනාවය

මෙසේ නොයෙක් නොයෙක් ක්ෂණිකවෙන් ආයච්ඡි මාර්ගයෙහි එකක්ෂණිකය.

'විජ්ජාව විමුක්තිවා' - රහත් මාර්ග විද්‍යාවද එල විමුක්තියද වෙයි. සෙස්ස සියළු තන්හි ප්‍රසිද්ධයි.

(මහා සළායතනික සූත්‍රය නිමි.)

8. නගරවින්දෙය්‍ය සූත්‍ර වර්ණනාව.

'එවං මෙ සූතං' - නගර වින්දෙය්‍ය සූත්‍රයයි.

'එහි 'සමවිසමං වරන්ති' - කලකින් සමවද කලකින් විසමවද හැසිරෙති;

'සමවරියම්පි හෙතං' - මෙය සමාන වරියාවද වෙයි.

'කෙ ආකාරා' - කවර කාරණද?

'කෙ අන්වයා' - කවර බුද්ධිහුද.

'තත්ථි ඛො පන තත්ථා' - කුමක් හෙයින් කියේද? කැලයෙහි නිල් තණ සපු වනාදීන්ගේ වශයෙන් ඉතා මනොඥවාදිවූ පංච කාම ගුණ ඇත්තේ නොවේද? නැත්තේ නොවෙයි. මෙය වනාහි වන ලැහැබක් හා නොකියන ලදී.

ස්ත්‍රී රූපාදිය සඳහා මෙය කියන ලදී. එය පුරිෂයාගේ සිත හාත්පසින් සෙණ සිටිති. යම් හෙයකින් කියේද? නාහං භික්ඛවෙ අඤ්ඤං එකරූපම්පි, යනාදිය විස්තර කල යුතු. සෙස්ස සියළු තන්හි ප්‍රසිද්ධයි.

(නගර වින්දෙය්‍ය සූත්‍රය නිමි.)

9. පිණ්ඩපාතපාරිසුද්ධි සූත්‍ර වර්ණනාව

'එවං මෙ සූතං' - පිණ්ඩපාත පාරිසුද්ධි සූත්‍රයයි.

'එහි 'පටිසල්ලාණා' - පල සමවතින්.

'විප්පසන්තානි' - ඕකාශ වශයෙන් මෙය කියන ලදී. පල සමවතින් නැගිටින ලද හුගේ පංච ප්‍රසාදයන් ගෙන් පිහිඟිකාසය ප්‍රසන්න වෙයි. සිවියෙ පැහැය පිරිසිදුය. එහෙයින් මෙසේ කියේය.

‘සුඤ්ඤන විහාරෙතා’ සුන්‍යතා ඵල සමාපත්ති විහාරයෙන්.

‘මහා පුරිස විහාරො’- බුදු පසේ බුදු මහා ශ්‍රාවක මහා පුරුෂයන්ගේ විහරණයයි.

‘යෙනවාහං මග්ගෙනා’- යනාදියෙහි වෙහෙර පටන් ගමේ ඉන්දබ්ලයට යම්තාක්ද මේ යන මාර්ගය නම්, ඇතුල් ගමට ප්‍රවිෂ්ටව පිළිවෙලින් හැසිර නුවර දොරින් නික්මීම යම්තාක්ද මේ වර්ත ප්‍රදේශය නම්. පිට ඉන්දබ්ලය පටන් විහාරය යම්තාක්ද මේ පටික්කන්ත මාර්ගය නම්.

‘පටිසංවාපි’ වෙනසො’- සිතෙහි ඇතෙන කෙලෙස් සමූහයයි කිසිවක් ඇත්තේද නැත්තේද.

‘අහොරත්තානු සික්ඛිනා’- දවල්ද රාත්‍රියද හික්මෙන්නා වීයින්.

‘පහිනානු බො මෙ පංචකාම ගුණා’- ආදියෙහි එක හික්ෂුවගේ ප්‍රත්‍යවෙක්ෂාව නොයෙක් ආකාරයි. නොයෙක් හික්ෂුන්ගේ ප්‍රත්‍යවෙක්ෂාව නොයෙක් ප්‍රකාරයි.

කෙසේද? එක මහණෙක් බිහිත් පසු පිංඬපාතයෙන් වැළකුනේ පාත්‍රා සිවුරු තැන්පත් කොට විවෙක ආසනයෙක උන්නේ සිහිකරයි ‘මගේ පංචකාමයෝ ප්‍රහීන වීද. හෙතෙම ප්‍රහීන නොවීයයි’ දැන වැඩියෙන් වියඪී ගෙන අනාගාමී මාර්ගයෙන් පංච කාමයෙන් උපන් රාගය විනාශ කොට මාර්ගයට අනතුරුව ඵලයද ඵලයට අනතුරුව මාර්ගයද එයින් නැගිට සිහි කරන්නේ ප්‍රහීනයයි දැනගනියි

නිවරණාදියෙහිද මෙම ක්‍රමයයි මොවුන්ගේ රහත් මාර්ගයෙන් ප්‍රහීනාදිය වෙත්. මෙසේ එක හික්ෂුවගේ නොයෙක් සැළකීම් වෙයි. මේ ප්‍රත්‍යවෙක්ෂාවන්හි අනික් මහණෙක් එකක් සිහි කරයි. තවෙකෙක් වෙන කෙනෙක් සිහි කරයි. මෙසේ නොයෙක් හික්ෂුන්ගේ නොයෙක් ප්‍රත්‍යවෙක්ෂා කරයි. සෙස්ස සියළු තැන ප්‍රකටමය.

(පිණ්ඬපාත පාරිසුද්ධි සූත්‍රය නිමි)

10. ඉන්ද්‍රියභාවනා සූත්‍ර වර්ණනාව.

‘එවං මෙ සුතං’- ඉන්ද්‍රිය භාවනා සූත්‍රයයි.

එහි ‘කඡංගලා’- මෙනම ඇති නියම් ගමෙහි

‘මුඛෙච්චනේ’- මුඛෙච්ච නම් එක් ගස් වර්ගයකි. එයින් වැසුන මහ වන ලැහැබකි එහි වාසය කරයි.

‘වක්ඛුනා රූපං තපස්සති සොතෙන සුද්දං න සුනාති’- ඇසින් රූපය නොදැකිය යුතුය. කනින් ශබ්දය නොඇසිය යුතුය. මෙසේ දේශනා කළේය. යන අදහසින් කියයි.

‘අඤ්ඤාං අරියස්ස විනයෙති’- ‘මෙයින් සර්වඥයන් වහන්සේ තමාගේ ශාසනයෙහි සමාන නොවූ ඉන්ද්‍රිය භාවනා වගේ කීම පිණිස ආශාව කළේය.

එකල ආයුෂ්මත් ආනන්ද ස්ථවිරයන් වහන්සේ සර්වඥයන් වහන්සේ ආලය දක්වයි. එහෙයින් මම මේ පිරිසෙහි හික්මු සංඝයාට ඉන්ද්‍රිය භාවනා කථාව කරවමි යි බුදුන්ට යාඥා කරන්නේ ‘එතස්ස භගවා’ යනාදිය කීයේය. එකල භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ඉන්ද්‍රිය භාවනාව කියන්නේ ‘තෙනහා නන්දාති’- යනාදිය කීයේය.

එහි ‘යදිදං උපෙක්ඛා’- යම් මේ විදර්ශන උපෙක්ෂාවක් නම් වේද, මෝ තොමෝ සාන්තය, ප්‍රණීතය තෘප්තිය නැත. යන අර්ථයි මෙසේ මේ හික්මුව වක්මු ද්වාරයෙහි රූපාරම්මණයද ඉෂ්ට අරමුණෙහි මනාපයද අනිෂ්ටයෙහි අමනාපයද මධ්‍යයනයෙහි මනාප අමනාප දෙකද ඔහුගේ සිත රැඳෙන්නට හෝ දූෂ්‍යවෙන්නට හෝ මුළු වෙන්නට හෝ නොදී විශේෂයෙන් ගෙන විදර්ශනාව මධ්‍යස්තයෙහි තබයි.

‘වක්ඛුමා’- පිරිසිදු ඇස් ඇති ආබාධ ඇස් ඇත්තහුගේ ඉක්මනින් ක්‍රියා නැති දැල්වීම් හැරීම් වෙයි. ඒ නිසා එය නොගන්නා ලදී.

‘ථසකච්ඡේ’- රථයේ පොල්ල මෙන් නැගිට සිටි කල්හි.

‘පටික්කුලෙ අප්පටික්කුල සඤ්ඤං’- මේ ආදියෙහි කිය. පිළිකුලෙහි මෙමක්‍රිය පැතිරවීමෙන් හෝ ධාතු වශයෙන් උපසංහාරයෙන් හෝ අප්‍රතිකුල සඥාව ඇතිව වාසය කරයි.

අප්‍රතිකූලයෙහි අසුභය පැතිරවීමෙන් හෝ අනිත්‍යයෙන් හෝ උපසංහාරයෙන් හෝ ප්‍රතිකූල සංඥා ඇතිව වාසය කරයි. සෙසු පදයන්හිද මෙම ක්‍රමයයි,

‘තදුභයං අනිනිවජ්ජෙන්වා’- මධ්‍යස්ථව වසනු කැමැත්තේ කුමක් කෙරේදැයි ඉෂ්ට අනිෂ්ට හමුවූ කල සතුටුද නොවෙයි. අසතුටුද නොවෙයි. මෙය කියන ලදී: කෙසේද? ‘පටික්කුලෙ අප්පටික්කුල සඤ්ඤී විහරති’ ඉෂ්ට නොවූ වස්තුවෙකිහි මෙමිත්‍රයෙන් හෝ පතුරවයි. ධාතු වශයෙන් හෝ සංසිදෙයි.

මෙසේ පටික්කුලයෙහිද අප්පටික්කුලයෙහිද අප්පටික්කුල සඤ්ඤී ඇතිව වාසය කරයි. කෙසේද? ‘අප්පටික්කුලෙව පටික්කුලෙව පටික්කුල සඤ්ඤී පහරති’ ඉෂ්ටවූද අනිෂ්ටවූද වස්තුවෙහි අසුභයෙන් හෝ පතුරවයි. අනිත්‍ය වශයෙන් හෝ සංසිදෙයි මෙසේ අප්‍රතිකූලයෙහිද ප්‍රතික්කුලයෙහිද ප්‍රතික්කුල සංඥා ඇතිව වාසය කරයි.

කෙසේද? පාටික්කුලංව අපටික්කුලංව තදුභයං’- ඇලී උපෙක්ෂා වූයේ වාසය කරයි. සිහි ඇතිව.

මේ ශාසනයෙහි මහණ තෙම ඇසින් රූපය දැක සතුටු නොවෙයි අසතුටු නොවෙයි උපෙක්ෂා ඇතිව සිහියෙන් වාසය කරයි. මේ තුන් ක්‍රමයන්හි පළමු ක්‍රමයෙහි මනාපය අමනාපය මනාප අමනාපයයි සංක්ලෙශය වට්ටී, නික්ලෙසය වට්ටී. දෙවෙනි නයෙහි සංක්ලෙශයද තුන්වන නයෙහි සංක්ලෙසද නික්ලෙසයද වට්ටී. නැවත කියනලදී. පළමු නයෙහි සංක්ලෙශය වට්ටී. දෙවෙනි නයෙහි සංක්ලෙශයද නික්ලෙශයද තුන්වැන්නෙහි නික්ලෙශයම වට්ටී. සියළු තන්හි සෙස්ස ප්‍රසිද්ධමය.

(ඉන්ද්‍රිය භාවනා සූත්‍රය නිමි.)

(උපරිපණ්ණාසකය නිමි.)

(සළායනන වර්ගය නිමි.)

ත්‍රිපිටකය

මජ්ඣිම නිකාය අටුවාව -4

ආචාර්ය ඩී. පී. ද සොයිසා
සිංහලයට පරිවර්තනය කළ
සමීපුර්ණ ත්‍රිපිටකය පොත් පෙළ

1. දීඝ නිකාය 1
2. දීඝ නිකාය 2
3. දීඝ නිකාය 3
4. මජ්ඣිම නිකාය 1
5. මජ්ඣිම නිකාය 2
6. මජ්ඣිම නිකාය 3
7. මජ්ඣිම නිකාය 4
8. මජ්ඣිම නිකාය 5
9. සංයුත්ත නිකාය 1
10. සංයුත්ත නිකාය 2
11. සංයුත්ත නිකාය 3
12. සංයුත්ත නිකාය 4
13. සංයුත්ත නිකාය 5
14. සංයුත්ත නිකාය 6
15. සංයුත්ත නිකාය 7
16. අභිභුත්තර නිකාය 1
17. අභිභුත්තර නිකාය 2
18. අභිභුත්තර නිකාය 3
19. අභිභුත්තර නිකාය 4

20. ඔද්දක නිකාය 1
21. ඔද්දක නිකාය 2
22. ඔද්දක නිකාය 3
23. ඔද්දක නිකාය 4
24. ඔද්දක නිකාය 5
25. ඔද්දක නිකාය 6
26. ඔද්දක නිකාය 7
27. චිතය පිටකය 1
28. චිතය පිටකය 2
29. චිතය පිටකය 3
30. චිතය පිටකය 4
31. අභිධර්ම පිටකය 1
32. අභිධර්ම පිටකය 2
33. අභිධර්ම පිටකය 3
34. අභිධර්ම පිටකය 4
35. අභිධර්ම පිටකය 5
36. අභිධර්ම පිටකය 6
37. අභිධර්ම පිටකය 7
38. අභිධර්ම පිටකය 8
- අටුවා පොත්
39. විශුඬි මාර්ගය 1
40. විශුඬි මාර්ගය 2
41. දීඝ නිකාය අටුවාව 1
42. දීඝ නිකාය අටුවාව 2
43. දීඝ නිකාය අටුවාව 3
44. මජ්ඣිම නිකාය අටුවාව 1
45. මජ්ඣිම නිකාය අටුවාව 2
46. මජ්ඣිම නිකාය අටුවාව 3
47. මජ්ඣිම නිකාය අටුවාව 4
48. සංයුත්ත නිකාය අටුවාව 1

425/-

ISBN 978 955-30 3654

සී/ස ඇස්. ගොඩගේ සහ සහෝදරයෝ (පුද්.) සමාගම

රාජ්‍ය සම්මාන ලත් පොත් ප්‍රකාශකයෝ
661, 665, 675, පී. ද ඇස්. කුලරත්න මාවත, කොළඹ 10.

දුරකථන: (011) 2685369, 2686925 ෆැක්ස්: 2674187

www.godage.com godageem@sit.lk

9 784553 036544